

ქველი საქთული ენის ძეგლები. 3.

80

821

ქ. ი. ბ. ბ. ბ. ბ. ბ.

ცეცხლქველი

რამდენი და რამდენი

გამოსაგებად დაამზადა

ივ. ჯაბახიძემ

გიორგი მთაწმილის ენა

იოვანეს და ეფთვიძეს ცხოვრების მიხედვით

ა. შანიძის

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პალეოგრაფიკა

თბილისი 1946

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕГРУЗИНСКОГО ЯЗЫКА. 3.
MONUMENTS OF THE OLD GEORGIAN LANGUAGE. 3.

ГЕОРГИЙ СВЯТОГОРЕЦ

GEORGE THE HAGIORITE

ЖИТИЕ

THE LIFE

СВ. ИОАННА И СВ. ЕВФИМИЯ OF ST. JOHN AND ST. EUTHYMIUS

ПРИГОТОВИЛ К ПЕЧАТИ

PREPARED FOR THE PRESS

И. Джавахишвили

by J. Javakhishvili

ЯЗЫК ГЕОРГИЯ СВЯТОГОРЦА
ПО ЕГО ЖИТИЮ
СВ. ИОАННА И СВ. ЕВФИМИЯ

THE LANGUAGE OF GEORGE
THE HAGIORITE ACCORDING TO HIS
LIFE OF ST. JOHN AND ST. EUTHYMIUS

А. Шанидзе

by A. Shanidze

ქველი ქართული ენის ძეგლები. 3.

ქველი ქართული ენის ძეგლები

480
8.211

ცეცხლქველი რადიკალიზაცია და რევოლუცია

გამოსაგემად დაამზადა
ივ. ჯავახიშვილი

43488
480

გიორგი მთაწმილის ენა

იოვანეს და ეფთვიძეს ცხოვრების მიხედვით

1173

ა. შანიძის

ც	ქველი ქართული ენის
ბ	გიორგი მთაწმილის
ს	იოვანეს და ეფთვიძეს ცხოვრების მიხედვით

5
X
17/9/46

ცხორებად
იკვანესი და ეფთჳმესი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

	88
რედაქტორისაგან	VII
От редактора	IX
From the Editor	XI
ივ. ჯავახიშვილი. გიორგი მთაწმიდელი როგორც ისტორი- კოსი (წინასიტყვაობა)	1
გიორგი მთაწმიდელი. ცხორებად იოვანესი და ეფთჳმესი	13
სვინაქსარული რედაქცია იოვანეს და ეფთჳიმეს ცხოვრებისა	56
იოვანეს და ეფთჳიმეს ცხოვრების ხელნაწერები	61
ა. შანიძე. გიორგი მთაწმიდლის ენა იოვანეს და ეფთჳი- მეს ცხოვრების მიხედვით	67
გრამატიკა	68
ლექსიკონი	82
ტექსტის გამოცემისათვის	162
საძიებელი	163
სათანხმებელი	167
ბეჭდვითი შეცდომები	169

რელატივისტური სისტემა

XI საუკუნის ქართველ ლიტერატორთა შორის ერთი უპირველეს ადგილ-
თაგანი უჭირავს, უეჭველია, გიორგი მთაწმიდელს. რომელიც სათავეში ჩაუდგა
ეფთვიემეს მიერ დაწყებულ ფართო სალიტერატურო საქმიანობას და ლირსეუ-
ლად განაგრძო იგი. გიორგის კალამს მრავალი ლიტერატურული ძეგლი ეკუთვნის,
უმთავრესად ნათარგმნი ან ნარედაქციევი. ნათარგმნი თხზულებათაგან შე-
იძლება დავასახელოთ: დიდი სვინაქსარი, თენი, დიდი პარაკლიტონი, დიდი
მარხვანი, ზატიკი, დიდი კურთხევანი, აგრეთვე ავთოგრაფიული თხზულებანი:
თეოდორე ტვირონის წამება და წმ. გიორგის წამება. რაც შეეხება ნარედაქ-
ციევ თხზულებათ, აქ პირველ ყოვლისა უნდა დავასახელოთ სახარება, შემდეგ
სამოციქულო (საქმე მოციქულთა, პავლეს ეპისტოლენი და კათოლიკე ეპისტო-
ლენი) და ფსალმუნი¹. მაგრამ გიორგის სალიტერატურო მოღვაწეობის ყვე-
ლაზე უფრო მნიშვნელოვან ნაწარმოებად უნდა ჩაითვალოს მისი ორიგინალუ-
რი თხზულება „ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი“, რომელიც ათონის ქარ-
თველთა მონასტრის დაარსებისა და მისი შინაგანი წყობილებას ავსებს მო-
გვიტბრობს. ეს ძეგლი რამდენსამე ხელნაწერშია დაცული, რომელთაგანაც ყვე-
ლაზე უფრო მნიშვნელოვანია კარგად ცნობილი „ათონის კრებული“ (ამჟამად
საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერი A 558), რომელიც ორჯერ აღწერეს: ერთ-
ხელ მოკლედ თ. ჟორდანიამ² და მეორედ ვრცლად ნ. ბერძენიშვილ-
მა³. ეს კრებული, რომელიც უკვე მთლიანად არის გამოცემული⁴, გადაწერილია
1074 წ., მასხადამე, გ. მთაწმიდლის გარდაცვალებიდან რვაოდე წლის შემ-
დეგ და უაღრესად საინტერესო ცნობებს შეიცავს არა მარტო საქართველოს
ისტორიის შესახებ, არამედ აგრეთვე საბერძნეთის შესახებაც, როგორც ეს
პროფ. რ. ბლეიკმა აღნიშნა⁵.

¹ გიორგი მთაწმიდლის ლიტერატურული მოღვაწეობის შესახებ ვრცლად ნახეთ კ. კე-
კელიძის ქართ. ლიტ. ისტ. I, გვ. 188—207.

² Описание рукописей, II, გვ. 85—86.

³ ათონის კრებულის რედაქცია: საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, ტ. XI—B,
გვ. 25—40.

⁴ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით. საიუბილეო გამოცემა სა-
ეკლესიო მუზეუმისა. თბ. 1901. გვ. 1—277. წიგნს მიუძღვის ა. ხაჩანაშვილის შესავალი
წერილი ქართულად, გვ. I—VIII, და მ. ჯანაშვილის არუსულად, გვ. IX—XVIII. ამას გარ-
და, ბოლოში დამატებად დაბეჭდილია: გ. მთაწმიდლის „ცხოვრება“ (A 170 ხელნაწერიდან),
გვ. 249—358. სულ ბოლოს ახლავს საკუთარ სახელთა სარჩევი, 359—368.

⁵ R. P. Blake. Some Byzantine accounting practices illustrated from Georgian sour-
ces (Harvard Studies in Classical Philology. Volume 51, pp. 11—33).

გ. მთაწმიდელი უდიდეს ავტორიტეტად ითვლებოდა ენის საკითხებში⁶ და არაჩვეულებრივი ნაყოფიერების წყალობით, რომელიც მან სამწერლო ასპარეზზე გამოიჩინა, ღრმა კვალი დააჩნია ქართულ სალიტერატურო ენას.

„ცხოვრება იოვანესი და ეფთუემესი“ ორჯერ იყო გამოცემული წინათ: პირველად იგი 1882 წელს დაიბეჭდა¹, მეორედ კი—1901 წელს². მას ყურადღება მიაქცია და ლათინურად თარგმნა, შესავალი წერილი წაუძღვარა და საგულისხმო შენიშვნები დაურთო ბელგიელმა ორიენტალისტმა P. Peeters-მა³. ამ ძეგლის მნიშვნელობა, როგორც იშვიათი საისტორიო წყაროსი, გამოარკვია აკად. ივ. ჯავახიშვილმა⁴. მასვე განზრახული ჰქონდა ძეგლის მეცნიერული გამოცემა და ტექსტი მოამზადა კიდევ სასტამბოდ, მაგრამ, ჩვენდა სავალალოდ, საქმის ბოლომდე მიყვანა არ დასცალდა.

აკად. ი. ჯავახიშვილის მიერ გამოსაცემად დამზადებულ ტექსტს წინასიტყვაობად წაუძღვარა მისივე გამოკვლევა ამ ძეგლის შესახებ (გვ. 1—11), დაერთო ბოლოს სვინაქსარული რედაქცია (გვ. 56—61) და მოკლე აღწერილობა ხელნაწერებისა (გვ. 61—63).

ამას გარდა, გამოცემას ახლავს ჩემი გამოკვლევა გ. მთაწმიდლის ენის შესახებ. გამოკვლევა ორი ნაწილისაგან შედგება: გრამატიკული მიმოხილვისა და ლექსიკონისაგან. სალექსიკონო სიტყვების ამოკრეფისას მთავარი ყურადღება ექცეოდა ისეთ ფაქტებს, რომელთაც მნიშვნელობა აქვთ ქართ. სალიტერატურო ენის ისტორიისათვის. სხვათა შორის, ამ ლექსიკონში შემოტანილია ერთი ძირის ზნების პირიან ფორმათა დალაგება გარკვეული სისტემით. აქ პირველად არის გამოყენებული ე. წ. ინდექსები, რომლებიც აადვილებენ ქართული ზნის რთულ ფორმებში გარკვევას და ლექსიკონის მოხმარებას.

გ. მთაწმიდლის თხზულების გრამატიკული ფორმებისა და ლექსიკური მასალის განხილვა ამტკიცებს, რომ ქართ. სალიტერატურო ენის განვითარება შემდგარია ახალ გზაზე: ძეგლში მკაფიოდ ასახულია საშუალო ქართულის დასაწყისი პერიოდის მოვლენები.

20.11.1946.

ა. შ.

¹ დამახასიათებელია, რომ გიორგის შესახებ შემდეგს ამბობს მისი ბიოგრაფი: „ესე ყოველთა უწყით, ვითარმედ ეგვეითარი თარგმანი, თვნიერ მამისა ჩუენისა ეფთუემესა, სხუა არა გამოჩენილა ენასა ჩუენსა და ვგონებ, თუ არცა გამოჩინებად არს“ (ცხოვრება გ. მთაწმიდლისა^ა. ათონის კრებული, გვ. 309, 7—5 ბ.). ეს სიტყვები გამეორებაა თვითონ გიორგის წინადადებისა, რომლითაც მან თავისა წინაპორბედი ეფთვიმე დაახასიათა: „ეგვეითარი თარგმანი, გარეშე მათ პირველთასა, არღარა გამოჩინებულ არს და ვგონებ, თუ არცადა გამოჩინებად არს“ (47, 6—8).

² მ. საბინინი. საქართველოს სამოთხე. პეტერბურგი 1882, გვ. 401—432.

ამაზე ადრე მ. საბინინმა ძეგლის შინაარსი რუსულად გამოაქვეყნა: Жизнь славных преподобных отцев наших Иоанна и Евфимия: Полное жизнеописание святых Грувинской церкви. Ч. II, СПб. 1872, стр. 127—160.

³ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით.

⁴ P. Peeters, Histoires monastiques géorgiennes (Extrait des *Analecta Bollandiana*, tome 36—37). Bruxelles 1923, pp. 8—68.

⁵ ი. ჯავახიშვილი, ისტორიის მიზანი, წყაროები და მეთოდები წინათ და ეხლა. წ. I. ძველი საისტორიო მწერლობა. I გამოც. (1916), გვ. 73—84, II გამოც. (1921), გვ. 125—137.

ОТ РЕДАКТОРА

Среди блестящих представителей грузинской духовной литературы XI в. одно из первых мест занимает, безусловно, Георгий Святгорец (иначе: Георгий Мтацмидели, Георгий Афонский). Продолжив широкую литературную деятельность, развернутую его предшественником Евфимием († 1028 г.) в Иверской лавре на Афонской горе, Георгий успешно вел ее до самой смерти († 1066 г.).

Перу Георгия Святгорца принадлежит большое количество литургических и других памятников, переведенных им с греческого, как-то: Великий синаксарий, Минея, Октоих, Триодь (постная и цветная), Требник, Мученичество св. Феодора Тирона, Мученичество св. Георгия и др. Не менее известен он своей редакторской деятельностью: Георгий дал новую редакцию древних переводов некоторых книг Священного писания, сверив их по греческим спискам; таковы: Четвероевангелие, Деяния апостолов, Послания Павла, Кафолические послания, а также Псалтырь. Однако самым замечательным трудом Георгия Святгорца является его оригинальное произведение: „Житие Иоанна и Евфимия“, дающее обстоятельные сведения об основании и внутренней жизни Афоно-иверского монастыря при первых его игуменах Иоанне и Евфимие в конце X и начале XI века.

Памятник сохранился в нескольких рукописях; самой замечательной из них является т. н. „Афонский сборник“ (ныне рукопись Государственного музея Грузии в Тбилиси А 558), описанный дважды: сперва кратко Ф. Жордания¹, а затем пространно Н. Бердзенишвили². Этот сборник, переписанный на Афоне в 1074 году (значит, через 8 лет после смерти Георгия Святгорца) и уже изданный целиком³, содержит богатые сведения не только для истории Грузии, но, как отметил проф. Р. Блэйк⁴, и для истории Византии.

„Житие“ было издано дважды: первый раз М. Сабининым⁵, а второй раз Церковно-археологическим музеем⁶. Бельгийский ориенталист Р. Peeters, включив этот памятник в круг своих научных интересов, дал

¹ Описание рукописей Тифлисского церковного музея. Кн. II, 1902, стр. 85—86.

² Редакция «Афонского сборника»: Вестник Государственного музея Грузии XI—V, стр. 25—40.

³ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელთნაწერი აღაპებთ (С предисловиями А. Хачанашвили и М. Джанашвили) Тифлис, 1901.

⁴ R. P. Blake, Some byzantine accounting practices illustrated from georgian sources (Harvard Studies in Classical Philology. Volume 51, pp. 11—33).

⁵ საქართველოს სამთხე («Рай Грузии») СПб, 1882, стр. 401—432. Еще раньше М. Сабинин издал «Полное жизнеописание святых грузинской церкви» в двух частях (СПб. 1871—72), куда он внес подробное содержание произведения Г. Святгорца под заглавием: «Житие славных преподобных отцев наших Иоанна и Евфимия» (ч. II, стр. 127—160).

его латинский перевод, снабженный введением и комментариями¹. Как исторический памятник, „Житие“ нашло блестящую оценку в статье акад. И. Джавахишвили, помещенной здесь в качестве предисловия (стр. 1—11). Он же собирался дать и научное издание текста, но, к великому прискорбию, не успел довести начатого им дела до конца. Обработанный им для издания текст, разделенный на главы и стихи, с указанием разночтений, был еще тщательно сверен с первоисточниками и напечатан в настоящем издании (стр. 13—53). В качестве дополнения в конце приложена краткая (синаксарная) редакция „Жития“ (стр. 56—61), подготовленная к печати М. Кахадзе по указаниям покойного историка, а также краткое описание рукописей, использованных для настоящего издания (стр. 61—63).

Кроме того, я счел необходимым поместить в конце мой очерк „Язык Георгия Святогорца по Житию Иоанна и Евфимия“ (стр. 65—160) и указатели собственных имен (стр. 162—166). Очерк состоит из грамматического обзора (стр. 67—82) и глоссария (стр. 82—160). При выборке слов для глоссария особое внимание уделялось фактам, имеющим значение для истории грузинского литературного языка. Здесь дана, между прочим, первая проба расположения глагольных форм одного корня по определенному порядку с индексами, вводимыми мной в практику грузинской лексикографии и дающими возможность легче разбираться в сложной системе формообразований грузинских глаголов.

Обзор главных языковых особенностей „Жития“ (грамматических и лексических) показывает, что груз. литературный язык делает усилия повернуть от ряда древнегрузинских книжных форм и заменить их новыми, взятыми из живого разговорного языка. В памятнике ясно вырисовывается сдвиг в сторону фонетического упрощения слов, уподобления спряжения глаголов страдательного залога спряжению глаголов действ. залога в I группе скрив или рядов (т. е. „времен“ и „наклонений“), изменения системы выражения глагольной категории вида и связанной с ним перегруппировки форм глагольного спряжения, в частности, выделения футурных форм из презентных и т. д. Тем не менее, надо подчеркнуть, что автор в основном стоит на позициях последнего периода (IX—X в.) древнелитературного грузинского языка. Кроме того, язык „Жития“ еще свободен от эллинофильского направления, внесенного впоследствии (XI—XII в.в.) причастные обороты и избегающего относительных форм глаголов. Это и определяет место языка Георгия Святогорца в истории развития груз. литературного языка. Памятник отражает, несомненно, начальный период среднегрузинского языка.

20.11.1946.

А. Ш.

¹ *Histoires monastiques géorgiennes* (Extrait des *Analecta Bollandiana*, tome 36—37). Bruxelles 1923, pp. 8—68.

FROM THE EDITOR

George the Hagiorite (George Mtatsmideli, George the Athonite) undoubtedly occupies one of the first places amongst the brilliant representatives of Georgian ecclesiastical literature of the 11th century. Continuing the great literary activity begun by his predecessor Euthymius (ob. 1028 A. D.) in the Laura of Iviron on Mt. Athos, George led it and largely contributed to it, up to the day of his death (ob. 1066 A. D.).

George the Hagiorite is well known as a translator from Greek into Georgian of many liturgical and hagiographical books. Besides, he revised old Georgian versions of several books of the Bible, comparing them with the Greek mss., e. g. the Four Gospels, the Acts of the Apostles, the Psalms etc.. But his most important literary work is his original composition «The Life of St. John and St. Euthymius» which tells us about the founding and the internal organisation of Iviron cloister where John and Euthymius were the first higumens at the end of the 10th and the beginning of the 11th centuries.

Several copies of this work are extant. The most remarkable of them is inserted in the so called Athos Codex (now A 558, in the State Museum of Georgia) which has been described twice: once, briefly, by Th. Jordania¹ and then, in detail, by N. Berdzenishvili². This Codex was copied on Mt. Athos in 1074 (that is, some eight years after George's death). It is already fully edited³ and contains many interesting facts concerning not only Georgian, but, as was noted by R. P. Blake⁴, also Byzantine history.

«The Life» has been edited twice: firstly by M. Sabinin⁵ and secondly by the Ecclesiastical Museum⁶. This work drew the attention of P. Peeters, who translated it into Latin, preceding his translation with an introductory article and providing it with the necessary footnotes⁶.

¹ Описание рукописей Тифлисского церковного музея. Кн. II, 1902, стр. 85—86.

² ათონის კრებულის რედაქცია: საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, XI—B, 83. 25—40.

³ ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელთნაწერი აღაპებით (with prefaces by A. Khakhanashvili and M. Janashvili). Tiflis 1901.

⁴ Some Byzantine accounting practices illustrated from Georgian sources (Harvard Studies in Classical Philology. Vol. 51, pp. 11—33).

⁵ საქართველოს სამოთხე СПб. 1882, стр. 401—442. Still earlier M. Sabinin published Полное жизнеописание святых грузинской церкви in two parts (СПб. 1871—72), in which he introduced in detail the contents of the work of George the Hagiorite (II, pp. 127—160).

⁶ Histoires monastiques géorgiennes (Extrait des *Analecta Bollandiana*, tome 36—37). Bruxelles 1923, pp. 8—68.

«The Life» received high praise from J. Javakhishvili, who especially stressed its value as a historical source. Javakhishvili's article concerning it is included in the present edition as preface (pp. 1—11). He also intended to publish a critical edition of «The Life», having divided the text into chapters and verses and having notes made of different readings, but, to our great regret, he did not live to see his aim accomplished. Thus prepared for publication, the text was once more carefully collated by me with the primary sources and printed in the present edition (pp. 13—53).

A short (synaxary) redaction of «The Life» has been inserted at the end of this edition (pp. 55—61). M. Kakhadze prepared it for printing according to the instructions given to him by the late historian. Then follows a short description of the mss. which were used for the present publication (pp. 61—63).

Besides, this edition contains, as a supplement, my study «The Language of George the Hagiorite according to his «Life of St. John and St. Euthymus» It consists of two parts: a grammatical survey (pp. 67—82) and a vocabulary (pp. 82—160). When selecting words for the latter, I gave special attention to the facts that are important for the history of the Georgian literary language. Verbs belonging to the same root are placed in the vocabulary in a certain order and are furnished with indexes which are introduced by me for the first time in the practice of Georgian Lexicography. These indexes make it easier to find one's way in the complicated system of Georgian verb.

A close examination of the chief peculiarities of the language of «The Life» shows us that the Georgian literary language is striving to follow a new course, substituting for old words and forms new ones taken from the spoken language. The change is seen clearly in different directions: the words are phonetically simplified; the conjugation of verbs in the passive voice begins to assimilate with the conjugation of verbs in the active voice in group I of the «scrives» (i. e. «tenses» and «moods»), the old system of expressing the category of aspect begins to break up and, because of this, the body of group I of the scrives is dividing into two sub-groups: the present scrives and future scrives etc.

Still, it must be owned that George the Hagiorite holds closely to the traditions of the last period of the old Georgian literary language (9th and 10th centuries). There are no traces here, of course, of the Greacophile tendency which later (11th—12th centuries) influenced the Georgian literary language, introducing participial turns and at the same time avoiding relating forms of verbs. On the whole, this defines the place we must assign to George the Hagiorite in the development of the Georgian literary language. There is no doubt that his work reflects the initial period of Middle Georgian.

A. Sh.

Հանդիս Բարձրագույն

Շ Ր Օ Ք Ե Գ Շ Շ
Լ Ե Բ Ե Փ Լ Ն Ր Ե Լ Ն Ր Ե Լ

Հանդիս Բարձրագույն

03. 20200808000000

წინასიტყვაობა*

გიორგი მთაწმიდელს ქართულ მწერლობაში მარტო შესანიშნავი მთარგმნელის სახელი აქვს მოხვეჭილი, მაგრამ მას არანაკლები ღვაწლი მიუძღვის ისტორიის წინაშეც. იგი იმავ დროს გამოჩენილი ისტორიკოსიც იყო¹. მას ეკუთვნის: „ცხორება ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანესი და ეფთუმესი და უწყება ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისად, აღწერილი გლახაკისა გეორგის მიერ ხუცეს-მონაზონისა“.

როგორც სათაურითგანა ჩანს, ავტორს განზრახვა ჰქონდა აეწერა იეს და ეფთუმეს „ცხორება“ და „ღირსი მოქალაქობა“, ე. ი. მათი თავგადასავალი და ღირს-შესანიშნავი მოღვაწეობა. ჩვენ ვიცით, რომ ამ თხზულების დამწერმა გიორგი მთაწმიდელმა იეს და ეფთუმეს მოქალაქობის შესწავლას თითონ მიაქცია განსაკუთრებული ყურადღება. მივიდა თუ არა იგი ათონის ივერთა მონასტერში, მან „პირველათგანვე... მოსწრაფებითა და წადიერებითა და გულსმოდგინებით გამოწულილვით გამოიკითხა და გამოიძია მოწაფეთაგან და მეგობართა წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ეფთუმესთა უსხეულოთა მიმსგავსებული და კაცთა ბუნებისა აღმატებული ცხორება და მოქალაქობა მისი და ნეტარისა მამისა მათისა იოანესი და სხუათა წმიდათა ბერთა და დიდებულისა ამის ლაგრისა შენება და განგებანი, რომელნი წმიდასა მამისა ეფთუმეს დაესხნეს“². ათონის მონასტრის დამაარსებელთა და განსაკუთრებით ეფთუმის მწერლობითი მოღვაწეობის შესწავლა თვით გიორგი მთაწმიდელისათვის პირადად საჭირო იყო იმიტომ, რომ მას უნდა განეგრძო ეფთუმის მიერ დაწყებული ქართული საეკლესიო მწერლობის შევსება, გამდიდრება და შესწორება. ხოლო ამისათვის მას, რასაკვირველია, უეჭველად უნდა სცოდნოდა, თუ რის გაკეთება მოასწრო ეფთუმემ და რა დარჩა კიდევ განუხორციელებელი. როცა გიორგი მთაწმიდელის მოძღვარმა დაარწმუნა, რომ მას „ნეშტი დარჩომილი (ე. ი. ეფთუმესი) სრულ-იყო“, მან თავისი მოწაფე „მთაწმიდას, ათონს წარგზავნა... რათა, ვინა-იგი წყაროს-თუალი სიბრძნისა აღმოეცენა მომრწყველად ნათესავისა ჩუენისა, მიერვე აღმოივსნეს ნეტარნი გულისკმის-ყოფისანი და კაცმან ამან ლუთისამან მდიდრად დაათროს სამყარო ეკლესიათა ჩუენთა“³. ათონის მოწას-

* წინასიტყვაობაში დამოწმებული ადგილები გადმოყვანილია ამ გამოცემის თავებზე და მუხლებზე (არა სტირაქონებზე). ა. შ.

¹ გიორგი მთაწმიდელის დიადი ღვაწლის შესახებ ქართული ეკლესიის განახლებაში და, ქართული საოგადოებრივი და სოციალური ცხოვრების წარმატებაში იხ. ქლ ერის ისტორია, II, გვ. 483—505.

² ცხორება გიორგი მთაწმიდელისად, ათონის კრებული, საეკლ. მუხ. გამოც. გვ. 299.

³ იქვე, 294.

ტერში იმიტომ იყო საჭირო გიორგი ვადასახლებულიყო, რომ იქ ინახებოდა ეფთუმის ყველა ნამუშავეი თხზულებები.

გიორგი შთაწმიდელი, ერთი სატყვიო, თავის მოღვაწეობის ნაყოფიერების გულსათვის ბეჯითად შესდგომია თავის წინამორბედის ცხოვრებისა და მოქალაქეობის შესწავლას.

მაგრამ ამისდა მსუხედავად, ამ თხზულების დაწერის მიზენი ერთი სხვა ვარემოებაც იყო. მაინც-და-მაინც ათონის ივერთა მონასტრის დამაარსებელთა ცხოვრების აღწერა თვით გიორგის განზრახული არ არის. იმ განსაკუთრებულმა ვარემოებამ, რომელმაც აიძულა ავტორი ეს თხზულება შეედგინა, თვით „ცხოვრების“ სივრცესა და შინაარსზეც არსებითი გავლენა იქონია.

თვით გიორგი თავის თხზულების შესავალში ამბობს, რომ, რაკი „ესე ნეტარნი მამანი ჩუენნი არარაათ უნაკლულო იყვნეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათასა...“, არა ჯერ-ვიჩინეთ მოუქსენებელად დატეობად ცხოვრებისა მათისაჲ და მამათაცა ჩემთა სულიერთა მიბრძანეს ამისი კელ-ყოფად“-ო [3].

ხოლო მისცე თხზულების ბოლოში მოთხრობილია ის შემთხვევა, რომელმაც ათონის ქართველი ბერები აიძულა, რომ ათონის ქართველთა მონასტრების დამაარსებელთა ცხოვრების აღწერისათვის ეზრუნათ. ეფთუმის მოადგილის დროს, რომელსაც ბიზანტიის კეისარის წინააღმდეგ შეთქმულობაში მონაწილეობის მიღება დასწამეს, ბერძენმა ბერებმა ყოველი ღონისძიება იხმარეს, რომ ქართველებს დაემცირებინათ, ათონითგან განედევნათ და მათი დიდებული ლავრა-მანულები ხელში ჩაეგდოთ. როდესაც ბრალდებული წინამძღვარი მთავრობამ მონასტრითგან განაძევა, „ბერძენთა ესევეითარი ჟამი პოვეს, კელ-ყვეს ყოვლითა ღონისძიებითა, რაჲთამცა ქართველნი ამის მონასტრისაგან აღმოჰფხურნეს, და ამის პირისათჳს დიდა მოსწრაფებაჲ აჩუენეს და მთაჲ ყოველი თანა-შეიწიეს და საბერძენეთისა დიდებულნი და პალატისა წარჩინებულნი ყოველნი მიდრიკნეს და მრავალი შრომაჲ და ჭირი და რუღღუნებაჲ ჩუენ ზედა მოაწიეს. და, რაჲთაჲ მოკლედ ვთქუა, რამეთუ, არა თუმცა უფალი შეწეულ იყო ჩუენდა...“, დღეს არცამცა ერთი ქართველი არა იპოების ესევეითარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა შინა, რომელი-ესე ფრიადითა წარსაგებელითა და მრავლითა ოფლითა მათ წმიდათა მამათა ჩუენთაჲთა ჩუენ ქართველთათჳს აღშენებულ იყო და აღმართებულ“ [117]. განმძვინვარებულმა ხარბმა ბერძენმა ბერებმა თავისი გაიტანეს კიდევ: მათ რამდენჯერმე დააწიოკეს ქართველები და მონასტერი უსირცხვილოდ სამჯერ ზედიზედ გაქურდეს და გაანადგურეს.

მაგრამ ესეც არ იქმარეს. ბერები მოგვითხრობენ, რომ ბერძენებს „ესეცა ენება, რაჲთამცა სახელიცა მაშენებელთაჲ აღმოჰპოკეს“-ო [118, 12]. ეტყობა, იოანეს, თორნიკესა და ეფთუმის სახსენებელი სურდათ მოესპოთ. ამ ვარემოებამ, ასეთმა გამწვავებულმა მტრობამ დიდს საგონებელში ჩააგდო ქართველი ბერები და „რაჲთაჲ ესევეითარი ესე ბოროტი, რომელი მოაწიეს ჩვენ ზედა ბერძენთა, არა დავიწყებულ იქმნას, და კულად შემდგომად ჩუენსა მომავალნი ესევეითარსავე ჭიოსა შთაცვენ, ამისთჳს ზოგადითა განზრახვითა... წერილი მოსაგსენებელი დავწერეთ“-ო, ამბობენ ისინი [118, 1]: ამ მოსახსენებელი წერილის ბოლოს ისინი ხელმეორედ სწერენ: „ამის ყოვლისაგან შეგუეშინა და მოსაგსენებელი ესე აღვწერეთ და დავდევით შემდგომად ჩუენსა მომავალთა

ნათესავთათვის, რადგან არა დავიწყებულ იქმნას და გარეწარ ესევეთარი ესე მრავალფერი ლელვად“-ო [118, 27].

ამავე მიზეზის გამო უნდა „ებძანებინათ სულეერ მამებს“ გიორგი მთაწმიდელისათვის, როცა იგი ათონის მონასტერში დეკანოზად იყო ¹, აეწერა ათონის ქართველთა მონასტრების დამაარსებელთა იქესი და ეფთუმის ცხორება და მოქალაქობა. რაკი ამგვარი თხზულების საჭიროება ზემოაღწერილ ბერძენ-ქართველთა გამწვავებულმა მტრობამ და მისმა შიშმა გამოიწვია, ამის გამო იგი მარტო იქესა და ეფთუმის მოღვაწეობას კი არ შეიცავს, არამედ აგრეთვე ათონის ივერთა მონასტრის თავგადასავალსაც დაარსებითგან დაწყებული ბენძენ-ქართველთა შუღლის დამთავრებამდე.

აი რა იყო ამ თხზულების დაწერის მიზეზი.

გიორგი მთაწმიდელი „ცხოვრებას“ პატარა შესავალით იწყებს და იქ შეგვიძლიან შევისწავლოთ მისი საზოგადო შეხედულება როგორც კაცობრიობის ცხოვრების მიმდინარეობის შესახებ, ისე ისტორიის მიზნისა და მეთოდების შესახებ. ეს შესავალი ავტორის თეორიულ შეხედულებას გვისურათებს.

„კურთხეულ არს ღმერთი, ამბობს გიორგი მთაწმიდელი, რომელსა ყოველთა კაცთაჲ ჰნებაეს ცხოვრებაჲ და მეცნიერებასა ჭეშმარიტებისასა მოსლვად“ ², რომელი-იგი... უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს და მიუწთომელითა სახიერებითა თვისითა თვითოეულთა ჟამთა შინა ღირსთა და სათნოთა თვისთა გამოაჩინებს სარგებელად კაცთა ნათესავისა და სადიდებელად ღმრთეებისა თვისისა“-ო (1,1). ამ წინადადებითგან ჩანს, რომ ავტორის შეხედულებით ღვთაებას კაცობრიობის ცხოვნება და ჭეშმარიტების შთაგონება სურს და მარად „უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს“; ერთი სიტყვით, იგი ოპტიმისტური შეხედულებისა და მოძღვრების მიმდევარია. კაცთა ნათესავისათვის „უმჯობესისა“ დამყარებისათვის და „სარგებელად“ განგება „თვითოეულთა ჟამთა შინა ღირსთა და სათნოთა თვისთა გამოაჩინებს“. მაშასადამე, კაცობრიობის ისტორიის ყოველ ხანაში, ყოველ დროს თავისი ღირსი მოღვაწე მოველინება ხოლმე, არც ერთი ამგვარ წყალობას გიორგი მთაწმიდელის შეხედულებით მოკლებული არ არის ხოლმე ³. აკი იგი ამბობს კიდევ, რომ „ჩუენთაცა ამათ ჟამთა შინა გამოაჩინნა ნეტარნი მამანი ჩუენნი იოვანე და ეფთუმე, და იოვანე და არსენი ეპისკოპოსი ნინოწმიდელი და იოვანე გრძელისძე და შემდგომითი-შემდგომად სხუანი ივანი მოწაჟუენი მათნი და მობაძენი სათნოებისა მათისანი“-ო [1,2]. ამგვარად, რახან თვითოეულ ხანას თავისი მოღვაწეები მოველინება ხოლმე განგების მიერ, მოღვაწეთა მოქმედება შეუწყვეტლივ მიმდინარეობს. ღვთაების მიერ ქვეყნად მოვლენილი კაცები მოღვაწეობდნენ კაცობრიობისათვის „სარგებელად კაცთა ნათესავისა“ და „სადიდებელად ღმრთეებისა“.

ამ მოღვაწეთა ცხოვრებისა და მოქალაქობის და სხვაგვარ ღირს-შესანიშ-

¹ ათონის კრებულის, გვ. 299.

² I ტომოთე, 2,4 [ეს მოწმობა ტომოთედან ი. ჯავახიშვილს ხელით მიუწერია თავის დაბეჭდილ ცალში, II გამოც. გვ. 127. რედ.].

³ თითქმის ამგვარივე შეხედულებისა იყო ბასილი ზარზმელიც (ძვ. ქართ. საისტ. მწერლ. III გამ., გვ. 126).

ნავ მოვლენათა აღწერის საჭიროება თვით ღვთაებამ ასწავლა კაცობრიობას: თუმცა ღმერთმა ყველაფერი უწყის, დასაბამიც და აღსასრულიც, მაგრამ „სიგრძე ჟამთაჲ“, მუხთალი დრო „ყოველსავე დავიწყებად მოიღებს“ და ამიტომ „ესრეთ განაწესა ყოვლად ბრძენმან მან განგებულებამან მისმანო, რათა ვიგნთაცა შინა აღიწერნენ საღმრთონი იგი და ყოვლად შუენიერნი საქმენი სოფლის შესაქმისანი და საუფლონი იგი მცნებანი და ბრძანებანი მისნი და ღირსთა მათ და ნეტართა მონათა მისთა ყოვლად ქებულნი ცხორებანი და მოქალაქობანი, რომელნი თუთოეულთა ჟამთა შინა ჯერ-იჩინნა ვამოჩინებად სახიერებამან მისმან სარგებელად კაცთა ნათესავისა“ [2,3]. „ესე ცხად არს დასაბამითგან სოფლისაჲთ და ვიდრე აქამომდე აღწერილთა წიგნთაგან“-ო, დასძენს გიორგი მთაწმიდელი [2,6]. ამგვარად, წარსული ცხოვრების და თანამედროვე მოღვაწეთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის აღწერა ღვთისნიერ, თითქმის სავალდებულო საქმედაა აღიარებული გიორგი მთაწმიდელის მიერ.

შემდეგ მოკლედ, მაგრამ მკაფიოდ ავტორი საისტორიო თხზულებათა მეთოდების შესახებ ცნობებს გვაძლევს. თუმცა იქ იგი თავის დაწერილ ცხორების თაობაზე ლაპარაკობს, მაგრამ ამისდა მიხედვით ჩვენ შეგვიძლიან წარმოვიდგინოთ ავტორის საზოგადო შეხედულება ამ საგანზე: „დალაცათუ ჩუენ, ამბობს გიორგი, შემდგომად მრავლისა ჟამისა ღმრთისა მიმართ მისლვისა მათისა გელ-ჟყავთ მცირედთა ამათ სიტყუათა აღწერად, გარნა ურწმუნომცა ნუ ვინ არს, რამეთუ ჩუენ თავით თუსით არარაჲ აღგვწერია, არამედ რაჲ-იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილენეს და ემსახურა მათდა, რომელნი-იგი უცხო იყვნეს ყოვლითურთ ტყუილისაგან“-ო [4,1]. ამ საყურადღებო ნაწყვეტიდან ჩანს, რომ, თუ მწერალი რომელიმე მოღვაწის ან შემთხვევის ამბის აღწერას შეუდგებოდა „შემდგომად მრავლისა ჟამისა“, მაშინ გიორგი მთაწმიდელის შეხედულებით მკითხველს შეეძლო „ურწმუნო“ ყოფილიყო, ეჭვის თვალთ შეეხედნა ამგვარი თხზულებისათვის. მაგრამ თუ ისტორიკოსი განსაზღვრულ პირობებს ასრულებდა თავისი თხზულების დაწერის დროს, მაშინ მკითხველი ურწმუნო არ უნდა ყოფილიყო. ჯერ ერთი, რომ მას „თავით თუსით არარაჲ“ უნდა დაეწერა, ე. ი. როცა ავტორი მოთხრობილი ამბის, ან მოღვაწის თანამედროვე არ იყო, მას არც შეეძლო თითონ პირადად, როგორც თვითმხილველსა და მცნობელს, დაეწყო ამბის აღწერა და მოთხრობა. თუ კი მას სურდა, რომ მკითხველი მიჰნდობოდა, იმას უნდა აღენიშნა, როგორ და ვისგან გაიგო მოთხრობილი ამბავი, იმიტომ რომ ცარიელი წყაროს აღნიშვნა ისტორიის ღირსებას არ ამტკიცებს. იმ კაცსაც, რომელიც ისტორიკოსს რომელსამე მოღვაწეზე ან შემთხვევაზე უამბობდა, ეს მოღვაწე ან ეს შემთხვევა უეჭველად თავისი თვალთ უნდა ენახა, მისი დაახლოებული კაცი უნდა ყოფილიყო („ემსახურა მათდა“). მაგრამ არც ესა კმაროდა: იგი თითონაც ნდობის ღირსი, „სარწმუნო“ უნდა ყოფილიყო, „რომელნი-იგი უცხო იყვნეს ყოვლითურთ ტყუილისაგან“. თორემ თვითმხილველსაც ხომ შეეძლო ბევრი სიცრუე და ტყუილი ეამბნა ისტორიკოსისათვის.

ამნაირი პირობების ასრულება იყო საჭირო ზეპირი წყაროებით სარგებლობის დროს.

საყურადღებოა, რომ ავტორს, როგორც ეტყობა, ზოგიერთს შემთხვევაში სანდო პირების ყოველგვარ ცნობებისათვისაც ტყუილ-უბრალოდ არ დაუჯერებია: თავდაპირველად იგი ეჭვის თვალთ შეჰხედავდა და, თუ განსაკუთრებით არ დარწმუნდებოდა, ნამბობს არ დაიჯერებდა ხოლმე. როცა, მაგალითად, გიორგი მთაწმიდელს „სულიერმა ძმებმა“ მოუთხრეს, რომ გაბრიელ ქართველი და ლეონ ჰრომი, რომელთაც არც ერთს „თვისა ენისაგან კიდე“ სხვა ენა არ სცოდნიათ და ამისდა მიუხედავად მაინც ვითომც ერთმანეთს მთელი დღეობით ელაპარაკებოდნენო, „დასხდიან და ვიდრე ცისკრისა რეკადმდე უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწუხრთა“-ო [52, 2], მას, ეტყობა, არ დაუჯერებია და თუ თავის თხზულებაში ეს ამბავი ჩაურთავს, მხოლოდ მას შემდეგ, როცა იმ სულიერმა ძმებმა, რომელნიც „გარემოდს მათსა იყვნეს“, ჩვენ „ფიცით დაგუარწმუნეს“... „და წამებდეს, ვითარმედ, მათისა სიწმიდისაგან ყოველივე შესაძლებელ იყო და სარწმუნო, რამეთუ დიდ იყვნეს ივინი წინაშე ღმრთისა და სრულ“-ო [52, 3]. ყურადღება მიაკცით, რამდენად ეჭვით უნდა ყოფილიყო გამსჭვალული ავტორი, თუ კი გაბრიელისა და ლეონის თვით-მხილველ სულიერ ძმებს, თუ არა ფიცით, სხვაფრივ არ დაუჯერა. ნუ დაგვავიწყდება, რომ ეს საქმე წმინდანებს ეხებოდა და ამისთანა საქმეებში ეჭვი საშუალო საუკუნეებში, მეტადრე XI საუკ., დიდ თავისუფლებად უნდა ჩაითვალოს. მაშასადამე, ავტორი ყოველგვარს, თუნდაც თვით მნახველის ნამბობს და თუნდაც წმინდანის შესახებ მოთხრობილს, ისე ადვილად არ დაიჯერებდა. რასაკვირველია, ეხლა ეს ამბავი ჩვენ სულ სხვაგვარად შეგვიძლიან ავხსნათ, მაგრამ ამის გამო გიორგი მთაწმიდელს ვერ ვუსაყვედურებთ, იმიტომ რომ ჩვენსა და მას შორის რვა საუკუნეზე მეტი მანძილი ძევს და შეუძლებელია XI საუკუნის მეცნიერი XIX-XX-ს. მეცნიერების აზრისა იყოს.

ყურადღების ღირსია, რომ გიორგი მთაწმიდელს მარტო ზეპირი წყაროებით სარგებლობა არ აკმაყოფილებდა. „ჩუენ თავით თვისთ არარაჲ აღგუწერიი, არამედ რაჲ-იგი ვისწავეთ!... თვთ მებრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი ღუმით წამებენ და ჯმა-მალლად ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა: ლაერაჲ ესე დიდებული...“, რომელსა შინა აღჰმართნეს ეკლესიანი ცათა მობაძაენი და აღავსნეს ივინი წიგნთა მიერ ღმრთივ სულიერთა და განაბრწყინვნეს ივინი ხატთა მიერ პატრიოსანთა და მოუგნეს დაბანი და სოფელნი და მონასტერნი და დასაყუდებულონი და განუწესნეს წესნი და კანონნი დიდებულნი და ყოვლად შუენიერნი და დაუსხნეს სიმტკიცენი და კელით-წერილნი და ოქრო-ბეჭედნი ღმრთის მსახურთა მეფეთანი... შეამკვეს და აღაყუავეს ენაჲ ჩუენი და ქუეყანაჲ თარგმანებითა წმიდათა წერილთაჲთა“-ო [4].

მაშასადამე, სანდო ზეპირ წყაროებს გარდა, ჩვენს ისტორიკოსს საჭიროდ მიაჩნდა თავისი თხზულება დაეწერა „თვთ მებრ მათ (ესე იგი იოანეს და ეფუემეს) საქმეთაგან, რომელნი-იგი ღუმით წამებენ და ჯმა-მალლად ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა“, ესე იგი ისეთი ნივთიერი საბუთებით, რომელნიც ღუმითადაც კი მოღვაწეთა დიდ საქმეებს ამტკიცებდნენ. საყურადღებოა,

¹ შემდეგი ზემოთ იყო მოყვანილი.

რომ ავტორი ნივთიერ წყაროებად ყოველგვარ მასალებსა სთვლიდა, როგორც სამეურნეო ქონებას, რომელიც მათ ივერთა მონასტერს შესძინეს, მაგ., ლავრა, ეკლესიანი, დაბანი, სოფელნი, მონასტერნი და დასაყუდებულონი, ისე სხვადასხვა სამწერლობო ძეგლებსა და იურიდიულ საბუთებს, მაგ., წიგნები, რომლებითაც მათ ლავრა აავსეს, მათი თარგმანებით შემკული და აყვავებული ქართული ენა, მათ მიერ დადგენილნი სამონასტრო წესნი და კანონნი, მფლობელობის სიმტიციენი, კელწერილნი და ბიზანტიის კეისართა ოქრო-ბეჭედნი, ანუ ხრიზობულნი. ერთი სიტყვით, გიორგი მთაწმიდელს უსარგებლია მათი მოღვაწეობის დამახასიათებელი ყოველგვარი ნაშთებითა და საბუთებით. თხზულების დაწერის დროს არც ერთი მცირედი და წვრილმანი მასალაც კი არ გამოჰპარვია ავტორის ყურადღებას: შეწირული სამკაულისა და ხატების სიაც კი არ დაევიწყებია მას. გიორგი მთაწმიდელი მართლაც უხეად სარგებლობს ყოველგვარი წერილობითი საბუთებით [იხ., მაგალითად, თთ. 5, 31, 32, 43, 58].

როგორც ეტყობა, გიორგი მთაწმიდელი მხოლოდ „კელთა ნუსხა“-ს სთვლიდა „ჭეშმარიტ“, „უტყუველ“, და გამოსადეგ მასალად, ე. ი. ისეთს საბუთებს, რომელიც თვით იმ მოღვაწის საკუთარ ხელით იყო ნაწერი. იგი, მაგალითად, ერთ ალაგას მკაფიოდ ამბობს: „ესე ყოველი თვთ წმიდისა მამისა ეფთჳემეს კელთა ნუსხისაგან დაგვწერია, ვინაჲცა ჭეშმარიტ არს და უტყუველ“-ო [31,7]. ცოტა ქვემოთ იგივე ავტორი ამბობს: „ესეცა ყოველი მამათავე ჩუენთა დაწერილისაგან დაგვწერია“-ო [32,6]. ერთი სიტყვით, გიორგი მთაწმიდელის თხზულებითგან ნათლად ჩანს, რომ მას კარგად ესმოდა, რა დიდი განსხვავებაა საბუთის დედანსა და მცხ პირს შორის, კარგად სცოდნია, რომ ეჭვმიუტანელ, საუკეთესო საბუთად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ საბუთის დედანი, რომელიც თვით მოღვაწის საკუთარი ხელით არის ნაწერი. ესლა ღირსეულად ვერც კი დავაფასებთ, თუ რა დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონოდა გიორგი მთაწმიდელის ამ შეხედულებას ისტორიის მეთოდების წარმატებისათვის.

ამგვარად, ცხადია, რომ გიორგი მთაწმიდელის მეთოდოლოგიური შეხედულებისდა თანახმად ისტორიკოსს, თუ კი სურდა, რომ მისი თხზულება სარწმუნო ყოფილიყო, „თავით თჳსით“ არაფერი უნდა დაეწერა, არამედ უნდა ზეპირი წყაროებითა და ნივთიერი საბუთებით ესარგებლნა. ზეპირი ცნობები უმკველად „კაცთა სარწმუნოთაგან“ და თვით-მხილველთაგან უნდა ყოფილიყო შეკრებილი, ხოლო ნივთიერ საბუთებად ყოველგვარი ნაშთი და ძეგლი ჩაითვლებოდა, ერთი სიტყვით, მოღვაწეთა ყოველი „საქმენი, რომელნი-იგი ღუმილით წამებენ და ქადაგებენ ღუაწლთა და შრომათა მათთა“. თანამედროვე საისტორიო მეთოდოლოგია ამ მხრივ ასეთისავე წყაროებითა და ამგვარისავე საშუალებებით სარგებლობს. ქართულ მწერლობაში, მაშასადამე, მეთერთმეტე საუკუნეში გიორგი მთაწმიდელის წყალობით საისტორიო თხზულებათა მეთოდოლოგიური მხარე იმდენად განვითარებული და დამთავრებული იყო უკვე, რომ თანამედროვე მკაცრ სამეცნიერო მოთხოვნისადაც კი თითქმის დააკმაყოფილებდა.

გიორგი მთაწმიდელის სიტყვებითგანა ჩანს, რომ, ვიდრე იგი თხზულების წერას შეუდგებოდა, მას უკვე გეგმა მოფიქრებული ჰქონია, მაგრამ წერის დროს

იძულებული ყოფილა შეეცვალა მოთხრობის წეს-რიგი და დროებით გეგმისათვის თავი დაენებებინა. გიორგი ამბობს: „გაჩნა, რომლისა-იგი ზემორე მეგულე-ბოდა თქუმაჲ, იგი ხოლო ვთქუა პირველად და მერმე... მოკლითა სიტყვთა მივითხრა. რამეთუ ვინაჲთგან დღეთა ამათ უკუანაჲსკნელთა მოვიწიენით და, ვითარცა ხელავთ, ფრიადი სიგრილე იხილვების ჩუენ შორის, ნუჟუე ვინმე ჰგონებდეს და აცთუნებდეს თავსა თჳსსა, თუ პირველითგან ესრეთ იყვნეს ძმანი ჩუენნი; ნუ იყოფინ“-ო [6, 1-2]. მაგრამ შემდეგ, როცა ავტორს თავისი დამამტკიცებელი საბუთები მოჰყავს, იგი ისევ მოთხრობის დედააზრს უბრუნდება და ამბობს: „ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ“-ო [7].

რასაკვირველია, გიორგი მთაწმიდელს უფრო მეტი ცნობები ჰქონდა, ვიდრე თავის თხზულებაში მოყვანილი აქვს. ბევრგან იგი თვით ამოკლებს მოთხრობას: „აქა უჟუე დავაცადოთ ესევითარისა ამის პირისათჳს სიტყუაჲ, ამბობს, იგი, რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ, არცა თუ შესაძლებელ არს ყოველთა მათ ქველის საქმეთა მათთა თითოეულად წარმოთქუმაჲ“ [32, 9].

„ცხორება“, რასაკვირველია, წასაკითხავად იყო დაწერილი [30] და ავტორი ცდილობდა მისი თხზულება ადვილი და სასიამოვნო წასაკითხავი და მოსასმენი ყოფილიყო და მეტის-მეტად გაჭიანურებული, გრძელი არ გამოსულიყო. ამიტომ გიორგი მთაწმიდელს იე და ეფთჳმის შესახებ ყველაფერი კი არა აქვს მოთხრობილი, „გამოწულიღვით“ კი არ აღწერს ხოლმე [27, 2], არამედ მხოლოდ ზოგიერთი. ერთს ალაგას იგი თვით ამბობს: „რომელთაგანი რაოდენიმე მოვიგსენოთ და სხუაჲ იგი დავაცადოთ, რადთა არა ფრიადი სიმრავლე წერილისაჲ იქმნას და საწყინო ვიქმნეთ მკითხველთა და მსმენელთა“-ო [30]. უეჭველია, ავტორს გარკვეული შეხედულება უნდა ჰქონოდა იმაზე, თუ როგორ უნდა ყოფილიყო დაწერილი თხზულება. „ცხორების“ წერის გარეგანი, ტექნიკური მხარისათვისაც განსაკუთრებული კანონი არსებობდა. ზემომოყვანილი ნაწყვეტიდან ჩანს, რომ კარგს ავტორს, რომელსაც არა სურდა მკითხველთათვის „საწყინო“ ყოფილიყო, უნდა რაც შეიძლება მოკლედ ეწერა, „რადთა არა ფრიადი სიმრავლე წერილისაჲ იქმნას“. ამისათვის ავტორს თვითოეული აზრის დასამტკიცებლად მხოლოდ ორიოდ მაგალითი უნდა მოეყვანა ხოლმე, დანარჩენი კი გამოეტოვებინა („სხუაჲ იგი დავაცადოთ“). მაგრამ ზოგიერთს შემთხვევაში გიორგი მთაწმიდელი ამათუიმ მოღვაწის სათნოებათა „გამოწულიღვით აღწერასა“ „ნეფსით თანა-წარჯდებოდა“ ხოლმე [27]. ცხადია, რომ ავტორი დაწვრილებით მაშინ მოგვითხრობდა ხოლმე, როცა ეს მკითხველის სულისათვის მარგებელი იქნებოდა.

რასაკვირველია, ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ ადამიანი არ ასრულებს თავისსავე თეორიულს მისწრაფებას. ჩვენს ისტორიკოსსაც შეეძლო საუცხოო აზრები გამოეთქვა საისტორიო მეთოდების შესახებ, მაგრამ თვითონ პირნათლად ვერ აესრულებინა თავისი მოვალეობა. მაშინაც, უეჭველია, მის ღვაწლს ღირსება არ მოაკლდებოდა. მაგრამ ასეცად უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს და ფასიც უმაღლესი ედება იმ ისტორიკოსს და მეცნიერს, რომელიც თავის მაღალ მეთოდოლოგიურ იდეალს თითონაც ნამუსიანად იცავს და ბრწყინვალედ ახორციელებს. სწორედ ამის გამო გიორგი მთაწმიდელი ქართულ საისტორიო

მწერლობაში შესანიშნავ მეცნიერ ისტორიკოსად უნდა ჩაითვალოს: იგი სინდისიერად მისდევს თავის ზემოაღნიშნული მეთოდების გეგმას და ერთს სტრიქონშიაც კი ჭეშმარიტებას არ ჰღალატობს. თვითოეული მისი ცნობა დამყარებულია მართლაც უტყუარ საბუთებზე და ეხლაც მათი ჭეშმარიტების დამტკიცება შეიძლება. ამნაირი მაგალითების ბლომად მოყვანა ადვილია, მაგრამ მხოლოდ რამდენსამე მოვიყვან,

გიორგი მთაწმიდელს მოთხრობილი აქვს, რომ ეფთჳმე, „რომელი-იგი გამოჩნდა სამკაულად ნათესაგისა ჩუენისა და მობაძავად წმიდათა მოციქულთა, განანათლა ქართველთა ენაჲ და ქუეყანაჲ... ვითარცა წამებენ მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილნი ანდერძნა, ამის ღირსისა (ე. ი. ეფთჳმის მამის იოანეს) მოლუაწებითა განსწავლულ იქმნა ყოვლითა სიბრძნითა განმანათლებელად და შემამკობელად ეკლესიათა ჩუენთა“-ო [5]. პატარაობითგანვე მოყოლებულიო, ამბობს გიორგი მთაწმიდელი, იოანე თავის შვილს მუდმივ აგონებდა: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუეყანაჲ დიდად ნაკლულევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნი აკლან, და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმადლებია შენდა. აწ ილუაწე, რაჲთა განამრავლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან“-ო [47]. მაშასადამე, იოანეს საგანგებოდ გაუწვრთნია და მოუმზადებია თავისი შვილი, რომ მთარგმნელობა შესძლებოდა. ჩვენი ავტორის ეს ცნობა სრული ჭეშმარიტებაა. ეფთჳმის მამას იოანეს მართლაც მათეს თავის სახარების თარგმანში „ანდერძი“ აქვს დაწერილი, სადაც ამბობს: „ენასა ამას ჩუენსა ქართულსა არავინ სადა პოვნო იყო აქამომდე, რაჲთამცა გამოეხუნეს წმიდანი ესე წიგნი—თარგმანებანი წმიდისა სახარებისანი, არამედ საბერძნეთისა ესე ეკლესიანი და ჰრომისანი საესე იყვნეს ამათგან, ხოლო ჩუენისა ამის ქუეყანისანი ნაკლულევან; და არა ესეოდენ წიგნი აკლდეს ენასა ჩუენსა, არამედ სხუანიცა მრავალნი. ამისთჳს მე, გლახაკი ესე და ნარჩევი ყოველთა მონაზონთაჲ იოვანე, მწუხარე ვიყავ ამის საქმისათჳს, რომელ ესრეთ ნაკლულევან იყო ქუეყანაჲ ქართლისაჲ წიგნთაგან და დიდი ხარკებაჲ და მოლუაწებაჲ ვაჩუენე და შვილი ჩემი ეფთჳმე განესწავლე სწავლითა ბერძულითა სრულიად და გამოთარგმანებად წარვჰმართე წიგნთა ბერძულისაგან ქართულად და აღიწერნეს ჩუენ მიერ“-ო¹.

გიორგი მთაწმიდელს „ცხორება“-ში ეფთჳმის ყველა ნათარგმნი წიგნების სია მოჰყავს. ამ სიის სიმართლის დამტკიცებაც ადვილად შეიძლება. იმავე მათეს თავის თარგმანების „ანდერძში“ იოანეს ჩამოთვლილი აქვს თავისი შვილის ნათარგმნი წიგნები. აი ორივე სია:

ანდერძით

ცხორებით [თ. 49]

1. პირველად თარგმანებაჲ იოვანეს თავისა სახარებისაჲ. 2. მერმე სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუენისა ბასილისნი, თავი ლ.	1. თარგმანებაჲ იოვანეს თავისა სახარებისაჲ. 2. სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ბასილისნი.

¹ წყაროსთავის XI ს. ხელთნაწერი (თ. უარდანია, ქრონიკები I, 140—141).

ა ნ დ ე რ ძ ი თ

ც ხ ო რ ე ბ ი თ

3. მისივე თარგმანებზე ფსალმუნთაა, თავი იბ	3. მისივე თარგმანებზე ფსალმუნთაა.
4. წიგნი იოვანესი, რომელ არს კლემაქსი, ლ.	4. წიგნი წმიდისა კლემაქსისი.
5. წიგნი მაკარისი სრულიად.	5. წიგნი წმიდისა მაკარისი.
6. მიმოსლვად და ქადაგებანი წმიდისა ანდრია მოციქულისანი.	6. [ნახე № 27].
7. წიგნი წმიდისა ისაკისი და სხუათა მამათა გამორჩეულნი სწავლანი.	7. წიგნი წმიდისა ისაკისი, რომელსა შინა არიან სხუათაცა მამათა გამორჩეულნი სწავლანი.
8. წიგნი წმიდისა დოროთესი.	8. წიგნი წმიდისა დოროთესი.
9. წამება და სასწაულნი წმიდისა მოწამისა დიმიტრისნი.	9. წამება და სასწაულნი წმიდისა მთავარმოწამისა დიმიტრისნი.
10. ცხორება და წამება წმიდისა სტეფანე ახლისაა.	10. ცხორება და წამება წმიდისა სტეფანე ახლისაა.
11. ცხორება და წამება წმიდისა კლიმენტოს ჰრომთა პაპისაა.	11. ცხორება და წამება წმიდისა კლემენტოს ჰრომთა პაპისაა.
12. წამება წმიდისა კლიმი ანკრელისაა.	12. წამება წმიდისა კლიმი ანკრელისაა.
13. ცხორება წმიდისა გრიგოლი ღმრთის მეტყველისაა და თქმულნი მისნი.	13. ცხორება წმიდისა და დიდისა ბასილი კესარიელისაა [=ანდ. № 14].
14. ცხორება წმიდისა ბასილი კესარიელისაა.	14. ცხორება წმიდისა გრიგოლ ღმრთის-მეტყველისაა და თქმულნი მისნი [=ანდ. № 13].
15. ცხორება წმიდისა ბაგრატისი.	14a. წამება წმიდისა აკეფსიმასი.
	15. ცხორება წმიდისა ბაგრატისი.
16. წამება წმიდისა სამთა ყრმათა: ალფიოს, ფილადელფოს და კვრინესი.	16. წამება წმიდათა სამთა ყრმათა: ალფიოს, ფილადელფოს და კვრინესი.
17. ცხორება წმიდისა ონოფრესი.	17. ცხორება წმიდისა ონოფრი მძოვრისაა.
18. ცხორება მარიამ მეგვპტელისაა სრულიად.	18. ცხორება წმიდისა მარიამ მეგვპტელისაა.
19. სწავლანი წმიდისა ზოსიმესნი და წმიდისა ეფრემისნი.	19. სწავლანი წმიდისა ზოსიმესნი.
20. სჯნაქსარი ბერძული, რომელ არიან კრებანი.	20. სჯნაქსარი საწელიწდოა, უმცროასი.

1 წყაროსათვის XI ს. ხელთნაწერი: ქრონიკები I, 141-142. შეადარე აგრეთვე იქვე, გვ. 164, 168, 169, 170, 171, 172, 179.

ა ნ დ ე რ ძ ი თ

ც ხ ო რ ე ბ ი თ

- 21. მიმოსლვანი და ქადაგებანი წმიდი-
სა იოანე მახარებელისანი.
- 22. თარგმანებად გალატელთა და თეს-
ლონიკელთა და ჰრომეელთა ები-
სტოლისაჲ.
- 23. დასდებელნი მარხვათანი სრული-
ად
- 24. და სხუათა წმიდათა გალობები.
- 25. წამებად წმიდისა მოწამისა პრო-
კოპისი.
- [26]. თარგმანებად მათეს თავის სახა-
რებისაჲ¹.

- 21. მიმოსლვანი და ქადაგებანი წმიდი-
სა იოანე მახარებელისანი.
- 22. თარგმანებად გალატელთა და თე-
სალონიკელთა და ჰრომეელთა
ეპისტოლისაჲ.
- 23. დასდებელნი მარხვათანი სრული-
ად.
- 24. და მრავალთა წმიდათა გალო-
ბები (sic).
- 25. წამებად წმიდისა მოწამისა პროკო-
პისი.
- 26. თარგმანებად წმიდისა მათეს თავი-
სა სახარებისაჲ.
- 27. მიმოსლვანი და ქადაგებანი წმიდი-
სა ანდრეა მოციქულისანი [ნახე
ანდერძში № 6].

ამ ორი სიის შედარება საუცხოოდ გვიჩვენებს, რამდენად სვინდისიანად სარგებლობდა გიორგი მთაწმიდელი თავისი წყაროებით: ნუსხა სიტყვა-სიტყვით არის გადმოწერილი¹. რაც იოანეს ანდერძში ვერ ეწერებოდა—იმიტომ რომ მის სიკვდილის შემდეგ ეფთუმეს კიდევ ბევრი უთარგმნია—იმ წიგნების შესახებ ცნობები ავტორს დედნებითგან აქვს ამოღებული. საზოგადოდ, თვითოეული ცნობა, რომელიც კი მოჰყავს გიორგი მთაწმიდელს იოანესა და განსაკუთრებით იმის შეილის ეფთუმისა ან ივერთა მონასტრის შესახებ, თუ უტყუარ ზეპირ გადმოცემაზე არა, უეჭველად ამათუიმ წერილობითსა და ნიეთიერს საბუთებზე აქვს დამყარებული.

ამ თხზულების დაუფასებელს თვისებას სწორედ ის გარემოება შეადგენს, რომ „ცხორება“-ში ასე უზგად შეტანილი ცნობები უმეტეს ნაწილად საბუთებითგან არის ამოღებული. გიორგი მთაწმიდელი თავის წინამორბედს გამოჩენილს ქართველს მთარგმნელს ეფთუმეს თავგანწირულ მუშაკად და მოღვაწედ აღსახავს: თავის თავს არა ჰზოგავდა და ღამეებს თეთრად ათენებდა ხოლმე, ოღონდ კი თარგმნისათვის მეტი დრო ჰქონოდაო, მონასტრის წინამძღვრობის დროსაც ეფთუმე, თუმცა დრო და მოცალეობა ძალიან ცოტა რჩებოდა, მაგრამ „აწის ყოვლისა თანა კეთილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დააცადებდა, არცა სცემდა განსუენებასა თავსა თქსსა, არამედ ყოვლადეე იჭირვინ და ღამეთა ათენენ, რამეთუ უფროდსნი წიგნნი ღამით სანთლითა უთარგმნიან, ვითარცა ვთქუთ, ფრიადისა უცალოებისაგან და საურავთა“-ო [50,4]. სრული კეშმარიტე-

¹ ი. ჯავახიშვილს პირველ გამოცემაში „სიის“ ნაცვლად ევკლან „ნუსხა“ აქვს ნახმარი. თვალსაჩინოებისათვის წიგნებს ნომრები დაეუსპოთ, როგორც ეს არის წყაროს თავის ხელნაწერის ანდერძის ნუსხაში (ქრონიკები, I, 141—142). დანომრვა გავავრცეეთ ცხორების ნუსხაზედაც. შედარება აჩვენს, რომ ანდერძის ნუსხის მე-6 ნომერი ცხორებაში ბოლოს არის შეტანილი [№ 27]. სია „ცხორებაში“ უფრო სრულად არის წარმოდგენილი. ზედმეტი წიგნების ადგილას წერტილები სხედს. ა. შ

ბაა. ეს ცნობებიც ნამდვილ საბუთებზეა დამყარებული. რითონ ეფთვმე თავის ნათარგმნი გრიგოლის ცხორების ბოლოში სწერს: „ლოცვა-ყავთ გლახაკისა ეფთვმესთჳს მთარგმნელისა და შემინდევით: მრავალთა ზრუნვათაგან დიდითა შრომითა და ჭირითა დამიწერია“-ო¹. ხოლო მათეს თავის სახარების თარგმანების ბოლოს ეფთვმე პირდაპირ ამბობს: „ვინცა იკითხვიდეთ, შრომისათჳს ლოცვა-ყავთ და ზომად წერისათჳს შემინდევით: უცალო ვიყავ და უფროდსი ღამით მიწერია“-ო².

ერთი სიტყვით, გიორგი მთაწმიდელის თხზულება უაღრესი ნდობის ღირსია, მრავალმხრივად შინაარსიანია, ღრმა და მაღალი საზოგადოებრივი და ეროვნული აზრებით გამსჭვალულია. საუცხოო ქართულით და მომხიბლავი გულწრფელი კილოთი ნაწერი, იგა სამართლიანად ძველი ქართული საისტორიო მწერლობის საუკეთესო ძეგლად უნდა ჩაითვალოს.

გამოცემულია ორჯერ: პირველად საბინინის მიერ („საქ. სამოთხე“), მეორედ 1072 წ. ხელთნაწერისდა მიხედვით საეკლ. მუზეუმის მიერ 1901 წ..

გიორგი მთაწმიდელს იმდენად დიადი ღვაწლი მიუძღვის საქართველოსა და ქართული საისტორიო მწერლობის წინაშე, რომ მისი თხზულება უკეთესი გამოცემის ღირსია. ეს ჩვენი მოვალეობაც არის.

ივ. ჯავახიშვილი

[აკად. ივ. ჯავახიშვილმა პირნათლად შეასრულა თავისი მოვალეობა, რომელზედაც ის ზემოთ მოყვანილი წერილის ბოლოს ამბობს: გ. მთაწმიდელის თხზულება მან დაყო თავებად და მუხლებად, ამოაწერინა ვარიანტები ხელნაწერების მიხედვით, შეამოწმა და გამართა ტექსტი ძველი ორთოგრაფიის მიხედვით, ერთი სიტყვით, მოამზადა ძველი მეცნიერული გამოცემისათვის, ოღონდ, სამწუხაროდ, ამ საქმის ბოლომდე მიყვანა მას არ დასცალდა.

ტექსტი ამჟამად ქვეყნდება იმ სახით, როგორც ის განსვენებულმა მეცნიერმა დატოვა. თავში ერთვის (წინასიტყვაობად) მისივე წერილი „გიორგი მთაწმიდელი როგორც ისტორიკოსი“³, ბოლოში კი—განსვენებულის მითითებათა თანახმად გადმოწერილი სვინაქსარული რედაქცია ცხორებისა ხელნაწერთა მოკლე აღწერილობითურთ და ჩემ მიერ შედგენილი ენის მიზოხილვა, ლექსიკონი და საძიებლები.

ა. შ].

¹ ქრონიკები, I, 164.

² ქრონიკები, I, 139.

³ ამოღებულია აკად. ივ. ჯავახიშვილის წიგნიდან „ისტორიის მიზანი, წყაროები და მეთოდები წინათ და ეხლა; წ. I. ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, I გამოც. (1916), გვ. 73—84, II გამოც. (1921), გვ. 125—137.; შდრ. II-III შევსებულ გამოცემა, 1945 წ., გვ. 135-144.

ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოვანესი და ეფთჳქესი
და უწეებად ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისაჲ,

აღწერილი გლახაკისა

გეორგის ² მიერ ხუცეს-მონაზონისა

მამაო, გუაქურთხენ ³!

I ტომ.
2, 4

1. 1. კურთხეულ არს ღმერთი, რომელსა ყოველთა კაცთაჲ ჰნებავს ცხო-
რებაჲ და მეცნიერებასა ჰეშმარიტებისასა მოსლვაჲ, რომელი-იგი გამოუთქუმე-
ლითა მით განგებულეებითა თჳსითა უმჯობესსა ყოველთასა განაწესებს, და მი-
უწთომელითა სახიერებითა თჳსითა თუთოეულთა ჟამთა შინა ღირსთა და საო-
ნოთა თჳსთა გამოაჩინებს—სარგებელად კაცთა ნათესავისა და საღიღებელად
ღმრთეებისა თჳსისა; 2. რომელმან ჩუენთაცა ამათ ჟამთა შინა გამოაჩინა ნე-
ტარნი მამანი ჩუენნი: იოვანე და ეფთჳქე და იოვანე და არსენი ეპისკოპოსი
ნინოწმიდელი და იოვანე გრძელის ძე და შემდგომითი-შემდგომად სხუანი
იგი მოწაფენი მათნი ¹ და მობაძეენი სათნოებისა მათისანი, რომელთა სახელე-
ფილ. 4, 3 ბი აღწერილ არს წიგნსა მას ცხორებისასა. 3. რომელთა მეოხებითა

A 6

ჩუენცა გლახაკნი ესე ღირს გუყუენინ უფალმან მობაძეე ყოფად სათნოებათა
მათთა ² და ნაწილსა მას მარჯუენეთასა ³ მიმთხუევად.
2. 1. ხოლო ვინაჲთჳნ სიგრძე ჟამთაჲ ყოველსავე დავიწყებად მოიღებს,
დადაცათუ წინაშე ღმრთისა ყოველივე ცხად არს და საჩინო და უწყის ყოველ-
თა დასაბამი და აღსასრული, 2. და რომელთა-იგი სათნოდ მისა აღსასრულეს
ცხორებაჲ თჳსი, წინაშე მისსა ბრწყინვენ მარადის და არცა ერთი რაჲ ¹ უტმს
ჩუენმიერი ჳსენებაჲ, 3. არამედ ესრეთ განაწესა ყოველად ბრძენმან მან გან-
გებულეებამან მისმან, რაჲთა წიგნთაცა შინა ² აღიწერნენ საღმრთონი იგი და
ყოველად შუენიერნი საქმენი სოფლის შესაქმისანი და საუფლონი იგი მცნებანი
და ბრძანებანი მისნი და ღირსთა მათ და ნეტართა მონათა მისთა ყოველად
ქებულნი ცხორებანი და მოქალაქობანი, რომელნი თუთოეულთა ჟამთა შინა
ჯერ-იჩინნა გამოჩინებად სახიერებამან მისმან სარგებელად კაცთა ნათესავისა,

ხელნაწერთა აღსანიშნავად ნახმარი ლიტერების მნიშვნელობა:

A=A № 558; B=A № 170; C=A № 176; D=H № 2077.

ხათაურო: ¹ ცხორებაჲ + წმიდისა და BD. ² გ'ის BCD. ³ გ'ქნ მ'მო BCD.

1. 1 მათნი მისნი D. 2 მათთა]-C. 3 მარჯუენითსა C.

2. 1 ერთი არცა რ'ა C. 2 შინა]-C.

A 7

B 176 h

4. | რაფთა საღმრთოთა მათ და მალალთა საქმეთა მიერ დიდების || მეტყუელებად და სურვილად მისა აღვიძროდით და საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ განვნათლდებოდით და აღსრულებად მათდა მოსწრაფე ვიქმნებოდით. 5. ხოლო დიდთა მათ და საკუთართა მონათა მისთა ვსენებითა შურად³ და ბაძვად მოვიდოდით საღმრთოთა მათ მოქალაქობათა მათთა⁴, რომელნი-იგი, (ვითარ(კა) ხატნი მეტყუელნი, წინა სხენან⁵ სახედ სათნოებისა და სწავლად სიბრძნისა და სიმწნედ ახოვნებისა ყოველთათჳს, რომელთაცა ჰნებაეს შესღვაჲ ცხორებასა საუკუნესა. 6. და ესე ცხად არს დასაბამითგან სოფლისაჲთ⁶ და ვიდრე აქამომდე აღწერილთა წიგნთაგან და გამობრწყინებულთა წმიდათა, 7. და რომელთა-იგი ილუაწეს და აღწერნეს⁷ ცხორებანი მათნი და ლუაწლნი და შრომანი, კეთილად ვსენებულ არიან წმიდათა ეკლესიათა შინა და ღირს ლოცვისა და კურთხევისა.

A 8

3. ვინაჲთგან უკუე ზემო ვსენებულნი ესე | ნეტარნი მამანი ჩუენნი არა-რაჲთ უნაკულლო იყვნეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათასა, არამედ ყოვლითაჲვე სათნოებითა შემკულ და აღმასრულებელ მცნებათა ღმრთისათა, არა ჯერ-იჴინეთ მოუწენებულად დატეობაჲ ცხორებისა მათისაჲ და მამათაცა ჩემთა სულიერთა მიბრძანეს ამისი კელ-ყოფაჲ. ვინაჲცა ვევედრები ღირსებასა თქუენსა, ღმერთ-შემოსილნი მამანო, რაჲთა არა ბრალეულ ვიქმნე ამის პირისათჳს.

4. 1. ხოლო დაღაცაჲჲ ჩუენ შემდგომად მრავლისა ჟამისა ღმრთისა მიმართ მისღვისა მათისა¹ კელ-ყავთ² მცირედთა ამათ სიტყუათა აღწერად, გარნა ურწმუნომცა ნუენ არს³, რამეთუ ჩუენ თავით თჳსით არარაჲ აღგჳწერია⁴, არამედ რაჲ-იგი ვისწაფეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილვნეს და ემსახურა მათდა⁵, რომელნი-იგი უცხო იყვნეს ყოვლითურთ ტყუვილისაგან და საესე მადლითა ზეგარდამოჲთა. | 2. და თუთ მებრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და ჯმა-მალლად

B 177 a

ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა: | ლავრაჲ ესე დიდებული და ყოვლითა შუენიერებითა შემკული და ყოვლითა სამკაულოთა განშუენებული, რომელი-ესე მრავლითა შრომითა და ოფლითა აღაშენეს მათ ნეტართა განსასუენებლად სულთა მრავალთა, 3. რომელსა შინა აღჰპართნეს ეკლესიანი ცათა მობაძენი და აღავსნეს იგინი წიგნთა მიერ ღმრთიე-სულიერთა და განაბრწყინვნეს იგინი ხატთა მიერ პატიოსანთა. და მოუგნეს⁶ დაბანი და სოფელნი და მონასტერნი და დასაყუდებულონი⁷ 4. და განუწესნეს წესნი და კანონნი დიდებულნი და ყოვლად შუენიერნი და დაუსხნეს სიმტკიცენი და კელით-წერილნი და ოქრო-ბეჭედნი ღმრთის მსახურთა მეფეთანი. 5. და შეკრიბნეს⁸ მას შინა მონაზონნი და მოწესენი ანგელოზთა მობაძენი 6. და შუამკვეს და აღაყუავეს ენაჲ ჩუენი და ქუეყანაჲ თარგმანებითა წმიდათა წერილთაჲთა, სადაჲთ-ესე ქეშმარიტად, ვითარცა სიონით, გამოვიდა შჯული და სიტყუაჲ | უფლისაჲ, ვითარცა იერუსალემით,--სიტყუსაებრ ჯმა-მალლისა ესაჲაჲსა.

A 9

ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა: | ლავრაჲ ესე დიდებული და ყოვლითა შუენიერებითა შემკული და ყოვლითა სამკაულოთა განშუენებული, რომელი-ესე მრავლითა შრომითა და ოფლითა აღაშენეს მათ ნეტართა განსასუენებლად სულთა მრავალთა, 3. რომელსა შინა აღჰპართნეს ეკლესიანი ცათა მობაძენი და აღავსნეს იგინი წიგნთა მიერ ღმრთიე-სულიერთა და განაბრწყინვნეს იგინი ხატთა მიერ პატიოსანთა. და მოუგნეს⁶ დაბანი და სოფელნი და მონასტერნი და დასაყუდებულონი⁷ 4. და განუწესნეს წესნი და კანონნი დიდებულნი და ყოვლად შუენიერნი და დაუსხნეს სიმტკიცენი და კელით-წერილნი და ოქრო-ბეჭედნი ღმრთის მსახურთა მეფეთანი. 5. და შეკრიბნეს⁸ მას შინა მონაზონნი და მოწესენი ანგელოზთა მობაძენი 6. და შუამკვეს და აღაყუავეს ენაჲ ჩუენი და ქუეყანაჲ თარგმანებითა წმიდათა წერილთაჲთა, სადაჲთ-ესე ქეშმარიტად, ვითარცა სიონით, გამოვიდა შჯული და სიტყუაჲ | უფლისაჲ, ვითარცა იერუსალემით,--სიტყუსაებრ ჯმა-მალლისა ესაჲაჲსა.

A 10

ეს. 2, 3

3 შურად] სურვილად BD, შუენიერად C. 4 მათთათა C. 5 სხენად D. (=სხენედ?). 6 სოფლისად C. 7 აღწერეს C.

4. 1. მისღვისა მათისა]—C. 2 კ'ლ ვ'ყვ D. 3 ურწმუნო ნუმცა ვინ არს BCD. 4 აღგჳწერის BCD. 5 მ'თ'თა C, მ'თ და BD. 6 მოუგნის C. 7 საყუდებულონი BD. 8 შეკრიბნეს, C, შეკრიბნეს D.

5. 1. რამეთუ ჭეშმარიტად ღირსი იყო და საყურელი ღმრთისაჲ ნეტარი მამაჲ ჩუენი იოვანე, რომელმან-იგი, მსგავსად აბრაჳმისა, უცხოებაჲ აღირჩია და მწირობით (და სიგლახაკით) ცხოვრებაჲ, და მისცა თავი თჳსი მორჩილებასა სულიერთა მამათასა, ვინაჲცა, მსგავსად მისსა, ესეცა აღიდა ღმერთმან და სახელოვან ყო ყოვლითა სათნოებითა და უფროჲს ყოვლისა სანატრელისა მის შვილისა მინიჭებითა, რომელ არს ნეტარი ეფთჳმე, რომლისა-იგი სახელი ოდენ კმა არს სათნოებათა მისთა¹ სიმადლისა გამოჩინებად, რომელი-იგი გამოჩნდა სამკაულად ნათესავისა ჩუენისა და მობაძავად წმიდათა მოციქულთა, განანათლა ქართველთა ენაჲ და ქუეყანაჲ. 2. რამეთუ, ვითარცა წამებენ მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილნი ანდერძნი, ამის ღირსისა მოღუაწიებითა | განსწავლულ იქმნა ყოვლითა სიბრძნითა განმანათლებელად და შემამკობელად ეკლესიათა ჩუენთა, რომლისა-იგი ნამუშავევი ახარებს შორიელთა და მახლობელთა, და თარგმნილთა მისთა წიგნთა სიტკობებაჲ, ვითარცა ნესტჳ ოქროსაჲ ჳმა-მალალი, ოხრის ყოველსა ქუეყანასა, არა ხოლო ქართლისასა, არამედ საბერძნეთისასაცა, რამეთუ ბალაჳვარი და აბუკურაჲ² და სხუანიცა³ რაოდენნიმე წერილნი ქართულისაგან თარგმნნა ბერძულად.

B 177 b
A 11

6. 1. გარნა რომლისა-იგი¹ ჳემორე მეგულგბოდა თქუმაჲ², იგი ხოლო³ ეთქუა პირველად, და მერმე, რაჲ-იგი უფალმან მოგუმადლოს, მოკლითა სიტყუთა მივითხრა. 2. რამეთუ ვინაჲთგან დღეთა ამით უკუანაჲსკნელთა მოვიწინით და, ვითარცა ხედავთ, ფრიადი სიგრილე იხილვების ჩუენ შორის, ნუ უკუე ვინმე ჳკონებდეს და აცთუნებდეს თავსა თჳსსა, თუ პირველითგან ესრეთ იყვნეს⁴ ძმანი ჩუენნი; | ნუ იყოფინ! არამედ ყოვლითა წესიერებითა და საღმრთოათა მოქალაქობითა ცხოვნდებოდეს, ვიდრემდის სამ გზის სანატრელნი იგი მამანი ჩუენნი იოვანე და ეფთჳმე განაგებდეს და იპყრობდეს წესსა წინამძღურობისასა, რომელნი-იგი ყოვლითურთ, მსგავსად პირველთა მათ ღმერთ-შემოსილთა მამათა, უძლოდეს მათდა რწმუნებულსა მას⁵ სამწყსოსა. 3. ვინაჲთგან კულა ნეტარმან იოვანე შეისუენა და ღმერთ-შემოსილმან მამამან ჩუენმან ეფთჳმე იჳმნა წინამძღურობისაგან, მიერითგან განმრავლდა ჩუენ შორის ყოველი სულ-მოკლებად და სიგრილე. 4. არამედ ვევედრნეთ ღმერთსა, რაჲთა მეოხებითა მათითა კეთილად განაგოს ჩუენიცა ესე ცხოვრებაჲ და არა ჳუებულ გუყვენეს, არცა განგუაშორნეს სანატრელთა მათ მამათა და ძმათა ჩუენთა სიხარულსა და განსუენებასა საუკუნესა მას შინა ცხოვრებასა.

A 12

7. ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ. ესე ნეტარი მამაჲ ჩუენი იოვანე იყო ნათესავით ქართველი, | მშობელთა და პაპათაჲთგან¹ დიდებელი და წარჩინებული და საჩინოდ მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა, მჳნე და² ახოვანი და განთქმული წყობათა შინა, მალალი და შუენიერი ჳასაკითა³ და აგებულებითა გუამისაჲთა და ბრძენი და გონიერი გონებითა და გულისჳმის-ყოფითა, და საესე შიშითა ღმრთისაჲთა და ყოვლითავე კეთილისა⁴ საქ-

A 13
B178 a

5. 1 სათნოებითა მისთა C. 2 დაბუკურა D. 3 სხუანი B, სხუანი D.

6. 1 რომლისა-იგი D. 2 თქუმაჲ BD. 3 ხოლო—BD. 4 იყვნენ D. 5 მას—BCD.

7. 1 პაპათაგან BCD. 2 და—D. 3 ჳასაკითა] სიკეთითა D. 4 კეთილისა B.

მითა, და ფრიად საყუარელი და საკუთარი კეთილად ქსენებულისა დავით კუ-
რაპალატისაჲ.

8. 1. ხოლო ვინაჲთგან ცეცხლი იგი ქრისტეს სიყუარულისაჲ გულსა
მისსა მძაფრიად აღეტყინა¹, ყოველივე დიდებაჲ ამის სოფლისაჲ შეურაცხ-ყო
და ნაგევად შეჭრაცხა და მონაგებნი² და სიმდიდრე და განსუენებაჲ, მეულ-
ლე და შვილნი თჳსნი და ნათესავნი და, რაოდენიცა რაჲ არს ამის სოფლი-
საჲ, სრულიად მოიძულა³ და უგულვებელს-ყო და მერმე კუალად თავიცა
A 14 თჳსი, სიტყჳსაებრ უფლისა, | და აღიღო ჯუარი მჯართა თჳსთა ზედა და ფარუ-
ლად ყოველთაგან სივლტოლაჲ იჳშმია⁴ და იჯმნა⁵ ყოველთაგან და მხოლოდ
ლაერასა დიდებულსა ოთხთა ეკლესიათსა შევიდა. 2. და რომელნი-იგი მას
შინა ბრწყინვიდეს სათნოებითა მათ ჟამთა, — მამაჲ მოსე და მამაჲ გელასი, —
ამათ გამოუცხადა თავი თჳსი და მათგან ფარულად კურთხევაჲ მონაზონებისაჲ
მიღო და ჟამ რაოდენმე ლუაწლითა ძლიერთა მორჩილებასა მისცა თავი თჳ-
სი⁶ და ყოველნი იგი მუნ მყოფნი მოლუაწენი განაკჳრვნა.

9. ხოლო ვინაჲთგან იწყო განცხადებად¹ საქმემან მისმან, ნეტართა მათ
მამათა ლოცვაჲ მიიღო და საბერძნეთისა ქუეყანად მიჰმართა, რამეთუ ევლ-
A 15 ტოდა დიდებასა კაცთასა. და ესრეთ მთასა ულუმბოძსასა მიიწია და მონას-
ტერსა ერთსა შინა ჟამთა არა-მცირედთა | ჯგორთა მსახურებისა ლუაწლი ახოვ-
ნად თავს-იღვა და სხუანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი² სიმდაბლით
აღასრულნა.

10. 1. ხოლო ვინაჲთგან მათ ჟამთა შინა ბერძენთა მეფემან ზემონი ქუე-
B 178 ჰ ყანანი დავით კურაპალა|ტსა¹ მისცნა და აზნაურთა შვილნი მძევლად² ითხოვ-
ნა მისგან, ცოლის ძმათა მამისა იოვანესთა ძე მისი ეფთჳმე სხუათა თანა უფ-
ლისწულთა მძევლად² მოჰგუარეს მეფესა. 2. ესე რაჲ ცნა იოვანე, უნდა თუ
არა, უნებლიეთ თავი თჳსი გამოაცხადა და სამეუფოდ ქალაქად აღვიდა. 3. და
ვინაჲთგან მეფენი მეცნიერ იყვნეს აბუჰარბისა, რომელი³ იყო სიმამრი მამისა
იოვანესი, და იოვანესდაცა ფრიადი სიყუარული აჩუენეს მის ზედა და კეთი-
ლად მოიკითხეს.

11. 1. და ამისა შემდგომად განგრძობილად¹ სიტყჳს-გებაჲ იქმნა შორის
A 16 იოვანესსა და | სიმამრისა მისისა ეფთჳმესთჳს, რამეთუ არა ენება მოცემად მისი.
და ფრიად აბრალა მას იოვანე, ვითარმედ: „რაჲ არს ესე? ნუჟუე შვილ არა
გესხნესა² თქუენ? გარნა ესე ცხად არს³, რომელ მათ სწყალობლით, ვითარცა
თჳსთა შვილთა⁴, და ძე ჩემი, ვითარცა ობოლი, მძევლად გასწირეთ⁵! გარნა
უფალმან შეგინდვენ⁶ თქუენ!“ 2. და ესრეთ განგებითა საღმრთოთა და
ბჰობითა მეფეთაჲთა თჳსი შვილი მიიყენა და კუალად ულუმბადვე უჟუნ-
იქცა⁷.

8. 1 ელეტყინა D. 2 მონაგები BCD. 3 მოიძულა | მოიძაგა BD. 4 სილტოლა იჳშმია B.
5 იჯნა A. 6 თავი თჳსი მისცა D. 7 განაკჳრვნა B.
9. 1 გ'ნცხდ'ლდ CD. 2 შეურაცხებანი BD.
10. 1 კურატპარატსა B. 2 მძევლად B. 3 რომელი-იგი B.
11. 1 განგრძობილად A. 2 გესხნეს D. 3 ესე ცხად არს | არა ჯერ-არს BD. 4 შვილთა
თსთა D. 5 განსწირეთ BCD. 6 შეგინდვენ B. 7 უჟუნ იქცა | ნიიქცა BCD.

მათ.
16,24;
მარკ.
8,34;
ლუკ.
9,23;

12. 1. ხოლო შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა, ვინაჲთგან განითქჳა სახელი მისი და პატევსა უყოფდეს ბერძენნი და ქართველნი, შეუძნდა საქმე ესე, და ამის პირისათჳს კულად უცხოებასავე მიჰმართა. 2. რამეთუ აღიღო ძე თჳსი და რავდენნიმე მოწაფენი და მთაწმიდას მოვიდა¹, ლავრასა დიდისა² ათანასესსა, და მუნ შეეწყნარა³. 3. და აქუნდა თავი თჳსი ფარულად და ყოველთავე საქმეთა მორჩილებისათა სიმდაბლით⁴ და უდრტუნველად იქმოდა და დაყო მზარეულობასა⁴ შინა ორი წელი გინა⁵ უმეტეს⁶. A 17

13. და მათ¹ ჟამთა შინა თჳსი მისი დიდი თორნიკ თჳსსა ქუეფონასა მონაზონ იქმნა და, რამეთუ ასმიოდა იოვანესთჳს, ვითარმედ ულუქმბათა, არს და ვინაჲთგან ფრიალი სიყუარული აქუნდა მისსა მიმართ, მას მოჰმართა² და ულუქმბათა შთამოვიდა და, ვინაჲთგან მუნ ვერ პოვა, ფარულად გამოიწულილა და ცნა, ვითარმედ მთაწმიდას არს, და, თჳნიერ ცნობისა მეფეთაჲსა, იღუმალ მთაწმიდას მოვიდა და კურთხევაჲ მონაზონებისაჲ ჯელთაგან იოვანესთა მიიღო. B 179 a

14. რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ, მთაწმიდას შთამოვიდა და ლავრასა დიდისა ათანასესსა მიიწია და, ვინაჲთგან დაფარვაჲ არღარაჲ ეგებოდა, ურთიერთარს გამოეცხადნეს და სიყუარულითა სულიერითა შეიტკბნეს და ფრიალი სიხარული იქმნა მონასტერსა შინა მას დღესა, რამეთუ არცა დიდი ათანასი უმეცარ იყო თორნიკის საქმესა და წარჩინებულობასა და ახოვნებასა. ამისთჳსცა მიერთგან დიდი¹თა პატივითა ეპყრნეს იგინი, რამეთუ დალაცათუ მათ არა უნდა ესე, გარნა ღირსთა თჳსთა ღმერთი გამოაცხადებს და აღიდებს. A 18

15. 1. და შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა განითქჳა ჰამბაფი მათი და იცნობა, ვითარმედ მთაწმიდას არიან. და იწყეს მიერთგან ქარაველთა მოსლვად და განმრავლებად. და ესე რაჲ იხილეს ნეტართა მამათა ჩუენთა, ვითარცა იყვნეს საესენი ყოვლითავე სიბრძნითა, განიზრახეს, ვითარმედ: „არა ჯერ-არს ჩუენი მონასტერს¹ შინა ყოფად, რამეთუ სხუანიცა მოგუმართებენ და გარე-შექცევაჲ შეუძლებელ არს“. 2. და ესრეთ განზრახვითა² მამისა ათანასესითა ლავრისაგან³ განმორებულად ვითარ მილიონ ერთ უდაბნოსა შუენიერსა წმიდისა იოვანე მახარებელისა⁴ ეკლესიაჲ აღაშენეს და სენაკები და მუნ იყოფებოდეს⁵ მრავალ ჟამ ვითარცა ანგელოზნი ღმრთისანი.

16. 1. და მას¹ ჟამსა იქმნა განდგომილება² სკლიაროსისაჲ და ჯმელით კერძი ყოველი დაიპყრა და მეფენი³ და დედოფალი შეწყუდეულად იყვნეს⁴ ქალაქსა შინა დიდითა ჳირითა და იწროებითა. და ამას რაჲ შინა⁵ იყვნეს, განიზრახეს, ვითარმედ: „ჩუენი შემწე დავით კურაპალატისაგან კადე არავინ არს“. და ვინაჲთგან გზანი ყოველნი სკლიაროსსა დიეპყრნეს, კაცისა წავლენად⁶ A 19 B 179 b

13488

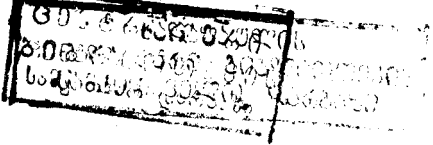
1173

12. 1 მივიდა BCD. 2 დიდსა C. 3 შეეწყნარა C. 4 მზარეულობასა BD. 5 გინა]+გინა C. 6 უმეტესი BCD.

13. 1 მათ] ამათ BCD. 2 მიჰმართა B.

15. 1 მონასტერსა BCD. 2 განზრახვა D. 3 ლავრისა C. 4 მახარებელისა BD. 5 იყოფოდეს BC.

16. 1 მას] ამას BCD. 2 განდგომილება იქმნა D. 3 მეფენი BD. 4 იყვნეს A. 5 ამას შინა რაჲ BD. 6 წარვლენა BCD.

არა⁷ ეგებოდა, და დიდსა ზრუნვასა შინა იყენეს, რამეთუ არცა ვინ იყო ეგვიპტის ვითარი კაცი, რომელმანმცა სრულ-ყო ნება გულისა მათისაჲ. 2. და ესრეთ რაჲ ეურვოდეს⁸ ამის პირისათჳს, ესმა იოვანესთჳს და თორნიკისთჳს და ცნეს, რამეთუ ლავრასა დიდისა⁹ ათანასესსა არიან. და მეყსეულად სევასტოფორი¹⁰, კაცა წარჩინებული (მათ ჟამთა¹¹ შინა¹²) მთავართა შორის დედოფლისათა, წიგნებითა სამეფოფოთა ლავრას წარმოავლინეს¹³. და, ვითარცა მოვიდა, მისცა წიგნები თვითოეულად, ვითარცა აქუნდა ბრძანებაჲ, ერთი ათანასის და ერთი თორნიკის¹⁴ და ერთი იოვანეს|. 3. და ესე პირი მოეწერა, ვითა: „ულმროთმ სკლაროსი გაგუადგა¹⁵ და ჳმელით კერძი¹⁶ ყოველი დაიპყრა. აჲ ვევედრებით სიწმიდესა თქუენსა, რაჲთა თჳნიერ ყოვლისა მიზეზისა იოვანე-თორნიკ¹⁷ მოვიდეს მეფობისა ჩუენისა“. და სხუანი მრავალნი ვედრებანი და ქენებანი¹⁸ ეწერნეს სამეფოფოთა მათ წიგნთა შინა.

17. 1. ესე რაჲ ესრეთ იქმნა, ფრიადსა ულონობასა მთავარდეს ათანასე და იოვანე, და, უნდა თუ არა, შეუვრდეს თორნიკს და იწყეს ვედრებად მისსა, რაჲთა აღვიდეს მეფეთა წინაშე. 2. ხოლო მას რაჲ ესმა ვედრებაჲ მათი¹, ფრიად შეწუხნა² და ეტყოდა, ვითარმედ: „წმიდანო მამანო, მე ცოდვათა ჩემთათჳს მოსრულ ვარ ამას წმიდასა ადგილსა და შეუძლებელ არს ჩემი მეფეთა წინაშე წარსლვაჲ, რამეთუ მე ვიცი, თუ რომლისა პირისათჳს მივმობენ, და,

A 21 ვინაჲთჳნ ღმერთმან|ღირს-მყო და სახე მონაზონებისაჲ შევიმოსე, მე ამიერითჳნ არცაღა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი, არცაღა სხუასა ვის ქუეყანასა ზე-
B 180 a და. აჲ ვევედრები სიწმიდესა თქუენსა, ღმრთისა სიყუარულისათჳს|შემინდვეთ³ და ნუ მიძღლებთ ამია პირისათჳს, რამეთუ, უკუეთუ წავიდე⁴, ამის სოფლისავე⁵ შფოთთა შთამაგდებენ“. 3. და იგინი ევედრებოდეს, ვითარმედ: „უკუეთუ ამას ჟამსა ურჩ ვექმნეთ მეფეთა, დიდსა რისხვასა მოვაწვეთ ჩუენ ზედა და მონასტერსა ამას ზედა“. 4. და ამას ცილობასა ზედა გარდაცდა შჯდეული ერთი. ხოლო უკუანაძსკნელ, უნდა თუ არა, ყოველი ბრალი მამამან ათანასი და მამამან იოვანე მიიღვეს⁶ და ძლით დაარწმუნეს წარსლვაჲ.

A 22 18. 1. ხოლო ბასილი და კოსტანტი¹ მას ჟამსა წუთლა ყრმა იყვნეს| და ყოველი გასაგებელი² დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენონსა. 2. და ვითარცა აღვიდა თორნიკ სამეფოდ, მეყსეულად შეიყვანა იგი პარაკიმენონსმან³ მეფეთა წინაშე⁴ და მეფენი და დედოფალი ზე აღუდგეს და პატივით მოიკითხეს⁵ და გუერდით დაისუფს. და უბრძანა დედოფალმან ბასილის და კოსტანტის და ფერტთა შეუვრდეს. 3. და დედოფალმან მიუგო, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, რაჲცა ამათ ობოლთა თანა ჰქმნა, ღმერთმან⁶ მოავოს სულსა შენსა!“

19. 1. და ესე ვითარი რაჲ ჟამი დახუდა იოვანეს, შინა-გამოღებით მრავ-

7 არაჲ A. 8 იურვოდეს BD. 9 დიდსა C. 10 სევასტოფორი BCD. 11 ჟამთა| ყ'თა BD. 12 A-ში „მათ ჟამთა შინა“ მერმე ჩამატებულია. 13 წარმოადგინეს D. 14 თორნიკის BCD. 15 გაგვადგა C. 16 ჳმელით-კერძო D. 17 იოვანე და თორნიკ BD. 18 ქებანი BCD.

17. 1 მათი| მეფისა BD. 2 შეწუხდა BCD. 3 შემინდვეთ BCD. 4 ასეა A-ში. 5 სოფლისათჳს D. 6 დაიღვეს, მივიდეს BD, მივიდეს C.

18. 1 კოსტანტინე BCD. 2 განსაგებელი BCD. 3 ასეა A-ში; პარაკიმენონსმან D. 4 წ'ე მეფეთა BD. 5 პატივი სცეს და მოიკითხეს C. 6 ღმერთმან| ო'ნ BD.

ვალ-ფერთა საქმეთათჳს¹ ამხილა (დედოფალსა). და მან ყოველი სიმდაბლით შე-
იწყნარა და აღუთქუა, ვითა: „წმიდაო მამაო, რადცა მიბრძანოს მამობამან
თქუენმან, თქუენსა ბრძანებასა², არა გარდავჳდე, ოდენ, ღმერთმან დაგარწმუ-
ნოს, შრომაჲ თავს-იღვე და, რომლითაცა სახითა გნებაეს, წარვედ კურაპა-
ლათისა წინაშე და ყოველი ჳირი ჩუენი აუწყე და ვესავ ღმერთსა, რომელ
იოტოთ იგი უღმერთოჲ სკლიაროსი და ჩუენ ჳირისაგან განგუარინნეთ“. 2. ფრი-
ად ევედრა დედოფალსა, რადათამცა განათავისუფლა. და ვითარ იხილა
მოუღრეკლობაჲ მისი, მიუგო ესრეთ, ვითარმედ: „მე ჩემთა ცოდვათათჳს შე-
ვიმოსე! სახე ესე, და უწყის უფალმან, რომელ სწორად სიკუდილისა მძიმე არს
ესე საქმე³ ჩემ ზედა. გარნა რაჲ ვყო, არა ვიცი⁴, წმიდასა მეფობასა თქუენსა
ურჩ ვერ ვექნებთ“. 3. და კუალად დედოფალმან და პარაკიმანოსმან ჳრჳქუეს,
ვითარმედ: „შენ ოდენ ამით ობოლთა ჳელი აღუჳყარ და, რადცა ბრალი იყოს,
ღმერთმან ჩუენგან იძიენ“⁵. და ესრეთ წიგნები ვედრებისაჲ დაწერეს კურაპა-
ლატსა თანა. 4. და ესრეთ იჯმნა მეფეთაგან და რომლითაცა სახითა კურა-
პალატსა⁶ წინაშე მიიწია თორნიკ.

20. 1. ხოლო იხილა რად იგი კურაპალატმან, ფრიად განიხარა და წიგ-
ნები მეფეთაჲ მიითულა, და ყოველივე საქმე თორნიკ გააცადა, რომლისათჳს-
ცა განზრახვაჲ ქმნეს¹, რადთა ლაშქარნი წარმგზავნენ² საბერძნეთს, და სპასა-
ლარად თორნიკ განაჩინეს. 2. ხოლო თორნიკ კურაპალატისა და თავისა წიგ-
ნები მეფეთა წინაშე წარსცა და ყოველი ნებაჲ კურაპალატისაჲ აუწყა. 3. და
მაშინ მისცნეს მეფეთა ჳემონი ჳუეყანანი საბერძნეთისანი კურაპალატსა, რადთა
თავისა სიცოცხლესა ჳქონდინ³.

21. 1. ხოლო თორნიკს მოუწერეს: „ვიცით, რომელ ღმერთი შეგეწე-
ვის და ნურარას ორგულობ¹, და ოდეს² ღმერთმან წარგიმართოს, ყოველნი
წინააღმდეგომნი ჩუენნი დატყუენენ³ და ყოველივე ნატყუენავი მათი შენი იყოს“. 2. რომლისათჳსცა მისცა კურაპალატმან თორნიკი⁴ ათასი მგედარი რჩეული
თორნიკს. და შეწევნითა ჳრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსე-
თამდე მეოტად წარიჳცა. 3. და მერმე შეიჳცა და სიტყუსაებრ მეფეთაჲსა
დატყუენნა ყოველნი დიდებულნი საბერძნეთისანი და მონაგები მათი იავარ-ყო
და რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თვთ დაიმჳირა⁵ ნატყუენავი
დიდძალი ფრიად⁶: ოქროჲ და ვეცხლი და სტავრაჲ და სხუაჲ ესევეთარი. 4. და უჳუნიჳცა და მოიკითხა კურაპალატი და დიდად მოიმაძლა და იჯმნა
და მეფეთავე⁷ წინაშე მოვიდა.

22. 1. ხოლო ივინი¹ დიდითა პატივითა მიეგებნეს და² მოწლედ მო-
იკითხეს³. იჯმნა უჳუე მათგანცა და გამოეთხოვა. 2. და კუალად მთაწმიდასვე
მოიჳცა, ლავრად დიდისა ათანასესსა. ხოლო მაშინი სიხარულით მიეგებნეს და

19. 1. სქმეთგ¹ D. 2 ბრძანებასა თქნა BD. 3 საქმე ესე BCD. 4 ვიცი უწყი BD.
5 ჩ¹წ²წ³წ⁴წ⁵ იძიენ D. 6 კურაპალატისა BCD.
20. 1 ქმნეს უვეს BD. 2 წარგზავნენ BCD. 3 ასეა A.
21. 1 ორგულებ BD. 2 ოდეს ოდენ BCD. 3 დაატყუენენ BCD. 4 ასეა. 5 დაიმჳირა
+ და BD. 6 ფრიადი BD. 7 მეფეთა BD.
22. 1. ივინი ივი BD. 2 მიეგებნეს და BCD. 3 მოიკითხნა BCD.

ამბორს-უყვეს და ჰმადლობდეს ღმერთსა, რომელმან კუალად მოაქცია მშედობით.

23. 1. და ამისა შემდგომად განიზრახეს მამათა ჩუენთა და თქუეს, ვითარმედ: „აქა ყოფად ჩუენი შეუძლებელ არს¹, კაცნი ვართ სახელოვანნი და ქართველნი მოგუშართებენ“. და ესე გამოარჩიეს², რადათა (კიდე) თავისუფლად თვისი მონასტერი აღაშენონ. 2. დაღათუ უძნდა საქმე ესე იოვანეს, გარნა³ ქართველთა განსუენებისათჳს და უფროჲს⁴ ხოლო თორნიკის აშენებისათჳს⁵ თავს-იდევ⁶ (ამისი გელ-ყო)ფად. 3. და ღმრთისა მომადლებითა პოვეს ადგილი შეუენიერი შუა მთაწმიდისა და აღაშენეს მონასტერი და ეკლესიანი წმიდისა ღმრთისმშობელისა სახელსა ზედა და წმიდისა იოვანე ნათლის-მცემელისასა ფრიადითა ოფლითა და ღუაწლითა. 4. და ადგილნი მრავალნი⁷, მონასტერნი და სა(და)ყუდებულნი⁸ | გარემოჲს დიდისა მონასტრისა ვიდრე იმერად⁹ | ზღუად-მდე თჳსითა საფასითა იყიდნეს, რომელნი-იგი შეუენიერ არიან და საწადელ და მომზაკებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფლად.

24. და ეგრეთვე ღმრთის მსახურთა მეფეთა, ვინაჲთგან ესევეითარნი მსახურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნნეს, რომელნიცა ადგილნი და სოფელნი სთხოვნეს¹, ყოველნი ოქრო-ბეჭდითა² დაუმტკიცნეს, რომელნი-იგი მრავალცა არიან და რჩეულ ფრიად, ვითარცა ამას ქუეყანასა შეჰვაგს.

25. 1. |ხოლო იყო რაჲ თორნიკ აღმოსავალეთს¹, მრავალნი ფიროსანნი და სახელოვანნი² მონაზონნი ჩამოიტანნა³, სიმრავლე არა-მცირედი⁴ და ენება. რადათა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამის მკვდრნი ყოველნი. 2. გარნა, ვინაჲთგან ამისი ქმნად შეუძლებელ იყო, იიძულანეს⁵ ბერძენთაცა შემოყვანებად, რამეთუ ჩუენ, ვითარცა ხედავთ, ზღვსა რაჲთურთათ გამოცდილებაჲ არად გუაქუს, და ჩუენი ყოველი გასარომელი⁶ ზღვა შემოვალს, და მერმე თჳნიერ მგედელთა და ხუროთა და გალატოზთა და მევენაჯეთა და ნავის-მოქმედთა და სხუათა ესევეითართა ამის ესევეითარისა ვრცელისა ლავრისა დამკირვად უღონო არს. 3. და ესე ყოველი გამონახეს წმიდათა მამათა ჩუენთა და, თუ უნდა და თუ არა, ვითარცა ვთქუთ, შეიწყნარნეს⁷ ივანიცა. და ესრეთ ღმრთისა შეწყვენითა სრულ იქმნა შენებაჲ მონასტრისაჲ.

26. 1. ხოლო თორნიკ, ვინაჲთგან იოტა სკლიაროსი და კუალად აქავე მოიქცა ურიცხვთა საფასითა და განძითა,—რამეთუ უფროჲს ათორმეტისა კენდინარისა მოილო განძი¹ ოდენ, სხუათა ტურფათაგან კიდე,—რომელი იგი² ყოველივე მამრსა თჳსისა სულიერისა | იოვანეს³ ჳელთა მისცა⁴ და თავი თჳსი⁵

23. 1. არს[ქრ BD. 2 გამოარჩიეს] განიზრახეს BD, გამოაჩინეს C. 3 გარნა] რათა BD 4 და უფროჲს] დაუფაროს C. 5 აღშენებათს BCD. 6 თავს-იდევს BCD. 7 მრავალნი] და BD. 8 და სადაყუდებულნი AD, სადაყუდებულნი BC. 9 იმერად B.

24. 1 სთხოვნეს C. 2 ოქრო-ბეჭდითა]+დაუბეჭდეს და C.

25. 1 ასეა. 2 და სახელოვანნი]—D. 3 წარმოიტანნა BD. 4 არა-მცირედი C. 5 იიძულანეს BCD. 6 გასარომელი] გასარომელი C., გამოსახრდელი BD. 7 შეიწყნარეს BCD.

26. 1 განძი]—BD. 2 რომელმან-იგი BD. 3 იოვანეს]—BCD. 4 მისცა] მიიღო BD. 5 სწორისა ჳლნიცა და თავი თჳსი C.

ამბორს-უყვეს და ჰმადლობდეს ღმერთსა, რომელმან კუალად მოაქცია მშუ-
ლობით.

23. 1. და ამისა შემდგომად განიზრახეს მამათა ჩუენთა და თქუეს, ვი-
თარმედ: „აქა ყოფად ჩუენი შეუძლებელ არს¹, კაცნი ვართ სახელოვანნი და
ქართველნი მოგუმართებენ“. და ესე გამოარჩიეს², რაჲთა (კიდე) თავისუფლად
თვსი მონასტერი აღაშენონ. 2. დაღათუ უძნდა საქმე ესე იოვანეს, გარნა³
ქართველთა განსუენებისათჳს და უფროჲს⁴ ხოლო თორნიკის აშენებისათჳს⁵
თავს-იდვა⁶ (ამისი ჳელ-ყო)ფაჲ. 3. და ღმრთისა მომადლებითა პოვეს ადგილი
შუენიერი შუა მთაწმიდისა და აღაშენეს მონასტერი და ეკლესიანი წმიდისა
ღმრთისმშობელისა სახელსა ზედა და წმიდისა იოვანე ნათლის-მცემელისასა
ფრიადითა ოფლითა და ღუაწლითა. 4. და ადგილნი მრავალნი⁷, მონასტერნი
A 27 და სა(და)ყუღებულონი⁸ | გარემოჲს დიდისა მონასტრისა ვიდრე იმერად⁹ ზღუაღ-
მდე თვსითა საფასითა იყიდნეს, რომელნი-იგი შუენიერ არიან და საწადელ და
მომზაკებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფლად.

24. და ეგრეთვე ღმრთის მსახურთა მეფეთა, ვინაჲთგან ესევეთარნი მსა-
ხურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნნეს, რომელნიცა ადგილნი და სო-
ფელნი სთხოვნეს¹, ყოველნი ოქრო-ბეჭდითა² დაუმტკიცნეს, რომელნი-იგი მრი-
ვალცა არიან და რჩეულ ფრიად, ვითარცა ამას ქუეყანასა შეჰგავს.

B 181 b 25. 1. |ხოლო იყო რაჲ თორნიკ აღმოსავალეთს¹, მრავალნი ფიქოსანნი და
სახელოვანნი² მონაზონნი ჩამოიტანნა³, სიმრავლე არა-მცირელი⁴ და ენება.
რაჲთა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამის მკვდრნი ყოველნი. 2. გარ-
A 28 ნა, ვინაჲთგან ამისი ქმნად შეუძლებელ იყო, იიძულანეს⁵ | ბერძენთაცა შემოყვა-
ნებად, რამეთუ ჩუენ, ვითარცა ხედავთ, ზღვსა რაჲთურთაით გამოცდილებიჲ
არაჲ გუაქუს, და ჩუენი ყოველი გასარომელი⁶ ზღვთ შემოვალს, და მერმე თვ-
ნიერ მჭედელთა და ხუროთა და გალატოზთა და მევენაჯეთა და ნავის-მოქმედ-
თა და სხუათა ესევეთართა ამის ესევეთარისა ვრცელისა ლავრისა დამჭირვად
უჯონო არს. 3. და ესე ყოველი გამონახეს წმიდათა მამათა ჩუენთა და, თუ
უნდა და თუ არა, ვითარცა ვთქუთ, შეიწყნარნეს⁷ იგანიცა. და ესრეთ ღმრთი-
სა შეწევნითა სრულ იქმნა შენებაჲ მონასტრისაჲ.

26. 1. ხოლო თორნიკ, ვინაჲთგან იოტა სკლიაროსი და კუალად აქავე
მოიქცა ურიცხვთა საფასითა და განძითა,—რამეთუ უფროჲს ათორმეტისა კენ-
დინარისა მოილო განძი¹ ოდენ, სხუათა ტურფათაგან კიდე,—რომელი-იგი² ყო-
A 29 ველივე მამისა თვისისა სულიერთსა | იოვანეს³ ჳელთა მისცა⁴ და თავი თვისი⁵

23. 1. არს]+რ BD. 2 გამოარჩიეს| განიძრახეს BD, გამოაჩინეს C. 3 გარნა| რათა BD
4 და უფროჲს| დაუფაროს C. 5 აღაშენებისათჳს BCD. 6 თავს-იდვს BCD. 7 მრავალნი]+და
BD. 8 და სადაყუღებულნი AD, სადაყუღებულონი BC. 9 იმერად B.
24. 1 სთხოვნეს C. 2 ოქრო-ბეჭდითა]+დაუმტკიცდეს და C.
25. 1 ასეა. 2 და სახელოვანნი]-D. 3 წარმოიტანნა BD. 4 არა-მცირედ C. 5 იიძუ-
ლეს BCD. 6 გასარომელი| გწარომელი C, გამოსაზრდელი BD. 7 შეიწყნარეს BCD.
26. 1 განძი]-BD. 2 რომელმან-იგი BD. 3 იოვანეს]-BCD. 4 მისცა| მიიღო BD.
5 სწორისა ჳლნიცა და თავი თვისი C.

სრულიად უარ-ყო და არცა თუ მცირედი რაჲმე დაუტყევა ჳელნიწიფებასა ქუე-
 შე თჳსსა, არამედ ეგევითარმან (მან) განთქუმულმან და სარჩინომან კაცმან ყოვე-
 ლივე ნებაჲ თჳსი მოიკუეთა და სრულებით შეუდგა მორჩილებასა ჳისსა. 2. და
 ესეზომი მჭურვალებაჲ აჩუენა, რომელ, უკუეთუმცა შესაძლებელ იყო⁶, თჳნიერ
 მისისა ბრძანებისა არცამცა წყლისა გემოჲ იხილა და არცამცა სიტყუაჲ ერთი
 აღმოთქუა და არცა თუ ფოლსა ერთსა⁷ ჳედა უფალ იყო, არამედ ყოველსავე
 მამაჲ იოვანე განაგებნ და მისცემნ, ვითარცა ენების⁸ და სადაცა ჳერ-იყვის⁹. B 182 a

27. 1. ხოლო ვინაჲთგან სათნოებათა ყოველთა თავი მორჩილებაჲ არს
 სულიერთა მამათაჲ და ნებისა თჳსისა განკუეთაჲ¹, და ესე ესრეთ აქუნდა, |ვი- A 30
 თარცა ვაუწყეთ ღმრთის-მოყუარებასა თქუენსა, და ფრიად უმაღლესად, რამე-
 თუ უნდოთაცა გულის სიტყუათა ტირილით გამოუცხადებნ ნეტარსა იოვანეს და
 კანონსა და შენდობასა ითხოვნ². 2. სხუათა მათ სათნოებათა მისთა გამოწულილ-
 ვით აღწერასა ნეფსით თანა-წარგჳვედით, რამეთუ ქეშმარიტად ყოვლითავე სა-
 თნოებიისა სახსე იყო ნეტარი ესე: სიმდამბლითა, სიწრფოებითა და უმანკოე-
 ბითა. 3. და მარადის ეტყუნ დიდსა იოვანეს, ვითარმედ: „მამაო, თჳთ იცი,
 რომელ დიდად ცოდვილ ვარ და სიკუდილი ჩემი მოახლებულ არს და უნე-
 ბელი³ სიწმიდისა თქუენისაჲ არა⁴ ვარ, არამედ ნებაჲ ჩემი და თავი (ჩემი შე-
 მდგომად ღმრთისა) შენდა მომიცემია; ვითარცა გნებაგს, აცხოვნე სული ჩემი“.

28. ამას რაჲ ესევითარსა მჭურვალებასა მისსა ხედვიდა |ნეტარი მამაჲ A 31
 ჩუენი იოვანე, ფრიად მოსწრაფე იყო, რაჲთა არარაჲ იპოვოს¹ რაჲთურთით
 მის თანა ნაკლულევანებაჲ რაჲმე და ჳეროვნად პატივ-სცემნ მას და ერიდე-
 ბინ (და განუსუენებნ) და სწყალობნ სიბერესა მისსა.

29. 1. ხოლო ვინაჲთგან დიდი თორნიკ წყობათა¹ შინა აღზრდილ იყო
 და სალაშქროთა საქმეთა, ამათ ესევითართა პირთათჳს უბნობაჲ და ჳამბავი
 უყუარდა, 2. და, ვითარცა ვთქუთ, მამაჲ იოვანე ერიდებინ და არა უნდა,
 რაჲთამცა ამხილა მას, რაჲთა არა მოწყლას გონებაჲ მისი. და ვითარცა იყე-
 ნეს მას ჟამსა კაცნი წარჩინებულნი და პატრიოსანნი, შევიდიან და ეუბნებო-
 დიან მას ჳემო თქუმულთა ამათ² პირთათჳს. 3. მაშინ, ვითარცა იხილა იოვანე,
 რამეთუ სიწრფოებით იქმს ამას, შეეშინა, ნუუკუე ამის სახისათჳს ჳღვევაჲ
 რაჲმე სულიერი შეამოხვოს ღირსსა³ მას და თჳსსაცა| სულსა..|| ამისთჳსცა პრქუა
 მას მამამან იოვანე, ვითარმედ: „საკუარელო ძმაო, ვხედავ, რომელ მადლითა
 ღმრთისაჲთა კეთილად წარმართებულ ხარ მცნებათა შინა ღმრთისაჲთა და არა
 მნებაგს, რაჲთა კრძალვისა გზითა ჳღვევაჲ რაჲმე მოვატყუა სულსა შენსა. აწ
 დააცადე სოფლიოთა⁴ მავათ საქმეთა უბნობაჲ და ამიერითგან⁵ სხუასა ნუ ვის
 ეუბნები, გარნა გაბრიელს (ხოლო) ხუცესსა“. 4. ხოლო ხუცესი იგი ესევითარი
 კაცი იყო, რომელ პირსა მისსა მსოფლიოჲ სიტყუაჲ არა გამოვიდოდა, არამედ
 ყოველივე საღმრთოჲ და სულიერი. 5. ესე რაჲ ესმა ღირსსა მას, მეყსეულად

6 შემქლებელ იყო BD. 7 ფოლისა ერთისა BCD. 8 ინების B. 9 ჳერ-იყვის B, ჳერ-იყვ-
 ნეს CD.

27. 1 მოკუშთა BD. 2 ითხოვნ|+ხოლო BD. 3 უნებური BD. 4 არა|—BD.

28. იპოვოს BCD.

29. 1 წყობათა A. 2 მთ BD. 3 შეამხვოს ღირსსა A. 4 მსოფლიოთა C. 5 მიერითგან BCD.

დავარდა ფერკთა თანა მისთა და ცრემლით ეტყოდა, ვითარმედ: „და რად დაიღუპე აქამომდე და არა მამხილე, წმიდაო და ღმერთ-შემოსილო მამაო?“ ხოლო მამამან იოვანე აღადგინა იგი და ჰრქუა: „უფალმან შეგინდგენ, გარნა აწ ხოლო ეკრძაღე!“⁴. 6. და მიერიქთვან მონასტრისა ძმათა არღარა ვის ეუბნებინ, გარნა თუ უცხოა ვინ⁶ მოვედის და მცირედი რაჲმე სიტყუად მიუგის მას. და ესრეთ ესევეთარსა ამას სულიერსა ცხორებასა შინა აღასრულნა დღენი თჳსნი⁷ და ღმრთისა მივიდა, და ჰეშმარიტად წამეს მამათა ჩუენთა მისთჳს, ვითარმედ: „ღმერთმან შეუნდგენა ცოდვანი მისნი და საუკუნესა ცხორებასა ღირსყო“.

30. ამათ ღირსთა და სანატრელთა მამათა ჩუენთა დიდნი საფასენი და მრავალნი ტურფანი¹ შეწირნეს დიდსა ლავრასა და ყოველთა მონასტეროა შთაწმიდისათა, რომელნი-იგი მას ჟამსა წუთლა გლახაკ იყვნეს და არა განმრავლებულ ესოდენ. და საშოვალსა², რომელ არს ყოვლისა მთისა შესაკრებელი, ფრიადნი საგმარნი და მონაგებნი მისცნეს. და ყოველთავე ზოგად და თვითოეულად³ კაცად კაცადსა ფრიადი საფასე განუყვეს, რომელთაგანი რაოდენიმე მოვიქსენოთ და სხუად იგი დავაცადოთ³, რაჲთა არა ფრიადი სიმრავლე წერილისაჲ იქმნას და საწყინო ვიქმნეთ მკითხველთა და მსმენელთა.

31. 1. დიდსა უკუე ლავრასა მისცეს, ვითარცა ვთქუთ¹, ოქრო-ბეჭედი² განძისა ორას ორმოცდა ოთხისა დრაჰმისაჲ, ჩიმიშკისა³ ზომებული იოვანესდა, და ესე ყოველთა წელთა აქუს პალატით ლავრასა⁴, და კუნძული, რომელსა ნეოს ეწოდებინ, ბასილი მეფისა ბოძებული იოვანესდავე, რომლისაგან გამოვალს გამოსავალი ყოველთა წელთა იდ ლიტრაჲ⁵, გინა ათხუთმეტი და ოდესმე ოციცა. 2. და კუალად მისცეს ოქროჲ განძად ათუალული კე ლიტრაჲ, და ძელისა⁶ ცხორებისა ნაწილი⁷ ვეცხლისა ბუდითა და ორნი ბარძიშნი დიდნი ვეცხლისანი და ფეშხუმი⁷ კოვხითურთ და ბრწყლით და ნაწილის შთასასუენებელით⁸ ვეცხლისაჲთ⁹. და ესე ყოველნი¹⁰ ოქრო-ცურვებულნი. საკურთხეველის¹¹ შესამოსელი ოქრო-ნემსული და მეორე ოქსინოჲ. 3. ორნი წიგნი ოქროპირისანი—მარგალიტნი¹², სხუად წიგნი წმიდისა ეფრემისი¹³, სხუად წიგნი სწავლანი წმიდისა კკრილესნი, სხუად წიგნი, რომელსა სწერიან ყოველნივე¹⁴ ძუელნი წიგნი¹⁵ და საწინამსწარმეტყუელოჲ და მაკაბელთაჲ, სხუად წიგნი საღღესასწაულოჲ საჩინოთა წმიდათაჲ, ოთხთავე სტავრაჲთა შემოსილი და ვეცხლისა ღილო-კილოჲთა¹⁶ და ჯუარითა. 4. ჯუარი სალიტანიე ვეცხლისაჲ ოქრო-ცურვებული¹⁷ მელაზმაგისა¹⁸ ხატებითა, ჯუარს-ცუმისა

6 ვინმე BD, ვინა C. 7 მისნი BCD.

30. 1 ტურფანი] საგმარნი BD. 2 საშუვალსა D. 3 დავიცადოთ D.
 31. 1 ვთქუ CD. 2 დიდძალი ბეჭედი BCD. 3 წამისშკისა BCD (A-ში ამ სიტყვაში შ ასო სტრიქონს ზვეითაჲ მკრთალად და იგი შეიძლება ჯ-დაც იქნას წაკითხული; შ ასოს ბუნის ნაცვლად წერტილიდა). 4 ლავრასა პალატით BD. 5 ათორმეტი ლიტრა B, ათოთხმეტი ლიტრაჲ CD. 6 ძეისა A. 7 ფეშხუმი BC. 8 შთასასვენებელი BD. 9 ვეცხლისა BD. 10 ყნი D. 11 საკურთხეველის AB. 12 მარგალიტიანი და BD, მარგალიტისნი C. 13 ეფრემისნი C, ეფრემისა D. 14 ყნი BCD. 15 წიგნი D. 16 ღილო-კილოთა BD. 17 ოქრო-ცურვებული D. 18 ველაზმაგისა BCD.

ხატი ცვლოანი დიდი, ას დრაჰკანად ფასებული; სხუად დიდი ხატი ვედრებისად, სხუად ხატი გარდამოვსნაჲ²⁰, ნიკიფორ²¹ მეფისა ნიჭებული²², სხუად ხატი—კანკელი ათორმეტთა მოციქულთაჲ, სხუად ხატი წმიდათა დიდთა მოწამეთაჲ, სხუად ხატი ცვლოანი²³ ნათლის-მცემლისაჲ, სხუად ხატი ცვლოანი წმიდისა ეგსტრატისი²⁴. 5. და აღვად ასი ლიტრაჲ და ოთხნი ჯორნი და სამნი ცხენნი, და ნავი ხუთასისა მოდისაჲ. 6. და კელინნი, რომელთა ზედა (წააგეს საშენებელად: ზემოთა ზედა²⁵ ხუთასი დრაჰკანი და ქუმოთა ასი დრაჰკანი და B 183 b სხუად ესევითარი. 7. და ესე ყოველი თუთ წმიდისა მამისა ეფთჳმეს²⁶ კელთა ნუსხისაგან დაგვწერია, ვინაჲცა ქეშმარიტ არს და უტყუველ.

32. 1. ეგრეთვე საშოალსა¹ მისცეს განძი ინდიკტიონსა **3** ლიტრაჲ|ათ- A:73 ოთხმეტი² გასაყოფელად ყოველთა. და კუალად ია ინდიკტიონსა გაუყვეს სხუად იდ ლიტრაჲ. 2. და მისცეს კარიისა³ ეკლესიასა, რომელ არს შესაკრებელი ყოველთაჲ, ბარძიმ-ფეშხუემი ვეცხლისაჲ ოქრო-ცურვებული ხატებითა და კანკელი საუფლოთა დღესასწაულთაჲ და თარგმანებაჲ სახარებისაჲ და სამნი ხატნი დიდნი ვედრებისანი და ორნი სკარამანგნი და ორნი ჯორნი. 3. და მისცეს იკონომოსსა საშოალისასა ლიტრაჲ ერთი განძი საშოალისათჳს წასაგებელად⁴: სასყიდლად ქორაკანდელთა⁵, ვეშაპაკთა და ჯაჭუთა და კელაპტართა. 4. და კუალად შემდგომად თორნიკის სიკუდილისა იგ⁶ ინდიკტიონსა მისცეს მთასა გასაყოფელად⁷ ლიტრაჲ ოცდარვა. 5. და ერძონს მისცენს სახლნი, შუდ ლიტრად სყიდულნი, ზღუ|დიითურთ, სადგურად მიმავალთა ძმათა, და კუა- A 38 ლად მისცეს მუნვე⁸ ენაჲი რჩეული, ხუთ ლიტრად ფასებული. 6. და ესეცა⁹ ყოველი¹⁰ მამათავე¹¹ ჩუენთა დაწერილისაგან დაგვწერია. 7. კაცად-კაცადისა კულა მიცემული ვინ აღრაცხოს, რომელსა-იგი თუთოეული მათი ჳმა-მაღლად ქადაგებს და ღმერთსა ცათა შინა აღუწერიეს! 8. და მამამანცა ეფთჳმე, ამის ჳემო წერილისაგან კიდე, მისცა თჳსისა მონასტრისათჳს ეფთჳმე-წმიდისა საშოალსა ორასი დრაჰკანი, რომელი-იგი შემდგომად წინამძღურობისაგან ჯმინისა აღაშენა მთასა გარე. 9. აქა უკუე დავაცადოთ ესევითარისა ამის პირისათჳს სიტყუად, რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ, არცა თუ შესაძლებელ არს ყოველთა მათ ქველის საქმეთა მათთა (თითოეულად) წარმოთქუმაჲ¹², რომელთა-იგი უმე- A 39 ტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალეებაჲ შეეტკობ და ვითარცა სამოსელი B 184 a შეემოსა.

33. 1. შემდგომად თორნიკის მიცვალებისა განიზრახა ნეტარმან მამამან ჩუენმან იოვანე, რაჲთა აღიღოს ძე თჳსი და რაჲდენნიმე მოწაფენი და ივლტოდის სპანიად,—რამეთუ¹ პირველითგანვე უძნდა შუღლიანობაჲ და შფოთი, გარნა თაჲს-ედვა მუნ ჟამამდე თორნიკის აშენებისათჳს² და რაჲთა შეიძინოს

20 გარდამოვსნისა BCD. 21 ნიკიფორე BCD. 22 მინიჭებული BCD. 23 ცვლოანი|ი'იე D. 24 ეგსტრატისა BCD. 25 ზედა| ჳე C. 26 ეფთჳმის B, ეფთჳმისი D.

32. 1 საშოალსა BCD (CD-ში ყველგან საშუალსა და საშუალი სწერია). 2 ლიტრაჲ ი'ბ BCD. 3 კარისა BCD. 4 წარსაგებელად BCD. 5 ქორაკანდელთა BD. 6 ი'გ| კ'ე BD, ი'ე C. 7 ასეა. 8 მუნვე|—BD. 9 ესე BCD. 10 ყი'ვე C. 11 მამათა C. 12 ყ'თა მ'თ წარმოთქუმა ქუშლის საქმეთა მათთა თითოეულად BCD, წარმოთქუმაჲ|—B.

33. 1 რამეთუ|—B. 2 აღშენებისათ'ს BCD.

- სული მისი,—რამეთუ ასმიოდა, ვითარმედ ქართველნი არა-მცირედნი ნათესაგნი და ერნი მკვდრ არიან მუნ. 2. და ამის პირისათჳს წარვიდა ვიდრე ავიდოსამდე, რადთა მიერ³ პოვოს ნავი, კერძოთა სპანიისათა მიმავალი, და წარვიდეს მუნ. 3. და რომელი-იგი მას ჟამსა მთავრობდა ავიდოსს⁴, ფრიად საყუარელი იყო მამისა იოვანესი⁵, და მეგობრობისა მისისათჳს გამოუცხადა მას გულის სიტყუად თჳსი. 4. ხოლო იგი წინააღმდეგა და, რაოდენ შესაძლებელ იყო მისგან, აბრკოლებდა. და ვითარ იხილა მამად იოვანე დამტკიცებული თჳსსავე გულის სიტყუასა ზედა, გამოუცხადა და ჰრქუა, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, არა უმეცარ ხარ შენ, თუ რაბამი სიყუარული აქუს მეფეთა ღირსებისა შენისა და, უკუეთუ გავიტევნე⁶, დიდა ბოროტი მოწევნად არს ჩემ ზედა. მიუწერო მეფეთა და, ვითარცა ბრძანონ, ეგრეცა ქმენ“. 5. და, ვითარცა მიუწერა, უბრძანეს მეფეთა, რადთა სამეფოს⁷ წარავლინნეს⁸. 6. და ვითარცა აღვიდეს, დიდითა პატივითა მოიკითხნეს ივინი მეფეთა და დიდად აბრალეს და ჰრქუეს, ვითარმედ: „წმიდინო მამანო, ჩუენ დიდი სიყუარული გუაქუს სიწმიდისა თქუენისა და რად არს ესე, რომელ ესრეთ ივლტით ჩუენგან და⁹ უცხოთა ქუეყანასა წარხუალთ?“. 7. მიუგო ნეტარმან იოვანე და ჰრქუა: „ღმრთის მსახურნი და თვთმპყრობელნი მეფენო! გლახაკი ესე ერის-კაცი ვიყავ სოფელსა შინა მყოფი და თანა-მღები ყოვლისა ბრალისა და მენება, რადთა უცხოებასა სამეწარვიდე და სული ჩემი ვაცხოვნო¹⁰ და გლახაკებით ვიყოფებოდი¹¹. და თუ ვითა მოჰქდა, არა უწყი. მოვიდა თჳსი ჩემი თორნიკ და მისითა გზითა დიდთა შულთა¹² შთავვარდი და ერის-კრებასა და მნებაეს, რადთა ამის ყოვლისაგან
- A 42 თავისუფალ ვიქმნა და სულისა ჩემისა ზრუნვასა შეუდგე. 8. მრავალთა ჟამთა დიდითა პატივითა დაიმკირეს და მერმე დიდითა ქენებითა ძლით დაარწმუნეს მონასტრადვე შექცევად და დიდითა ბოძითა განუტევეს. 9. და ესრეთ კუალად შეიქცა თჳსსავე მონასტერსა და, შემდგომად მცირედისა ჟამისა, ნიკრისისა (სენსა) შთავარდა და მრავალთა წელთა ცხედარსა ზედა დავრდომილი¹³ მდებარე იყო და ფრიადთა ტკივილთა მოითმენდა. 10. და მარადის ჰმადლობდა ღმერთსა და ესრეთ მზიარულ იყო სენსა მას ზედა სასტიკსა, ვითარცა საფასესა (ზედა) დიდძალსა და ვითარცა პატიესა და ნიქსა სამეუფოსა¹⁴.
34. 1. და ვითარ იხილა ესევეთარი უძღურებად თჳსი, ევედრებოდა მამასა ეფთჳმის, რადთა მიითუალოს ზრუნვად მონასტრისა. 2. ხოლო იგი მოწინებით აძულებდა¹ მას, რადთა შეუნდოს, რამეთუ უძნდა შუოთი ამის სოფლისა და არა თავს-იდებდა შფოთთა შთავრდომად. 3. გარნა ვინაჲთვან შეუძლებელ იყო მამისა მოხუცებულისა და სენთაგან განკაფულისა ურჩებად, უნდა თუ არა, მორჩილ ექმნა მას და, ვიდრე გორცთა-ლა² შინა იყო, მორჩილებითა და ბრძანებითა მისითა განაგებდა საქმეთა მონასტრისათა ვითარცა იკონომოსი და თჳნიერ მისისა ბრძანებისა არარას იქმოდა.

3 მიერ] მის მიერ BCD. 4 აღვიდოს BD. 5 იესა D. 6 გწვიტევნე BCD. 7 სამეფოს ACD. 8 წარივლინნენ D, წარივლინენ C. 9 და]—B. 10 ვაცხოვნო BD. 11 ვიყოფებოდე C. 12 შულთა] შფოთთა BD. 13 დავრდომით BCD. 14 სმ¹ფსა A.

34. 1 აძულებდა] აიძულებ და C, აღასრულებდა BD. 2 ვიდრედა გორცთა BD.

35. 1. მას ჟამსა შინა სანატრელი და წმიდაჲ ბერი იოვანე გრძელის ძე ცხოვნდებოდა ვითარცა უჯორცოდ დაყუდებით ოთხთა ეკლესიათა ლავრასა შინა. 2. და ეგრეთვე არსენი ნინოწმიდელი, კაცი მაღალი სათნოებითა და მუშაკი ქრისტეს მცნებათაჲ, რომელმან-იგი¹ ღმრთისათჳს დაუტევა ეპისკოპოსობაჲ და დავით კურაპალატისა წინაშე მოვიდა, ხოლო² მან კეთილად მოკსენებუ|ლმან ღირსად სიწმიდისა || მისისა მოიკითხა და ოთხთა ეკლესიათა წარ-
A 44
B 185 a

 მგზავნა³. და ესრეთ იგიცა დაყუდებით ცხოვნდებოდა თჳსისა მოძღურისა ონანა. 3. ამათ უკუე ნეტართა მამათა ჩუენთა—იოვანეს და არსენის—ფრიადი სიყუარული აქუნდა ერთმანერთისაჲ და მრავალ ჟამ ილუწიდეს მუნ კეთილსა მას ლუაწლსა მონაზონებისასა. 4. ხოლო ხედვიდეს, რამეთუ, ვითარ-იგი უნდა მყუდროებით ცხოვრებაჲ, ვერ იყოფებოდეს⁴, ამისთჳს რამეთუ აწყინებდიან მამასახლისნი და ძმანი მონასტრისანი, და კურაპალატისა ზედაჲს-ზედა მიუწერნ და ევლოგიასა წარსცემნ⁵, ეგრეთვე ეპისკოპოსნი და აზნაურნი. 5. ამის უკუე
A 45
 მიზეზისათჳს განიზრახეს, რაჲთა წარვიდენ⁶ უცხოსა ქუეყანასჲ. რომლი|სათჳს-
 ცა წარვიდეს კერძოთა პონტოჲსათა უდაბნოთა ადგილთა და მიემთხუნეს მამასახლისსა ვისმე სულიერსა, რომელმან-იგი სიხარულით შეიწყნარნა⁷ და მისცა მონასტერი შეუნიერი, ადგილსა უდაბნოსა, და ყოველსავე საჯმარსა მათსა უხუებით მისცემდა.

36. 1. და შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა ეუწყა მამათა ჩუენთა მათთჳს, ვითარმედ მუნ იყოფებიან. 2. და წარავლინეს ძმად ერთი და მიუწერეს წიგნები, ვითარმედ: „წმიდანო მამანო, გუეუწყა სიწმიდისა თქუენისათჳს და ეცანთ¹ მანდა ყოფად თქუენი და ფრიად გულ-კლებულ² ვართ, რომელ არა ინებეთ ამის წმიდასა და სახელოვანსა მათსა მოსლვად, რაჲთამცა თქუენი წმიდაჲ ლოცვად მოგუელო. აწ ვევედრებით სიწმიდესა თქუენსა, რაჲთა მოხვდეთ და ერთგან ვიყოფებოდით³,| ვინაჲთგან უწყით, რომელ ჩუენცა უცხოებასა ვართ“.
A 46

37*. 1. ესე რაჲ აღმოიკითხეს, მათცა გაესუენა¹ და მეორესა ხოლო წელსა² ჩამოვიდეს. 2. და ვითარცა³ ცნეს მამათა ჩუენთა, სიხარულითა აღივსნეს და მაღლი შეწირეს ღმრთისა და მოწოდდ მოიკითხნეს⁴ და სულიერად და ჯორციელად ნებისაებრ მათისა⁵ აღაშენნეს და უდაბნოსა ადგილსა სე|ნა-
B 185 b
 კები უშენეს და ღმრთისა სათნოეთა მოქალაქობითა ცხოვნდებოდეს.

38. ამისა შემდგომად სანატრელმან მამამან ჩუენმან იოვანე, პირველ-თქუე მულსა მას საღმობასა შინა განკატულმან, შეისუენა და ღმრთისა მივიდა, განმდიდრებული ტურთითა სათნოებათაჲთა და ნების-ყოველი ღმრთისაჲ.

39. 1. და ეგულდებოდა რაჲ აღსრულებად, ყოველი ჳელმწიფებაჲ და უფლებად მამასა| ეფთჳმეს მისცა, რაჲთა, რომელიცა განგებაჲ და წესი ენებოს,
A 47

35. 1. რომელმან-იგი| რწნი-იგი D. 2 ხოლო—BD. 3 წარმოგზავნა BCD. 4 იყოფოდეს BD. 5 წარსცემნ D. 6 წარვიდეს D. 7 შეიწყნარა BD.

36. 1 ეცანით CD. 2 გწლებულ D. 3 ვიყოფოდით BCD.

37. 1 გაესუენა A, განესუენა BC. 2 წელსა ხოლო BC. 3 ვითარცა| ვწრ C. 4 მოიკითხეს C. 5 ნებისაებრ მათისა|—B.

* ეს თავი (ესე რაჲ... ცხოვნდებოდეს) მთლიანად აკლია D-ს.

იგიცა დაუდვას¹ მონასტერსა და მას ზედაცა განკანონოს და შინა და გარე, ვითარცა ენებოს, ეგრეთ განავოს. 2. და მერმე შემდგომად თუსა² უბრძანა, რაჟთა გიორგის დაუტეოს მამობად, რომელი-იგი თუხივე იყო მათი, კაცი სახელოანი და ფრთხილი გორციელთა საქმეთა ზედა. 3. და კუალად უბრძანა, რაჟთა გიორგი შემდგომად მისა სხუად დაუტეგოს წინამძღუარი, რომელი იპოოს სიტყვთ და საქმით სხუათა უმჯობესი ძმათა შორის. 4. და ესრეთ განაწესა, რაჟთა თუთოეული მამასახლისი, შემდგომად თუსისა აღსრულებისა, სხუასა დაუტევებდეს წინამძღუარსა, ღირსსა და სათნოსა. 5. ხოლო უკუეთუ ვინმე იპოვოს მშუელი განგებასა მამისა ეფთჳმისსა და მაშფოთებელი და წინააღმდეგომი ძმათად, კრულობითა და შეჩუენებითა საშინელითა განკანონა ეგვევითარი იგი და ღმრთისაგან განავდო და ბრძანა, რაჟთა ეგვევითარი იგი (მეყსეულად)³ კრებულისაგან განიდევნოს, რაჟთა არა ყოველსა გუამსა კრებულისასა განეზავოს მაკუდინებელი იგი სენი მისი და განმრყუნელა.

A 48

40. 1. და განმგებელად და ეპიტროპად თუთმპყრობელნი მეფენი განაწესნა და თქუა, ვითარმედ: „ვინაჟთგან მწყალობელი ვინმე და ჯელის ამპყრობელი¹ და განმგებელი საჯმარ არს, რაჟ ვყო გლახაკმან აზან და უნდომან, რამეთუ, დაღაცათუ კადნიერ არს სიკრყუად ესე, არამედ მინდობითა ტკბილსა მის მოწყალებასა და სახიერებასა, რომელი-ესე მათითა წყალობითა და შეწუენითა აღვაშენე ლავრაჟ, მათთავე| ჯელთა შევკვედრებ და ჩემ თანა მონათა და მლოცველთა მათთა ეფთჳმეს და გიორგის. 2. რამეთუ დაღაცათუ ყოველსა ქუეყანასა სწყალობენ და ყოველთა გლახაკთა ეურვიან, არამედ² ჩუენ უღირსთა ზედა უმეტეს (ყოველთასა) აჩუენეს წყალობად, ვინაჟცა³ საძირკუელითგან დიდთა მათ ქველის-მოქმედებათა მათთა მიერ აღვაშენე ლავრაჟ ესე“.

A 49 B186 a

41. 1. ხოლო ძმათა ჰრქუა, ვითარმედ: „თქუენ, სასურველნი და საყუარელნი შეიღნო ჩემნი, უკუეთუ მცნებათა ღმრთისათა დამარხვად ილუაწოო და წესისაებრ და კანონისა საღმრთოჟსა იყოფებოდით¹ და წინამძღუართა მიმართ გაქუნდეს უზაკუველი მორჩილება და ურთიერთარს² მშუდობად და ერთობად, მრწამს ღმრთისაჟ, რომელ არარაჟ კეთილი ! არა მოგაგლოს ღმერთმან, არამედ მეფენი და მთავარნი და ყოველნი კაცნი წყალობად თქუენდა აღძრნეს³ და უმეტეს და უმეტეს⁴ წარემატნეთ. 2. ამიერთგან ნუმცა ვინ განვაშორებს თქუენ საქმისა ამისგან კეთილისა და ღმრთისა საყუარელისა⁵, რომელ არს უზაკუველი მორჩილება და განუკუეთელი⁶ ერთობად და მშუდობად, რაჟთა ამასცა საწუთროსა⁷ უშფოთველი ცხორებაჟ აღასრულოთ და საუკუნესა მას მომავალსა ცხორებაჟ⁸ საუკუნომ დაიმკვდროთ კაცთ-მოყუარებითა ქრისტეს მეუფისაჟთა⁹. და იგი სახიერი და მრავალ-მოწყალე ღმერთი იყავნ მწყალობელ თქუენდა და წარგიძედუნ წმიდასა ნებასა მისსა და საღმრთოთა მისთა მცნებათა¹⁰, მეოხებითა ყოველად წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჟთა და ყოველთა წმიდათაჟთა, ან.“

A 50

A 51

39. 1 დაუდვეს C. 2 თუსსა C, თუსა BD. 3 საშინელითა... მეყსეულად] საშინელით განიკანონოს ეგვევითარი იგი და მეყსეულად BCD.
 40. 1 ჯელსა მპყრობელი A 2 არამედ] ვითარმედ BD. 3 ვინაჟცა] ვინაჟთგნ BCD.
 41. 2 იყოფოდით B. 2 ურთიერთარს]+და B. 3 აღძრნეს BD. 4 და უმეტეს (ერთხელ არის) BCD. 5 სიყრლითა D. 6 ნაკუთილი D. 7 საწუთროსა CD 8 ცხორებასა C. 9 მეფისაჟთა A. 10 მცნებათა მისთა BCD.

42. 1. სტუმრის-მოყუარებასა ნუ დაივიწყებთ და, რაღა ღმერთსა ებოდოს¹, გლახაკთა მიუპყრობდით², მსგავსად ძალისა თქუენისა, 2. და მილოცვედით და მავსენებდით, საყუარელნი შეიღწო და ძმანი ჩემნი, მარადის, რაათა ყოს ღმერთმან³ წყალობად საწყალობელისა და ცოდვათა შინა განტყრდილისა სუ- B 186 b
ლისა ჩემისა თანა და შემინდვნეს ყოველნი ცოდვანი ჩემნი. 3. და ეგრეთვე სულიერსა ძმასა ჩუენსა იოვანე სუნგელოზსა⁴, რამეთუ ფრიადითა სარწმუნოებ-
ითა მოვიდა ჩუენდა წმიდასა ამას მთასა, და სულიერისა მამისა ჩუენისა ათანასეს საჯსენებელსა წლითი-წლად აღასრულებდით⁵ და მოიჯსენებდით წმიდათა ჟამის-წირვათა შინა“.

43. და ვითარცა ესე ყოველი წარმოთქუა და აღწერიტ დაუტევა, მერ-
მე აკურთხა ნეტარი ეფთუზე ზეგარდამოდთა კურთხევითა და ჯელთა შინა¹ მის-
თა წმიდად სული თვისი ღმერთსა შეჰვედრა და მშუღობით მას ზედა დაწვა და
დაიძინა, თთუესა იენისსა იდ, და მეოხ არს ცხოვრებისათუ სულთა ჩუენთადასა. A 52

44. 1. ხოლო პატიოსანი იგი გუამი მისი ღმერთ-შემოსილმან მამამან
ჩუენმან ეფთუზე ჯგროვნად შემოსა და თვისაგან დაჰმარხა და ზელა ეკლესიაჲ
წმიდათა მთავარანგელოსთაჲ აღაშენა. 2. და რომელნიცა სარწმუნოებით მო-
უჯდებიან, მადლსა და ლხინებასა ღიბს იქმნებიან. რამეთუ ეშმაკეული ვინმე
მოუჯდა მას ოდესმე და სუა კანდლისა მისგან, რომელი ეკიდა საცლაგსა ზედა
მისსა, და მეყსეულად განიკურნა და აღიდებდა ღმერთსა.

45. 1. ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუსა მოვიდეთ. რამეთუ, ვითარცა-
-იგი ზემორე ვთქუთ, წარიყვანა სამეფოთ¹ შვილი თვისი ეფთუზე მამამან იოვა-
ნე 2. და პირველად ქართული სწავლაჲ ასწავა² და მერმე ბერძულად გა-
ასწავლა ყოვლითავე სწავლულებითა სრულებით. 3. და სიყრმითგანვე მადლი
ღმრთისაჲ იყო მის ზედა³ და ღმრთისაგან მიეცა გულისხმის-ყოფაჲ წერილოთაჲ
და სულისა წმიდისა მადლითა აღავსო, ვითარცა ეფუჟა ნეტარსა იოვანეს, მა-
მასა მისსა⁴, გამოცხადებითა წმიდისა ღმრთის-მოძებლისაჲთა. 4. რამეთუ ჟამ-
სა სიჭაბუქისა მისისასა, ვიდრე ყრმა-ლა იყო, ქსენითა მძაფრითა შეპყრობილ A 53
იქმნა და სიკუდილსა მიეახლა. 5. და იტყუდა ნეტარი იოვანე, ვითარმეღ: B 187 a
„სასოებაჲ წარვიწირე ცხოვრებისა მისისაჲ, რამეთუ, ვჰგონებდი⁵ მეყსა შინა
სულთა აღმოსლვასა, ვინაჲთგან არცაღა⁶ სიტყუად დაშთომილ იყო მის თანა,
არცა ჟმაჲ, და, ვითარ-იგი შეშფოთებულ ვიყავ, წარვედ ტაძარსა წმიდისა
ღმრთის-მშობელისასა და დავეარდი წინაშე ხატსა⁷ წმიდისა დედოფლისასა
და ცრემლითა მჭურვალითა ვევედრებოდე⁸ უხრწნელსა მარადის ქალწულ-
სა ღმრთის-მშობელსა, რაათა შემწე ყოს⁹ და ყოს ლხინებაჲ. 6. და ვამცენ
მდღელსა, რაათა მსწრათლ აღმოვიდეს და აზიაროს ჯორცსა და სისხლსა უფ-
ლისასა¹⁰. 7. და ვითარ-იგი შეშფოთებულ ვიყავ და აღვისწრაფდი ხელვად,

42. 1 ებოდოს] ებრძანოს BCD. 2 მიუპყრობით BCD. 3 ღმერთმან]-D. 4 ი'ს ანგელოზ-
სა BCD. 5 აღასრულებდით C.

43. 1 შინა]-BD.

45. 1 სამეფოთ C. 2 ასწავლა B, გ'სწავლა C. 3 ზ'ს ზ'ა BCD. 4 ნ'ტრსა მშ'ასა მისსა
ი'ეს C. 5 ვჰგონებდი B. 6 არცაღა]+თუ C. 7 ხატსა]-BCD. 8 ვევედრებოდი C. 9 ყოს] იყოს D.
10 ო'რასა C.

თუ რაჲ-ძი იქმნა, განვალე კარი სენაკისაჲ, სადა-იგი დამეტევა მწოლარე, და მეყსეულად ვიყნოსე სული სულნელებისაჲ საკვრველი, რამეთუ იქმნა მოხედვაჲ წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲ და ვიხილე ეფთჳმე, რამეთუ მადლითა მისითა აღ-

A 54 დგომილ იყო და ჯდა ცხედარსა ზედა ყოვლითჳრთ მრთელი და უვნებელი.

46. 1. და ვითარ-იგი განჰკრთა გონებაჲ ჩემი და ვჰკითხვედ მას, ვითარ-მედ: „რაჲ არს ესე, შვილო“, მომიგო და მრქუა მე, ვითარმედ: „აწლო წარმო-მიდგა ვინმე დიდებული დედოფალი და მრქუა ქართულითა ენითა: „რაჲ არს, რაჲ გელმის, ეფთჳმე?“ ხოლო მე ვარქუე, ვითარმედ: „მოგკუდები, დედოფალო“. და ვითარცა ესე ვთქუე, მომეახლა და მიპყრა კელსა და მრქუა: „არარაჲ არს ენებაჲ შენ თანა, აღდეგ, ნუ გეშინინ და ქართულად¹ ქსნილად უბნობდი“. და აჰა ესერა, ვითარცა მხედავ, ყოვლადე არლარაჲ მელმისა“. 2. და იტყო-და ნეტარი იოვანე, ვითარმედ²: „მუნ ჟამადმდე ძნიად უბნობნ ქართულად და ფრიად მწუხარე ვიყავ ამის პირისათჳს, ხოლო მიერთგან დაუყენებულად, ვი-თარცა წყაროჲ, აღმოღინ უწმიდეს ყოველთა ქართველთასა. 3. ³ხოლო მე, რაჲ ვიხილე ესე, დავვარდი წინაშე წმიდისა ღმრთის-მშობელისა და მადლი შე-

B 187 b ვწირე სასოდასა მის ჩუენისა და ვჰმადლობდი და ვადიდებდი ღმერთსა, აწ“.

47. 1. ეტყუნ მამად იოვანე, ვითარმედ¹: „შვილო ჩემო, ქართლისა ქუე-

A 55 ყანად დიდად ნაკულეევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან², და ვხედავ, რომელ ღმერთსა მოუმაღლებია შენდა. აწ ილუაწე, რაჲთა განამრავ-ლო სასყიდელი შენი ღმრთისაგან“.

2. და იგი, ვითარცა იყო ყოველსავე ზედა მორჩილი, მოსწრაფედ შეუდგა ბრძანებასა მისსა და იწყო თარგმნად და ყოველნივე³ განაკვრენა, რამეთუ ვევეითარი თარგმანი, გარეშე მათ პირველ-თასა, არლარა გამოჩინებულ არს ენასა ჩუენსა და ვჰკონებ, თუ არცაღა⁴ გა-მოჩინებად არს.

48. 1. და მრავალნი წიგნნი წარსცნის წინაშე დავით კურაპალატისა, რომელნი-იგი იხილნა რაჲ, ვითარცა იყო მორწმუნე, სიხარულითა აღიკსო და ადიდებდა ღმერთსა და სტყოდა, ვითარმედ: „მადლი ღმერთსა, რომელმან ჩუენ-თა მათ ჟამთა ახალი ოქროპირი გამოაჩინა“. 2. და ზედაჲს-ზედა მოუწერნ, რაჲთა თარგმნიდეს და წარსცემდეს. 3. და იგი სანატრელი შეუსუენებულად თარგმნინ და რაჲთურთით არა სცემდა განსუენებასა თავსა თჳსსა, არამედ დღე და ღამე ტკბილსა მას თაფლსა წიგნთა¹ საღმრთოთასა² შურებოდა, რომლისა მიერ დაატკბო ენად ჩუენი და ეკლესიაჲ. 4. რამეთუ თარგმნა წიგნნი საღმრ- A 56 თონი, რომელთა აღრიცხუეჲა³ კნინდა-და შეუძლებელ არს, რომელთაგანნი რაო-დენნიმე მოვივსენნეთ, რაჲთა მათ მიერ სხუათათჳსცა ეუწყოს ქრისტეს მორწ-მუნეთა. 5. რამეთუ არა თუ ულუმბათა⁴ და მთაწმიდას ოდენ თარგმნა, რაჲ-თამცა აღვირცხუენით⁵ თითოეულად, არამედ სამეუფოსცა⁶ და გზასა და სხუა-თა ესევეითართა ადგილთა.

46. 1 ქართულად]—B. 2 ვითარმედ] ვიდრე BD. 3 აწ]—BD.

47. 1 ვითარმედ]—D. 2 აკლან BCD. 3 ღმრთისაგან] პთგნ D. 4 ყწევე C. 5 არცა BCD.

48. 1 წიგნსა BD. 2 სლთოსა BCD. 3 აღვირცხუეჲა A. 4 ულუმბოთა CD. 5 აღვირცხუე-ნით A, აღვირცხუენით B, აღვიღრაცხუენით C, აღვირცხუენით D. 5 სამეუფოსცა BCD.

49. 1. თარგმნა უკუ¹, ვითარცა ვთქუთ:
 თარგმანებად იოვანეს თავისა სახარებისად.
 სწავლანი წმიდისა მამისა ჩუენისა დიდისა ბასილისნი.
 მისივე თარგმანებად ფსალმუნთად.
 წიგნი წმიდისა კლემენტისი².
 წიგნი წმიდისა მაკარისი³.
 მაქსიმეს სწავლანი.

წიგნი წმიდისა ისაკისი, რომელსა შინა არიან სხუათაცა⁴ მამათა გამო- B 188 ა
 რჩეულნი სწავლანი.

წიგნი წმიდისა დორეთესი.
 2. წამებად და სასწაულნი წმიდისა მთავარმოწამისა დიმიტრისნი.
 ცხორებად და წამებად წმიდისა სტეფანე ახლისად.
 ცხორებად და წამებად წმიდისა კლემენტოს ჰრომთა პაპისად.
 წამებად⁵ წმიდისა კლიმი ანკურელისად.
 ცხორებად წმიდისა და⁶ დიდისა ბასილი⁷ კესარიელისად.
 (წამებად წმიდისა აკეფსიმეისი).

A 57

ცხორებად წმიდისა გრიგოლ ღმრთის-მეტყუელისად და თქმულნი მისნი.
 ცხორებად წმიდისა ბაგრატისი.
 წამებად წმიდათა მინა-ერმოგინეთი.

3. წმიდისა გრიგოლ ნოსელისა თქუმულნი: შესხმად⁸ ძმისა თუისისა დი-
 დისა ბასილისი და ქალწულებისათუხ და წმიდისა „მამაო ჩუენოდას“ თარგმა-
 ნი და წმიდათა მარზვათათუხ და წმიდისა მოსე⁹ წინაძსწარმეტყუელისა
 ცხორებისა თარგმანი, სახედ დაყუდებისა, რომელი ძმასა ვისმე ეთხოა.
 იოვანე მახარებელისა ხილვად და ხილვისა¹⁰ თარგმანი ანდრეა კრიტუ-
 ლისად¹¹.

თქმული წმიდისა იოვანე დამასკელისად ორისა ბუნებისათუხ ქრისტესისა.
 სხუად წმიდისა ღმრთის-მშობლისა¹² შობისათუხ.

4. ცხორებად დიდისა ათანასესი.
 წამებად წმიდათა სამთა ყრმითა: ალფიოს¹³, ფილადელფოს და კურინესი.
 ცხორებად წმიდისა ონოფრი მძოვრისად¹⁴.
 ცხორებად წმიდისა მარიამ მეგუბტელისად.

5. სწავლანი წმიდისა ზოსიმესნი.
 სწავლანი წმიდისა მამისა ეფრემისნი სარწმუნოებისათუხ.

6. სჯნაქსარი საწელიწდო¹⁵, უმცროხსი.

7. მიმოსლვანი და ქადაგებანი წმიდისა იოვანე მახარებელისანი.

8. თარგმანებად გალატელთა და თესალონიკელთა და ჰრომაელთა ეპის- A 58
 ტოლისად.

9. დასდებულნი მარზვათანი სრულიად¹⁶, და მრავალთა წმიდათა გალობები.

49. 1 უკუშ A. 2 A. კლემენტისა BCD. 3 მაკარისა B. 4 სწნიცა BCD. 5 და წამებად BCD.
 6 და]—BCD. 7 ბასილი დიდისა D (ECD-ში რიგი ასეთია: კლიმი, გრიგოლი, ბასილი, აკეფსიმა,
 ბაგრადი). 8 თქმლი შესხმა-ნი BCD. 9 მოსეს BCD. 10 ხილვის BCD. 11 კრიტლისად B]
 კესარიელისად AB. 12 ასეა. 13 ალფიონ BCD. 14 მძოვარისა BCD. 15 საწელიწადო BCD.
 16 ს'დ ABCD.

10. წამებად წმიდისა მოწამისა¹⁷ პროკოპისი¹⁸.
- B 188 b 11. თარგმანებად წმიდისა მათეს თავისა სახარებისად.
12. მიმოსლვანი და ქადაგებანი წმიდისა ანდრეა მოციქულისანი.
13. სქემის კურთხევად ბერძული და მონაზუნის¹⁹ კურთხევად.
რჩულის კანონი წმიდისა იოვანე მმარხველისად და მეექუსისა კრებისად.
ბეგლის-წერად მართლისა სარწმუნოებისად.
14. ლოცვანი წმიდისა მარტულიისანი.
15. წამებად წმიდისა ფებრონიასი.
წამებად წმიდისა ანთიმოასი და წმიდისა ვლასისი²⁰ და ორთა ბევრთად.
წამებად წმიდისა თეოდორე²¹ სტრატელატისად²² და თეოდორე²¹ პურგე-
ლისად²³ და წმიდათა ევსტრატეთი²⁴. და წმიდისა ევსტათისი და შვილთა მისთად.
16. სწავლანი წმიდისა კასიანესნი.
წიგნი დიალოღონი.
17. წმიდათა მთავარანგელოსთა სასწაულნი.
18. ცხორებად წმიდისა ნიკოლაოზისი.
19 წიგნი ღმრთის-მეტყუელისა გრიგოლისი²⁵.
A 58 მაქსიმესი რვათა| გულის-სიტყუათათს.
ბასილის თქუმული კენის შჯდათა შურის-გებათათს.
20. შუალამისანი ბერძულნი.
ლოცვანი ბერძულნი მამისანი და კანონნი.
21. ცხორებად წმიდისა დიდისა ანტონისი.
50. ესე ყოველნი და ამათსა ფრიად უმრავლესნი წიგნნი თარგმანნი¹ ღმერთ-შემოსილმან მამამან ჩუენმან და ესრეთ აღაორძინა მისდა რწმუნებული იგი ტალანტი. 2. და უმრავლესნი ზემო თქუმულთა ამათ წიგნთაგანნი თარგმანნი, ვიდრე-ლა მამად მისი იოვანე ცოცხალ იყო და ყოველი ზრუნვად და საჟრავი მონასტრისად მას ეტურთა. 3. რამეთუ, ვითარცა ზემო ვთქუთ, ნეტარმან იოვანე მრავალნი წელი დაყვნა სნეულებასა შინა და იგი ჰმსახურებდა უძლეურებასა მისსა დღე და| ღამე². 4. და კუალად წინამძღურობასა შინა დაყო ათოთხმეტი³ წელი და სამასისა სულისა ზრუნვად და დიდისა ლავრისა განგებად და მთაწმიდელთა უფროსნი საურავნი მის ნეტარისა⁴ მიერ იურგებოდეს⁵ და თუსსა კანონსა დიდსა და მძიმესა| ძლიერად აღასრულებდა. 4. და ამის ყოვლისა თანა კეთილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დააცადებდა, არცა სცემდა განსუენებასა თავსა თუსსა, არამედ ყოვლადვე იჭირვინ და ღამეთა ათევენ, რამეთუ უფროსნი წიგნნი ღამითა სანთლითა უთარგმნიან, ვითარცა ვთქუთ, ფრიადისა უცალოებისაგან და საჟრავთა.
51. 1. ვიდრელა მამად იოვანე ცოცხალ იყო, მო- ვინმე -ვიდა მონაზონი პროპისა ქუეყანისად, კაცი განთქმული სათნოებითა, რომლისა სათნოებათა წა-

17 მწმის C, 18 პროკოპოსი A. 19 მონაზონის B. 20 და ვლასისი BCD, 21 თე ABCD. 22 სტრატელატისა BCD. 23 პერგელისად BCD. 24 ევსტრათეთი BD. 25 გრიგოლისი C.

50. 1 ასეა A, თარგმანა BCD. 2 დღე და ღამე A. 3 ათხუთმეტი D. 4 მის ნეტარისა] მონასტრისა BCD. 5 იურგოდეს BD.

ჲებდა ქუეყანად ჰრომისა და საბერძნეთისაჲ, ძმად ვენევენტოს დუქისაჲ, წარჩინებული ნათესავით. ესე მოვიდა ექუსთა მოწაფეთა თჳსთა თანა მთასა ამას წმიდასა ლოცვად. 2. და ვითარ იხილეს მამათა ჩუენთა მადლითა შემკობილი სახს მისი, ვითარცა თჳსი და მეცნიერი ესრეთ მოიკითხეს და სიხარულით შეიწყნარეს და ევედრებოდეს აქა ყოფასა და ეტყოდეს, ვითარმედ: „ჩუენცა უცხონი ვართ და შენცა უცხო ხარ“. და ძლით დაარწმუნეს, რამეთუ ენება, რადთამცა ერთგან იყვნეს მონასტერსა შინა. 3. ხოლო იგი, ვინადგან საჩინოჲ| კაცი იყო და სახელოანი, ვითარცა ცნეს ჰრომთა, რომელნი იყვნეს სა- A 61 მეფოს და სხუათა ქალაქთა, მრავალი ერი შემოკრება, რადთამცა მონაზონ იქმნნეს მისგან. 4. მერმე მამათაცა¹ ჩუენთა გააზრასეს წმიდასა მას ბერსა, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, ვინადგან ესოდენტა სულთა აცხოვნებ, უმჯობეს არს, რადთა მოჰპარსნე და მიზეზ ცხოვრებისა ექმნა სულსა მათსა და ღმერთსა მიუბყრნე. უწყით, რამეთუ სხუადცა ერი მოსლვად არს, რადთა სახს მონოზონებისაჲ² კელთა შენთაგან³ მიიღონ. ჩუენ გიყიდოთ ადგილი და ყოვლითავე| სა- B 189 b ვპრითა შეგეწინეთ“. 5. ხოლო დაღაცათუ უძნდა წმიდასა მას კაცსა შფოთი და ზრუნვად, არა ინება ურჩებაჲ ბრძანებისა მათისაჲ. ვინადცა აღაშენა მონასტერი შუენიერი და ძმანი მრავალნი შეკრიბნა და თანადგომითა მამათა ჩუენთაჲთა სრულ-ყო ყოველივე საქმე შენებისაჲ. 6. და ზედაჲს-ზედა მოვალნი იგი ხილვად მათდა და დაყვნის დღენი მრავალნი და კუალად მიიქცის თჳსსავე მონასტერსა. 7. და იგი ხოლო მონასტერი არს ჰრომთაჲ დღეს მთაწმიდას და კეთილად და წესიერად ცხოვნდებიან კანონსა და განგებასა ზედა წმიდი- A 62 სა ბენედიქტესსა⁴, რომლისა ცხოვრებაჲ წერილ არს დიალოლონსა შინა.

52. 1. პირველ მოკსენებულსა¹ მას ღირსსა მღვდელსა გაბრიელს ქართველსა და ამას წმიდასა ბერსა დიდსა ლეონს ჰრომსა ფრიადი სიყუარული აქუნდა სულიერი და, ოდესცა მოვიდის ხილვად მამათა, მახლობელად სენაკსა გაბრიელისსა აქუნდა სენაკი და ჴუნ დაყვნის დღენი იგი. 2. და თჳსისა ენისაგან კიდე არცა მან იცოდა, არცა მან. და ვითარცა შებნელდის, გამოვიდიან თჳსთა სენაკთაგან და ლოცვა-ყვიან და დასხდიან და² ვიდრე ცისკრისა³ რეკადმდე უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწუხრთა. 3. და იტყოდეს მამანი ჩუენნი, ვითარმედ⁴: „გარემოჲს მათსა იყვნეს სულიერნი ძმანი და ფიცით დაგუარწმუნეს, ვითარმედ: „ოდესცა მოვიდის⁵ დიდი ლეონ, მარადის ესრეთ ჰყოფენ⁶ იგი და გაბრიელ მღვდელი“, და წამებდეს, ვითარმედ: „მათისა⁷ სიწმიდისაგან ყოველივე შესაძლებელ იყო⁸ და სარწმუნო, | რამეთუ დიდ იყვნეს იგინი წინაშე ღმრთისა და A 63 სრულ“.

53. 1. მათ დღეთა შინა იყო ვინმე კათალიკოზი თესალონიკეს, საღმრთოჲ და სულიერი, მეგობარი მამათა ჩუენთაჲ და აქუნდა ჩუეულებად მამასა

1 მამთა BCD. 2 მონაზონებისა BCD. 3 ვლთგუნ შნთა BCD. 4 ბენედიქტესსა BC.

52. 1 პირველად მოკსენებულსა BCD. 2 და—D. 3 ცისკრის BCD. 4 ვითარმედ| ვინაცა BD. 5 მოვიდეს A. 6 ჰყოფენ B. 7 მათი C. 8 იყო| არს BCD.

ეფთვმეს და მრავალ გზის მივალნ მისა და ოდესმე მან მიიყვანის¹ იძულებით.
 B 190 a 2. | ხოლო იყო თესალონიკეს ჰურიად ვინმე შჯულის მეცნიერი, და უნდა კათალიკოსსა, რადამაჲცა მოაქცია იგი ქრისტიანედ და ზედაჲს-ზედა ეუბნებინ. 3. და იყო რაჲ მის თანა მამად ეფთვმე, ევედრა² კათალიკოზი, რადთა ეზრახოს ჰურიასა მას. და ვითარცა მოუწოდეს, იწყეს ზრახვად შჯულისა. 4. და ვითარცა შეიწრდა და უღონო იქმნა ჰურიად იგი წინაშე ნეტარისა მამისა ეფთვმესა, იწყო გმობად ქრისტიანეთა უბიწოსა სარწმუნოებასა³. 5. და ვითარცა ესმა მამასა ეფთვმეს, შეწუხნა და შეპრისხნა და ჰრქუა მას: „დაიყავნ პირი შენი, ბილწო ჰურიად“. და მასვე ჟამსა უტყუ იქმნა და გარე-მიექცა პირი მისი. 6. იყენეს მუნ მდგომარე⁴ სხუანიცა ჰურიანი. | და შეუვრდეს ფერჯთა მამისა ეფთვმესთა, რადთა შეუნდოს. 7. და მან მსუგო, ვითარმედ: „რომელი-იგი გმო, მისგან შეინდოს და სარწმუნოებად მოვიდეს⁵, და მე შემინდობია“. და მერმე ევედრა კათალიკოზი, რადთა შეუნდოს და ლოცვა-ყოს. 8. და ვითარცა ლოცვა-ყო და ჯუარი დასწერა, მასვე ჟამსა მოიქცა პირი მისი და სიტყუად იწყო. და მეყსეულად შეუვრდა ფერჯთა მისთა და ქრისტიანე იქმნა და დიდად მორწმუნედ კაცად გამოჩნდა.

54. 1. სხუადცა¹ ვინმე ჰურიად შჯულის მეცნიერი და სწავლული ფრიად და² განთქმული ცილობასა ზედა, ზუაობითა ჰურიებრევითა³ მოუტდა მამასა ეფთვმეს და ენება სიტყუად. 2. ხოლო ნეტარსა მას უძნდა საქმე ესე, აბამედ ბრძანებითა იოვანესითა იიძულა ზრახვად მისა⁴. და ვითარცა იწყო ცილობად და კითხვად, აღუტყნინდა მას⁵ და განუმარტებდა ყოველსავე უარეს ცნობისა. 3. და მზაკუვარმან მან, ვითარცა იხილა ძლეულებად თვისი, იწყო თქუმად სიტყუათა გმობისათა. 4. შე|უძნდა ესე სანატრელსა მას და ჰრქუა, ვითარმედ: „უკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხვედ, განგიმარტეთმცა და, უკუეთუმცა ჩუენ გუკითხვედ, მიგიგეთმცა. ვინაჲთგან კულა გმობასა მალღისა მიმართ B 190 b იტყუ, დაიყავნ პირი შენი მკომობარი!“. 5. და ვითარცა ესმა, მეყსეულად უტყუ იქმნა და ხეალისა დღე სულნი წარჰკდეს.

55. 1. იქმნა ოდესმე გუალვად ფრიადი და მათი და იენისი და ივლისი¹ და ავსტოსი უწუმრად გარდავლო და დიდად მისჭირდა ქუეყანასა, ვიდრე-და ფურცელი² ხეთა და ვენაჯთად გავმა³ და სკოდა, და დიდსა ურკასა შინა იყენეს კაცნი. 2. არს მცირე მონასტერი მონასტრისა ჩუენისაჲ მთასა ზედა, სადა-იგი შენ არს ეკლესიაჲ წმიდისა ელია წინაჲსწარმეტყუელისაჲ. და ვითარ მოაწია დღესასწაული წმიდისა ელიაჲსი, პირველ დღისა ერთისა უბრძანა მამამან იოვანე შეილსა თვისსა ეფთვმეს, ვითარმედ: „წარიყვანენ ძმანი და წარვედით⁴ ეკლესიასა⁵ წმიდისა ელიაჲსსა და ღამე ათეთ და ჟამის-წირვად A 66 აღასრულეთ“ 3. და ოდეს |ამას უბრძანებდა, მრავალნი ძმანი შეკრებულ იყენეს წინაშე მამისა იოვანესსა და რეცა განცხრომის სახედ უბრძანა, ვითა:

53. 1 მოიყვანის BCD. 2 ევედრებოდა BD. 3 სარწმუნობისა D. 4 მდგომარენი BCD. 5 მოვიდის C.

54. 1 სზა BCD. 2 და|—BCD. 3 ჰურიებრევითა D. 4 მისა| მისდა BCD. 5 მას|—C.

55. 1 ფრიადი: მათი, იენისი, ივლისი C. 2 ფურცელი| კრცილი D, ფურცლნი C. 3 გწემა BCD. 4 წარვედ BCD. 5 ეკლესიად BCD. 6 და ჟამის-წირვად აღასრულეთ|—BCD.

„ყრმანო, საწჳმრები უკუანა წაიღეთ⁷, რამეთუ ვესავ ღმერთსა, რომელ არა შევიქცეთ ამოდ“. 4. წარვიდეს და ღამე ათიეს. და ვითარ მოიწია ჟამის-წირვისა ჟამი, შეიმოსა წმიდაჲ მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე. და ვითარ იწყეს ლოცვად, პირველ⁸ სახარებისა წარკითხვისა გამოჩნდა მცირე ღრუბელი ერისონსა⁹ ზედა, და მასვე ჟამსა აღიესო ცაჲ ღრუბლითა და ვიდრე ჟამისა ზიარებადმდე შეიქმნა წჳმაჲ საშინელი და დაათრო ყოველი ქუეყანაჲ. 5. და ვითარცა იხილეს ესე, ღმერთსა ჳელ-აპყრობით ჰმადლობდეს; და ვითარცა ჟამის-წირვაჲ აღასრულეს და საზრდელი მიიღეს, წარმოვიდეს შინა. და რომელთა ძმათა აქუნდა საწჳმრები, მოღბინებით შთამოვიდეს მონასტრად, ხოლო რომელთა არა აქუნდა,—შრომით და კირით. და ესრეთ ორნივე ჰმადლობდეს ღმერთსა და ნეტარსა მამასა იოვანეს¹⁰.

56. 1. | ოდესმე ინება წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთჳმე აღსლვაჲ მთასა A 67 ათონისასა ფერის-ცვალებად და, ვითარცა არა წესი | მთაწმიდელთაჲ, ერი B 191 ა ფრიადი შეკრებების თხემსა ზედა მთისასა ამას დღესასწაულსა და ღამესა ათევენ. 2. და ვითარ ღამე¹ განათიეს¹ და მოიწია ჟამი ჟამის-წირვისაჲ და შეიმოსა წმიდაჲ მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე და სხუანი მღვდელნი მის თანა და ვითარცა სიწმიდე შეიყვანეს და „წმიდა არსი“ აღიღეს, იხილეს მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე ვითარცა ცეცხლი მგზებარს. და ზარმან შეიპყრნა ყოველნი. 3. და მასვე ჟამსა ისმა ჳმაჲ ვითარცა ყვილი ერისა მრავლისაჲ, და შეიძრა მთაჲ იგი ძრვითა დიდითა, და ყოველნივე პირსა ზედა დაეცნეს. 4. და ვითარცა აღადგინნა იგინი მამამან ეფთჳმე, შიშისაგან ვითარცა მკუღარნი იყვნეს. და ვითარ იხილნა ესრეთ შეძრწუნებულნი, პრქუა მათ: „ნუ გეშინენ, ძმანო, რამეთუ მოხედვაჲ საღმრთოჲ იქმნა, და ქრისტემან თჳსი დღესასწაული აღიდა“. ხოლო მათ ყოველთა ნუგეშინის-ეცა და მისცეს დიდებაჲ ღმერთსა.

57. 1. | საყდართა შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინე. A 68 ბულ საყდარი წმიდისა ეპიფანე კპრელისაჲ. და ჟამთა ბასილი მეფისათა ოდესმე აღესრულა მთავარეპისკოპოსი, რომელი იყო მუნ. და ფრიად აიძულა მეფემან ნეტარსა ეფთჳმეს, რაჲთა მიითუალოს განგებაჲ მისი. 2. ხოლო მან ყოველადვე არა თავს-იღვა, რამეთუ ყოვლითა მოსწრაფებითა ევლტოდა დიდებასა კაცთასა და შფოთსა სოფლისასა და სიმდაბლესა შეიტკბობდა.

58. 1. და ვითარცა იყო ნეტარი მამაჲ ჩუენი ეფთჳმე სავსე ზეგარდამოდთა მადლითა, ეგრეთვე საღმრთონი წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა თჳსსა: პირველად წესნი ეკლესიისანი და განგებანი¹ ყოვლისა წელიწდისანი, ვითარცა წერილ არს დიდსა სუნაქსარსა, სრულებით და დაუკლებლად. 2. და მარადის ევედრებინ ძმათა, რაჲთა მოსწრაფე იყვნენ მისლვად ეკლესიად და წესიერად დგომად და მჭურვალედ ლოცვად. 3. და თჳთ მის ნეტარისა საყოფელი სიმადლესა იყო, | გოდოლსა ზედა მაღალსა, და ვერვინ ვერ² მიუსწ- A 69 რის ცისკრისა³ | ლოცვასა 4. და თჳნიერ კუერთხისა და კედელსა⁴ მიყრდ- B 191 b

7 წარიღეთ B. 8 პდ B. 9 ერისონს BC. 10 „იოვანეს“ უქარაგმოდ სწერია A.

56. 1 გაათიეს B.

58. 1 დაესხნეს... და განგებანი]—BD. 2 ვერ]—BCD. 3 ცისკრის BCD 4 კედლის BCD.

ნობისა დგან იგი ეკლესიას⁵ ყოვლითა მოსწრაფებითა და კრძალულებითა. 5. და ოდეს მცირე რაჲმე საქმე⁶ არნ, მოწაფესა თუსსა საიდუმლოდ უბრძანის და იგი წარვიდის. და გინა თუ იკონომოსისადა ებრძანის⁷ გინა თუ პატრიკონომოსისადა⁸, მოზიდნის ნელიად და შტოსა გაიყვანის⁹ და მუნ უთხრის ბრძანებაჲ მამისაჲ. 6. და ოდეს რაჲმე დიდი იყვის, თუთ გავიდის შტოსა და დაიუბნის¹⁰. 7. ეკლესიასა კულა შინა ყოვლაღვე უბნობასა ვერვინ იკადრებდა.

59. 1. და დაღაცათუ ძმანი კედელსა თანა დგიან, გარნა კედელსა არავინ მიეყრდნობინ¹, რამეთუ იგინიცა მას ნეტარსა ჰბაძვიდეს მსგავსად ძალისა. 2. ჭაბუკთადა გაიწესა² საშოვალ ეკლესიასა³ დგომად და ორ-კეცად და სამ-კეცად დგიან კელ-ძოჭდობით და მოწიწებით. 3. და სკამები საშოვალ დაღვან და ოდეს ჯერ-არნ, | ეგრეთვე ორ-კეცად და სამ-კეცად დასხდიან. 4. და დეკანოზი ოდეს აწუვენ ანუ მნათჲ გინა წიგნის კითხვასა გინა წარდგომასა გინა თუ რომელსაცა⁴ სამსახურებელსა ეკლესიისასა, გუერდით მივიდის და თაყუანის-სცის და უთხრის, რომელ მას ოდენ ესმინ, და მან თაყუანის-სცის და წარემართის თუსსა მსახურებასა.

60. 1. ორნი ეპიტრიტიისნი, რომელ არიან დამხედვარნი, დაედგინნეს, კაცნი საღმრთონი და ღმრთის მოშიშნი¹, ერთი უხუცესი და ერთი უმრწემესი მისა² ქუეშე³, — რომელსა წარავლინებნ სენაკებსა ძმათასა და მოიყვანებნ შინა დაშოთმილთა. 2. უკუეთუ ვინმე არა მოვიდის დაწესებულთა ზედა ცისკრისასა, განკანონის⁴ ჯეროვნად, ვითარცა განეწესა მამასა. 3. და რომელნი ძლიერად შურებოდინ დღე⁵ ყოველ და არა მოეცალებინ ძილი, დღისი იგი შრომად მათი ლოცვაღვე დაუთულის. 4. რომელნი კულა ანუ მოცალებით იყვინან⁶ ანუ სუბუქთა სამსახურებელთა | გინა თუ ხუცესნი გინა თუ დიაკონნი გინა თუ მყა|მობელნი⁷, უკუეთუ ჭაბუკნი იყვინან, ასი მუჭლი მოადრეკის⁸ საკურთხეველსა წინა, უკუეთუ კულა⁹ ბერნი და უძღლური იყვინან, უღჯნობად და უსა(ჭ)მლობად განუწესის მას დღესა შინა.

61. 1. ლოცვასა ყოვლაღვე ეკლესიისა კართა თანა დგან¹ უხუცესი ეპიტრიტიისი და გამავალთა ძმათა ჰკითხავნ მიზეზსა განსლვისასა. 2. უკუეთუ რაჲმე დიად² საჭიროდ საქმე არა აქუნ, ვერვინ იკადრის განსლვაჲ. ხოლო უკუეთუ რაჲმე საჭიროდ იყვის, უთხრის ეპიტრიტიისსა და კულად მოსწრაფედ შეიქცის. 3. უკუეთუ კულა დაეყოვნის, დიდად აბრალის და დაუმოწმის, ვითარმედ: „ამას ნულარა იქმ!“ 4. და უკუეთუ კულა ქმნის-და³, სატრაპეზოს არა⁴ შეუშუს, არამედ ვმელისა პურისა ჰამად განუწესის მას დღესა, ანუ ასი მუჭლი მოადრეკის⁵.

5 ეკლესიასა BCD. 6 საქმე]—BCD. 7 უბრძანის C. 8 პატრიკონომოსისა BCD. 9 განიყვანის BCD. 10 განვიდის შტოდ და იუბნის BCD.

59. 1 მიეყრდნობინ A. 2 გწეწესა BD. 3 ეკლესიისა BCD. 4 რწლსა BD.

60. 1 კაცი სლთანი და ღის მოშიშნი დაედგინნეს BD. 2 მის BCD. 3 ქუეშე A. 4 განიკანონის BCD. 5 დღე A. 6 იყუნენ BC, იყვნენ D. 7 მამანობელნი B. 8 მოადრეკინის BD. 9 კულა]—BD.

61. 1 დგანან BCD. 2 დიად]—BCD. 3 A-ში „და“ გადაღუულია. 4 არა] ად D. 5 მოადრეკინის BD.

62. 1. მშრომელთა და მაშურალთადა¹ განეწესა მამასა და შემდგომად დაწესებულთა წარვიდიან და გამოისუენიან² ვიდრე მეორედ რეკადმდე და მერმე კჳალად ეკლესიადვე მოვიდიან 2. უკუეთუ კჳლა დაქსნდის (?)³, ეპიტირი- A 72 ტისთა⁴ მოიყვანიან.

63. 1 უკუეთუ ვიეთნიმე¹ შეილაღნიან ძმანი, მოუგმის² მამამან და ნახნის და ბრძანებასა მისსა არა ურჩ ექმნებოდეს³, მშუღობად ქმნიან. 2. უკუეთუ კჳლა გულ-ფიცხელნი იბოვნიან და მასვე ზედა დაადგრიან, განეწესა, რომელ ვიდრე დაგებადმდე ტრაპეზსა ვერ შევიდენ⁴ და პურსა ხოლო და წყალსა იგმარებდენ. ხოლო უკუეთუ წინამძღუარი არა არნ, იკონომოსმან განკანონნის.

64. 1. ოდესცა ეკლესიას¹ შევიდოდნიან²—პირველად მამად ეფთუმე და მერმე ძმანი ყოველნი—ვიდრე მუქლთა ზედა არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან წმიდასა ღმრთის-მშობელსა, რომელ არს ბჭეთა ზედა, არა შევიდიან. 2. და ოდესცა მამასა წინა წაუღიდიან³ ძმანი—გინა ეკლესიას⁴ | გონა სადაცა—ვიდ- B 192 b რე არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად, არა წარჰვლიდიან. 3. და ეგრეთვე ნეტარი მამად ჩუენი ეფთუმე არა თუ საპატიოთა კაცთა ოდენ⁵, არამედ მათ ახლად მოსრულთაცა ქუე მოდრეკით თაყუანის-სცემნ და წყალობით მოიკითხაენ.

65. 1. და უკუეთუ ვინმე იხილნის მოსწრაფენი ძმანი, რომელნი ზრუნ- A 73 ვიდიან სულთა თუსათაჲს, ეგვეითართა მათ მიღმართ¹ არას² უბრძანებნ. 2. უკუეთუ კჳლა ვინმე იხილნის უდებნი და დაქსნილნი და ახალ-მოსრულნი, მათ ზედაჲს-ზედა ეუბნებნ, ასწავებნ, ამხილებნ³ და ნუგეშინის-სცემნ და კელოსანთა დაჰვედრებნ⁴, რადთა მარჯუედ ექცეოდნიან და არარას მიაჰირვებდენ.

66. 1. რად სერობისა ილოციან¹, არა კელ-ეწიფებოდა ძმათა არცა სენაკსა შეკრებად უბნობისათჲს, არცა მონასტერსა შინა უბნობად. 2. და თუ ვინმე პაენიან, ეპიტირიტისთა დააცხრენიან² და თუსთა კელნთა წარმგზავნნიან³. 3. უკუეთუ კჳლა წინააღდგომად⁴ ვინმე იკადრის მათი, მამამან უბრძანის და ფიცხლად განკანონნის⁵.

67. 1. ოდეს იხილნიან ვინმე ჰაბუკთა ძმათაგანნი გინა ერთმანერთისა¹ თანა უბნობად ანუ სიცილად ანუ კელის მიყოფად, ფიცხლად ამხილიან. 2. და უკუეთუ მეორედ ქმნიან-ლა², მამასა მოაგსეენიან, და მან მძიმედ განკანონ- A 74 ნის³.

68. 1. უკუეთუ რადმე მოჰქდის მტერისა მიერ: ერთმანერთისა მიმართ ფიცხელი შფოთი გინა წუერთა დაგლეჯად გინა მიმცხუეგად,—წესი იყო მა-

62. 1 მაშურალთა B. 2 განისუენიან BD. 3 დასხდიან BD, დასცდის C (A-ში ასაკები მეტად გადაღულთა და წაკითხვა საეჭვოა). 4 ეპიტირისთა D.

63. 1 ვინმე BCD. 2 მოუგმის| მოუგმის BD. 3 ურჩ ექმნებოდეს|+და BD. 4 შევიდიან B|

64. 1 ეკლესიად BCD. 2 შევიდიან B. 3 წარუვლიდიან BCD. 4 ეკლესიას BCD 5 ოდენ| მრ D.

65 1 მიღმართ| მრთ მიღმართ. BD, მრთ მიღმრთს C. 2 არა BD. 3 ამხილებნ|—D. 4 დავედრებენ BCD.

66. 1 რაჟამს სერობისასა ილოცვენ BD. 2 დააცხრენიან B. 3 წარგზავნიან BCD. 4 წინააღმდგომა D. 5 გწკანონის BC, გწკანონის D.

67. 1 ერთმანეთსა C. 2 ქმნიან BCD. 3 განკანონის BCD.

მისა ჩუენისაჲ, რომელ მას თანა ვმა-მადლობაჲ და უწესოჲ გულის წყრომაჲ არა იყო, ვითა იყო ყოვლითავე სათნოებითა შემკული, — ტკბილითა და ჰამოდთა¹ სიტყვთა დაიუბნნის წიგნთაგან და ზებირით. 2. და ჰრქვს, ვითარმედ²: „შვილ-
 B 193 a ნო³! უკუეთუ მიგიშუნე ამას საქმესა ზედა, პირველად სულთა |თქუენთა წაი-
 წყმედთ⁴ და მერმე მონასტერი⁵ უწესოდ გავა⁶ 3. ვინაჲთგან ეგრე მოჰქდა, რომელ ღმერთმან მე დამადგინა თქუენდა მსაჯულად და განმგებელად, უკუე-
 თუ უწურთელად მიგიშუნე, უწყოდეთ, ვითა⁷ მას საუკუნესა მწარედ გაისჯე-
 ბით⁸. 4. უკუეთუ კჳლა მე აქა მცირედ გწუართნე და მადლობით მიითუა-
 ლოთ, მრწამს ღმრთისაგან, ვითა⁹ მის საუკუნოდსა განკითხვისაგან განერე-
 A 75 ბით. 5. და ესრეთ რაჲ დაარწმუნის, ცნის |ძალი მის საქმისაჲ ძმათაგან და, უკუეთუ ორთაჲვე არნ ბრალი, ორნივე წუართნის, და, უკუეთუ ერთისაჲ, — ერთი. 6. ვითარი-ძი¹⁰ იყვის შფოთი იგი, უკუეთუ დიდი იყვის, დიდად წუართნის და, უკუეთუ მცირე — მცირედ¹¹; სამამოს¹² მიიყვანნის და უბრძა-
 ნის განრთხმაჲ. და ძმამან მან თაყუანის-სცის და განირთხის თავი თუსი. და ერთი ძმაჲ თავსა უმჭირავნ და ერთი ფერკთა და ერთთა¹³ ჩოჯათა¹⁴ ზედა მიამთხვან¹⁵ ლუედითა: რომელსამე **ლ** და რომელსამე **მ** და რომელსამე სამოცი¹⁶. 7. ხოლო უკუეთუ ვინმე იპოვის ასაბიაჲ და ერთი-მეო-
 რისა მეშუელი, დიდად მოუგინდის¹⁷ და ფიცხლად წუართის¹⁸. 8. და მათ ცემულთა შემდგომად ცემისა მუჟლ-მოდრეკით თაყუანის-სციაჲ და ცრემ-
 ლით შენდობაჲ ითხოვიან მამისაგან. 9. და რომელმანმე ორი მსგეფსი დაყვის ქუე¹⁹ მწოლარემან და რომელმანმე სამი. 10. და ჟამითი-ჟამად მივალნ მამაჲ
 A 76 და ნუგეშინის-სცემნ სიტყვთ და საქმით| და სანუკვარსა წარსცემნ და ჯელო-
 სანთა დაჰვედრნის²⁰, რაჲთა ნუგეშინის-სცემდენ. 11. და ვინცა²¹ წუართის თზნიერ ყოვლისა მიზეზისა, ნუგეშინის-სცის და აღაშენის: ანუ ჩოჯითა ანუ საბეჭურითა ანუ სხუთა რაჲთმე-საგმრითა. 12. და ყოვლადვე არა იყო დრტუნ-
 ვაჲ გინა გულის-კლებაჲ ცემულთა მათ თანა, არამედ ესრეთ შეერაცხის²², ვი-

B 193 b

თარ|მცა ჭრისტეს ჯელთაგან წურთილ იყენეს.
 69. 1. ესევეთარი ჩუეულემაჲ აქუნდა წმიდასა მამასა ჩუენსა ეფთჳმეს: რამეთუ სამთა დღეთა შუდელისათა, — ორშაბათსა, ოთხშაბათსა და პარასკე-
 სა, — სენაკსა თუსსა მზისა დასლვასა პური და წყალი ივმარის თზნიერ დიდთა დღესასწაულთასა, და სხუაჲ¹ ყოვლადვე ტრაპეზსა მივალნ. 2. გარნა თუ ლავრელი მოვიდის ანუ პროტი, რამეთუ მაშინ ესრე² ირჩიეს ძმათა, რაჲ-
 თა კიდე შეუკაზმვიდენ³ პურსა გინა თუ სამამოს⁴ ანუ თუ სადაცა ენებოს, რაჲთა არა დაეყოვნოს ძმათა სატ|რაპეზოს⁵ მიზეზისათუს შრომისა, რამეთუ ფრიად მოხარკე იყენეს ძმანი მაშინ შრომასა.

A 77

68. 1. აჰამოთა D. 2 ვითარმედ]—BD. 3 შვილო BCD. 4 წრსწყმენდთ BD. 5 მონასტერ-
 სა C. 6 გავა] იქმნების BD. 7 ვითა] ვითარმედ BD. 8 განისჯებით BD. 9 ვითა] ვ'დ BD. 10 ვი-
 თარიძი BD. 11 უკეთუ მცირედ იყვის, მცირედ BD; უკ'თუ მცირედ იყოს, მცირედ C. 12 სა-
 მამოსა BCD. 13 ერთი BD, ერთითა C. 14 ჩოჯასა BD. 15 ზ'ა მიამთხუშენ BD. 16 სამ-
 ცი] ა' B. 17 მოუგინდის] შეუშინდის BCD. 18 წუართნის BD. 19 ქუე A. 20 დავედრნის BCD.
 21 ვინაცა BCD. 22 შეერაცხა BCD.
 69. 1 სხუაჲ]+დღე BD. 2 ესრეთ BCD. 3 შეუკაზმვიდის D. 4 სამამოსა BD; სა-
 მამაკაცოსა C. 5 სატრაპეზოსა BD.

70. 1. ნეტარი მამამ ჩუენი ღვწოსა არა ოდეს ივმარებნ თვნიერ ჟამის-
-წირვისა ანუ ღიდისა რაჲსმე¹ მიზეზისა ვიდრე სიბერედმდე. 2. ხოლო ტრა-
პეზსა ოდესცა² დაჯდის, ებრძანა მეტრაპეზისადა, რომელ ძმათა ღვწისაგან
ყოვლადვე თასითა ღვწოსა დაუდგმიდეს, და გემოსა იხილაენ. 3. და უკუეთუ მარ-
ჯუედ არნ, არარაჲ ბრძანის, უკუეთუ კულა ანუ ძმრიანი არნ ანუ მეტი წყალი
ერთის, შემდგომად ტრაპეზით ადგომისა³ დაეუბნის მევაჟინესა⁴, ვითარმედ:
„ძმაო, ამათ ძმათა ნუგეჟინის-საცემელი სხუაჲ არასადათ⁵ აქუს ამის ტრა-
პეზისაგან კიდე⁶. 4. უკუეთუ სუბუქი ღვწომ იყოს ყოლა ნუ ურთავ წყალსა,
და უკუეთუ საშუგალი იყოს, ჯერისაებრ ურთე⁷, და უკუეთუ უმჯობესი-რე⁸
იყოს, ვითარცა ჯერ-იყოს“. 5. ეგრეთვე დალაცათუ თუთ არას ივმარებნ, ძმა-
თა საბწელი მოაღების თავისა წინა და | მისიცა გემომ იხილის. 6. და უკუე- A 78
თუ ზეთი აკლდის, კელარი დაიუბნის და ამცნის განმართებაჲ, ხოლო უკუეთუ
უმგზარი იყვის ანუ უმარილოჲ ანუ მარილიანი, ოდეს ტრაპეზით აღდგის,
მზარეული⁹ დაიუბნის და ჰრქვს, ვითარმედ: „შიშითა ღმრთისაჲთა იქმოდე, B 194 a
ძმაო¹⁰, სამსახურებელსა შენსა და ნუ იტყუ, თუ კაცთა ვჰმსახურებ, არამედ
ესრეთ გაქუნდინ, ვითარმცა¹¹ ანგელოსთა ღმრთისაჲთა ჰმსახურებდი, რაჲთა
სასყიდელი შენ¹² არა წარგიწყმდეს“.

71. 1. წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ ტრაპეზსა ზედა ყოვლადვე
არა უბნობნ¹, გარნა თუ ვინმე უცხონი იყვიან და იშუთ სადმე² ნელიად
სიტყუაჲ მიუგის. 2. გინა თუ წყალი უნდის გინა თუ ევლოგიასა ვისმე წარ-
სცემნ გინა თუ რაჲმე საჭიროჲ საქმე იყვის ტრაპეზსა ზედა, მოუწმის³ მოწა-
ფესა და იღუმაღ უბრძანის, რომელ სხუამან ვერვინ ცნის. 3. სხუაჲ კულა
ძმათაგანი ყოვლადვე ვერვინ იკადრებნ უბნობასა. 4. მეტრაპეზე კულა⁴ და
ველოსანნი, უკუეთუ საჭიროჲ რაჲმე⁵ საქმე იყვის, იღუმაღ | დაჩურჩინან. ეგ- A 79
რეთვე ძმათა, უკუეთუ საჭიროჲ რაჲმე საქმე იყვის, გინა თუ წყალსა ითხო-
დიან გინა თუ სხუასა რასმე, იღუმაღ ითხოვიან.

72. 1. და ესეცა გაეწესა¹ მეტრაპეზისადა, ვითარმედ: „უკუეთუ ვინმე
იხილო გინა უბნობად გინა სიცილად გინა ლაღობად ტრაპეზსა ზედა, შეუ-
თუალე, ვითა²: „მაგას ნულარა იქმ³, თუ არა მამასა გაუწესებია⁴, რომელ გა-
რე გაგიყვანო“. 2. უკუეთუ ვინმე იხოვის⁵ გინა⁶ მტერისაგან გინა სასუმ-
ლისაგან და კულადცა იწყის უბნობად, გინა განცხრომად, შეეთუალა მამასა
ეკლესიასა შინა ძმათადა, ვითა: „დამომცნია მეტრაპეზისადა, რომელ არავინ
აღგიდგეს წინა გარე განყვანებისათჳს“. 3. და არცა ვინ იკადრებდა წინააღ-
დგომასა, და გარე გაიყვანის⁷ ეგვეითარი იგი, ვიდრემდის სახმ განივის⁸.

73. 1. მშრომელთადა დღესასწაულთა და კვრიაკეთა და გინა თუ ჰაე-
რი¹ არნ, მაშინ გაეწესა² | მსახურებაჲ, და შრომისა დღეთა შინა-მყოფნი და B 194 b

70. 1 რ'სამე C. 2 ოდეს D. 3 აღდგომისა BCD. 4 მევაჟინესა] მეღვწესა BD. 5 არაჲ ს-
დათ ABCD. 6 კიდე A. 7 ურთე A. 8 უმჯობესი BCD. 9 მზარეული BD. 10 ძმ'თა D. 11 ვ'ა B.
71. 1 უნობნ C. 2 სადაჲ BCD. 3 მოუწმის] მოუწდის BD. 4 გულა B. 5 რ'ამე საჭი-
რო BCD.
72. 1 გ'ნეწესა BD. 2 ვითა] ვ'დ ED. 3 ვითარმედ მაგას ნულარა ოდეს იქმ B; ნულა-
რა ოდეს იქმ CD. 4 გ'ნეწესებია BD. 5 იხოვის BCD. 6 გინა]—BD. 7 განყვანის BD. 8 განაგის BD.
73. 1 ჰაერი] ვ'ერი BD. 2 განეწესა BCD.

A 80 ხუცესნი³ და დიაკონნი ჰმსახურებდიან, ვითარცა⁴ მიხუდებინ, და სხუად მოცალე ერი.

74. 1. წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ, უკუეთუ დიდი რაჲმე საქმე არნ გინა სამეფოჲ გინა ბჭისაჲ, ეკლესიას დაიუბნნის ძმანი. 2. და უკუეთუ საკრებულოჲ რაჲმე არნ, ძმათა უწმის, რომელთა აქუნ მის საქმისა მეცნიერებაჲ,— გინა თუ სამკედლოჲ იყვის გინა სახუროვნოჲ გინა სავენაჲს, — და მათ თანა დაიურვის სამამოს¹. 3. ესე კულა სხუანი საქმენი წუერილნი იკონომოსსა თანა დაიუბნნის², რამეთუ, დალაცათუ ყოველსა საქმესა მეცნიერ იყო სამ გზის სანატრელი მამად ჩუენა ეფთჳმე, გარნა დიდითა მით სიმდაბლითა თჳსითა თჳნიერ კითხვისა არა რას იქმოდა.

75. 1. და სიბერესა მისსა ზედა არა თავს-იდებდა არგნითა ეკლესიად შესლვად. 2. ხოლო უძღურთა ძმათადა გაეწესა¹, და² ეკლესიისა შტოსა დგიან მიურდნობით კუერთხთა მათთა ზედა. 3. ხოლო რომელნი მეტადრე უძღურნი³ იყენიან, მათდა ებრძანა, რომელ შტოსავე შინა სბლენ იგინი სკამთა ზედა.

A 81 76. 1. და უფროჲს ყოვლისა ესე უძნ წმიდასა მამისა ჩუენსა: უკუეთუ ვიეთმე ტყუელით გინა ეკლესიისათჳს გინა ძმისა ვისთჳსმე სიტყუაჲ რაჲმე უთხრიან. 2. და ამისთჳს მტკიცედ დაემოწმა, რაჲთა, უკუეთუ ზედამიწენით არა იცოდინან, ყოვლადვე არა იკადრონ მოგსენებად. 3. ხოლო უკუეთუ ტყუელით რაჲმე მოაგსენიან, მიძიმედ განკანონნის. 4. და ამის¹ მიზეზისათჳს მრავალნი ძმანი მონასტრისაგან გაასხნა², რაჲთა კრებული მშჳდობით იყოსო³.

B 195 a 77. 1. თუესა შინა ორ გზის და სამ გზის კურიაობათა¹ დაიუბნნის ძმანი სწავლითა სულღირითა და², ვითარცა იყო საესე მადლითა ღმრთისაჲთა, წმიდათა წერილთაგან ასწავებნ მათ სარგებელსა სულთა მათთასა. 2. და ესოდენ ღმობიერ იქმნიან ყოველნი, ვიდრე-და³ მრავალი ცრემლი დასთხიიან⁴ და ჰმადლობდიან ღმერთსა და სიტყუაჲ მისი ესრეთ შეიწყნარიან⁵, ვითარცა ქრისტესი. 3. ხოლო ასწავებნ მათ სიყუარულისათჳს და სიმდაბლისა, მორჩილებისათჳს და კრძალულებისა, სიმშჳდისათჳს და უშუოთველობისა, მოამინებისათჳს და მსახურებისა და მოსწრაჲედ მისლვისათჳს ეკლესიად და სხუათა ყოველთავე წესთა კრებულისათა მჭურვალედ აღსრულებისათჳს. 4. და ეტყუნ, ვითარმედ: „ესრეთ ვიხარკოთ, ძმანო, რომელ შეკრებაჲ ჩუენი ამას წმიდასა ადგილსა არა ცუდად იყოს⁶, არცა ამოდ იქმნას განსლვაჲ ჩუენი ამიერ სოფლით. და სხუანი მრავალნი სწავლანი, ვითარცა ღმერთმან მოსცის პირსა მისსა, მიუთხრნის.

78. 1. და ყოვლისავე ჯორციელისა საგმრისაგან¹ უზრუნველ ეყენეს² ძმანი

3 მეოფნი ხუცესნი BD. 4 ვითაცა BCD.

74. 1 სამამოსა C. 2 დაიუბნნის] დაიურნის იუბნის C.

75. 1 გწესა BD. 2 და]—BD. 3 უძღურ D.

76. 1 დამის BCD. 2 გწასხნა BCD. 3 იყოს BCD.

77. 1 კურიაობითა BD. 2 და]—BCD. 3 ვიდრედა]+ყნი C. 4 დასთხიან A. 5 შეიწყნარიან BC. 6 არა ცუდად იყოს ამას წა ადგილსა C.

78. 1 საქმისგნ BCD. 2 იყენეს CD.

და ყოველსავე იგი მისცემნ ვიდრე საწვლადმღე³ და ნემსადმღე. 2. და მი-
ზეზი გარდაეკუეთა, რაათა არას ვინ ზრუნვიდეს და არცა გაჰყიდდეს და არ-
ცა იყიდდეს და არცა რას მოირეწოდეს⁴ და არცა რას მოიგებდეს თვნიერ
მისისა ბრძანებისა. 3. და უკუეთუ ვისმე უნდის ძმისა რაამე მიცემაჲ, თვნიერ
მამისა ბრძანებისა ვერვინ იკადრის მიცემაჲ, ვიდრე არა ჰკითხის. 4. და⁵ უკუე-
თუ |ვინმე გარდაჰდის მცნებასა მისსა და იყიდის,—გინა⁶ შესამოსელი გინა A 83
სხუად რაამე გინა საფასე მოიგის,—ფიცხლად ამხილის და ძლიერად განკანო-
ნის. 5. და მრავალ გზის გვხილავს, რომელ გინა საბეჭურნი იყენიან გინა შე-
სამოსელი ანუ თუ კუნჯული, ცეცხლითა დაწუნის ზღუდესა შინა.

79. 1. რამეთუ იყო ვინმე მთავარ-დიაკონი, ღირსი კაცი და შერაცხილ-
თა შვილი და არა-მცირედი საფასე მიეცა მონასტრისადა 2. და თუხი შესა-
მოსელი, რომელი დაედგა ეკლესიას¹, არა ჰნებავენ, რაათამცა ეანმე შეიმო|სა B 195 b
იგი თვნიერ მისსა. 3. დღესა ერთსა ენება წმიდასა მამასა ჩუენსა შეწირვად
უსისხლოვსა მსხუერპლისაჲ და ჰრქუა სხუასა ვისმე მთავარ-დიაკონსა, რაათა
შეიმოსოს კუართი იგი შესამოსელი პირველ ვსენებულისა მის მთავარ-დიაკონი-
საჲ.² 4. ხოლო მან მიუგო, ვითარმედ: „მამაო სულიერო, ნუუკუე³ შეწუნეს
ძნად იგი, რამეთუ არა ჰნებავენ, რაათამცა ვინმე⁴ შეიმოსა კუართი მისი“.
5. ესმა რაჲ ესე მამასა, მოუწოდა მთავარ-დიაკონსა |მას⁵ და ჰრქუა სიმშუდით და A 84
ტბილად, ვითარმედ: „გნებავენ(ა)⁶, რაათა შეიმოსოს ძმამან მან კუართი შენი
და ჰმსახუროს საკურთხეველსა ჩუენ თანა?“ 6. და იხილა⁷, რამეთუ შეწუნა
იგი და არა უნდა, რაათა შეიმოსოს. და ვითარცა აღასრულა წმიდაჲ ჟამის-
წირვად, მოუწოდა ზემო ვსენებულსა მას მთავარ-დიაკონსა და ეტყოდა, ვითარ-
მედ⁸: „მითხარ ჰეშმარტი, რაჲ დავიტევებიეს სოფელსა შინა?“ 7. ხოლო
მან ჰრქუა, ვითარმედ: „წმიდაო მამაო, არა უმეცარ არს ღირსებაჲ შენი, რა-
მეთუ მშობელნი და ძმანი და საფასენი და მონაგებნი არა-მცირედნი დამიტევე-
ბიან და რაჲ-იგი ველთა შენთა წმიდათა მიმიცემიეს⁹, თუთ უწყა“.
8. ჰრქუა მას მამამან ჩუენმან: „და ჯერ-გიჩნა¹⁰, შვილო, რაათა მაგის ყოელისა მადლი
და სისყიდელი წარიწყმიდო კუართისა ამის შენისათჳს?“ 9. ხოლო მან ჰრქუა:
„ნუ იყოფინ, მამაო!“ 10. და მეყსეულად უბრძანა მოღებად ცეცხლისაჲ და
აუხითა ველითა შთაგდო კუართი იგი ცეცხლსა და ესრეთ დაიწუა. ხოლო
ძმად იგი შეუვრდა წმიდათა ფერჯთა მისთა და |შენდობად ითხოვა. 11. და A 85
ეგრეთვე, უკუეთუ ვისმე აქუნ შესამოსელი გინა სხუად რაამე საგმარი და არა
ჰნებავენ მას, რაათამცა ავმარა იგი ძმასა თჳსსა, რაჲამს უვმნ მას, ეგრეთვე
დაწჳს ცეცხლითა და ეტყუნ, ვითარმედ: „სულთა ჩუენთა დადებად ბრძანებუ-
ლ(ა)¹¹ ძმათა ჩუენთათჳს და შენ განხრწნაღსა საგმარსა აღირჩევ უფროვს ძმისა
შენისა და არა გე|კლიმებისა?“ 12. ხოლო მათ სწავლად მისი ვითარცა წამა-
ლი ცხორებისაჲ მიითუალიან და ჰმადლობდიან ღმერთსა, რომელმან მიჰმადლა B 196 a
მათ ესე ვითარი მკურნალი სულთაჲ.

3 საწვრლდმღე BD, საწუღლადმღე C (=საცვლადმღე?). 4 არცა რას მოირეწოდეს—BCD.
5 და|—BCD. 6 გინა|—BCD.

79. 1 ეკლესიასა BCD. 2 მთვრდკწნისა A. 3 ნუუკუე A. 4 ვინ BD. 5 მას|—BD.
6 გნებავენ BD. 7 იხილნა ABCD. 8 ვითარმედ|—BD. 9 მომიცემიეს BCD. 10 ჯერ-გიჩნსა C.
11 ბრძანებულ არს BCD.

80. 1. მარადის ასწავებენ ძმათა, ვითარმედ: „ჯერ-იყო, რადთამცა არა რას ვეძიებდით სხუასა გარეშე ტრაპეზისა, ვინადთგან უწყით, თუ ვითარითა იწროებითა წარვლეს წმიდათა ყოველთა¹ საწუთროდ² ესე, რომელ არცა თუ წყლითა განიძღვებდეს³ თავთა მათთა, კაცნი, რომელთა ღირსვე არა იყო სოფელი ესე, უბრალონი და უბიწონი და წმიდანი ყოვლისაგან(ვე) ცოდვისა.

A 86 2. ხოლო ჩუენ, რომელნი-ესე სავესე ვართ ყოველითა ცოდვითა, | არა კმა არსა ჩუენდა განსუენებდა ტრაპეზისად და ორ გზის დღესა შინა მიღებად საზრდელი-სად სავესებით და უნაკლოდ ღვნითა და საჭმლითა? კმა არს ჭეშმარიტად და ნამეტნავ. 3. ხოლო ვინადთგან არა გუენებავს მცირედცა იძულებად თავთა თვსთად და მრავალთა მიზეზთა ვმიზეზობთ, უკუეთუ ვინმე ტრაპეზსა⁴ ოდენ ვერ დასჯერდებოდის⁵ და გინა მე და გინა თუ ჯელოსანმან მისცეს საჭმარი რადმე, თუთ მან ხოლო მარტომან ივმარენ და სხუასა ძმასა ბრალსა ნულარა შთაავდებენ⁶. და უკუეთუ ესე არა⁷ ქმნას, ორთავე ბრალსა ღმერთი მისგან⁸ იძევს⁹“.

81. 1. ესე კულა სყიდად გინა ღვნისად გინა თევზისად ყოვლადვე არა ვსენებულ არს მონასტერსა შინა თვნიერ ზეთისა, და იგიცა რომელნი მკითხველნი იყენიან ანუ მწერალნი და წასანახავად ანუ საწერლად აინთიან¹.

A 87 სხუად კულა არა იყო წესი, რადთამცა ანუ კანდელსა ინთებდეს, | ანუ ხატთა დაისუენებდეს სენაკთა შინა, არამედ ჯუარი ერთი გინა ხატი ერთი ესუენის, რადთა, რაჟამს ილოცვიდენ, მათ წინაშე თაყუანის-სცემდენ და ემთხუეოდენ².

B 196 b 2. ოდეს კულა ანუ ზეთი იყიდის ვინმე ანუ | ღვნიად თვნიერ მამისა სიტყვსა, დაუთხიიან³ ავლინსა შინა.

82. 1. ხოლო თვნიერ დიდისა უძღურებისა საჭმელსა არავინ შეიქმოდა, რამეთუ შევიდის მამად სამზარეულოს¹ და² უკუეთუ კოჭობნი იხილნის ცეცხლის³ კიდესა, იკითხის მზარეულისაგან⁴, თუ ვისნი არიან. 2. და უკუეთუ უძღურთანი იყენიან⁵, მიუშვს⁶; უკუეთუ კულა ნაყროვნებით ვინ იქმნ, ზოგჯერ გარე განთხევად უბრძანის და ზოგჯერ საეროსა საჭმელსა თანა⁷ ჩასხმაი⁸.

83. 1. მრავალნი მოვიდიან საფასითა დიდითა მოქალაქენი და სხუათა ადგილთაგან, რადთამცა მო(ი)პარსნეს¹. 2. დაითრგუნის² ჟამ-რაოდენმე და განუსუენის და მერმე უბრძანის: „შეგვნიდვეთ³, ვერ მოგპარსავეთ: | თქუენ კაცნი ხართ სახელაონნი და ჩუენ კაცნი ვართ გლახაკნი და უცხონი, და ოდეს საფასე მისცეთ ეკლესიასა, ვასუენებით გენებავს ყოფად და ნუუკუე⁴ ვერ გაგისუენოთ⁵, და მერმე შესწუხდეთ; და კულად ძმანი ყოველნი ძლიე-

A 88

80. 1 ყთა წთა BCD. 2 საწუთო CD. 3 გნაძღვბდეს BD. 4 ტრაპეზსა]+ხა BD. 5 დასჯერდებოდის] დაჯდებოდის BCD. 6 შთავდებენ B, შთავდებენ D. 7 არა]—BD. 8 მისგან]—C. 9 იძიებს C.

81. 1 აღანთიან B, აღანთიან D. 2 ასეა A, ემთხუოდენ BCD. 3 დაუთხიან A.

82. 1 სამზარეულოსა BCD. 2 და]—BCD. 3 ცეცხლისა BC. 4 მზარეულისაგან D. 5 იყენიან] არს BCD. 6 მიუშუნის BCD. 7 თანა] შინა D. 8 შთასხმად BCD.

83. 1 მოიპარსნეს]+ველთა შინა მისთა D. 2 დაითრგუნის] ილუაწის BD, ილუაწის C („ილუაწის“ A-ში აშიაზეა მიწერილი სხვა მელნით, სხვა დროს. ხოლო, „ველსა შინა მისთა“ D-ს გარდა B-ში სტრიქონ ზევით სწერია წვრილად, მკრთალი მელნით). 3. შეგვნიდვეთ BD; შეგვნიდვეთ C. 4 ნუუკუე A.5 გნგისწოთ BD.

რად შურებინ და უკუეთუ ვიეთნიმე მოცალედ იყვნენ, იგინიცა შეწუხდებიან. და ესრეთ მრავალთა უჯმნის და წარვიდიან. 3. ხოლო უკუეთუ ვინმე მოვიდის ძმა მშრომელი და მდაბალი, იტყუნ მამად, ვითა: „გრწმენინ, ძმანო⁶, ამათი⁷ მიჩრევი შეწყნარებაჲ, ვირე ათასიმიცა ვინ დრაჰკანი მომცა“.

84. 1. იყვნეს პირველითგან დიდებულნი კაცნი: ილარიონ კანანახი, აღდგომისა დიაკონი, პირველ შენებასა მონასტრისასა¹ მოსრულ იყო აქა და მისსა იკონომოსობასა აღეშენა მონასტერი და ვითა თჳსსა ძმასა ხედვიდეს მამანი ჩუენნი. 2. და ევედრა მათ, რადთა წარვიდეს იერუსალემს. და წარმგზავნეს მუნ და მრავალნი წელნი დაყვნა დიაკონობასა შინა. 3. და მამათა A 89 მრავალ გზის მიუწერეს და კუალად მოიყვანეს აქავე. 4. და პირველსაცა მო- B 197 a სლვასა და მეორესაცა, რომელ მოილო ვეცხლად და ოქროდ და სტავრად² და საგედრად, უფროდს ოცისა ლიტრისა იყო. 5. და მას მისცეს მოწაულ³ და გაკუეთილი შეუქმნეს, თავისა კრასოვლისაგან კიდე, კოკად ერთი ღუნოდ თუესა შინა და ყველი ერთი და სამი ლიტრაჲ ზეთი და დღივ ერთი პური. და ესე იყო გაკუეთილი მისი.

85. 1. კუალად მოვიდა გვრპელი, ჯოჯიკის მეგანძურთა-უხუცესი, და მონათლა, რამეთუ სამეხი იყო, და არსენი უწოდეს. და დისწული თჳსი ჰმსახურებდა მას. 2. და შემდგომად მრავალთა წელთა კუალად გამოეთხოვა, რადთამცა ნახნა თავისა¹ უფლისწულნი. 3. და ორსავე მოსლვასა უფროდს ათხუთმეტისა ლიტრისა მოილო და მისცა მონასტერსა. 4. და იგივე კანანახისა გაკუეთილი მას შეუქმნეს.

86. 1. კუალად მოვიდა ათანასე პერიტ(ურელი) ძითურთ, დიდად საგმა- A 90 რი ეკლესიისაჲ, და ჰქონდა¹ კარეას² მონასტერი, რომელი-იგი და სხუად ფრიადი სათესე მოსცეს მამათა ჩუენთა. 2. ხოლო მათ გაყიდეს მონასტერი იგი სამას ორმოც დრაჰკნად, და იგივე კანანახისა გაკუეთილი მას ჰქონდა¹.

87. და მათ ჟამთა შინა, ვინცა ვინ მოვიდის ეგევითარი კაცი, ნახევარი საფასისა თჳსისაჲ ეკლესიისა შეწირის და ნახევარი საპყარად მისცის.

88. 1. წმიდისა მამისა ჩუენისა მოლუაწებათა და ერისა საურავთა თანა და წიგნთა თარგმნასა ესეცა დიდი ზრუნვად ეტურთა, რანეთუ არცა პროტი, არცა სხუანი მამასახლისნი თჳნიერ მისისა¹ ბრძანებისა არარას იქმოდეს და იშუთი დღ² გარდავდის, რომელსა² ათი ანუ ათხუთმეტი მამასახლისი არა მოვიდის მათ წინაშე. 2. და კუალად ზრუნვად დიდისა³ ლავრისაჲ, საქმე| მძიმე B 197 b და მრავალ-ფერი მის⁴ ზედავე იყო, რამეთუ დიდსა ათანასის⁵ მისდა მიენდო საურავი და დახედვად და| განგებაჲ მისი.

A 91

89. 1. და მისთა შრომათა და ლუაწლთა ზედა, ოდესცა რამე საეროდ საქმე არნ¹ მონასტრისაჲ, თჳნიერ უცალოებისა თანავე² გავიდის გინა თუ ნა-

6 ძ⁶მო BCD. 7 ამითი C.

84. 1 მონასტრისასა]—C. 2 ოქროდ, სტავრად BCD.

85. 1 თ⁷ვის BCD.

86. 1 ასეა. 2 კარეაის BCD.

88. 1 მისა BCD. 2, რომელსა]—B. 3 დიდი BCD. 4 მისი BCD. ათანასისა BCD.

89. 1 არინ C. 2 უცალოებისავე თ⁸ BCD.

ვისა გამოზიდვასა გინა თუ ნავი მოვიდის ხუარბლითა გინა თუ ვენაქთა ასარ-
ვასა გინა თუ აჯოჯვასა გინა თუ სთულებასა³. 2. რამეთუ ვინათგან ახალ-
-ნერგ იყენეს წუთლა ვენაქნი, ყოველთა სარითა განგებამ უნდა. და უფროდნი⁴
დღენი ვენაქთა შრომასა შინა დაყენიან, და ყოვლადვე მამამ მათ თანავე იყ-
ვის, თუნიერ დიდისა მიზეზისა.

90. 1. და კუალად ბურღალთაგან¹ ყოველნი სოფელნი ჭირსა შინა იყე-
ნეს და კინლა უკაცრულ². 2. და ჭირისა³ მაგიერ უფროდნი⁴ სათესავი მთა-
სა შინა იქმნებოდა თოჯითა: საწუნე და დიკად და სელი და თივისა თიბამ.
3. და ამას ყოველსა ძმანი შურებოდნიან⁵ და⁶, ვინათგან ყოველნი იქმოდეს,
არა უმძიმდა, არამედ უღრტუნველად და სიხარულით იქმოდეს. 4. და ამიო
A 92 ყოველთა საქმეთა მამამ ზედას-ზედა მივალნ და ნუგეშინის-სცემნ სიტყვთ
და საქნით და საზრდელითა და სასუმლითა⁷.

91. 1. ყოვლადვე ეტყუნ¹ ნეტარი² მამამ ჩუენი იკონომოსსა, ვითარმედ:
„უწუერულთა მუშათა³ ნუ შეიწყნარებ, ამისთჳს რამეთუ მანებელნი არიან ძმა-
თანი: და ზოგთამე გონებითა ევენების და ზოგთა შეხედვითა. 2. ნურას ეხუეჳ
საფასისა დაკლებასა⁴; უმჯობეს არს, რომელ დაგუაკლდეს ათი და თხუთმეტი⁵
დრაჳკანი, და ძმათა სავნებელი არამე შეემთხვოს“.

92. 1. კუალად უკუეთუ ძმათა ვიეთმე მოიყვანნიან თჳსნი ნათესავნი
უწუერულნი, მამასაცა ჰნებავენ, რადთამცა¹ ისწავლეს სწავლამ და ევლოვნებამ.
B 198 a 2. გარნა მონასტერსა არა დაიმკირნის, არამედ გარე სოფელთა გაგზავნის,²
სადა³ იცოდის⁴ უმჯობესი და სულეირი და გამოცდილი იკონომოსი, და ჰურ
აღიზარდნიან. 3. და ოდეს წუერითა შეიმოსნიან, მამინ შემოიყვანის მონას-
ტრად.

93. 1. საჯორეს ყოველნი ძმანი იყენიან მეჯორედ: და ორნი ერის-
A 93 განნი¹ ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად, და სხუანი ძმანი იყენიან. 2. და არა
თუ უმძიმნ, არამედ უფროდსად² უხარინ, რამეთუ მორწყულ იყენიან სულნი
მათნი სწავლითა და მოძღურებითა წმიდისა მამისა ჩუენისათა, რამეთუ ყოვ-
ლადვე იტყუნ³ ვითარმედ: „კრებულსა შინა მყოფნი ამით სამითა⁴ საქმიოთა
ცხოვრებანი: სიმდაბლითა და მორჩილებითა და თჳსისა ნებისა დატევებითა“.

94. 1. ხოლო ოდეს იბილის ძმათაგანი ვინმე უღბად და მოძილად ეკ-
ლესიასა ლოცვასა, ჰკითხის, ვითარმედ: „რად გძინავს ეკლესიასა შინა? არა
გეყოფისა სენაკსა შინა ძილი?“. 2. და თუ უთხრის¹, ვითარმედ: „შინ ვიღუ-
ძებ და მით დამეძინებთან“, უბრძანის², ვითარმედ: „ეგვე, საყუარელო, მტე-
რისა საფრჳს არს“, რადთა მცირისათჳს დადი დაგაჭირვოს. ეკლესიას⁴ მიმა-

3 სთლობასა BCD. 4 უფროს BCD.

90. 1 ბურღართგ BCD. 2 უკაცურ C. 3 ჭირის BCD. 4 უფროდნი BCD. 5 შურებოდ-
დენ BD. 6 დაქ—BCD. 7 სასუმლითა C, სასუმელითა BD.

91. 1 ეტყუნს იყო D. 2 ნეტარი—B. 3 მუშეთა BCD. 4 დაკლებათა BCD. 5 თხუთმე-
ტი B, დათხუთმეტი (=და ათხუთმეტი?) A.

92. 1 რა C. 2 ასეა. 3 სადაცა D. 4 იცოდეს BCD.

93. 1 ასეა A. 2 უფროსდა BCD. 3 იტყუნ C. 4 სამითა—C.

94. 1 უთხრის თუ D. 2 უბრძანი C. 3 არის CD. 4 ეკლესიასა BCD.

ვალისა კაცისაჲს ეძიებს ღმერთი, რაჲთა ფრთხილად და ლმობიერად დგეს თუ ესე ვერ შეგიძლია, რაჲთამცა ეკლესიასაცა იღვძებდი⁵ და სენაკსაცა ძი-
ლითა გაძღობოდე⁶? და აქა ნუ| დაიჭინებ, თუ არა, მძიმედ გაგკანონებ“. A 94

95. 1. მეკარესა მონასტრისასა ყოვლადვე ფრთხილსა და სულიერსა. კაცსა დაადგინებ¹. 2. და ესრეთ დაემცნო, უკუეთუ ესე ადგილისა მრორი-
ნენი² მონაზონნი მოვიდოდინ³, უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ, ისერონ და სამ-
ხარი ჭამონ და გაუჯმენ და დაუმოწმე, რომელ უჟამოდ არა მოვიდოდინ⁴.
3. ხოლო კელართადა ებრძანა, რაჲთა ერისგანთა იგინი ისტუმრებდენ და | B 198 b
უჯმნიდენ. 4. და კელრისა კარსა რაჲთურთით არა ვასწყდებოდა შეკრებად
მრავალ-ფერთა ვნებათათჳს. 5. ხოლო უცხონი თუ მოვიდიან, მესამესა დღესა
შემდგომად ჭამისა ებრძანა, რაჲთა მეკარე უჯმნიდეს. 6. ესე კულა კართა
ზედა შეკრებასა ანუ მონასტრსა შინა ანჯმანსა⁵ ანუ სენაკთა შინა უბნობასა
ურგებსა რაჲთურთით არაჲს იკადრებდა ყოვლადვე.

96. 1. საკელორასა წესი ესრეთ გაეწესა¹, რაჲთა საკმელსა არა იქმო-
დინ², გარნა თუ³ უცხონი იყვნიან ანუ მშრომელნი ვინმე და მათთჳს ზოგ- A 95
ჯერ ადგილსა შექმნიან და ზოგჯერ სამზარეულოს⁴ და მუნ წაიღიან. 2. კელარ-
ნი კულს სამზარად ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდიან,—ერთი პირველსა და მეო-
რე მეორესა ტაბლასა,—და ეგრეთვე მევაჟინენი. 3. მაგრა კელართა მწუხრსა
თუ რაჲმე ეგმარებინ, შინა იგმარიან⁶.

97. 1. ყოვლისა უფროდს ეპისტატისათჳს, რომელ არს მუშათა უხუცესი,
პეედრებნ მამად ეფთჳმე და ეტყჳნ, კითა: „ნუმცა რაჲ დააკლდების ეპისტატსა,
რომელ არა შეწყუხდეს და ოცდაათი ანუ ორმოცი მუშად არა მიაცთუნოს, და
ესთენი განძი ბედით წაჯდეს¹, რომლისად თანა-გუჳაც მათდა მიცემად. 2. მო-
სენაეთა² კულა მოწაფენი ყოველსავე საეროსა სამსახურებელსა გავიდოდინ-
3. და მზარაულისადა³ დაემცნა⁴, რაჲთა მათი საკმელი მან შეუქმნას. 4. და
თუ საჭიროჲ რაჲმე⁵ საკმე არა არს, მამისაცა მოწაფენი ძმათავე თანა წაღი-
დიან⁶ მსახურებასა. 5. და უფროდსჯერ მოსენაენიცა⁷ ძმათა სათნოებისათჳს A 96
ძმათავე თანა გავიდიან⁸, უფროდსა, ოდეს მამად მუნ იყვის.

98. 1. აპოთიკი და ბოსტანი და წასქვლი კელრისა¹ საურაენი იყვნეს.
და ამათგანსა, რაჲცა ვის² ეგმარებინ, კელარი ეურვინ იკონომოსსა³ თანა და B 199 a
მამასახლისსა⁴. 2. ხოლო საპარიკონომოსოჲ და საწანგროჲ და საჯორე და სამ-
პედლოჲ და ხურონი და კალათანი და მანდრინნი და ვენაენი და მენაენი — ესე

5 იღვიძებდე C. 6 ასეა A, განძღობოდი BD, განძღობოდე C.

95. 1 დაადგინებენ CD. 2 ასეა A, მონენენი BCD. 3 ასეა A, მოვიდოდინ B. 4 მო-
ვიდოდენ BCD. 5 აჯმნას BC; აჯმნეს D.

96. 1 გწესესა BD. 2 ასეა A. იქმოდენ BCD 3 უ—B. 4 სამზარეულოს BCD. 5 სა-
ტრაპე ზოსა BD. 6 იგმარინ C, იგმარონ BD.

97. წარჯდეს BCD. 2 მოსენაეთა C. 3 ასეა A, მზარაულისა D. 4 დაემცნო BCD. 5
რაჲმე—D. 6 წარვიდიან BCD. 7 მესენაენიცა BD, მესენაენიცა C. 8 განვიდიან BCD; განვ-
დიან C.

98. 1 კელარისა BD. 2 ვისე ვინ BCD. 3 კონომოსსა A. 4 მამასახლისისა B. 5 და მენა-
ეე და ვენაენი BCD.

იკონომოსისა გასაგებელნი იყვნეს. 3. კელარსა კენაჯთა ზედა ყურძნისათჳს არა ჰქონდა გელმწიფებად, ეგრეთვე იკონომოსსა ხილისათჳს; გინა შინა მონასტერსა გინა გარე მეტოქთა კელარისა გასაგებელნი იყვნეს,—გინა თუ ზეთისხილი იყვის, გინა თუ ნიგოზი გინა თუ სხუად ხილი. 4. ოდეს კულა რაჲმე წასაცემელად⁶ საწმარ არნ, კელარსა გაეზრახის იკონომოსი. 5. ხოლო ოდეს მოიწიფის, კელარნი ზედაჲს-ზედა გავიდოდინ მეტოქთა და მოჰნახვიდიან ხილნართა და მუნ მყოფთა მოუჩუენიან და დაამცნიან⁷, ვითარმედ: „შინა და გარე დიდად ეგმარების ძმათა და ეკლესიასა; რომლითა გაერებოდი, იგი ხოლო დაიმჭირე და ნურას⁸ დააკლებ“. 6. და ვერარას⁹ იკადრებდეს უწესოსა საქმესა ქმნად, ყოველი კელარსა შევიდოდა¹⁰ და უხუებით ჰქონდა¹¹ მისაცემელი სატრაპეზოს და სადაცა საწმარ არნ წარსაცემელად. 7. უკუეთუ კულა ეგმარებოდინ კელარსა ანუ მონაზონნი ანუ¹² ერისგანნი, იკონომოსმან მისცნის.

99. 1. ოდეს მამად შინა¹ არნ, რაჲცა ვის ეგმარებინ, თვთ მამასა მოაგსენის, იკონომოსსა არას ვინ² სთხოვენ, და თუ ვინმე სთხოის³, მამასა თანა მიავლინის. 2. ოდეს კულა შინა არა არნ, მერმე გააგებნ იკონომოსი.

100. 1. იკონომოსისა განწესებული შუდი კრასოვული იყო და ოდეს^{A 93} ტრაპეზსა| დაჯდის მწუხრსა, ოთხი კრასოვული მიართვან. 2. უკუეთუ კულა^{B 199 b} შინა არა იყვის, დაემცნა მამასა: „საქმელსა ერთსა შეუქმოდეთო და ხილსა და ზეთისხილსა და რაჲცა ითხოოს¹, მისცემდით“. 3. და რაჲცა დაუშთის, საკელროსავე წარსცის.

101. 1. მაშინ წესი ესე იყო¹, რომელ კელარისადა დაემცნა² წინამძღუარსა საწმარისა მიცენად ძმათა და გელოანთაჲ: გინა თუ გაკუეთილი³ მათი გინა თუ მეტსა ვინ ითხოვენ. 2. და ამისთჳს იკონომოსსა თანა არავინ რას მივაღნ. უკუეთუ მამად შინა⁴ არა არნ⁵, უკუეთუ კულა სტუმარნი ვინმე მოვიდიან, მაგრა იკონომოსმან განავის. 3. სხუად კულა საწმარი იკონომოსისაგან ითხოვიან,—გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი⁶ გინა თუ ტყავი გინა თუ საბლები გინა თუ სელი,—ესევეითარი იკონომოსისაგან ითხოვიან. 4. და ესრეთ ყოველივე საქმე განწესებულად იყო და უშფოთველად იყვნეს ყოველნი⁷.

102. 1. აგარათა მონასტრისათა,—ვითა¹ სისი|კონი არს და კარავანი² და ღმრთის-მეტყუელი და სხუათა ესევეითართა,—თავისა გასარომელსა სრულეზი მისცემდიან მონასტრით. 2. და რაჲცა იქმნის მუნ, ყოველსა ქუე³ მოიღებდიან, თუნიერ რაოდენისამე, რომელი⁴ მუნ მყოფთა დაუტევიან მათდა საწმარად.

6 წარსაცემელად BCD. 7 ამცნიან BC. 8 ნურას C. 9 ველარა რასა C. 10 შეუვიდოდა BCD. 11. ასეა. 12 ანუ]—BCD.

99. 1 შინა]+არა BD. 2 არას ვინ] არავინ BCD. 3 სთხოვის C.

100. 1 ითხოვოს C.

101. 1 იყო ესე C. 2 დაემცნო BCD. 3 გწუღთილი BD. 4 შინა] ში D. 5 არინ C. 6 ჩაფანი B. 7 ყოველნი]—BCD.

102. 1 ვითარ C. 2 კარავანი C. 3 ქუე A. 4 რომელნი BCD.

103. 1. კუალად მოსენაეთადა¹ გაეწესა წმიდასა მამასა ჩუენსა: და უკუეთუ პური დაუშთის, არა აქუნ ჳელმწიფებაჲ სადავე მიცემაღ, არამედ კელარსავე მისციან.

104. 1. იყენეს უკუე¹ შინაცა და გარეცა სულიერნი და ღმერთ-შემოსილნი მამანი: სანატრელი არსენი^{1a} ნინოწმიდელი და წმიდაჲ ბერი იოვანე გრძელის ძმ და სულითა შემოსილი იოვანე ბერი მარტოდ-მყოფი² და სსუანი მობაძავნი მათნი, კაცნი ჳეგარდამოათა მადლითა³ განათლებულნი და ანგელოსთა მობაძავნი ცხორებითა. 2. და სსუათა მათ სათნოებათა მათთა ჳედა და⁴ მოხუცებულებასა⁵ ამასცა იქმოდეს, რომელ ვერარაჲთ ვერ დაარწმუნა მამა-B 200 a
მან, რაჲთამცა სნეულთა პური და ღვინოჲ აიღდეს, არამედ ძმათა პურსა და, თუ A 100
ეგმარებინ, კრასოვულსა მათსა კმა-იყოფდეს. 3. დაღაცათუ არა-მცირედი შესაწირავი მიეცა მონასტრისადა, არამედ არარას თაგს-იდებდეს აღებაღ გა-
რეშე საჭიროჲსა მის და უნდოჲსა ჳორცთა საგმრძსა. 4. და კუალად ყოველ-
თა აზნაურთა ჩუენთა დიდი სარწმუნოებაჲ აქუნდა მათისა ღირსებისა მიმართ
და მრავალ გზის ევლოვასა წამოსცემდეს⁶ მათ წინაშე. 5. ხოლო მათ კელად
მიიღიან და ულოციან და, ვითა დაბეჭდული იყვის, ეგრეთვე მამასა თანა
წარციან⁷. 6. მრავალ გზის ევედრებინ მამაჲ, რაჲთა რაოდენიმე გლახაკთა
მისცენ, გინა სადაცა ენებოს, ხოლო მათ ნეტართა ჳრქვან, ვითარმედ: „წმი-
დაო მამაო, ჩუენ სასულენი ვართ ეკლესიისანი და სასულეთაგან ღმერთი ესე-
ვითართა საქმეთა არა ეძიებს“. 7. და პურსა, რომელ მონასტრით წაიღიან⁸,
არცა მისგან მისციან გლახაკთა, არამედ თქვან, ვითარმედ: „მონასტერი ჳრდის
გლახაკთა“. 8. ხოლო უკუეთუ აქუნ⁹ ხილი გინა მხალი გინა სასუმელი,
ესევეთარი! რაჲმე მისციან გლახაკთა. 9. უკუეთუ კულა პური დაჳმეტდის, A 101
მეორისა მსგეფისიჲ არღარა¹⁰ აღიღიან. 10. და კუალად ღმერთთა დღეთა
თჳს-თჳს¹¹ იღუწიღიან ვითარცა უწორციონი, ხოლო დღესასწაულთა და კვირო-
ბათა ერთგან აღასრულიან წესი ღმერთისაჲ და პირი ერთგან იქსნიან. 11. და
იყო ხილვიჲ ცხორებისა მათისაჲ, ჳეშმარიტად, ვითარცა ანგელოსთა ღმერთისა-
თაჲ და სიტყუჲჲ წესიერ და ტკბილ. 12. და ესრეთ აღასრულეს ცხორებაჲ
მათი, და სრულნი ყოველითა სათნოებითა წინაშე ღმერთისა მიცვალნეს და
იხარებენ ყოველთა წმიდათა თანა და ჩუენთჳს ითხოვენ ღმერთისაგან წყალო-
ბასა. 13. და ჳეშმარიტად წაჲ მათთჳს ღმერთ-შემოსილმან| მამამან ჩუენმან B 200 b
ეფთჳმე, ვითარმედ: „უკუანაჲსკენელთა ამათ ჟამთა არღარა გამოჩინებაღ არიან
ესევეთარნი სრულნი და მალაღნი სათნოებითა“, რაჳეთუ არარაჲ იყო სათნო-
ებაჲ¹², რომელიმცა არა აქუნდა მათ სრულებით და მალღად და უცთომელად.
14. ხოლო განწმედილნი იგი და შრომითა განკაფულნი გუჲმნი მათნი| დაი- A 102
სხნეს საფლავსა¹³ შინა წინაშე ტაძარსა წმიდისა სჳმეონ¹⁴ მოხუცებულისასა¹⁵,

103. 1 A-ში ამ სიტყვაში „კ“ სხვა მგლნითაჲ ჩაწერილი: მოსენაკეთადა C.

104. 1 უკუე A. 1a მამამანი: სანატრელი არსენი—BCD. 2 მარტოდ-მყოფი BCD. 3 მადლით C. 4 და—BCD. 5 მოხუცებულნი BD. 6 წარმოსცემდეს BCD. 7 ასეჲ A, წარსციან BCD. 8 წაიღებენ BCD. 9 აქუს BD. 10 არა C. 11 თჳს-თჳსად BCD. 12 რაჲეთუ, არარაჲ იყო სათნოებაჲ—BCD. 13 საფლავთა BCD. 14 სჳმეონ A (შდრ. 118, 1). 15 მოხუცებულისა C.

ერთსა შინა სამარხვოსა¹⁶, მახლობელად თვსთავე მათ მოღუაწებისა სენაკთა, რომელ არიან კარავთა¹⁷.

105. 1. მბრძოლი იგი წმიდათა და მოშურნე კაცთა ცხორებისაჲ ბელიარ¹, ხედვიდა რაჲ სულიერთა ამით წესთა, რომელ დაესხნეს მამასა ჩუენსა ეფთუმეს, და წარმატებასა ძმათსა და თარგმნასა წივნთა საღმრთოთასა², ფრიად ეღმოდა და განილეოდა შურითა. 2. და პოვა ვინმე საწყალობელი, სახითა მონაზონი, და აღძრა იგი მოკლვად წმიდისა მის; რამეთუ გამოუჩნდა და პრქუა მას, ვითარმედ: „უკუეთუ მოჰკლა მბრძოლი ჩემი ეფთუმე, ფრიადი კეთილი ვყო შენ თანა“. ვინაჲცა შეიმზადა მახული და ენება მოკლვად მისი, არამედ ცუდ ყო³ ღმერთმან განზრახვად მისი. 3. რამეთუ⁴ დღეს ერთსა, აღვიდა რაჲ გოდლად და დაჰჭვა კარი მოწაფემან და თვთ შთავიღოდა თვსსა სენაკსა.

A 103

და ვითარცა მცირედ შთაგლო კიბეთა გოდლისაქითა. შეემთხვა მას განცოფებული იგი მონაზონი და პრქუა, ვითარმედ: „წინაშე მამისა აღვალ და მიჰამე“.

4. ხოლო იგი ეტყოდა, ვითარმედ: „არა ჯერ-არს ესრეთ უგამოდ აღსლვად⁵ მამისა“. და იგი ეტყოდა: „შეუძლებელ არს, ვითარმცა არა აღვედ⁶!“. 5. და ვითარ არა უტევებდა აღსლვად სანატრელი იგი მოწაფე მამისაჲ, მეყსეულად განცოფებულმან მან იჯადა ნახული იგი საეშმაკოჲ და ესრეთ უწყალოდ დაჩხუე-

B 201 a

პა სანატრელი იგი ძმაჲ და თვთ ივლტოდა წარსლვად, და ვითარ-იგი ივლტოდა⁷, შეემთხვა მას სხუადცა მოწაფე მამისაჲ და იგიცა დაჩხუება მახულითა.

6. ხოლო იქმნა რაჲ ჯმად და ამბოხი, ცნა⁸ ესე წმიდამან მამამან ჩუენმან და მეყსეულად შთავიდა და სრულ ყვნა იგინი⁹ სქემითა¹⁰ და აზიარნა წმადათა საიდუმლოთა, და ესრეთ, გვრგვნითა წამებისაჲთა შემკულნი, მიიცვალნეს წინაშე ღმრთისა.

A 104

7. ხოლო მეღგარმან მან აღიარა მტერისა-მიერი იგი აღძრვად თვსი და, ღირსად უკეთუთრებისა თვსისა, მწარედ წარჰჭდა უბადრუკი იგისული მისი.

106. 1. კუალად სხუასა მასა აღძრა ეშმაკმან მეზოსტნე მონასტრისაჲ და აზრახა მასცა¹ მოკლვად წმადისაჲ მის. 2. და ვითარცა ჯელ-ყო, მეყსეულად ექმ იქნა ჯელი² მისი და დაშა ვითარცა შეშაჲ განჯმელი, ვიდრემდის აღიარა ყოველი და ლოცვითა მისითა მიიღო კურნებაჲ და აღიდებდა ღმერთსა.

107. 1. ყოველთა მათ სათნოებათა თანა აქუნდა ესეცა დიდი სათნოებაჲ, რამეთუ თვნიერ განკითხვისა არარას იქმოდა ყოველადვე, რამეთუ იტყოდა, ვითარმედ: „მინდობად თავისა თვსისაჲ და თვსსა განზრახვისა შედგომად წარსწყმედელი არს სულისაჲ, ხოლო განკითხვად წინამძღუარი არს ცხორებისაჲ, ვითარცა თქუეს წმიდათა მამათა ჩუენთა“. 2. და ესე წესი ვიდრე¹ აღსასრულადმდე თვსად² დაიბრახა³.

A 105

108. 1. იყო წმადად მამად ჩუენი ეფთუმი¹ სახითა მყუდრო და გონებითა წრფელ და მდაბალ და სულითა ვანათლებულ და წმიდა და გუამითა

16 სამარხოსა BCD. 17 კარავთა C.
105. 1 ბელიარ C. 2 საღმრთოსა C. 3 ცუდ ყოჲ D. 4 რამეთუ—BCD. 5 აღსლვად BCD. 6 აღვიდა BCD. 7 ივლტოდა|+და BCD. 8 ცნა|+რჲ BCD. 9 იგინი| იგი BCD. 10 სქემითა C.
106 1 ამასცა D. 2 ჯელი| ჯელოვნებაჲ BCD.
107. 1 ვიდრე|—BCD. 2 თვსა BCD. 3 დაიბრახეს BCD.
108. 1 ასეა A.

ძლიერ² საღმრთოთა შინა საქმეთა და მოღუაწებათა და ჰასაკითა წესიერ, 2. და თზნიერ წამებითა წერილთაჲთა არარას დაამტკიცებნ თავით თჳსით, გინა იტყუნ, 3. და ეკლესიას დგომასა მუნ³, რამეთუ დგან იგი თზნიერ კურთხისა და კედელსა⁴ მიყრდნობისა ჳელ-მოჭდობით ვითარცა სუეტი შეურყეველი. 4. და პირი და თუალნი⁵ მისნი იყენიან ქუეყანად მიმართ მხედველ. 5. ხოლო სენაკსა შინა მოღუაწებათა მისთა აღრაცხვად ვისმცა ძალ-ედვა, რომელნი-იგი ღმერთმან მხოლომან უწყნის! რამეთუ ყოველნივე ფარულად აღესრულებოდეს მის მიერ. 6. ხოლო არნ სამოსლად მისა ძაძად და ძაძისა მის ზედა ჯაჭვ მიძმჳ. 7. და რომელიცა ვინ სათნოებაჲ გამოიძიოს, მის თანა პოოს მის მიერ აღსრულებულად კეთილად და შეუნიერად. 8. ხოლო სიწმიდე და ქალწულებაჲ შეუხებელი და უბიწოჲ დაემარხა, ვითარცა ანგელოზსა ღმრთისასა და ცათა შინა მყოფსა. 9. ხოლო თარგმანებაჲ წიგნთაჲ აქუნდა ნამეტნავად ყოველთა სათნოებათა და გვრგვანად და განმანათლებელად ნათესავისა ჩუენისა. A 106

109. 1. აღსრულნა წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთემი¹ ათოთხმეტისა² წლისა ჟამნი, შენდგომად მამისა თჳსისა აღსრულებისა, წინამძღურობასა შინა და მერმე ვედრებითა ზემო ვსენებულთა³ მათ წმიდათა ბერთაჲთა—არსენი ეპისკოპოსისაჲთა⁴ და იოვანე გრძელის ძისაჲთა—იჯმნა წინამძღურობისაგან. 2. რამეთუ ზედვიდეს ღირსნი იგი ბერნი, რომელ მიზეზითა მრავალ-ფერთა ზრუნვათაჲთა დაეზრწოდა⁵ თარგმანებისაგან წმიდათა წერილთაჲსა⁶, და ესრეთ მოიცალა და თჳსსა სენაკსა დაჯდა. 3. და წინამძღურობაჲ ძმათაჲ შეჰვედრა გიორგის, რომლისათჳს ემცნო მამასა იოვანეს, თჳსსავე ნათესავსა. 4. და თავადი წიგნთა საზღრთოთა თარგმანებასა შეუდგა და ფრიალნი წიგნნი თარგმანნა⁷, რომელთაგანნი რაიდენნიმე ზემო გვკსენებთან.

110. 1. ხოლო აქუნდა ზრუნვაჲცა დიდისა ლავრისაჲ და, ვიდრემდის ერჩიდეს, კეთილად განაგებდა. 2. ხოლო უკუანაჲსკენელ იწყეს თავველობად და ამბოხებად და წინამძღუართა ზედაჲს-ზედა ცვალებად¹ და უმეტეს და უმეტეს² აღორძნდებოდა ამბოხებაჲ მათი, ვიდრემდის სამეუფოდ³ აღვიდეს⁴ და აუწყეს კოსტანტი⁵ მეფესა შფოთისა მათისათჳს⁶. 3. ხოლო ცნა რაჲ მეფემან, ვითარმედ დიდი ეფთემი⁷ არს განმგებელი მათი, აღუწოდა მას სამეუფოდ, რაჲთა ყოველი ჳეშმარტი ისწაოს მისგან, რამეთუ დიდი სარწმუნოებაჲ და სიყუარული ჰქონდა⁸ მისა მიმართ ღირსებისა მისისათჳს. A 107 B 202 a

111. 1. და ვითარცა წარვიდოდა წინაშე მეფისა, შეკრიბნა ძმანი ყოველნი და ნუგეშინის-სცა და ტაბლად კეთილი განუშზადა და ლოცვასა დაევედრა¹. 2. და მერმე წარვიდა სანატრელისა და ქრისტეს ნების-მყოფელისა

2 ძლიერ]+და BCD. 3 მუნ³ A. 4 კედელს BCD. 5 პირი და თუალნი BCD.

109 1 ასეა A. 2 ათხუთმეტისა D, ათორმეტისა C. 3 ზემო ვარბისა C. 4 ეპისკოპოსისა BCD. 5 დაეზრწოდა C. 6 წერილთაჲთა D. 7 ასეა A, თარგმნა BCD.

110. 1 ცვლებად ზრას-ზრა B. 2 „და უმეტეს“ ერთხელ იკითხება D-ში. 3 სამეფოდ BCD. 4 აღვიდის C. 5 კოსტანტინეს C. 6 და აუწყეს შფოთისა მათისათჳს კოსტანტინეს მეფესა BB. 7 ასეა A. 8 ასეა A, აქუნდა BD.

111. 1 და ლოცვასა დაევედრა] (და ვედრებასა C)] და დიდად ჰატივ-სცა და იჯმნა მეფისაგან BD.

თეოფანე ხუცისა, რომლისა მიმართ დიდი სიყუარული აქუნდა მამასა ეფთჳმეს, რამეთუ სიყრმითგან აქა აღზრდილ იყო და ყოვლითა სათნოებითა განშუენებულ იყო. 3. და იყო იგი მღვდელი სათნოდ უფლისაჲ და სწავლული ფრიად და გელოვნებით მწერალი წიგნთა საღმრთოთაჲ³, რომლისათჳს წამებდა მამად ეფთჳმე, ვითარმედ: „უფროჲს ათას ხუთასისა დრაჰკინისა უწერიან წიგნნი მონასტრისანი შინა და გარე“⁴. 4. და ვინაჲთ⁵ არსენი და იოვანე შეისუენეს, მრავალ გზის მას ჰკითხავნ სულიერად მამად ჩუენი. 5. ამის უკუე⁶ ნეტარისა ბერისა წარვიდა და მოიკითხა იგი ტირილით და ლოცვასა დაევედრა⁷. 6. ხოლო იგი მოეხზა და ცრემლით ჰრქუა, ვითარმედ: „ვამე უბადრუკსა, რამეთუ არღარა ოდეს გიხილო შენ ჳორციელად, ჳ წმიდაო მამაო!“ და თუთ მამადცა ეფთჳმე ეწამებოდა სიტყუათა მისთა, რომელი-იგი იქმნაცა და აღესრულა ორთავე წინაჲსწარმეტყუელებაჲ.

112. 1. რამეთუ, ვითარცა ვთქუთ¹, აღვიდა ღმერთ-შემოსილი მამად ჩუენი ეფთჳმე სამეუფოდ. 2. და ვითარცა ცნა მეფემან მისლვაჲ² მისი, დიდითა პატივითა მოიკითხა იგი და გამოჰკითხა საქმე ლავრისაჲ. 3. და ვიდრე დაურევბადმდე³ ყოვლისა საურავისა მრავალნი ჟამნი გარდაჲდეს და მოიწია ღლე|სასწაული წმიდისა იოვანე ღმრთის-მეტყუელისაჲ და, ვითარცა აქუნდა ჩუეულებად, დიდებულად გარდაიჳადა და მრავალნი გლახაკნი იღუაწნა და მონაზონთა მათ, რომელთა თანა იყო, კეთილად ნუგეშინის-სცა და თუთ თავით თჳსით ჰმსახურა და ყოვლითა კეთილითა აღავსნა. და ამისა შემდგომად თავადმან პირი იჳსნა და მცირედ განისუენა შრომისაგან. 4. და ვითარცა აღდგა, მოეჳსნა ხატი წმიდისა იოვანე მახარებელისაჲ, რომელი მხატვრისადა მიეცა განსაგებელად, და უბრძანა მოწაფესა, რაჲთა წარვიდეს და უთხრას, ვითარ⁴ ჯერ-არს შეკაზმვად მისი. 5. და მერმე ჰრქუა, ვითარმედ: „ვითარ-იგი გჳჳს ჩუენ, ნუუკუე⁵ და ვერ გააგონო, შვილო! არამედ დამისხენ საჯედარსა და მე თუთ წარვიდე“⁶. 6. ხოლო იყო ჯორი იგი ახლად სყიდული და მანკიერი, და მათ არა იცოდეს სიმედგრე მისი და ჳნოანებაჲ. 7. და ვითარ წარვლეს ხანი რაოდენიმე, პოვა ვინმე გლახაკი, რომელი ითხოვდა ქველის-საქმარსა, და დადგა წმიდაჲ მამად ჩუენი⁷, რაჲთამცა მისცა მას ქველის-საქმარი⁸. 8. ხოლო იგი აღდგა შემოსილი ძონძებითა და მოჰმართა მილებად ქველის-საქმისა. 9. ხოლო ვითარცა დახედნა მანკიერმან მან საჯედარმან, მყის განჰკრთა და იწყო სივეტოლად და აქა-იქი ეკუეეთებოდა, ვიდრემდის ფიცხლად მოწყულა წმიდაჲ იგი და სანატრელი მამად ჩუენი. 10. და ვითარცა ვარდამოაგდო, ფრიადი⁹ ერი შეკრბა მის ჳედა, რამეთუ ყოველნი მეცნიერ იყვნეს და ყოველნი ტიროდეს და იგლოვდეს. 11. და მერმე წარიდეს მონასტრად, სადა-იგი სავანე იყო.

113. 1. და ვითარ ესმა კოსტანტი¹ მეფესა, დიდად შეწუხნა და წარავლინა თჳსი ვინმე საკუთარი და მოიკითხა იგი. 2. და ევრეთვე მოქალაქეთა,

3 სწდათა C. 4 შინათ და გარეთ BCD. 5 ვინათგნ BD. 6 უკუე A. 7 ევედრა BCD

112. 1 ვთქუ BCD. 2 მოსლვა BD. 3 დაურევბადმდე A 4. ვითარმეც D. 5 ნუუკუე A. 6 წარვიდე A. 7 და დადგა წმიდაჲ მამად ჩუენი]—BD. 8 რათამცა მისცა მას ქველის-საქმარი]—BD. 9 ფედ C.

113. 1 კოსტანტინე BD, კოსტანტინეს C.

დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა დიდი სარწმუნოებად და სიყუარულ-
 ლი აქუნდა, და ყოველნი მოვიდოდეს და ცრემლითა² |ილტობვოდეს და ამბორს- B 203 a
 -უყოფდეს და წარვიდოდეს. 3. ქარ|თველთათჳს კულა რად ვინ თქუას?³ რამეთუ A 111
 ყოვლადვე განუმორებელ იყვნეს ანგელოსთა მობაძავსა მას გუამსა მისსა და
 ტყეებითა ფრიადითა ეგლოვდეს⁴ სიობლესა თჳსსა. 4. და ესრეთ ლოცვასა
 შინა და მადლობასა ღმრთისასა გარდაიცვალა სამ გზის სანატრელი იგი და
 ღმერთ-შემოსილი მამად ჩუენი ეფთჳმე და ფრიადი მწუხარებად მოიწია ჩუენ ზე-
 და, რომელნი დაეკლდით ტკბილსა მას და საწადელსა მამასა ჩუენსა. 5. ხოლო
 იგი წარვიდა წინაშე ღმრთისა ნათელსა მას მიუაჩრდილებელსა, ყოველთა თა-
 ნა წმიდათა, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყვნეს ღმერთსა, და მეოხ არს
 ცხორებისათჳს სულთა ჩუენთადსა წინაშე სამებისა წმიდისა. 6. ხოლო პა-
 ტიოსანნი იგი ნაწილნი მისნი აღმოიყვანნეს თჳსსავე მონასტერსა და დაისხნეს
 სამარბოსა ლუსკემასა, ტაძარსა შინა წმიდისა იოვანე ნათლის-მცემელისასა.
 7. და⁵ რომელნი სარწმუნოებით მოუტდებიან, კურნებისა მადლთა აღმოივსე-
 ბენ| უხუებით კადნიერებითა მისითა წინაშე ღმრთისა. A 112

114. 1. აღესრულა სამ გზის სანატრელი მამად ჩუენი ეფთჳმი¹ თუესა მამის-
 სა ათცამეტსა², დღესა ორშაბათსა, ინდიკტიონსა ათერთმეტსა³, წელთა და-
 სობამითგან სოფლისადათ ექუს ათას ხუთას ოც და მეათექუსმეტესა წელსა, სა-
 დიდებულად მამისა და ძისა და სულისა წმიდისა⁴, რომლისადა არს დიდებდა
 და პატივი აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

115. 1. ხოლო ვინათგან წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთჳმე წინამძღუ-
 რობად მონასტრისადა დაუტევა და, ვითარცა ზემო ვთქუთ¹, გიორგი მამად და-
 ადგინა, კინლა-და უმეტესნი ზემო ჳენებულთა მათ წესთაგანნი² შეცვალნა და
 თჳსსა ნებასა და განზრახვასა შეუდგა| და სხუათა რათმე წესთა და კანონთა B 203 b
 ენება დამტკიცებად. 2. ხოლო დიდსა ეფთჳმის დაღაცათუ უძნდა საქმე ესე,
 არამედ, ვინათგან მშჯღობის მოყუარე³ იყო და სავსე სიყუარულითა, ყოვლად-
 ვე| არა⁴ აცილა, არამედ თჳსსა მსახურებასა განკრძალულ იყო და წიგნთა A 113
 საღმრთოთა თარგმნასა შექცეულ. 3. ხოლო იგი ჳორციელთა საქმეთა ზედა
 ფრთხილ იყო და მის ეამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე სახელოვან
 და მთავ ყოველი დიდად პატივ(ს)-სცემდა და ეკრძალვოდა⁵. 4. და კუალად
 ბერძენნი ფრიად რამე შეიყუარნა და განამრავლნა და სრულიად⁶ მათდა მი-
 მართ მიდრკა⁷, ხოლო ქართველნი, ვითარცა ნასხურნი რამე და უნდონი,
 უგულვებელს-ყვნა და შეამცირნა. 5. რამეთუ, ვითარცა უწყით ყოველთა, ადრე
 შევირყვეით და მიმოსულასა⁸ მოსწრაფედ შეუდგებით და ამით მიზეზითა⁹
 ფრიად ვავენბთ თჳსთადა სულთა და ადგილსადა. 6. ხოლო იგი ვითარცა
 იყო ფრთხილი და მძიმე კაცი, მეტნი რამე შეპოვნებანი და ლიქნანი ვერ
 შეეძლნეს, და კუალად, ვინათგან იხილა, რომელ ფრიადი ერი საგმარ იყო სი-

2 მოვიდოდეს ცრემლითა BCD. 3 ქართველთათჳს რად ვინ თქუას კულად BD. 4 იგლოვდეს C.
 5 და|—C.

114. 1 ასეა A. 2 იგ BD. 3 ია BD. 4 წისა სღრისა C.

115. 1 ზემო ვთქუთ D. 2 წესთაგანი BC. 3 მოყუარე A. 4 არადა A. 5 ეკრძალვოდა BCD.
 6 სრულიად] კუალად BD. 7 მიდრკია C. 8 მიმოსულასა] +ადრე BCD. 9 მიზეზითა] +არა CD.

A 114 ვრცისათჳს მონასტრისა და სი მრავლისათჳს სამსახურებელთაჲსა, და ჩუენ არა დაედგებოდეთ, ბერძენთა მიექცა და ივინი განამრავლნა. 7. ვარნა, ვინაჲთ-გან ჭემარაიტისა ჯერ-არს თქუმაჲ, უკუეთუ მოვიდის ვინმე¹⁰ ქართველი, რომელსა კრებულსა შინა შეეძლის მსახურებაჲ, რაჲცა ეწმარებინ, ყოვლითაჲვე ფერიოთა აღაშენის, ხოლო უკუეთუ კრებულსა შინა არა ენების¹¹ ყოფაჲ¹², სადაცა სოხასტერთა¹³ მონასტრისათა ენების დაჯდომაჲ, პურსა არავის უყენებნ ქართველსა; 8. ესე კულა ვითა შავი გრიგოლ იყო და ზაქარია მირდატის ძე და არსენი და სხუანი ესევითარნი კაცნი, დიდითა პატივითა¹⁴ პატივ-სცემნ¹⁵

B 204 a და მოწლედ მოიკითხავნ და, ვითარცა ჰნებაჲ, აღაშენებნ.

116. 1. და ამას ესევითარსა საქმესა შინა ვარდაჯდეს ჟამნი რავდენნი-მე¹ და ამისა შემდგომად, ჟამითა რომანოზ მეფისათა, დიდად წარჩინებულ იქმნა გიორგი წინაშე რომანოზ მეფისა და დიდად საქუთარ და პატივცემულ. A 115 2. და მერმე—თუ ვითარ იქმნა, ღმერთმან უწყის—განდგომილებაჲ და ორგულეებაჲ დასწამეს დიოგენისა ვისთჳსმე, რომლისათჳს თქუეს, თუ მისი² უნდაო მეფობაჲ გიორგის და ამის მიზეზისათჳს ექსორია-იქმნა გიორგი მონოვატს და მუნ აღესრულა ექსორიობასა შინა. 3. და მონასტერი და ჩუენ ყოველნი, რომელნი დაშთომილ ვიყვენით მას ჟამსა, დიდსა ლელვასა და ძიმოტაცებასა შთავცვენით, რამეთუ სამ გზის დაიტყუნა მონასტერი და, რაჲცა⁴ დრისტი ტურთაჲ იყო მამათა ჩუენთა მოგებული, ყოველი იავარ-იქმნა, და ეგრეთვე განძი და კუმაში.

117. 1. და ვინაჲთგან ბერძენთა ესევითარი ჟამი პოვეს, ჯელ-ყვეს ყოვლითა ღონისძიებითა, რაჲთამცა ქართველნი ამის მონასტრისაგან აღმოჰხურნეს. 2. და ამის პირისათჳს დიდი¹ მოსწრაფებაჲ აჩუენეს და მთაჲ² ყოველი თანა-შიეწიეს³ და საბერძენეთისა დიდებულნი და პალატი|სა წარჩინებულნი ყოველნი მიდრიკნეს და მრავალი⁴ შრომაჲ და ჭირი და რულუნებაჲ ჩუენ ზედა მოაწიეს. 3. და, რაჲთა მოკლედ ვთქუა, რამეთუ, არა თუმცა უფალი შეწუთულ იყო ჩუენდა⁵ და მეოხებაჲ წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲ და მათ წმიდათა მამათა ჩუენთა მადლი და ლოცვაჲ, დღეს არცამცა ერთი ქართველი არა იპოვების ესევითარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა შინა, რომელი-ესე ფრიადითა წარსაგებელითა და მრავლითა ოფლითა მათ წმიდათა მამათა ჩუენთაჲთა ჩუენ ქართველთათჳს აღშენებულ იყო და აღმართებულ.

B 204 b 118. 1. და ამის პირისათჳს, რაჲთა ესევითარი ესე! ბოროტი, რომელი მოაწიეს ჩუენ ზედა ბერძენთა, არა დავიწყებულ იქმნას, და კუალად შემდგომად ჩუენსა მომავალნი ესევითარსაჲვე ჭირსა შთაცვენ, —ამისთჳს ზოგადითა განზრახვითა ყოველნი ძმანი ერთად შეეკერბით¹ და ერთითა განზრახვითა ესე A 117 ქუემო წერილი მოსა|ქსენებელი² დავწერეთ ამით პირითა და სახითა³ ჟამთა სუმეონ^{3a} მამისათა და ესრეთ ვიტყუთ: 2. „ვინაჲთგან მადლითა და წყალობი-

10 ვინმე მოვიდის BCD. 11 ენებოს BCD. 12 ყოფაჲ ყთა BCD. 13 სოხასტრთა BCD. 14 პატივითა|—C. 15 პატივ-სცემენ CD.

116. 1 რავდენნიმე BCD. 2 მისი| მისდა BCD. 3 ყრ C. 4 რაც C.

117. 1 დიადი BD, დადი C. 2 და მთაჲ|—C. 3 შეიწიეს BD. 4 შრვლნი C. 5 ჩუენდა|—BCD.

118. 1 შეკერბით BCD. 2 მოქსნებული C. 3 სახითა| სახელითა BCD. 3a სრულად სწერია A ში.

თა ღმრთისაჲთა აღიძრნეს წმიდანი მამანი ჩუენნი იოვანე და იოვანე და ეფ-
 თჳმი და ამას წმიდასა მთასა მოიწინეს⁴ ნავთსაყუდელად სულთა მრავალთა
 და განმამრავლებელად ნათესავისა ჩუენისა და დიდითა⁵ ლუაწლითა და ფრი-
 ადითა წარსაგებელითა აღაშენეს დიდებული ესე ლავრაჲ სამკვდრებელად ქარ-
 თველთა და მერმე ღმრთის-მსახურთა ბერ[ძენ]თა* მეფეთა მსახურ[ებითა] და
 მომადლებითა, ჟამთა გ[ანდ]გომილისა სკლიაროსისათა, განავრცეს და განა-
 მდიდრეს⁶ და მოუგნეს⁷ დაბანი და მონასტერნი და ოქრო-ბეჭედნი, ვითარცა
 ზემო წერილ არს, და კეთილითა აღსასრულითა დაიძინეს და წარვიდეს ცხო-
 რებად საუკუნოდ; 3. და მკვდრად და განმგებელად დაუტევეს ნეტარი ეფთჳმი,
 რომელმან ყოვლითა| წესითა კეთილითა განაშუენა წმიდაჲ ესე ადგილი და
 თარგმანებითა წმიდათა წერილთაჲთა განანათლა და შეამკო ნათესავი და ენაჲ
 ჩუენი და ჟამთა მრავალთა კეთილად დამწყსო სამწყსოჲ ესე მისდა რწმუნებუ-
 ლი და, ვინაჲთგან სიშორჳ ქუეყანისა ჩუენისაჲ დიდ⁸ იყო, და სივრცე ადგი-
 ლისა ამის დიდებულისაჲ ფრიად იყო, შემწედ და მსახურად შეიწყნარნა ბერ-
 ძენნი უმანკოებით და სიწრფოებით და ესრეთ განმრავლდა ნათესავი ბერ[ძენ]-
 თაჲ ლავრასა ამას; 4. და შემდგომად მცირე[დისა] ჟამისა იჯმნა წინამძღუ-
 რობ[ი]საგან და თჳსი ნათესავი გიორგი მამად|დაადგინა და თაკადი მყუდრო-
 ებით ცხოვნდებოდა, რომლისა-იგი სათნოებათა სახელი და ღირსებაჲ ყოველ-
 სა საქართველოსა განეფინა და არა ხოლო საქართველოსა⁹ ოდენ, არამედ სა-
 ბერძნეთსაცა; 5. და ამის მიზეზისათჳს მრავალნი| ღირსნი და წმიდანი კაცნი
 მოვიდოდეს¹⁰ მისა და განათლდებოდეს ხილვითა მისითა, ვითარცა სახელ: იოვა-
 ნე გრძელის ძჳ და არსენი ეპისკოპოსი ნინოწმიდელი და ღირსი იოვანე ხა-
 ხულელი და ოქროპირი და სხუანი მობაძჳენი მათნი და მერმე ნეტარი ბერი
 გრიგოლ¹¹, ახალი აბრაჳამ¹² სტუმრის-მოყუარჳ და ზაქარია მირდატის ძჳ და
 არსენი და სხუანი მობაძჳენი მათნი, რომელნი-იგი ვითარცა მამამან სახიერ-
 მან შეიტკბნის და ყოვლითა განსუენებითა განუსუენის; 6. [და ესრე]თ სათ-
 ნოდ ღმრთის[ა] მოქალაქ[ობასა] შინა უფლისა მიმ[ართ] მიიცვალა, ვითარცა ზე-
 მო მოვიქსენეთ,] და ძმანი ქართველნი მამა[სა] გიორგის და მამასა გრიგოლს
 შეჰვედრნა¹³. 7. და არა მრავლისა ჟამისა შემდგომად მამაჲ გიორგი დავი-
 წყებად მოვიდა, და არცა ერთი რაჲ ზრუნვაჲ აქუნდა ქართველთა აღორძინე-
 ბისაჲ, არამედ სრულიად ბერძენთა მიექცა და ივინი! განამრავლნა, და შემ-
 დგომად რაოდენისამე ჟამისა მიიცვალა ექსორიობასა შინა, ვითარცა ზემო მო-
 ვიქსენეთ¹⁴. 8. და მიერთგან წმიდაჲ ბერი გრიგოლ იყო ნავთსაყუდელ ქარ-
 თველთა¹⁵ ნათესავისა და ნუგეშინის-მცემელ. 9. ხოლო ვითარცა მამაჲ¹⁶ გიორ-
 გი ექსორიობასა შინა მიიცვალა და ჩუენ ფრიად შემცირებულ ვიყვენით, ჟამი
 პოგეს ბერძენთა და ვითარცა ცეცხლნი¹⁷ აღევზნნეს ჩუენ ზედა და სრულიად
 აღმოფხურაჲ ჩუენი ენება და დაპყრობაჲ სამკვდრებელისა ჩუენისაჲ. 10. და

A 118

B 205 a

A 119

A 120

4 მოიწინეს BCD. 5 ჩუენისა, დიდითა BCD. 6 განადიდეს BCD. 7 მოუგუნეს D. 8 დიდი BCD.
 9 საქართველოსა]+განეფინა C. 10 მოვიდეს BCD. 11 გრიგოლი BCD. 12 აბრაჳამი BD.
 13 შეჰვედრა D. 14 მოვიქსენით B. 15 ქართველთა]—BCD. 16 მამაჲ]—BCD. 17 ცეცხლი BD.
 * აქ ორი ფურცელი (გვ. 117/118 და 119/120) გამწვარია შუაზე 3—6 სტრიქონამდე. ეტ-
 რატის დაწვის გამო დაკლებული ასოები და სიტყვები აღდგენილია კავებში.

- უმძიმესი ესე იყო, [რამეთუ, რომელსა-იგი] მაშინ წინამძღურობად ეპყრა, იგი იყო] შემწე მათდა, გიორგი¹⁸ უკეთური, არ]ადთ უმოლხინესი¹⁹ პირველი[სა
- B 205 b მის გიორგისი, რომელი წინააღმდეგობოდ[ა დი]დსა ათანასისს, დალა[ცათუ უკუანაჲსკნელ შეინანა. 11. და ამის მიზეზისათჳს დიდსა ჳირსა შინა²⁰ ვიყვე-
 A 121 ნით და საწუნელ და საძულელ მათდა. და²¹ თუთოეულად არცა თუ შესაძლე-
 ხებანი და ყუედრებანი მოიწოდეს. მათ მიერ ჩუენ ზედა²³ დლითი-დღე, ^{23a} და
 ცემითა და გუემითა და მწვალეზელად (ხად)ითა შეიწრებულნი დიდსა ურვასა
 შინა ვიყვენით. 12. და ესეცა ენება²⁴, რაჲთამცა სახელიცა მაშენებელთაჲ აღ-
 მოჰკოცეს. 13. ამას ყოველსა რაჲ ხედვიდა ნეტარი მამაჲ²⁵ გრიგოლი, ელმო-
 და გული მისი და შეიწუებოდა წყალობითა ჩუენითა და მარადის ცრემლით
 ევედრებინ ღმერთსა, რაჲთა უმჯობესი ჩუენი განიგულოს. 14. და ესრეთ რაჲ
 ეურვოდა, მისცა ღმერთმან კაცი ორითავე მარჯუშ და სავსე გონიერებითა, —
 ნეტარი არსენი, რომელმან-იგი არა შეიწყალა თავი თჳსი, არამედ ყოველივე
 მოსწრაფებდა აჩუენა დამტკიცებისა ჩუენისათჳს, სხუათა რავდენთაჲმე ჳირსტეს
 მოყუარეთა ძმათა თანა, რომელთა-იგი საუკუნომცა არს საჳსენებელი და კურ-
 A 122 თხევაჲ მათი! 15. რამეთუ არცა თუ ეგების რავდენნი²² ლუაწლნი| მოითმინ-
 ნეს, ყოველთაჲვე თითოეულად აღრიცხვაჲ: მიმოსლვაჲ ჩუენი ზღუთ და ჳმელით,
 და აფხაზეთს და ქართლს სავედრებელთა წიგნთათჳს ბერძენთა მეფეთა წინა-
 შე, და რავდენ გზის მოვილით წიგნი თუთმპყრობელთაჲ და ჩამოვილით^{25a}, და
 კუალად გინებითა და შეურაცხებითა წარგუდენნიან უსავზლონი და უჳამურნი
 ჟამსა ღელვათა-ტეხისა²⁶ და ზამთრისასა²⁷ და ესრეთ ანუ თხოვით აღვიდით
 კუალად სამეუფოდ ანუ ღმრთის-მოყუარეთა კაცთა წყალობითა და კუალად შევს-
 ტიროდით^{27a} და ვესამართლებოდით^{27a} მეფეთა. 16. და კუალად მუნ აღვკდგინ-
 B 206 a ნის²⁸ ღმერთმან მოურნენი და გ|უზრდიდიან, ვითარ-იგი ჳირსტეს-მოყუარენი
 ძმანი ჩორჩანელი და ფარსმან, რომელთა-იგი დიდად აღვკუპრეს კელი წყალო-
 ბისაჲ, —ათას წილად მიაგენ²⁹ უფალმან! 17. და ამით რაჲ ჳირთა შინა ვიყვე-
 A 123 ნით, |არა-მცირდენი განსაცდელნი მოიწოდეს დლითი-დღე ძმათა ზედა და
 უფროჲსად ნეტარსა არსენისს, რამეთუ იგუემაცა და მრავალი შრომაჲ დაით-
 მინა და საპყრობილედ შეწყუდევაჲ და კიცხევაჲ და ბასრობაჲ. და ეგრეთვე
 ძმათა ყოველთა. 18. ხოლო წმიდაჲ ბერი გრიგოლ ნუგეშინის-გუცემნ და გან-
 გუამენობნ, რაჲთა არა სულ-მოკლე^{29a} ვიქმნეთ. 19. ესე ყოველი რაჲ იხილა
 ღმერთმან ყოვლად ძლიერმან, სახიერებითა თჳსითა ღმობიერ ყო გული მიქაელ
 ჳირსტეს-მოყუარისა მეფისაჲ და წყალობად ჩუენდა მოაქცია და შემდგომად
 დიდთა ბჳობათა და გამოძიებათა დირსი მამაჲ ჩუენი გრიგოლი წყალობით
 მოიკითხა და ნებითა ღმრთისაჲთა კუალად დაგვმკვდრა ადგილი ჩუენი და სა-
 ყოფელი წინამძღომითა და მოლუაწებითა გრიგოლისითა და არსენისითა და კო-
 A 124 ელთა ძმათა ჩუენთაჲთა, რომელთა-|იგი ილუაწეს ვიდრე სისხლთა დათხევაღ-

18 გორგ ABCD. 19 უმოლხინეს BCD. 20 შა ჳირსა BCD. 21 და]—BCD. 22 რაოდენნი BCD.
 23 ჩუენ ზედა] ჩნდა BD. 23a დლითი-დღე A. 24 ენებათ C. 25 მამაჲ|ჩნი B. 25a ჩამო-
 ვედით ABCD. 26 ჟამთა ღელვა-ტეხისა BCD. 27 ზამთრისათა BCD. 27a ასეა A. 28 აღ-
 ვკდგინის BCD. 29 მიაგოს BCD. 29a სულ-მოკლე A.

მღე. 20. და (ჩუენ) ³⁰ შემოგვკრბით ³¹ და მადლი მივეცით ღმერთსა და მრავალთა მათ ჳირთაგან განვისუენეთ. 21. და გარდაჯდეს რაოდენნიმე ჟამნი და მიხაელ მეფჳ თესლონიკეს ჩამოვიდა ³². კუალად აღეტყინნეს ჩუენ ჳედა ბერძენნი და მთად ყოველი აღძრეს და დიდებულნი ყოველნი განდრიკნეს და ენება ³³, რადთამცა პირველი იგი ³⁴ ბჳობად და ღმრთისა-მიერი ჩუენ ჳედა წყალობად ცუდმცა ყვეს და ამო. 22. არამედ განაცრუჳა ³⁵ ღმერთმან ჳრანჳად მათი და ამო ყო აღძრჳად მათი ³⁶, რამეთუ კუალადცა ჳელი წყალობისად აღგჳპყრა ღმერთმან ³⁷ და არა განგუთხინა წმიდამან ღმრთის-მშობელმან ტაძრისაგან თჳსისა, რომლისა-იგი ჳელ-ყვეს ყოვლითავე ღონისძიებითა, რადთა|მცა, B 206 b
 ვინადთგან მონასტერი ვერ წაგვლეს ³⁸, ბარემცა დიდი ეკლესიად რადთ მიგვლეს. 23. რეცა სამართალიცა შესწევდა, რამეთუ ³⁹, ვიქნადთგან აღშენებულ A 125
 იყო, მათ ჳქონებოდა იგი ეკლესიად, და, ვითარცა ჳხედავთ, უაღრეს ქებისა აღმატებულ არს ჳაეროვნებაჳ და შუენიერებაჳ ⁴⁰ მისი, რომელ ამას მთასა შინა დაღაცათუ ფრიად არიან მონასტერნი, გარნა მსგავსი მისი არა იპოვების, და არა ხოლო მთასა, არამედ სხუათაცა მრავალთა აღვილთა. 24. გარნა ესრეთცა ურგებ იქმნა ჳელ-ყოფად მათი, რამეთუ წმიდამან ღმრთის-მშობელმან ჩუენ გლახაკთა გჳბოძა დიდებული იგი დიდებისა თჳსისა ტაძარი და ყოვლადვე გვლუწის და გუფარავს უღირსთა ამათ და უცხოთა მადიდებელთა ⁴¹ და სამწყსოთა თჳსთა. 25. და, ვითარცა ვთქჳთ ⁴², რაჟამს ესრეთ მძიმედ ბრძოლა-გჳყჳეს, დაჯდა კუალად ქრისტეს-მოყუარჳ მიხაელ მეფჳ და ფრიადითა გამოძიებითა განბჳო და ეკლესიად და მონასტერი ყოვლითურთ მონაგებით და სიმდიდრით ჩუენ გჳბოძა და ფრიადი წყალობად და სიტკბობებაჳ მოვუფინა,—მიაგენ ქრისტემან ათას წილად სულსა მისსა! 26. მამად გრიგოლ პირველ ამის მეორისა ბჳობისა მი- A 126
 ცვალეებულ იყო. ხოლო არსენი შემდგომად ⁴³ ამის მეორისა ბჳობისა მიცივალა, და ესე მრავლისაგან მცირედი მოგჳჳსენებია. 27. და ვინადთგან ესე ყოველი და ამისა ⁴⁴ უმრავლესი მოიწია ჩუენ ჳედა და მრავალნი ძმათა ჩუენთაგანნიცა ⁴⁵ გარდაიქცეს ⁴⁶ და მიექცეს ჩუენთა წინააღმდეგომთა, და ამის ყოვლისაგან შეგუჳშინა და მოსაჳსენებელი ესე აღვწერეთ და დაედევით შემდგომად ჩუენსა მომავალთა ნათესავთათჳს, რადთა არა დავიწყებულ იქმნას ⁴⁷ და გარეწარ ესე ვითარი ესე მრავალფერი ღელჳად. 28. და ერთითა ერთობითა ამას ვიტყჳთ, ვითარცა ერთისა ⁴⁸ პირითა ყოველთა! ქართველთა თანა, რომელნი სადაცა არიან აღ- B 207 a
 მოსავალისათა და შავისა მთისათა და იერუსალემისათა ⁴⁹ და| სადაცა არიან ძმანი A 127
 ჩუენნი: 29. უკუეთუ ვინმე გამოჩნდეს ნათესავისა ჩუენისაგან კაცი,—გინა მამასახლისი გინა იკონომოსი, გინა სხუად ვინ,—და რადთაცა ღონითა ანუ მანქანებითა ანუ საფასისა ^{49a} სიხარბითა ანუ სიყუარულითა ბერძენთადთა ანუ კაცი-სა ვისმე შეპოვნებითა ანუ სხუთა ⁵⁰ რადთმე ჳაკუვითა ეორგულოს ამას წმი-

30 ჩუენ]—BCD. 31 შემოგვკრბით BD. 32 შთამოვიდა BD. 33 ენებათ C. 34 იგი]—BCD. 35 განაცრუჳა R. 36 და ამო ყო აღძრჳად მათი]—BCD. 37 ღწ აღგჳპყრა ჳელი წყლობისა BCD. 38 წარგვლეს BCD. 39 რამეთუ რომელი BCD. 40 და შუენიერებაჳ]—BCD. 41 მადიდებელთა]. მდაბალთა D. 42 ვთქჳ BCD. 43 შდ ჳ არსენი D; შდ არსენი BC. 44 ამისა| ამისგან BCD 45 ჩწთაგანნი BCD. 46 გარდააქციეს BCD. 47 იქმნეს BCD. 48 ერთითა BD. 49 იწლემისათა A. 49 საფასის BCD. 50 სხჳსა B.

- დასა ადგილსა, გინა განსცეს მიწად მთასა გინა გარე, ანუ ქართველთა შინა-განმცემელ⁵¹ ექმნეს და ასწყვდნეს და ესე ადგილი ქართველთა თავისა რაიმე⁵² საქმითა გამოუგდოს და ივინი გაასხნეს⁵³ და ჩუენი საჯსენებელი ამოსწყვდოს, ყოველთა წმიდათა ჯუარითა და მადლითა⁵⁴ კრულმცა არს და წყეულ და შეჩუენებულ და განკუეთილ წესისაგან ქრისტეანეთაჲსა და მათ თანამცა
- A 128** შერა|ცხილ არს, რომელნი-ივი⁵⁵ შინა-განმცემელ ექმნეს უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, და ა-მცა-ჯოცილ არს⁵⁶ ივი⁵⁷ ნაწილისაგან ქრისტეანეთაჲსა! 30. და რომელნი თანა დახუდენ და ეწამნენ ძმათა ჩვენთაგანნი ესევეთარსა მას⁵⁸ მზაკუვარსა⁵⁹, ივინიცამცა წყეულ არიან და შეჩუენებულ! 31. და რომელთა ქართველთა განმრავლებად ილუაწონ და ესე წმიდაჲ ადგილი ნათესავსა ჩუენსა დაუმტკიცონ, საუკუნომცა არს საჯსენებელი და კურთხევაჲ მათი! 32. და რომელნიცა ძმანი ამის დიდებულისა ლავრისა სამართლობასა და დამტკიცებასა თანა მოლუაწე^{59a} ექმნეს, ანუ მოლუაწე ექმნენ⁶⁰, საუკუნომცა არს საჯსენებელი და კურთხევაჲ მათი წმიდათა მათ⁶¹ მამათა ჩუენთა და მამუნებელთა და ყოველთა მათ პირველ-მოჯსენებულთა ღირსთა და სათნოთა ძმათა ჩუენთა, რომელნი წმიდასა ამას ადგილსა შინა გამოჩნდეს| გიწა გამოჩნდენ! 33. მადლითა
- A 127** და ლოცვითა გუაკურთხენ და აღგუა|რძინენ⁶² უფალმან და საუკუნეთა მათ სატანჯველთაგან გჯსენენ და სასუფეველსა ცათასა მკვდრ გჯჩინენ⁶³ მეოხები-თა წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲთა და წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა⁶⁴ ეფთჳმესითა და ყოველთა წმიდათაჲთა⁶⁵, რომელნი საუკუნითგან სათნო-ეყენეს ღმერთსა, რომლისაჲ არს დიდებად, სიმტკიცე და სუფევაჲ აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე⁶⁶, ამინ⁶⁷.
- 119.** 1. სახელითა მამისაჲთა¹ და ძისაჲთა და სულისა წმიდისაჲთა და მეოხებითა წმიდისა ღმრთის-მშობელისაჲთა მე, მამამან გიორგი, მამობასა ჩემსა მოვცვალენ² ნაწილნი წმიდისა ეფთჳმესნი ნათლის-მცემელისა ეკლესიით დიდსა ეკლესიასა ღმრთის-მშობელისასა 2. და გაუკუეთეთ ზეთი მე და ძმათა ყოველთა წელიწადსა შინა მეტრაჲ³ ერთი სამსახურებელად⁴ სამარხოსა | მათ წმიდათა მამათათჳს, რომელ იმსახურებოდეს⁵ თუესა მამისა იგ, დღესასწაულსა ამის წმიდისასა, მიეცემოდის კანდელაკსა შემდგომითი-შემდგომად. 3. და ნუმცა ვინ იკადრებს დაკლებასა, და რომელმან იკადროს, მან გასცეს ღმერთსა პასუხი და წმიდასა მამასა ეფთჳმეს და მათ წმიდათა მამათა მსგავსთავე მისთა! 4. და რომელმან შეჰმატოს მსახურებასა გულს-მოღვინებით, საუკუნომცა არს საჯსენებელი მისი და კურთხევაჲ მეოხებითა წმიდისა მამისა ჩუენისა ეფთჳმესი-
- A 130** თა და ყოველთა წმიდათა მისთაჲთა, რომელნი საუკუნითგან სა|თნო-ეყენეს
- B 208 a**

51. განმცემელ B. 52 რაიმე| რასამე BD. 53 განასხნეს BCD. 54 მ'დლობითა C. 55 რომელნი BD. 56 აღ-მცა-ჯოცილ არს BD. 57 ივი|—BD. 58 ამას BD. 59 მზაკუვარებასა BD. 59a თანა-მოლუა-წე A. 60 ანუ მოლუაწე ექმნენ|—BD. 61 მათ|—BD. 62 აღაორძინენ BD, აღაორძინენ C. 63 და სასუფეველსა ცათასა მკვდრ გჯჩინენ|—BCD 64 მ'მისა ჩ'ნისა ნ'ტრისა BCD. 65 წმი-დათაჲთა| კ'ცათა C, წ'თა BD. 66 უკუნისამდე A. 67 ასეა A (უქარავმოდ).

119. 1 მ'მისა BCD. 2 მოვიცვალენ BD, მოვცვალენ C. 3 მიტრა C. 4 სამსახურებელად| +ყოველთა BCD. 5 იმსახურებოდეს C.

უფალსა ჩუენსა იესუ ქრისტესა, რომლისაჲ არს ღიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე, აწ.

5. # წმიდაო და ღმერთ-შემოსილო მამაო ეფთუძე, შეგკწყალენ მონანი ესე შენნი, მწირნი და გლახანი, უცხოებასა ამას და გუთხოვე შენდობაჲ შეცოდებათა ჩუენთა⁶ აურაცხელთა დღესა მას განკითხვისასა და ამას ცხოვრებასა დაგვცვენ საბრვეთაგან ეშმაკისათა და მზაკუვარებათაგან კაცთაჲსა.

6. ტკბილო მამაო სულითა და გონებითა, საუკუნომცა არს საყსენებელი მამისა გაორგისი, აწ⁷.

სენაქსარული რედაქცია იოვანესი და ეფთვიმეს ცხოვრებისა *

[თუშას ბაისსა ოჲ]. ამახვე დღესა წმადისა¹ მამისა ჩუენისა ეფთვიმი²

ესე სამ გზის სანატრელი მამად ჩუენი ეფთვიმი³ აღმოცენა ქუეყანასა ტაო-
სასა, მშობელთა⁴ მორწმუნეთა და ღმრთის-მსახურთა და მერმე ძლიდართა და
A 203 a წარჩინებულთა. და ვიდრე ჩჳლ-ლა იყო იგი, იზარდებოდა წიალთა⁵ დედისა
B 216 a თჳსისათა ვითარცა ტრედი უმანკოდ, რომლისა მამად იყო ფრიად ახოვან და
განთქუმულ და სახელოვან წყობათა შინა.

ხოლო უფროსად სახელოვან⁶ იქმნა წყობასა შინა სულთა უკეთურთასა
და განთქუმული⁷ გუნდსა შორის მონაზონთასა, და⁸ რამეთუ დაუტევა ყოვე-
ლივე საქმე სოფლისად და სიყუარულითა ქრისტესითა უცხოთა და შორთა
ქუეყანათა წარვიდა და მორჩილებითა და სიმდაბლითა თავსა სათონებათასა
აღვიდა⁹. ხოლო ეწოდა ნეტარსა მას იოვანე¹⁰, წესსა რაჲ¹¹ მონაზონებისასა
მოვიდა. ხოლო სანატრელი ეფთვიმი¹² წარიყვანა დედისაგან თჳსისა პაპმან მის-
მან, კაცმან წარჩინებულმან და ძლიერმან, და ზრდიდა მას ყოვლითა ფუფუ-
ნებითა.

ხოლო შემდგომად ეამთა რავდენთამე¹³ წარვიდა¹⁴ ყრმითურთ სამეუფოდ
ქალაქად საქმისა რომლისათჳსმე წინაშე ნიკიფორე¹⁵ ღმრთის-მსახურისა მეფისა.
ხოლო¹⁶ ვინაჲთგან ყოველივე ზეგარდამო განეგებოდა, აღვიდა იოვანეცა წინაშე
თჳთმპყრობელისა და ეუწყა შეილისა თჳსისად, ვითარმედ მუნ არს. და ღმრთი-
სა-მიერთია აღძრვითა იწყო თხოვად მისა¹⁷ წარჩინებულისა მისგან.

ხოლო მან არა თავს-იდვა მიცემაჲ და იქმნა მათ შორის ცილობაჲ, ვიდ-
რემდის ეუწყა მეფესა და განბჳო ესრეთ: რაჲთა დადგენ ორნივე იგი და თი-
თოეულმან მოუწოდენ და¹⁸ რომლისაცა თანა შივიდეს, მანცა მიიყვანოს¹⁹ ყრმაჲ.
და²⁰ ყვეს ბრძანებისაებრ მეფისა.

[ქა საკრველი დიდებული! რამეთუ რომელი-იგი კნინა-და არცა უწ-
ყოდა, იგი მზრდელსა მას და შუენიერად შემკობილსა აღირჩია და სრბით მი-
ვიდა და შთავარდა წიალთა მამისა! თჳსისათა. რამეთუ ყოველივე ღმრთისა
A 203 b მიერ განეგებოდა²¹. და ესრეთ ნეტარმან იოვანე²², ვითარცა ღმრთისა მიერ
B 216 b ბოძებული, მიიყვანა შეილი თჳსი და სახე მონაზონებისად შეჰმოსა. და ყოვ-
ლითავე სწავლულებითა განსწავლა.

* აკად. ივ. ჯავახიშვილის დავალებით და მითითებით თანახმად სენაქსარუ-
ლი რედაქცია სასტამბოდ დაამზადა ისტორიის ინსტიტუტის თანამშრომელმა მ. კახაძემ.
მასვე ეკუთვნის „ცხოვრების“ ძირითადი ტექსტის ვარიანტების ჩვენება და ქვემოთ მოთავე-
ბული მოკლე აღწერილობა ხელნაწერებისა. ა. შ.

1 წმადისა] + და ნეტარისა BCD. 2 ეფთვიმე ქრთელისად B. 3 ეფთვიმი AB. 4 მშობლთა-
გნ BCD. 5 წიალთა A. 6 სახელოვან C. 7 განთქმულ BCD. 8 და] - B. 9 აღვიდა] აღიწია D.
10 იოვანე C. 11 რაჲ] - C. 12 ეფთვიმი BC. 13 რაოდენთამე BCD. 14 წავიდა C. 15 ნიკიფორ
BCD. 16 ხოლო] და BCD. 17 მისსა A. 18 და] - თუ B. 19 მიიყვანენ BD. 20 და] + ვა B.
21 გნეგებოდა C. 22 ივნე C.

რამეთუ სიმახვლითა გონებისადათა და უფროდსა მადლითა სულისა წმიდისადათა კინლა-და ყოველნი წიგნი ზეპირით დაისწავლნა და თავსა სიბრძნისასა აღვიდა და სიგრცე გულისადა და სიბრძნე გონიერი ვითარცა ქვშაჲ ზღვსადა, მსგავსად სოლომონისსა¹, მოეცა მას.

და კუალად, ვითარცა ჰასაკად მოიწია, შეჰმოსა მას წმიდაჲ სქემაჲ ჯელითა ათანასე ღირსად ჯსენებულისადათა და მერმე პატივსა მღდელობისასა აღიყვანა და ესრეთ დღითი-დღე² წარემატებოდა სიბრძნითა და ჰასაკითა სულიერითა და ჯორციელითა და ვითარცა უჯორცოდ ცხონდებოდა³. რამეთუ შიშ⁴ ღმრთისადა, ვითარცა დედაჲ სათნოებათაჲ⁵, მოეგო⁶ და ყოვლითაჲე სათნოებითა შეიძკო და ყოველიჲე ვნებული და უჯეროდ გულის-თქუმაჲ ძირითურთ აღმოჰვხურა. ამისთჳსცა მადლმან სულისა წმიდისამან მდიდრად დაიუნჯა⁷ მის შორის, რომლისა მიერ იქმნა წინამძღუარ უცთომელ და მკურნალ სულთა, ვიდრემდის განჯდა ჯმაჲ სათნოებათა მისთაჲ ყოველსა სოფელსა.

რამეთუ წყალობამან ღმრთისამან აღმიდგინა ჩუენ ახალი ოქროპირი და მისცა პირსა მისსა ენაჲ ცეცხლისადა და აღძრა თარგმანებად წიგნთა საღმრთოთა და ვითარცა მდინარითა ედემისადათა მორწყო ქუეყანაჲ| ქართლისადა A 204 a და განანათლნა ეკლესიანი და განავრცელა და განასრულა⁸ ნაკლულეგანებაჲ ენისა ჩუენისადა.

ხოლო ამან⁹ ნეტარმან არა დამალა ტალანტი¹⁰ მოცემული¹¹ ღმრთისა მიერ, არამედ მრავალწილად აღაორძინა¹² და ფრიადნი წიგნი¹³ თარგმნნა მრავლითა შრომითა და ღუაწლითა¹⁴ და ვიდრე სიკუდილაღმდე¹⁵ არა დასცხრა პატიოსანი იგი პირი მისი საღმრთოდასა მისგან შრომისა. და არა ხოლო¹⁶ ბერძული|საგან ქართულად თარგმნნა ღრმანი და ძნიად სათარგმანებულნი წიგნი, არამედ რაოდენნიმე¹⁷ ბერძულადცა ქართულისაგან.

და სანატრელმან იოვანე¹⁸ ნებითა ღმრთისადათა და თანამოღუაწებითა წმიდისა მამისა ეფთჳმისითა აღაშენა მონასტერი შუენიერი¹⁹ და შეკრიბნა ძმანი სულიერნი.

რამეთუ იხილა რაჲ სიმრავლე ძმათა მომავალთაჲ, არღარა ჯერ-იჩინა ლავრასა მამისა²⁰ ათანასესსა²¹ ყოფაჲ და ვიდრე ჟამ-რავდენადმდე²² უძლოდა ძმათა მათ ყოვლითა მოღუაწებითა.

და ოდეს ჯერ-იჩინა ღმერთმან წოდებაჲ მისი, მოუწოდა შვილსა თჳს თანა²³ და აკურთხნა იგი ყოვლითა კურთხევეითა, ვითარცა მოსცა ღმერთმან პირსა მისსა.

და თავადმან ჯელთა შინა მისთა სული თჳსი ღმერთსა შეჰვედრა და ესრეთ იძულებითა ფრიადითა მოღუაწებაჲ და ზრუნეჲაჲ მონასტრისა თჳსისადა არწუნენა მას. ხოლო ნეტარმან მან²⁴ ჟამ-რაოდენმე თავს-იღვა მცნებისათჳს მშო-

1 სოლომონისა BD. 2 დღითი-დღე D. 3 ცხოვნდებოდა B. 4 შიშ^ი შჯ^{ლი} B (გადან). 5 სათნოებათაჲ B. 6 მოეგო BCD. 7 დაეუნჯა B. 8 განასრულა|+და შეამკო B. 9 მ^ნ CD. 10 ტალანტი|+იგი BCD. 11 მოცემული|+მისდა B. 12 აღაორძინა B. 13 წიგნი AB. 14 ღუაწლითა და შრომითა BD. 15 სიკუდილაღმდე CD. 16 ხოლო|+თუ D. 17 რაოდენნიმე D. 18 იოვანე C. 19 შუენიერი D. 20 მამისა|—D. 21 ათანასესსა BCD. 22 ჟამ-რაოდენადმდე B. 23 თჳსთა A. თ^{სსა} BCD. 24 ხ^ნ მ^ნ ნეტარმ^ნ BCD.

A 204 b ბელისა და მერმე შეჰვედრა სხუასა ძმასა თუსსავე ნათესაგსა და თავადი მყუდროებით ცხონდებოდა¹ და წმიდასა მას მსახურებასა მღვდელობისასა შესწირვიდა ღმრთისა და თარგმანებასა წიგნთასა განკრძალულ იყო. და მოღუაწებით ცხონდებოდა² მსგავსად პირველთა მათ და განთქმულთა მამათასა,³ ვიდრემდის ბრძანებითა თვთმპყრობელთათა და წყნარებისათს ამბოხისა და შფოთისა მთაწმიდელთაგსა და უფროგსლა დიდისა ლავრისა, რომლისა განგებად და ზრუნვად ათანასეს მიერ რწმუნებულ იყო მისდა, აღვიდა სამეუფოდ და მცნებისათს უფლისა, რომელ არს მოწყალეებად, მსგავსად იობისა⁴ განცილმან წყლულებითა ყოვლად წმიდად სული თვისი გელთა ღმრთისათა შეჰვედრა.

რამეთუ იყო რაჲ სამეუფოსა ქალაქსა, დღესა ერთსა მივიდოდა რაჲ უბანთა შინა, აღდგა ვინმე დავროდომილი თხოვად ქველის-საქმისა და ვითარცა ეგულებოდა მიცემაჲ, მიხედნა სავედარმან, რომელსა ზედა ჯდა, და ვითარცა B 217 b არს ბუნებაჲ ჯორისაჲ| სავესე მანკიერებითა, იხილა რაჲ გლახაკი იგი, მოსილი ძონძებითა, განჰკრთა და იწყო ვითარცა ეშმაკულმან სივლტოლად. და ეცემოდა რაჲ აქა და იქი, მოწყულა ძლიერად თავი და რავედენნიმე⁵ ასონი ღმერთ-შემოსილისა ეფთუმესნი⁶. და ესრეთ გუემულმან მცირედთა დღეთა შემდგომად შეისუენა თუესა მათისა იგ⁷ და წარვიდა სიხარულსა გამოუთქუმელსა შუებად⁸ წინაშე უფლისა.

ესე⁹ სამ გზის სანატრელი წმიდაჲ¹⁰ მამად ჩუენი ეფთუმი¹¹ ვიდრე იყო-ლა ჰაბუქ, მოუგდა ვინმე¹² ჰურიად სწავლული შჯულსა და ენება ცილობით სიტყუსა ყოფად¹³ მის თანა წესითა ჰურიადბრივითა¹⁴. ხოლო ნეტარსა მას უძნდა¹⁵ საქმე ესე. არამედ ბრძანებითა იოვანესითა იიძულა ზრახვად მის თანა. და ვითარცა იწყო ჰურიადმან¹⁶ ცილობად და კითხვად, აღუქსნიდა მას ყოველსა უადრეს

A 205 a ცნობისა. და იხილა რაჲ ძლეულებად თვისი, იწყო მზაკუვარმან მან თქუმაღ სიტყუათა გმობისათა. შეუძნდა ესე სანატრელსა მას და ჰრქუა, ვითარმედ: „ჰ ჰურიადო, უკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხვედ, განგიმარტემცა, და უკუეთუმცა ჩუენ გუკითხვედ, მიგივეთმცა. ვინაფთვან კულა გმობასა მალლისა მიმართ იტყუ, დაიყავნ პირი შენი, რომელი იტყუს სიცრუევსა!“¹⁷ და მეყსეულად უტყუ იქმნა მგმობარი იგი პირი მისი და ხვალისა დღე სულნი წარჰჰდეს¹⁸.

იქმნა ოდესმე უწჰპროგებაჲ ფრიადი მთასა ათონისასა. მაშინ ჰრქუა ღირსმან იოვანე ნეტარსა ეფთუმის: „აღვედ, შვილო, ლიტანიითა ვიდრე ეგუტერადმდე¹⁹ ელია წმიდისა, რომელი-იგი არს ზედა-კერძო მონასტრისა, და წარიხუენ²⁰ შენ თანა საწმარნი“. ესმა რაჲ ესე მუნ მდგომარეთა მათ ძმათა, და-უკვრდა²¹ ფრიად და განჰკრთეს. ხოლო ნეტარსა ეფთუმის²², ვითარცა აქუნდა

B 218 a მორჩილებად უზაკუველი, ყო სიტყუსა|ებრ ბერისა. და ვითარცა აღვიდა ელია წმიდად და იწყო შეწირვად მსხუერპლისა²³, მეყსეულად გარდამოგდა წჰმაჲ

1 ცხონდებოდა B. 2 ცხოვდებოდა B. 3 მრთჳსა CD. 4 იობისა CD. 5 რაოუენნიმე BD
 6 ეფთუმისნი B, ეფთუმისნი CD. 7 ათცამეტსა B. 8 შუშბად D. 9 ხ' ესე BCD. 10 წმიდაჲ—BCD.
 11 ეფთუმი B, ეფთუმე CD. 12 ვინ D. 13 ყოფად BCD. 14 ჰურიადბრივითა BCD. 15 უძნდა C
 16 ჰურიადმან|მან BCD. 17 სიცრუესა CD. 18 წარდეს B. 19 ეგუტერადმდე A, ეგოტერადმდე C.
 20 წარიხუენ C, წარიხუენ D. 21 დაუკვრდა C. 22 ეფთუმეს BCD. 23 მსხუერპლისა C, მსხუერპლისა D.

ფრიადი და სხუანი იგი ყოველნივე¹ დაილტვნეს² სიმძაფრითა მით წმისადათა. ხოლო ეფთვი³ შეიმოსნა საწუმარნი⁴ თჳსნი და ჰმადლობდა ღმერთსა სიმრავლესა მას⁵ თანა ძმათასა და აკურთხევდა კეთილსა მას და კურთხეულსა მამასა თჳსსა იოვანეს⁷.

ჟამთა ბასილი მეფისათა აღესრულა მთავარ-ეპისკოპოსი⁸ კჳპრიისა⁹. ხოლო მეფემან მრავლითა იძულებითა გელ-ყო დარწმუნებად ნეტარისა ეფთვიმისა¹⁰, რაჲთამცა იქმნა მთავარ-ეპისკოპოს¹¹ კჳპრიისა¹² და ვითარმედ მაღალ არს და პატიოსან საყდარი დიდისა ეპიფანესი. ხოლო მშუდმან | მან და წრფელმან არა თავს-იდგა ყოვლადვე, რამეთუ სიმდაბლე სრული მოეპოვა¹³ და ამპარ- A 205 b ტაყანებაჲ მოეკუდინა.

დიდებულსა ფერისცვალებასა უფლისა ჩუენისა¹⁴ იესუ ქრისტესსა არს ჩუეულებჲა მთაწმიდელთაჲ: რამეთუ აღვლენ თხემსა ზედა მაღლისა მის მთისასა და იქმან ღამის-თევასა და წირვენ ჟამსა და კუალად წარვლენ თჳსთა მონასტერთა. ერთ გზის უკუე¹⁵ ამის დღესასწაულსა აღვიდა წმიდაჲ მამაჲ ეფთვი¹⁶ და ვითარცა იყო ყოველთა შორის დიდებულ და წარჩინებულ, ევედრნეს მას, რაჲთა მან აღასრულოს მას დღესა წმიდაჲ ჟამის-წირვაჲ. და ვითარცა თქუეს „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს უფალი საბაოთ“ და შემდგომი, მეყსეულად იქმნა ელვაჲ საშინელი და ბრწყინვალეჲა შესაძრწუნებია.¹⁷ და ყოველნი იგი გარემოჲს მდგომარენი დაკვეს პირთა ზედა¹⁸. ხოლო ნეტარი იგი დგა ვითარცა სუეტი¹⁹ ცეცხლისაჲ მიუდრეკელად. მაშინ, ვითარცა იყო უცხოჲ²⁰ ზუაობისაგან, ჰრქუა ქუე წდებარეთა მათ ბერთა, ვითარმედ: „ნუ გეშინინ, რამეთუ ღმერთმან ადიდა დღესასწაული თჳსი და ნათლითა მის-მიერთა განანათლა“. და მიერთგან არღარა²¹ აღვიდა კრებასა მას, რამეთუ ყოველითა ღონის-ძიებითა ევლტოდა იგი ცუდსა დიდებასა.

|მბრძოლი იგი წმიდათაჲ და მოშურნე კაცთა ცხორებისაჲ ბელიარ ხედვიდა რაჲ წყაროსა მას უკუდავებისასა, აღმომდინარესა პირით მისით, რომელ არს თარგმანებაჲ წიგნთა საღმრთოთაჲ²², განიხერხებოდა და განიპებოდა B 218 b შურითა ბოროტითა. ამისთჳსცა პოვა²³ საწყალობელი ვინმე, სახითა მონაზონი, რომელი შემძლებელ იყო დატევნად ყოველსა²⁴ ძალსა მისსა; ამისსა²⁵ გულსა შევიდა და აღღესა იგი მოკლვად წმიდისა. რამეთუ გამოუჩნდა და ჰრქუა: „უკუ(ეთუ)²⁷ | მოჰკლა მბრძოლი ჩემი ეფთვი²⁸, ფრიადი კეთილი ვყო შენ თანა“. A 206 a ვინაჲცა შეიმზალა დანაკი ფრიად დიდი და ეძიებდა ჟამსა მოკლვად მისა. არამედ ცუდ ყო ღმერთმან განზრახვაჲ მისი და წყალობისათჳს ნათესავისა ჩუენისა არა უტევა მიახლებად მისა.

1 ყნი BCD. 2 დაილტვნეს D. 3 ეფთვი D. 4 საწუმარნი C. 6 მას|—D. 7 იოვანს C. 8 მორებისკჳსი D. 9 კჳპრიისა C. 10 ეფთვი B, ეფთვი C, ეფთვი D. 11 მორებისკჳსი CD. 12 კჳპრიისა BD. 13 მოეპოა D. 14 ჩნი B 15 უკუე B. 16 ეფთვი BD. 17 შესაძრწუნებელი BCD. 18 ზედა|—თჳსა BD. 19 სუეტი D. 20 უცხო BCD. 21 არღარა ოდეს B. 22 სღთოთა D. 23 პოა BD. 24 ყლსავე BCD. 25 ამისა C. 26 ჰრქუა|+ვდ B. 27 უკუეთუ A. 28 ეფთვი BC.

რამეთუ დღესა ერთსა, აღვიდა¹ მამად ეფთვი² გოდლად ჟამსა ცისკრისასა, ვიდრე ბნელ-ლა იყო, შეიყვანა წმიდად იგი სენაკად ერთმან მოწაფეთა მისთავანმან და თუთ განვიდა მიერ და დაჰკრძალა კარი სენაკისად და შთავიდოდა თუსსა³ სენაკად სანატრელი იგი მოწაფე ერისად⁴. და ვითარცა მცირედ შთავლო კიბეთა გოდლისათა, შეემთხვა მას ბორგნული იგი მონაზონი. ხოლო ნეტარმან მან ძმამან იწყო სიტყუად ეშმაკეულისა მის, ვითარმედ: „არა ჯერ-არს ესრეთ უჟამოდ აღსლვად მამისა“. ხოლო უკეთური იგი ეტყოდა, ვითარმედ: „არა ეგების, ვითარმცა არა აღვედ“. და ესრეთ აცილებოდეს რად⁵, მეყსეულად ჳმა-ყო ეშმაკეულმან მან და დაჩხუება დანაკითა მით ნეტარი იგი ძმად და ჳეშმარიტი მოწაფე ქრისტესი და თუთ იწყო სივლტოლად. და ივლტოდა რად, კუალად შეემთხვა მას სხუადცა მოწაფე ბერისად და იგიცა დაჩხუება მახლითა. და ესრეთ აღესრულნეს მონანი იგი ქრისტესნი და გზგვრითა მოწამეთადათა შემკობილნი წარვიდეს წინაშე ღმრთისა. ხოლო ბოროტმან მან და მედგარმან აღიარა უჟუნაჲსკენელ, ვითარმედ ეშმაკისა მიერ აღძრულ იყო და ღირსად სიბოროტისა თუსისა საკლველ არა წმიდათა ეშმაკთა იქმნა და სატანჯველად საუკუნოდ მიიცივალა.

B 219 a

A 206 b

არამედ⁶ სხუასა ჟამსა აღძრა ეშმაკმან მებოსტნე მონასტრისად და აზრახა მოკლვად | წმიდისად. ხ⁷ მან, ვითარცა ჳელ-ყო და აღილო მახული, რადთამცა უხეთქნა, მეყსეულად იქმნა ჳელი მისი უჳმარ ვითარცა შეშად, ვიდრემდის აღი-არა ყოველი. და ლოცვითა წმიდისადათა მოილო⁷ კურნებად.

ყოველთა მათ თანა სათნოებათა⁸, რომელნი აჳუნდეს წმიდასა მამასა ეფთვი⁹, აჳუნდა ესეცა დიდი სათნოებად, რომელ თვნიერ მოძღურისა არას იქმოდა ყოვლადვე, რამეთუ იტყვნ, ვითარმედ: „მინდობად თავისა თუსისად და თუსსა¹⁰ ნებასა დამტკიცებად კარი არს წარწყმედისად და ფსკერი ჯოჯოხეთისად, ხოლო განკითხვად—წინამძღუარი ცხორებისად და ბჳე სასუფეველი-სად, ვითარცა თჳუეს წმიდათა მამათა ჩუენთა“. და ესე წესი ვიდრე აღსასრულამდე¹¹ თუსსა¹² დაიმარხა.

იყო წმიდად მამად ჩუენი ეფთვი¹³ სახითა მყუდრო და წრფელ და გონებითა მდაბალ და გუამითა ძლიერ და ჰასაკითა ზომიერ და თვნიერ წამებისა წერილთაჲსა არარას დაამტკიცებდა თავით თუსით გინა იტყოდა და ეკლესიას დგომასა მჳნე, რამეთუ დგან¹⁴ იგი თვნიერ ჳურთხისა¹⁵ და კედელსა მიყრდნობისა, ჳელ-მოჳდობით ვითარცა სუეტი¹⁶ შეუძრველად და პირი და თუალნი მისნი იყენიან ჳუეყანად მიმართ მხედველ.

ხოლო სენაკსა შინა მოღუაწებანი მისნი ვინ აღრაცხნეს, რომელნი-იგი ღმერთმან ხოლო¹⁷ მხოლომან უწყნის!

რამეთუ აჳუნდა ესეცა დიდი სათნოებად: დაფარვად სათნოებათა თუსთად. და¹⁸ ამისთუს უმრავლესნი სათნოებანი მისნი აღუწერელად დაშთეს¹⁹; ხოლო არნ²⁰ სამოსლად მისსა²¹ ჳუეშე კერძო ძაძად და ზედა ძაძისა მის ჳაჳჳ მძი-

1 აღვიდოდა რად BD. 2 ეფთვი B. 3 თსა D. თუსად D. 4 ერისად | მამისად BCD. 5 რად იცილებოდეს BD. რად |—CD. 6 არამედ | ჳლ BCD. 7 მიილო BCD. 8 შთ სათნოებათა თსა B, 9 ეფთვი CD. 10 და თუსსა | და თუსსა (ორჯერ) 11 აღსასრულადმდე B. 12 თუსად B. თუსა C. 13 ეფთვი A. 14 დგან C. 15 ჳურთხისა D. 16 სუეტი D. 17 ხოლო |—D. 18 და |—D. 19 დარჩეს B. 20 არიან A. 21 მისა C. ჳუეშე კერძო მისა D.

მე და, რადთა შემოკლებულად ვთქუა, რომელიცა ვინ მცნებად გამოიძიოს, პოოს¹ მის მიერ აღსრულებულად². ხოლო ქალწულებად ესოდენ შეუხებე- A 207 a
ლი და უბიწოდ დაემარხა, ვითარცა ანგელოზთა შორის მყოფსა და არა ქუე-
ყანასა ზედა სავსესა ცოდვითა. ხოლო თარგმანებად წიგნთაჲ ნამეტნავად და B 219 b
გვრგვინად და სართად და კიდევანად ყოველთა სათნოებათა მოევო, რომელი-
იგი ფრიად საკრველ არს, თუ ესოდენთა მოღუაწებათა თანა ვითარ³ აღწერ-
ნა ესოდენნი თარგმანებანი, გინათუ ესოდენთა თარგმანებათათა⁴ თანა ვითარ-
და უძლო აღსრულებად ესოდენთა მოღუაწებათა! გარნა ძალითა ღმრთისაჲ-
თა ქმნა ორივე ესე ფრიად მაღლად და დიდებულად.

აღესრულა წმიდაჲ და სამ გზის სანატრელი ღმერთ-შემოსილი მამაჲ ჩუენი ეფთჳმი⁵ თუესა მაისსა იგ, ქალაქსა შინა სამეფოსა, წყლულებითა მით⁶ ზე-
მო ვსენებულთა.

ხოლო აღმოიყვანნეს პატიოსანნი ნაწილნი მისნი მთაწმიდას და დაისხნეს რაძარსა შინა წმიდისა იოანე ნათლის-მცემელისასა, ქართველთა მონასტერსა, მათ მიერვე⁷ აღშენებულსა.

და რომელნი სარწმუნოებით მოუტლებიან, აღმოივსებენ მაღლსა კურნება-
თასა უხუტებით კანდიერებითა მისითა წინაშე ღმრთისა, რომლისაჲ არს დიდე-
ბაჲ უკუნიითი უკუნისამდე⁸.

იოვანეს და ეფთჳმეს ცხოვრების ხელნაწერები

ა) ვრცელი რედაქციისათვის გამოყენებული ხელნაწერები:

A = საქართველოს სახ. მუზეუმის ხელნ. № A/558 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმი-
სა) ზომა 19×13, ნაწ. 16×10 სანტ. in folio, ტყავზე, დაწერილია 1074 წელს
მშვენიერი ნუსხური ხელით. გვერდზე 24 სტრიქონია. საწინაო ასოები უმთავ-
რესად წითური მთავრულითაა შესრულებული. ჩვენი ძეგლი იწყება მე-5 გვერდ-
ზე და თავდება 130-ეზე, ე. ი. სულ 62 1/2 ფურცელია. წიგნი ამჟამად და-
შლილია. შიგ არის გადარეცხილი (ძალიან მცირე) და ამომწვარი ადგილებიც.
ამომწვარი ადგილებია, მაგ. 117, 118, 119 და 120 გვერდებზე, რის გამოც
ბევრი ასო და რამდენიმე სიტყვაც კი აღარ იკითხება და აღდგენილია ვარიან-
ტების საშუალებით. სხვათა შორის, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ამ წიგნში
ყოველი ძეგლის სახელწოდების ბერძნული თარგმანია მიწერილი გვერდის აშია-
ზე ირიბულად. მართალია, ეს მინაწერები დრო-ჟამის განვლის გამო გამკრთა-
ლებულა, მაგრამ მათი წაკითხვა გაცხოველებით ახლაც შესაძლებელია. წიგნი
დაწერილია მიქაელ დაღალისონელის^{*)} მიერ ქკს 294, ე. ი. 1074 წ. (იხ.
Жордания, Описание II, 85).

1 პოვოს B. 2 აღსრულებულად)+კეთილად და შუენიერად და მაღლად BCD. 3 ვითარ-
და B. 4 თარგმანებათა BCD. 5 ეფთჳმი A; ეფთჳმე CD. მით)—D. 7 მრ ვე A. 8 უკრე]+ან BCD.

*) თ. უოტდანიას თავის აღწერილობაში შეცდომა გაპარვია და წიგნის ამ ნაწი-
ლის გადამწერად დაღალისონელის ნაცვლად დაღალისონელი ჰყავს დასახელებული.

B=საქ. სახელ. მუზეუმის ხელნაწერი №A/170 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმისა) ზომა 28×21 , ნაწ. $21\frac{1}{2} \times 14$ სანტ. წიგნი დაწერილია ქალაქში in quarto, 1733 წელს. სვეტში 40 სტრიქონია. ჩვენი ძეგლი იწყება 176 a-დან და თავდება 207b-ზე, ე. ი. სულ 16 ფურცლამდეა. გადამწერელს საწინაო ასოები მთავრულით დაუწერია ტექსტისავე მეტრით. წითურად მხოლოდ წიგნის სახელი აქვს დაწერილი და აგრეთვე დასაწყისი ასოები იმ წიგნთა სახელებისა, რომლებიც ეფთვებს უთარგმნია. ხელნაწერი ძირითად ტექსტთან შედარებით იძლევა საკმაო ვარიანტულ განსხვავებებს, რაც სქოლიოებში გვაქვს ჩატანილი. (იხ. Жордания, Описание I, 178).

C=საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № A/176 (ყოფ. საეკლ. მუზეუმისა). ზომა 31×21 , ნაწ. $24\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ სანტ. წიგნი დაწერილია ქალაქში in quarto ნუსხური ხელით. მე-18 საუკუნის I ნახევარში. სვეტში 34 სტრიქონია (გარდა 171 v/b და 172 ფურცლისა, რომლებიც ნაწერია თხლად და სვეტში 24 სტრიქონილია); საწინაო ასოები მთავრულია. წიგნის სათაური, თავწერილობა და ეფთვებს ნათარგმნ წიგნთა სახელების დასაწყისი ასოები წითურად სწერია. ჩვენი ძეგლი იწყება 171 v/b-დან და თავდება 196 v/b გვერდზე, ე. ი. სულ $25\frac{1}{2}$ ფურცელს შეიცავს. წიგნი ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. (იხ. Жордания, Описание I, 178).

D=საქარ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № H/2077 (ყოფ. საისტ. საეთნოგრ. საზ-ის ფონდიდან). ზომა $29\frac{1}{2} \times 20$, ნაწ. $21\frac{1}{2} \times 14$ სანტ., დაწერილია ქალაქში in quarto ნუსხური ხელით 1736 წელს. სვეტში 40 სტრიქონია. საწინაო ასოები მთავრულია. წიგნის სათაური, თავწერილობა და ეფთვებს ნათარგმნ წიგნთა სახელების დასაწყისი ასოები წითურად სწერია. ჩვენი ძეგლი აქ იწყება 85 r/a-დან და თავდება 99 r/a გვერდზე, ე. ი. სულ 14 ფურცელს შეიცავს. წიგნი ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. სხვათა შორის, იგი მინიატურებიანია. ეს ვარიანტი ბევრგან ეთანხმება B ხელნაწერს და, როგორც ჩანს, ორივე ერთი დედნიდან მომდინარეობენ.

ბ) სვანაქსარული რედაქციისათვის გამოყენებული ხელნაწერები

A=საქარ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № A/97 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმისა). ზომა $26\frac{1}{2} \times 20$, ნაწერისა $19\frac{1}{2} \times 13$ სანტ., დაწერილია ტყავზე ნუსხური ხელით XI საუკუნეში. წიგნი მთლიანად წარმოადგენს სვანაქსარს. მასში სულ 389 ფურცელია, in folio, გვერდზე 28 სტრიქონია. ხელნაწერს ზედა ყდა არა აქვს და ფურცლებიც დაშლილია. საზედაოდ და საწინაო ასოებად გამოყენებულია მთავრული სხვადასხვა ფერებით შესრულებული (წითელი, ლურჯი და სხვა). ჩვენს ძეგლს ამ წიგნში უჭირავს $4\frac{1}{2}$ ფურცელი (203 a-დან 207 a-მდე) (იხ. Жордания, Описание I, 115).

B=საქარ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი №A/193 (ყოფ. საეკლესიო მუზეუმისა). ზომა 26×15 , ნაწ. 23×13 სანტ. დაწერილია ტყავზე XI საუკ., in folio, გვერდზე 33 სტრიქონია. წიგნი წარმოადგენს მთლიანად სვანაქსარს. მასში სულ 300 ფურცელია. იგი თავიდან ბოლომდე დაშლილია და სავსებით უყდოა.

შიგ ცალ-ცალკე რვეულებია ძაფით შეკერილი. დაწერილია კალიგრაფიული ნუსხურით. საზედაოდ და საწინაოდ გამოყენებულია მთავრული ასოები, გამოყვანილი ლამაზად ხან ტექსტისავე მელნით და ხანაც წითურად. ჩვენს ძეგლს ამ წიგნში უჭირავს 4 ფურცელი (216ა-დან 219ბ-მდე) (იხ. Жордания, Описание I, 216).

C=საქ. სახელმწ. მუზეუმის ხელნაწერი № H/2211 (ყოფ. საისტ. და საეთნოგრაფიო საზოგადოების ფონდი). ზომა 22×16, ნაწ. 17×12 სანტ., დაწერილია ტყავზე, ნუსხური ხელით, XI საუკუნეში. წიგნი წარმოადგენს მთლიანად სუნაქსარს, in folio. თითოეულ გვერდზე 26 სტრიქონია. ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. საწინაო და საზედაო ასოები მთავრულია, ტექსტისავე მელნითა და წითურად დაწერილი. ყველა სუნაქსარის დასაწყისი ასოები დახატულია წითელი, ლურჯი, ყვითელი და სხვაფერი წამლების გამოყენებით. ჩვენი ძეგლი ამ წიგნში იწყება 250 ხ გვერდზე და თავდება 255 ა-ზე (სულ 4^{1/2} ფურცელზე ცოტა მეტის მოცულობისა). იგი გადაწერილია დავით ჯიბისძის მიერ. ნუსხა თითქმის სავსებით იმეორებს B ვარიანტს, რაც მათს ერთისა და იმავე დედნიდან მომდინარეობას გვაფიქრებინებს.

D=საქ. სახ. მუზეუმის ხელნაწერი № H/1661 (ყოფ. საისტ. და საეთნოგრაფიო საზ-ის ფონდი). ზომა 25×19. ნაწ. 19×14 სანტ. დაწერილია in folio, გვერდზე 28 სტრიქონია. წიგნი გადაწერილია 1155 წელს გიორგი დოდისის ძიერ ჯვარის მონასტერში (იხ. ანდერძი წიგნის ბოლოს). ჩასმულია ფიცარზე ტყავ-გადაკრულ ყდაში. დაწერილია ტყავზე საუკეთესო ნუსხური ხელით. საწინაო და საზედაო ასოები აქაც მთავრულია ტექსტისავე მელნითა და წითურად გამოყვანილი. ჩვენი ძეგლი ამ წიგნში იწყება 180 ა-დან და თავდება 183 ხ-ზე.

ა. შანიძე

გიორგი მთაწმიდლის ენა
იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების
მიხედვით

გიორგი მთაწმიდლის ენა

იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების მიხედვით

იმ დიდი ღვაწლის დასაფასებლად, რომელიც გიორგი მთაწმიდელს უდაოდ მიუძღვის ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების ისტორიაში, აუცილებლად საჭიროა შესწავლილ იქნეს ყველა მისი კალმის ქვეშ გამოსული ნათარგმნი თუ ორიგინალური თხზულება, მაგრამ ეს მომავლის საქმეა. ამჟამად შეიძლება შევჩერდეთ „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებაზე“, რომელიც კარგა მოზრდილი ორიგინალური თხზულებაა და საკმაოდ შეიცავს ცნობებს ავტორის ენის თავისებურებათა შესახებ.

ამ ძეგლს, სამწუხაროდ, არ მოუღწევია ჩვენამდე გ. მთაწმიდლის ავტორათვის სახით, მაგრამ გადაწერილია მალე ავტორის გარდაცვალების შემდეგ ათონის სალიტერატურო სკოლაში, რომელსაც თვითონ გ. მთაწმიდელი მეთაურობდა წლების განმავლობაში, და უნდა ვიფიქროთ, რომ გადანაწერი დიდად არ იქნება დაზოგებული დედანს¹.

ამას გარდა, არის ერთი გარემოება, რომელიც უთუოდ უნდა აღინიშნოს: „ცხოვრებაში“ შეტანილია ათონის ქართველთა მონასტრის კრებულის ერთობლივი დადგენილება ქართველ-ბერძენთა ურთიერთობის გამწვავების გამო. ეს დადგენილება, რომელსაც ეწოდება „მოსაქსენებელი წიგნი“ (მემორანდუმი), დაწერილია სვიმეონის მამობის დროს² და არ ვიცით, თუ ვინ არის მისი ავტორი. მაგრამ აქ ამ მემორანდუმის მასალა „ცხოვრების“ სხვა ნაწილებისაგან არ არის გამოყოფილი და მათთან ერთად არის განხილული. ზედმიწევნობა თუ გვინდა დავიცვაოთ, უნდა გვახსოვდეს, რომ ის სიტყვები და ფორმები, რომლებიც მემორანდუმიდან არის დამოწმებული (თ. 118-ე: 118, 118 b, 118 c, 118 d), შეიძლება გ. მთაწმიდლის ენის დამახასიათებელი არ იყოს.

¹ ა. ხელნაწერის ის ნაწილი, რომელიც „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრებას“ შეიცავს, ორი პირის გადაწერილი უნდა იყოს: ხელი იცვლება 51-ე გვერდიდან. შეიძლება ამით აიხსნებოდეს ოდნავი განსხვავება ბოლო ნაწილის ორთოგრაფიაში (ვაგ., „ეფთვიმე“-ს ნაცვლად „ეფთვიმე“ ან „ეფთვიმი“).

² კ. კეკელიძის თანახმად, სვიმეონი მამად იყო 1041—42 წლებში („ათონის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან“: ეტიუდები ძველი ქართ. ლიტერატურის ისტორიიდან. II, 1945, 233).

ათონის წინამძღვართა ქრონოლოგიურ საკითხებში კ. კეკელიძისაგან ძალაან სხვაობს ა. ნატოღვილი (Иверский монастырь на Афоне. Тифлис 1910, გვ. 204—252). ნ. კიდეც ცნობები „ათონის კრებულში“, გვ. 365, შწმ. 3.

გრამატიკა¹

„იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ გრამატიკული თვალსაზრისით განხილვის შედეგად ირკვევა შემდეგი:

1. **ორთოგრაფია.** A ხელნაწერის ტექსტი, რომელსაც „იოვანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ეს გამოცემა ემყარება უმთავრესად, საერთოდ კარგად განართული ქართულით არის დაწერილი, მაგრამ ორთოგრაფიულ საკითხებში აქაიქ მერყეობას იჩენს. გვხვდება ნაირ-ნაირი დაწერილობა: ათანასი 14,4 და ათანასე 17,1 (აქედან მოდის ნათ. ბრუნვის ფორმა ათანასეს-ი); ეფთვმე (ჩვეულებრივ), ეფთვმი 34,2; ეფთვმე 111,4; 115,1 და ეფთვმი 108,1; 109,1; 110,6; 114,1; თუთოეული 32,14 და თითოეული 48,2ბ.; სამარხოსა 113,15 და სამარხვოსა 104,2ბ.; სოფლიოთა 29,12 და მსოფლიოდ 29,14; მზარეული 70,14 და მზარაული 97,6; რაოდენი და რავდენი; ესოდენი 51,13 და ესთენი 97,4 და მისთ. ესენი და მსგავსი ვარიანტები ყველა დატოვებულია გამოცემაში.

სამაგიეროდ გასწორებულია შეუძლებელი ფორმები, როგორცაა ასოთა დაკლება, ზედმეტად დაწერა თუ სხვა ხასიათის უსწორ-მასწორობანი:

ა) დაკლება: ივნა (ივნა 8,7); შეამზოს (შეამთზოს 29,8); ღირსა (ღირსსა 29,8); ძეისა (ძელისა 31,7), საკუთხეველის (საკურთხეველის 31,9-10); გაესუნა (გაესუნა 37,1), მიეყრობინ (მიეყრდნობინ 59,2), დასთხიან (დასთხიან 77,4), დაუთხიან (დაუთხიან 81,8).

ბ) ზედმეტობა: წყოობათა (წყობათა 29,1); არაჲ ეგებოდა. (არა ეგებოდა 16,6); იხილნა (იხილა 79,11), არაჲ აცილა (არა აცილა 115,7).

გ) **ასო ზოგჯერ უმართებულად იყო ნახმარი და გადასწორდა** ე-დ: უკუს 49,1; 104,1; ქუს 68,23; 102,3; ქუეშ 60,3; დლითი-დღს 118 ხ,7; კიდს (=გარდა) 70,8; ზმნის ფორმები: ურთს 70,9; წარვიდს 112,14; „მღე“ თანდებული: დაურვებადმს 112,4; უკუნისამდს 118 დ,22; წრფელობითის ფორმები: დღს ყოველ 60,6; მენს 108,5; მშუდობის მოყუარს 115,6; სულ-მოკლს 118 ხ,32. საზოგადოდ, ამ ასოს ხმარება შეზღუდულია ძეგლში: ის აღარსად გვხვდება „შენება“ ზმნაში, არც უფროობითი ხარისხის ფორმებში (ნახე ლექსიკონში სიტყვები: აღშენება, ჟადრეს, უმეტეს-ი, უპრწმეს-ი, უმძიმეს-ი, უმჯობეს-ი).

დ) სხვა შემთხვევები: ოდესცა მოვიდეს (ოდესცა მოვიდის 52,10), ჩამოვედით (ჩამოვიდით 118 ხ,20), ველისა მპყრობელი (ველის ამპყრობელი 40,2); აღვირცხუნენით (აღვირცხუნენით 48,12), პროკოპოსი (პროკოპისი 49,39).

ფონეტიკა

2. **ასიმილაცია.** „ცხოვრების“ მთავარი მოქმედი პირის სახელი ბერძნულ ფორმასთან ახლო მდგომი სახითაც გვხვდება (ეფთვმი 108,1; 109,1; 110,6; 114, 1, ეფთვმე 115,1);¹ მაგრამ უფრო ხშირია ასიმილაციური ფორმა: ეფთვმე (ვთ—ფთ),

¹ ამ სათაურის ქვეშ შემოტანილია ორთოგრაფიული და სტილის საკითხებიც, რომლებიც არსებითად სცილდება გრამატიკის ფარგლებს.

ესთენ-ში (97,4) თ დ-საგან არის მიღებული ხ-ს გავლენით: ესოდენ-ი—
ესდენი — ესთენი.

3. დისიმილაცია გვაქვს შემდეგ სატყევაში: წურილნი 74,5 (ნაცვლად ამი-
სა: წულილნი; შდრ. გამოიწულილა 13,4; გამოწულილვით 27,5). რაც შეეხება
დისიმილაციას „გრიგოლ“-ში (49,17; 49,20), ის უფრო ადრინდელ ძეგლებშიც
გვხვდება.

4. ახალი ბგერის გაჩენა. გვაქვს „მიღმართ“ (65,2), სადაც ლ გაჩენილია
ალ-მართ-ის გავლენით. გვხვდება უღანო ფორმაც: მიმართ 68,1; 111,4.

5. ბგერათა გადახმის შემთხვევა გვაქვს ამ სიტყვაში: აგუსტოს-ი 54,6.
მოსალოდნელი იყო აგუსტოს-ი, მაგრამ უკვე ატენის 853 წლის წარწერაში
იკითხება: „თთუგსა აგუსტოსსა“... აქ ჩვენთვის სხვაც არის საყურადღებო:
უ-ს ნაცვლად ჯ.

გადასპულაა და თანაც უმარცვლო უ-დ არის ქცეული ვ: მიმოსულასა
115,14 (მაგრამ: მიმოსლვაჲ 118 b, 18).

6. ბგერათა მოკვეცა. „გრიგოლი“-ს ნაცვლად რომ „გრიგოლ“ იკითხება
(49,17; 49,20; 118,39), მაშასადამე, რომ ბოლოკიდური ხმოვანი მოკვეცილია,
ეს ვაგრძელებთ უფრო ადრინდელი ძეგლების ჩვენებისა, ამ ძეგლისთვის კი
უფრო თავიკიდური ა-ს მოკვეცაა საყურადღებო „ათორმეტ“-ში: თორმეტი 21,4.
ეს მით უფრო საყურადღებოა, რომ საზოგადოდ რიცხვით სახელებში ათიდან
ცხრამეტამდე (ერთხელ თვით ამ სიტყვაშიც) შენახულია ა: ათერმეტსა 114,2;
ათორმეტისა 26,2; ათორმეტთა 31,19; ათცამეტსა 114,2; ათოთხმეტი 62,1.
ათოთხმეტისა 109,1; ათხუთმეტი 31,4; მეათექუსმეტსა 114,3.

ა მოკვეცილია აგრეთვე „შტოა“-ში: შტო (=στωα).

ე-ს ამოღების შემთხვევა გვაქვს აქ: ორმოცი-ი 97,3 (გვხვდება ორმოცი-ც
31,2) და სამოცი-ი 68,19.

ორი თ-ს ნაცვლად იკითხება ერთი და სიტყვა გამარტივებულია: თუგსა
84,9; 114,1.

ბოლო თანხმოვნის მოკვეცის შემთხვევებია კიდევ: ვითა (=ვითარ, ნ. ლექ-
სიკონში), კულა (=კულად, ნ. ლექსიკონში), ყოლა 70,8 (=ყოვლად). უკა-
ნასკნელი ფორმა კარგად ცნობილია ვენტის-ტყაოსნიდან: „თავი ყოლა ნუ
ჰგონია მეღექსეთა კარგთა სწორი“.

ვირე-შიც (83,1 ბ) არსებითად ბოლოკიდური დონის მოკვეცის შემთხვევა
გვაქვს: ვიდ-რე.

ჩვეულებრივია ზმნისწინების გამარტივება ბოლო თანხმოვნის ჩამოკვეცით:
აღ—ა: ათუალული 31,6; აინთიან 81,3; ადგომისა 70,6 (მაგრამ ტერმინ-
ში შენახულია დ: ადღგომისა დიაკონი 84,1); აშენებისათჳს 23,5; 33,4;
ასწყვდნეს 118 b, 2; ა-მცა-ჟოცილ 118 d, 7; აჯოჯვად 89,6.

გან—გა: გააგონო 112,13; გაგზავნის 92,3; გაუკუეთეთ 119,4; გაკუეთი-
ლი 84,9; 86,4; გააგებნ 99,3; გასაგებელი 18,2; 98,5; გაგვანონებ 94,8; გასა-
რომელი 25,6; 102,2; გამავალთა 61,2 (გამავალთა ძმთა ჰკითხავნ განსლვისა-
თჳს); გავიდიან 97,9; გავა 68,7; გაგისუენოთ 83,6; გაესუენა 37,1; გასაყოფე-
ლად 32,2; გაუყვეს 32,2; გაეწესა 59,3; 96,1; 103,1; გაუწესებია 72,3; გასწყ-

დებოდა 95,6; გაუჯმენ 95,4; გაგიტევენე 33,14; გაგიყვანო 72,4; გაპყიდეს 78,8; გააცადა 20,2 და სხვ.

წარ—წა: წაიგეს 31,22; წასაგებელად 32,7; წაელენაჲ 16,5; წამოსცემდეს 104,12; წაულიდან 64,4; წაიწყმედთ 68,5; წაჯდეს 97,4; წასანახავად 81,3; წასაცემელად 98,8; წავიდიან 97,7; წავიდე 17,10; წაილიან 96,3; 104,17; წაილეთ 55,11; წავკლეს 118 c, 10.

გ. მთაწმიდლის თხზულება ამჟღავნებს, რომ აკ დაბოლოებიან სახელებს უკვე XI საუკუნეში ზოგჯერ ჩამოკვეცილი ჰქონდათ ბოლოკიდური თანხმოვანი და გადასული იყვნენ ხმოვან-ტუძიანებში: აგარა-ნ-ი 102,1; მუშა-ა 97,2; მუშა-თა 91,2; 97,1. რა თქმა უნდა, შეიძლება კანიანი ფორმაც იხმარებოდეს, ოღონდ ის გარკვეული შემთხვევებისთვის არის შემონახული: მუშაკი ქრისტეს მცნებათაჲ 35,4; ნამუშაკევი 5,12. „სენაკ“-ში კ მკვიდრია, სამავიეროდ, მისგან ნაწარმოებია „მოსენაჲ“ (97,2; 103,1), სადაც კ ჩავარდნილია.

მსგავს მოვლენას გვიჩვენებს ბერძნულიდან მომდინარე „კრიაკე“ (73,1), რომლის გვერდით „კრიობა“ ან „კრიობა“ გვხვდება (77,1; 104,22).

სტავროს შესახებ ნ. § 13. პირის ნიშნის მოკვეცის შესახებ ზმნაში ნ. § 28.

7. ამოღებულია ხმოვნებს შორის თანხმოვანი დ: დიად 61,3 (=დიდად).

8. რედუქცია. გვაქვს ე ხმოვნის „ელ“ სუფიქსიდან ამოღების იშვიათი შემთხვევები: გასაყოფლად 32,10 (შდრ. 32,2); ღმრთის-მშობლისა 49,27; მხუეტლად 93,2.

ო რედუქციის გზით „მონაზონ“ სიტყვაში უმარცვლო უ-ს გვაძლევს: მონაზუნის 49,42, „რაოდენ“-ში კი (რაოდენიმე 30,6; რაოდენისამე 15,1) ის ზოგჯერ ვ-დ არის ქცეული: რავდენ გზის 118 b, 20; რავდენნი 118 b, 6; 118 b, 17; რავდენთამე 118, 15, ხოლო „ესოდენში“ სულ დაკარგულია: ესთენი (←ესდენი) 97,4.

9. ოვა და ეო. „ოვა“-ს ენაცვლება „უვა“: საშოვალ დადვიან 59,4 მაგრამ: საშუვალი 70,9.

ეო ჯგუფი ხელოვნურად არის შემონახული ბერძნულის გავლენით ავტორის სახელში: გეორგი (სათაურში)¹, ჩვეულებრივ კი მის ნაცვლად ყველგან იო გვაქვს: გეორგი 115,2; 118,23; 118 b, 2.

10. ბგერათა დაკარგვა. იკარგება ვ:

a) ოვა კომპლექსში: ეთხოა 49,23; ცვლოანი 31,17; 31,20; ზნოანებაჲ 112,15; ჯელოანთაჲ 101,2 (მაგრამ: ჯელოვნებაჲ 92,2); სახელოანი 39,5; 51,10; 83,4 (მაგრამ: სახელოვანი 25,2; 115,9; სახელოვანსა 36,5; 115,9).

b) ოვო კომპლექსში: პოოს 108,11; იპოოს 39,7 (მაგრამ: იპოვოს 28,2; 39,10); ითხოოს 100,4.

c) ოვი კომპლექსში: სთხოის 99,2 (მაგრამ: ითხოვიან 101,5; იპოვის 72,4).

d) ოვე კომპლექსში: იპოების 117,8; 118 c, 14.

e) ო-ს წინ: დაუტეოს 39,7; სცვოდა 55,3; შეემთხვოს 91,5 (მაგრამ: ვა-ნეზავოს 39,2 ბ.), სამარხოსა 113,15 (მაგრამ შენახულია: სამარხვოსა 104,2 ბ; ეკრძალვოდა 115,10; აღვიძრვოდით 2,12).

¹ „გეორგი“ იკითხება „ქართლის მოქცევაშიც“ (ე. თაყაიშვილის გამოც., 727), როგორც ს. ყაუხჩიშვილმა აღნიშნა („არილი“, 98).

ფ) უ-ს შემდეგ: წაულიდიან 64,4.

გ) თ-ს შემდეგ „ცხორება“-ში (მაგრამ: ცხოვრებოდეს 37,5).

ბ) უ-ს წინ 1-ლ სუბ. პირში: მიუწერო შეფეთა 33,14; უწყით 36,7; 115,13; შეუღლებით 115,14 [(სამაგიეროდ, 1-ლი სუბ. პირის ნიშანი შენახულია გ-თი ფუძე-დაწყებულ ზმნაში: დიევარდი 45,13; 46,11; შთავეარდი 33,25; ვ უ-ს წინ შენახულია „კრასოვულ“ სიტყვაში (100,1 და სხვაგან)].

იკარგება უმარცვლო უ:

ა) თ-ს წინ: ფიჩუ (მათ. 5,40 C; მარკ. 10,50 C), მაგრამ: ფიჩოსანნი 25,1;

ბ) მ-ს წინ: თქმულნი 49,17 (შდრ. 49, 20; 49, 26).

ც) შუერ, ფუძისაგან ნაწარმოები ზმნის საწყისსა და მიმღობაში რ-აეს მომღვენო თ ხმოვნის გავლენით: შრომა 60,7; 69,8; 89,6; მშრომელნი 96,2 (მაგრამ შენახულია პირიან ფორმებში: შურებთან 83,7; შურებოდა 48,7; მშურებოდთან 90,4).

11. ხტ და შთ კომპლექსთა ცვალება. ბოლოკიდური ხმოვნის მოკვეციის გარდა (§ 6), საყურადღებოა ხტ კომპლექსის შტ-დ ქცევა ბერძნულიდან მომდინარე სიტყვაში: სტოა — შტოა — შტო 58,12; 75,2.

შთ კომპლექსი ზოგჯერ ჩ-ს გვაძლევს: ჩამოიტანნა 25,2; ჩამოვიდა 118 c, 3; ჩამოვიდით 118 b, 20 (შდრ.: შთამოვიდა 14,1; შთამაგდებენ 17,11; შთავიდოდა 105,9; შთავლო 105,10; შთავიდა 105,19; შთავერდომად 34,4 და სხვ.).

12. შ ასოხთვის. შ ასო აღარსად გვხვდება ზმნებში ხმოვნების წინ პირის ნიშნად, სამაგიეროდ, ის შენახულია სახელებში როგორც ძირეული: ჰამბავი 15,1; ჰამოთა 68,4; ჰასაკითა 108,3; აბრაჰამისა 5,2; ჰურია 54,1. იგივე შ მოიპოება ჰაერსა 73,1 და მისგან ნაწარმოებ ჰაეროვნება-ში 118 c, 13, მაგრამ აღარ არის ამბორის-ყოფა-ში (ამბორს-უყვეს 22,4).

პრომ-ში (51,2; 52,2) შ ბერძნული ენის გავლენით აიხსნება.

შ რ ა შ ო ლ ო ბ ი ა

13. ა-ზე გათავებული ფუძეები. ა-ზე ფუძე-გათავებულ სახელებს შენახული აქვთ ბრუნვის ნიშანი სახელობითში: მამა 70,1; ენა ჩუენი და ქუეყანა 4,17; დიკა 90,2; ლავრა 40,9; კოკა 84,9; ნება 16,7; 26,8; მიწა 118 d, 2; ბქობა 118 c, 5; ცხორება და უწყება (სათ.); ჯელმწიფება და უფლება 39,1; უღწობა და უსაქმლობა 60,2 ბ.; გამოცდილება 25,5; წურთა დაგლეჯა გინა მიმთხუევი 68,1-2 და სხვ.

ა შენახულია გენიტიურ ფორმებშიც: ცხორება და წამება წმ. სტიფანე ახლისა 49,12; ესადასა 4,1 ბ.; გუამისათა 7,5; წიგნათათა 4,17 და მისთ.

თუ „სტავრა“ არ იკვეცს ა-ს და მოქმედებითში „სტავრადათა“ ფორმას გვაძლევს (31,14), ეს იმით აიხსნება, რომ ეს სიტყვა ჩამომავლობით თანხმონაწილე გათავებული სახელია (*სტავრაჟი, *σταυραχαιον*) და ბოლოკიდური თანხმოვნის ჩამოშორების შემდეგ მის წინ მდგომი ხმოვანი იწარჩუნებს თავის ძველ მდგომარეობას — არ იკვეცება. ეს სიტყვა ვეფხისტყაოსანში უკვე ბოლოკვეცილთა ჯგუფშია გადასული: სტავრისა 1438,1; სტავრითა 1467,3.

14. ო-ზე გათავებული ფუძეები. ა მკვიდრია ო-ს შემდეგაც:

ა) სახელობითი: ღუნია 70,8; სამკედლოა 74,4; ოქსინოა 31,10; უწე-სოა 68,3; მსოფლიოა 29,14; სამწყსოა 118,18; წარჩინებული და საჩინოა 7,3 (შდრ.: წრფელ. ფორმა: ცხად არს და საჩინო 12,2) და მისთ.

ბ) ნათ.-ში და მისგან ნაწარმოებ რთულ ბრუნვებში: საუკუნოა 68,11; უნდოა 104,10; ოქროა 5,14 და სხვ.

ც) მოქმ.-ში: ღილო-კილოათა 31,15.

15. ე-ზე გათავებული ფუძეები. რაც შეეხება ე-ზე დაბოლოებულ სახელებს, ისინი სახელობითი ზოგჯერ გვიჩვენებენ **ე-ს**: სახე 51,15; 72,8; მგზე-ბარე 56,7; მძიმე 108,11; სავენავე 74,4; სიმტიცი 118 d, 21 და სხვა, მაგრამ უფრო ჩვეულებრივია უნიშნო ფორმა: ძე 11,5; 33,2; სიგრძე 2,1; საფსე 30,6; 79,2; საქმე 54,3; მძიმე 115,16; სიწმიდე 56,5; სიგრილე 6,4; 6,13; სიმედგრე 112,15 და სხვ. შდრ.: სიშორე ქუეყანისა ჩუენისა და დიდ იყო და სიერცე აღგილისა ამის დიდებულისა და ფრიად იყო 118,19; ღამე ათიეს 55,12 და ღამე განათიეს 56,4.

ე გვაქვს ე-ზე გათავებულ საკუთარ სახელთა გენიტისა და გენიტურ ფორმებში: ეფთუმესთს 11,2; იოვანესი 10,7; დორეთესი 47,10; ათანასესი 49,28; ზოსიმესნი 49,32; კასიანესნი 49,50 და სხვ.

16. ემფატიკური ე. აღსანიშნავია, რომ „ემფატიკური“ ა-ს ჩამოკვეცა გვხვდება ხმოვანზე ფუძე-დაბოლოებულ სახელთა მიცემითი, უმთავრესად აღგილის გარემოების ფუნქციით ხმარებულში: ღაერას 16,11; ეკლესიას 58,9; 94,5; 108,5 (მაგრამ: ეკლესიასა 58,1 ბ.; ეკლესიასა 94,7; ძმათა და ეკლესიასა 98,12); სამამოს 69,6; სატრაპეზოს 69,7; 96,4; სამზარეულოს 82,2; 96,3 (აგრეთვე თანხმოვანთა: მონასტერს შინა 15,5).

იმავე ემფატიკური ა-ს ჩამოკვეცა გვაქვს განსაზღვრებად წინ წამძღვარებულ სიტყვებში: ცეცხლის კიდესა 82,3; მონაზუნის კურთხევა 49,42; საკურთხევის შესამოსელი 31,10; ნაწილის შთასასუენებელი 31,8 და სხვ.

უფრო ხშირად არ მოიპოვება „ემფატიკური“ ა მოქმედებითი: მშჯღობით 76,6; სიმშჯღით 79,9; ნაყოფებით 82,4; ტირილით 111,11; ცრემლით 111,12; 118 ბ, 11; უმანკოებით და სიწმინდებით 118,21; ანუ თხოვით... ანუ კაცთა წყალობითა 118 ბ, 23; წყალობით 118 ბ, 35; ყოვლითურთ მონაგებით და სიმდიდრით 118 ც, 21; კოვზითურთ და ბრწყლით და ნაწილის შთასასუენებელი 31,8. რა თქმა უნდა, ეს მოვლენა უფრო აღრიხეულია, მაგრამ აქ ის მკაფიოდ არის გამოხატული.

თავისთავად ცხადია, რომ, როცა მოქმედებით დაწყების ფუნქცია აქვს, მაშინ მოკვეცილად უნდა გიგულისხმობთ ა კი არა, არამედ ი: ოდეს ტრაპეზით აღდგის 70,13; მონასტრით 102,3; 104,17.

17. მრავლობითის წარმოება. ებ-იან მრავლობითში ხმარებული „წიგნი“ წერილის მნიშვნელობით: წიგნები 19,3 ბ.; 20,1; 36,3 (მაგრამ: სავედრებელთა წიგნთათს 118 ბ, 19); სენაკები 15,8; 60,3 (მაგრამ: სენაკთავან 52,6; სენაკთა შინა 81,5); სახელები 1,9; ხატებითა 31,16; 32,4; ძონძებითა 112,18. ვიტყვით: ებ-იანი მრავლობითი უმეტესად თანხმოვანზე ფუძე-გათავებულ სახელებს

აქვთო და მაგალითსაც მოვიყვანდით: გინა თუ მოგუნნი, გინა თუ ჩაფლანი, გინა თუ საბლები (101,6), მაგრამ ამას ეწინააღმდეგება: გალობები 49,33.

18. პირის ნიშნები. ძველი საზოგადოლო წესიერად ხმარობს სუბიექტურსა და ობიექტურ პრეფიქსებს, მაგრამ არის შემთხვევები მათი დაკლებისა მე-2 სუბ.-სა და მე-3 ობ. პირში: რამცა ძილითა ვაძლებოდე 94,8; წარციან 104,14. ს-ანთან და ზ-ენტან ჰ-ს დაკლება ფონეტიკური მიზეზის ბრალია: ხედვიდა 105,2; 118 ხ, 10; ხედვიდეს 109,5; თანა დახუდენ 118 d, 8; არას ვინ ზრუნვიდეს 78,3.

„ყოფა“ და „გაყიდვა“ ზმნების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, გ. მთაწმიდელი I სერიის ფორმებში ორპირიან გარდამავალ ზმნებში თანხმოვნების წინ III ობ. პირში პრეფიქსს ხმარობს: არცა გაჰყიდდეს 78,3; ჰყოფდიან 52,7; ჰყოფენ 52,10.

19. უწყვეტლის ხოლმეობითი. გ. მთაწმიდელის თხზულების შესწავლა გვიჩვენებს, რომ ენაში უკვე შემუშავებულია პარალელური ფორმები უწყვეტლის III სუბ. პირის ორსავე რიცხვში. ამ პარალელურ ფორმებს ხოლმეობითობის ფუნქცია აქვთ და ამ მხრივ საკმაოდ განსხვავდებიან უწყვეტლის ჩვეულებრივი ფორმებისაგან. რამდენადაც ძირითადისა და პარალელური ფორმების ზმარება ერთმანეთის ნაცვლად ყოველთვის არ შეიძლება, ამიტომ ცხადია, რომ არსებითად აქ საქმე გვაქვს ახალ მწკრივთან, რომელსაც უწყვეტლის ხოლმეობითი ეწოდა. ეს სახელი იმაზე მიგვიითებებს, რომ ისიც იმავე ფუნქციანაა ნაწარმოები, რომლისაგანაც უწყვეტელი.

ეს ახალი მწკრივი, წარმოშობილი I ხოლმეობითის დასუსტების ნიადაგზე და მის შესაცვლელად, X ს.-ის ძეგლებშიც გვხვდება (მაგ., გრ. ხანძთელის „ცხოვრებაში“), მაგრამ აქ ეს მოვლენა დამთავრებული სახით არის წარმოდგენილი. სათანადო მაგალითები ძეგლში ბევრია, უმეტესად მრ. რ.-ში: აკლდის 70,12; უნდის 71,3; ჰმსახურებდიან 73,3; ჰმადლობდიან 76,5; 79,2 ბ.; აწყინებდიან 35,11; ილუწიდიან 104,22; გუზრდიდიან 118 ხ, 25 და მისთ.

ამ ახალი მწკრივის გამტკიცების გამო I ხოლმეობითის (აწმყოს ხოლმეობითის) ფორმათა ზმარება ამ ძეგლში უკვე შემცირებულია: შემდეგი წინადადება: თავისა გასარომელსა სრულებით მისცემდიან მონასტრით და, რააცა იქმნის მუნ, ყოველსა ქუე მოიღებდიან (102,2-3) ძველის-ძველი ნორმების მიხედვით ასე იქნებოდა წარმოდგენილი: თავისა გასარომელსა სრულებით მისცემედ მონასტრით და, რააცა იქმნის მუნ, ყოველსა ქუე მოიღებედ.

როგორც ვიცით¹, I ხოლმეობითი ვერ უპირისპირდებოდა II ხოლმეობითს ფუნქციის თვალსაზრისით, არამედ მხოლოდ სინტაქსური კავშირის მიხედვით, ისიც მხოლოდ გარდამავალ ზმნებში. მსგავსად ამისა, აქაც უწყვეტლის ხოლმეობითი მხოლოდ პირდ. ობიექტთან მიმართებით არის განსხვავებული II ხოლმეობითისაგან. ამის გამო ჩვეულებრივია ამ ორი ხოლმეობითის გვერდი-გვერდ ზმარება; მაგალითად: და ვითარცა შებნელდის, გამოვიდიან თეს-

¹ А. Шанидзе, Изменение системы выражения глагольной категории вида в грузинском и его последствия: საქ. მეცნ. აკად. მოამბე, III (1942), № 9, 254.

თა სენაკთაგან და ლოცვა-ყვიან და დასხდიან და ვიდრე ცისკრისა რეკადმდე უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა და ვიდრე წარსლვადმდე ამას ესრეთ ჰყოფდიან ყოველთა მწუხრთა 52,5-8; ოდესცა ეკლესიას შევიდოდნიან, ვიდრე მუჯლთა ზედა არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან წმ. ღმრთის-მშობელსა, რლ არს კართა ზედა, არა შევიდიან. და ოდესცა მამასა წინა წაუღიდიან ძმანი, ვიდრე არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად, არა წარჰკლიდიან 64,1-5. საინტერესოა ერთისა და იმავე ზმნის ხმარება ორსავე ხოლმეობითში: გინა თუ წყალსა ითხოვდიან... გინა თუ სხუასა რასჰე, იღუმალ ითხოვიან 71,8-9.

20. I ხოლმეობითი. ზემორე თქმული არ ნიშნავს, თითქო I ხოლმეობითი არ იხმარებოდეს; ხმარებით იხმარება, მაგრამ ნაკლებად, რადგანაც ნაწილი ზმნებისა უწყვეტლის ხოლმეობითზეა გადასული; მაგალითები: ეგრეთვე ნეტარი მამაჲ ჩუენი ეფთჳე არა თუ საპატრიოთა კაცთა ოდენ, არამედ ახლად მოსრულთაცა ქუე მოდრკეთ თაყუანის-სციემნ და წყალობით მოიკითავენ 64,6-8. უფრო მაჩვენებელია შემდეგი ადგილი: უკუეთუ კულა ვინმე იხილნის უდებნი და დაქსნილნი და ახალ-მოსრულნი, მათ ზედაჲს-ზედა ეუბნებინ ასწავებნ, ამხილებნ და ნუგეშინის-სციემნ და ჯელოსანთა დაჰვედრებნ, რაჲთა... 65,3-5.

ასეთი მაგალითები სხვაც არის, მაგრამ, საერთოდ, უწყვეტლის ხოლმეობითის გაჩენა იმას ჰმოწმობს, რომ I ხოლმეობითს თანდათან ეკარგება ძალა და ხმარებიდან გამოდის. ხმარებიდან გადავარდნა, როგორც ჩანს, I ხოლმეობითს პირველად მრ. რ.-ში დაუწყია; შდრ.: არა უბნობნ 71,2, მაგრამ: უბნობდიან 52,7.

სხვათა შორის, I ხოლმეობითის დასუსტებას „იყვის“ ფორმის გაჩენაც ჰმოწმობს.

21. იყვის. ამ ძეგლში გვხვდება „იყვის“, რაც სახარების ენისთვის სრულიად უცხოა. „იყვის“ თავისი ფორმით II ხოლმეობითია (და არა უწყვეტლის ხოლმეობითი), მაგრამ ეს იმიტომ, რომ „არ“ ფუძის ზმნისაგან¹, რომელსაც II სერიაში „იყო“ ენაცვლება, უწყვეტელი არ იწარმოება და, მაშასადამე, არც უწყვეტლის ხოლმეობითი შეიძლებოდა მისგან გაკეთებულყო. მართალია, არც ფორმა ამ ძეგლშიც გვხვდება (მაგ., ოდეს მცირე რაჲმე საქმე არნ, მოწაფესა უბრძანის და იგი წარვიდის 58,10), მაგრამ მის ადგილს ხშირად „იყვის“ იჭერს, განსაკუთრებით მრ. რ.-ში; მაგ., იქვე ახლოს იკითხება: და ოდეს რაჲმე დიდი იყვის, თუთ ვავიდის შტოსა 58,13. ასევე თანაბარი მნიშვნელობით იხმარება სხვაგანაც არნ და იყვის: უკუეთუ საკრებულოჲ რაჲმე (საქმე) არნ, ძმათა უკმის, რომელთა აქუნ მის საქმისა მეცნიერებაჲ—გინა თუ სამკედლოჲ იყვის გინა სახუროგნოჲ გინა სავენაჲჲ—და მათ თანა დაიურვის სამამოს 74,3-5. სხვა მაგალითები: ვითარი-ძი იყვის შფოთი იგი: უკუე-

¹ თუ მარტო ქართულში მოღწეული ფორმების მიხედვით ვისჯვლებთ. ამ ზმნაში ა ფუძისეულია, მაგრამ სგანურთან შედარება ცნად-სყოფს, რომ ისტორიულად ა ფუძისეულად ვერ ჩაითვლება.

თუ დიდი იყვის, დიდად წუარონის 68,14; უკუეთუ საჭიროა რაღმე საქმე იყვის 71,8; უკუეთუ კულა ბერნი და უძღურნი იყვიან 60,10; წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ ტრაპეზსა ზედა ყოვლადვე არა უბნობნ, გარნა თუ ვინმე უცნონი იყვიან და იზოთ საღმე ნელიად სიტყუაჲ მიუგის, გინა თუ წყალი უნდის, გინა თუ ევლოგიასა ვისმე წარსცემნ 71,1—3.

22. ასპექტი ახალ საფუძველზე. როგორც გამოჩვენებულია¹, ასპექტის გამოხატვის სისტემის შეცვლის ნიმუშები შეიძლება X ს.-ის ძეგლებშიც შეგვხვდეს, მაგრამ იშვიათად. გ. მთაწმიდლის თხზულებაში კი ეს მოვლენა უფრო წინ არის წაწეული: ნათლად ჩანს, რომ დაწყებულია ზმნისწინის მიერ მოპოვება მაპერფექტივებელი ძალისა და ამ ნიადაგზე I სერიის სამი ძველი მწკრივისაგან ახალი მწკრივების გამოყოფა: ზმნისწინიანი ფორმები მყოფადის წრის მწკრივებად მიდის, უზმნისწინონი კი—აწმყოს წრისად. რა თქმა უნდა, ეს ჯერ კიდევ არ არის საყოველთაო მოვლენა. ძირითადად ამ საკითხში გ. მთაწმიდელი ძველ ნორმებს მისდევს: მოკვდებო, დედოფალო 46,4,—აქ ზმნას უთუოდ ეხლანდელი დროის გაცება აქვს, აწმყოა (ამას ნიშნავს დღევანდელ ენაზე: ვკვდები, ქალბატონო). ამის შესაბამისად, მომავალი დრო თხრობით კილოსთან შეერთებით II კავშირებითით არის გადმოცემული: მიუწერო მეფეთა 33,14; ჩუენ გიყიდოთ ადგილი და ყოვლითავე საქმრითა შეგეწინეთ 51,16-17; იგი ხოლო ვთქუა 6,1 და სხვა. მაგრამ უეჭველია, რომ მომავალი დროისა და თხრ. კილოს ფუნქცია აქვს ზმნებს ამ წინადადებაში: პირველად სულთა თქუენთა წაიწყმედთ და მონასტერი უწესოდ გავა (68,6—8), რაც ასპექტის გამოხატვის ახალ წესზე მიგვიბრუნებს.

ამასთან არის დაკავშირებული ერთისა და იმავე ფუძის ზმნათა ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმათა გადაჯგუფება: მაგ., იოვანე ეუბნება თავის შვილხ ეფთვიმეს: წარიყვიანენ ძმანი და წარვიდით ეკლესიასა წმ. ელიაძსსა და ღამე ათიეთ და ჟამის-წირვად აღასრულეთ 55,7-9. უეჭველია, რომ აქ ოთხ ზმნათაგან სამი სრული ასპექტის მქონეა და ერთი—უსრულისა. ეს ერთია ათიეთ: „ღამის თევა“ უსრული ასპექტით არის წარმოდგენილი II სერიაში (II ბრძ.-ში), რადგანაც უსრულდება ექცევა მოქმედების განგრძობილობას. ქვემოთ იკითხება: წარვიდეს და ღამე ათიეთ 55,12. აქაც, მამასაღამე, ხაზი ესმება განგრძობილ მოქმედებას. ასპექტი უსრულია, თუმცა მწკრივი II სერიისაა (წყვეტილი). ცოტა ქვემოთ კიდევ გვაქვს ამ ზმნის ხმარების შემთხვევა: ოდესმე ინება წმ. მამაძან ჩუენმან ეფთჳჳე აღსლვად მთასა ათონისასა ფერის-ცვალებად და, ვითარცა არს წესი მთაწმიდელთაჲ, ერი ფრიადი შეკრებების თხემსა ზედა მთისასა ამას დღესასწაულსა და ღამესა ათევენ. და ვითარ ღამშ განათიეს და მოიწია ჟამი ჟამის-წირვისაჲ... 56,1-4. მოყვანილ ადგილას „ათევენ“ პერმანენიული აწმყოა² და ჩვენთვის იმ მხრივ არის საყურადღებო, რომ უზმნისწინოდ არის ნახმარი, მაშინ როდესაც წყვეტილის ფორმა ზმნისწინით არის მოცემული (ღამშ განათიეს) და ამით მითითებულია, რომ

¹ ა. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, I, § 335 (გვ. 262); Изменение системы..., გვ. 956.

² ე. ი. აწმყო, რომელსაც დროული გაცება (ეხლანდლის) დაკარგული აქვს.

მოქმედება დასრულდა. მაგალითების მიხედვით ცხადია, რომ ძეგლში გვაქვს ერთისა და იმავე ფუძის ზმნისაგან ორგვარი ფორმა წყვეტილისა: უსრული (ლამე ათიეს) და სრული (ლამე განათიეს); უსრული ნაწარმოებია უზმნისწინოდ, სრული კი — ზმნისწინით, უსრული ასპექტი II სერიაშია შეჭრილი, მაშასადამე, გვკვი არ არის, რომ ასპექტის გამოსახატავად ახალი საფუძველია ჩაყრილი.

ეს საფუძველი ცხადია სხვა მაგალითებიდანაც: სყიდაა გინა ღვინისაა გინა თევზისაა ყოვლადვე არა ვსენებულ არს მონასტერსა შინა, თვნიერ ზეთისა, და იგიცა რომელნი მკითხველნი იყენიან ანუ მწერალნი და წასანახავად ანუ საწერლად იინთიან; სხუად კულა არა იყო წესი, რათამცა ანუ კანდელსა ინთებდეს, ანუ ხატთა დაისუენებდეს სენაკთა შინა 81,1-5. აქ უწყვეტლის ფორმა „ნთება“ ზმნისა უზმნისწინოდ არის მოცემული („ინთებდეს“)¹, მაშინ როდესაც II ხოლმეობითი ზმნისწინიანია („აინთიან“). სხვა მაგალითები ზმნისწინიანი ფორმის ხმარებისა ასპექტის ახალი საფუძვლის მიხედვით: გაუჯმენ 95,4, მაგრამ: რათა მეკარე უჯმნიდეს 95,8; უკუეთუ უწურთელად მიგიშუნე, უწყოდეთ, ვითა მას საუკუნესა მწარედ გაისჯებით, უკუეთუ კულა მე აქა მცირედ გწუართნე და მადლობით მიითუალოთ, მრწამს ღმრისაგან, ვითა მის საუკუნოვსა განკითხვისაგან განერებით 68,9-12. აშკარაა, რომ ზმნისწინიანი ფორმები („გაისჯებით“, „განერებით“) არა ეხლანდელი დროის მქონეებია, არამედ მოშავლისა, ეგეთივე მაგალითთა აქაც: იგინიცა შეწუხდებთან 83,7. ერთი სიტყვით, ასპექტის ახალი სისტემისაკენ გადმოხრის გამო აწმყოს წრის მწკრივთაგან მყოფადის წრის მწკრივების გამოყოფის პროცესი დაწყებულია.

23. ვნებით გვარისა და მოქმედ. გვარის ზმნათა გათანაბრებისაკენ უღლების მხრით I სერიის მწკრივებში. გ. მთაწმიდლის თხზულება საყურადღებოა როგორც ძეგლი, რომელშიაც ასახულია დასაწყისი მომენტი ვნ. გვარის ზმნათა უღლების გათანაბრებისა მოქმ. გვარის უღლებასთან I სერიის მწკრივებში; უფრო ზედმიწევნილობით რომ ვთქვათ, ძეგლი გვიჩვენებს, რომ ენაში იწყება ოდ და დ-სავრცობიან ზმნათა გათანაბრება უღლების მხრივ სამ მწკრივში: უწყვეტელში, I კავშ.-სა და I ბრძ.-ში.

უკვე გამოჩვენებულია², რომ ამ მწკრივთაგან ორს (უწყვეტელსა და I კავშ.-ს) უძველეს ძეგლებში სხვადასხვა ნიშანი ჰქონდა იმის მიხედვით, თუ რა მოუდიოდა ზმნას სავრცობად: დ თუ ოდ. ეს ძეგლი წესი მთაწმიდელთა „ცხოვრებაშიც“ ძალაშია, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ:

a) უწყვეტლისთვის შეიძლება დავიმოწმოთ შემდეგი ადგილები: (კრემლითა მჭურვალთა ვევედრებოდე 45,14; რათამცა ეკლესიასაცა იღუძებდი და სენაკაცა ძილითა გაძლებოდე 94,7—8 [აქ მცა-ს გამო მწკრივი უწყვეტელია I კავშირებითის ნაცვლად]; ჩუენ არა დავდგებოდეთ 115,18.

I კავშირებითისთვის: რათა უცხოებასა სამე წარვიდე და სული ჩემი ვიცხოვნო და გლახაკებით ვიყოფებოდი 33,23; რომლითა გაერებოდი,

¹ მეორე ზმნა კი თავის ზმნისწინს იწარჩუნებს: დაისუენებდეს.

² ა. შანიძე, სამი მწკრივის წარმოების თავისებურებანი ძველს ქართულში: საქ. მეცნ. აკად. შოამბე, ტ. VI, № 10 (1945), გვ. 835 და შემდ.

იგი ხოლო დაიშკირე 98,12; რაფთა აღილოს ძე თჳსი და ივლტოდის სპანიალ 33,2; უკუეთუ ვინმე ტრაპეზსა ოდენ ვერ დასჯერდებოდის 80,11; გაუკუეთეთ ზეთი... რომელ იმსახურებოდის თუესა მიისსა იგ... მიეცემოდის კანდელაკსა შემდგომითი-შემდგომად 119,5-7; რაფთა ერთგან ვიყოფებოდით 36,7; რაფთა საღმრთოთა მათ და მაღალთა საქმეთა მიერ ღიღებობის მეტყუელებად და სურვილად აღვიძრვოდით და საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ განვნათლდებოდით და აღსრულებად მათდა მოსწრაფე ვიქმნებოდით 2,11-14; უკუეთუ მცნებათა ღმრთისათა დამარხვად ილუაწოთ და წესისაებრ და კანონისა საღმრთოჲსა იყოფებოდით 41,2-3; კელოსანთა დაჰვედრებნ, რაფთა მარჯუედ ექცეოდიათ და არარას მიაჭირებდენ 65,5; უკუეთუ ზედამიწეენით არა იცოდიათ, ყოვლადვე არა იკადრონ მოჰსენებად 76,4.

I ბრძანებითის ძველი წარმოების ფორმებია: უწყოდეთ 68,9; საქმელსა ერთსა შეუქმოდეთო 100,3.

ამ მწკრივთაგან I ბრძანებითს შეჰჩრა თავისი ფორმა, რადგანაც თავისი ენიშნით I კავშირებითად იქნა გაგებული (თვით ღონიანი ზმნები ამ შემთხვევაში მათ დაემსგავსა), მაგრამ ორ დანარჩენ მწკრივში ოდ-იან ზმნებს ღონიანების მსგავსი ფორმები გაუჩნდა. ამ წინადადებაში: კულად შევსტიროდით და ვესამართლებოდით მეფეთა (118 b, 24) ზმნები, როგორც აღნიშნულია¹, უწყვეტლის ფუნქციითაა ნახმარი, მაშასადამე, ოდ-იან ზმნებს ნიშნად ამ მწკრივში ი აქვთ და არა ე, როგორც სხვა შემთხვევებში ვნახეთ.

24. გარდამავალი საფეხური. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გ. მთაწმიდლის ენაში უწყვეტლის ხოლმეობითი მკაფიოდ გამოკვეთილი მწკრივია, ამ მწკრივში საკმაოდ გვხვდება არა მარტო დ-საერცობიანი ზმნები, არამედ ოდ-ბანებიც, რომლებიც, ღ-ონიანების მსგავსად, ამ მწკრივის ფორმით სხვა ხოლმეობითის რიგებშია ჩაყენებული; მაგალითები: ოდეს (ხილი) მოიწოდის, კელარნი ზედაღს-ზედა გავიდოდიათ მეტოქთა და მოჰნახვიდიათ ხილნართა და მუნ მყოფთა მოუზუნიათ და დაამცნიან 98,8-11. ცხადია, „გავიდოდიათ“ უწყვეტლის ხოლმეობითის ფუნქციითაა ნახმარი, მაგრამ მისი ფორმა I ხოლმეობითის ფორმას ემთხვევა, თუ რომ უკანასკნელი ნაწარმოებია ძველი წესით: მართლაც, ზმნა „გავიდოდიათ“ თავისი ფორმით არაფრით არ განსხვავდება „ექცეოდიათ“ ზმნისაგან ამ წინადადებაში: კელოსანთა დაჰვედრებნ, რაფთა მარჯუედ ექცეოდიათ (65,5), რომელიც ძველი ნორმების თანახმად არის ნაწარმოები და I კავშირებითად ბიდის. შემთხვევით მოვლენად ასეთ ფორმალურ დამთხვევას ვერ ჩავთვლით, რადგანაც მოყვანილი ფორმა („გავიდოდიათ“) მსგავსი ფუნქციით სხვაგანაც გვხვდება: მოსენაეთა კულა მოწაფენი ყოველსავე საეროსა სამსახურებელსა გავიდოდიათ 97,5. ამ ფორმას ავტორი ისევე ხმარობს, როგორც „გავიდიათ“-ს: მოსენაენიცა ...ძმათავე თანა გავიდოდიათ 97,8-9. ასევე უწყვეტლის ხოლმეობითია ესენიც: შურებოდიათ 90,4; ეცმარებოდიათ 98,2 ბ.; შევიდიათ და ეუბნებოდიათ 29,5. ამჟამად, რომ უეჭველ დამთხვე-

¹ ა. შანიძე, სამი მწკრივის წარმოების თავისებურებანი, გვ. 842.

ვას აქვს ადგილი ოდ-იან ზნათა უწყვეტელსა (თუ უწყვეტელის ხოლმეობით-სა) და I კავშირებითს შორის: უწყვეტელთან 1-ლსა და მე-2 სუბ. პირში, უწყვეტ, ხოლმეობითთან კი მე-3 სუბიექტურში. ეს, რა თქმა უნდა, დიდ უხერხულობას ქმნიდა. საჭირო იყო ორ-აზროვნების თავიდან აცილება. და აი ენა ეძებს გამოსაყვას და მონახა კიდევ: საშუალ ქართულში I კავშირებითმა ოდ-იან ზმნებშიც ნიშნად ე ხმოვანი გაიჩინა, უწყვეტელმა კი—ი, მაგრამ, ვიდრე ეს საბოლოოდ მოხდებოდა, I კავშ.-ის III სუბ. პირის შრ. რ.-ის ფორმა გამარტივდა ა-ს ამოღებით: ოდიან → ოდინ. ასეთი გარდამავალი საფეხურის ფორმები ჩვენს ძველშიც არის დადასტურებული: ჯუარი ერთი ანუ ხატი ესუენის (სენაკთა შინა), რადთა, რაჟამს ილოცვიდენ, მათ წინაშე თაყვანის-სცემდენ და ემოხუეოდინ 81,5-6; საკლრომსა წესი ესრეთ გაეწესა, რადთა საკმელსა არა იქმოდინ 96,1; ესრეთ დაემცნო: უკუეთუ ესე ადგილისა მრორინენი მონაზონნი მოვიდოდინ, უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ, ისერონ და სამხარი კამონ და გაუჯჳენ და დაჟმოწმე, რომელ უეამოდ არა მოვიდოდინ 95,3-4. საინტერესოა, რომ მეგრამნდელ ხელნაწერებში, რომლებიც B C D ლიტერებით არის აღნიშნული, ჩვენთვის საინტერესო ფორმები შესწორებულია: ემოხუეოდენ BCD, იქმოდენ BCD, მოვიდოდინ B (პირველ შემთხვევაში, ძველი ნორმის მიხედვით) ან: მოვიდოდენ BCD (მეორე შემთხვევაში, ახალი ნორმის მიხედვით).

ამგვარად, III სუბ. პირის ფორმებია I კავშირებითში: ერთი მხრით „ექციოდიან“ (ძველი ნორმით) და მეორე მხრით „მოვიდოდინ“ (გარდამავალ საფეხურზე), ხოლო „მოვიდოდინ“ უწყვეტელის ხოლმეობითად მიდის.

საყურადღებოა, რომ ერთს შემთხვევაში დ-ონიანი ზნაც ასეთსავე ფორმას გვიჩვენებს: მაშინ მისცნეს მეფეთა ზემონი ქუეყანანი საბერძნეთისანი კურაპალატსა, რადთა თავისა სიცოცხლესა ჰქონდინ 20,6-7. მოსალოდნელი იყო „ჰქონდენ“, მაგრამ, ოდ-იან ზნათა ანალოგიით, დენ დაბოლოება დინ-ად გადაკეთებულა. სამაგიეროდ, დამთხვევა აქ უკვე I ბრძანებითის მე-3 პირის ფორმასთან მოხდა; შდრ.: ესრეთ გაქუნდინ 70,16.

25. I თურმეობითი. I თურმეობათში აღსანიშნავია ძველი ფორმის გვერდით ახალიც (ია დაბოლოებით), რომელიც სჭარბობს: აღუწერიეს 32,15; დაგეტევებეს 78,14; მიმიცემიეს 79,17; მაგრამ: დაგვწერია 31,1ბ.; 32,13; მომიცემია 27,1ბ.; შემინდობია 53,14; დაბიძენია 72,6; გაუწესებია 72,3; მოგვკსენებია 118 c, 25.

26. ჰქონდა, უნდა. ძველისათვის სასოგადოდ დამახასიათებელია. რომ ძველი ფორმების გვერდით ახალი იყოს. ამის მაგალითია, სხვათა შორის, ესეც: „აქუნდა“ (69,1; 104,11) და „ჰქონდა“ (98,6; 110,8).

„უნდა“ ზნას კი შენაბული აქვს უწყვეტელის ფუნქცია და ჯერ არ არის აწმყოლ ქცეული (35,10; 89,5).

27. ტმეხი. გვხვდება ერთად-ერთი შემთხვევა ტმესისა: მოვინმე -ვიდა 51,1.

28. პირის ნიშნის მოკვეცა. უღლების საკითხებს რომ მოვრჩეთ, უნდა აღვნიშნოთ კიდევ, რომ ორ შემთხვევაში მოკვეცილია III სუბ. პირის ნიშანი,

რომელსაც წინა თანხმობანიც გაუყოლებია: ბრძანებულია 79,25 (=ბრძანებულ არს), გაფა 68,7 (=გაფალს).

29. სუფიქსიანი ვნებითი საწარმოებლად გვხვდება ძველი ნ და ახალი დ: შეწუხნა 17,4; შეწუხნეს 79,7; მაგრამ: შესწუხნდეთ 83,6; შეწუხნდებიან 83,7.

30. შუალობითი კონტაქტის ფორმებია: მოაღების 70,11; მოაღრეკის 61,8.

31. კავშირთაგან აღსანიშნავია რომელ და თუ, აგრეთვე ვითა (მიღებული ვითარ-ისგან). მაგალითები ნახეთ თავ-თავის ადგილას ლექსიკონში.

32. თანდებულთაგან ყურადღების იქცევს და-ს ბატონობა უბრალო ობიექტთან, რომელიც ირიბისგან არის მიღებული გარდამავალ ზმნათა III სერიაში გადაყენის დროს ან მათს უპირო ფორმებთან: მისდა მიენდო 88,6; კელარ-თადა ებრძანა 95,5; მზარეულისადა დაემცნა 97,6; მხატვრისადა მიეცა 112,10 შეეთუალა ძმათადა 72,6-7; ბოძებული იოვანესდა 31,2 და მისთ.

33. ნაწილაკად ხშირია „იგი“: რომელმან-იგი 35,3ბ.; რომლისა-იგი 118,2ა; სადა-იგი 45,18; 112,2ბ.; ვითარ-იგი 46,1; 112,12 და სხვ. გვხვდება ესე-ც: რომელი-ესე 117,9; რომელნი-ესე 80,6.

ს ი ნ ტ ა ძ ნ ი

34. უჩვეულო შეთანხმება. ყურადღებას იქცევს XI ს.-ისათვის უჩვეულო „შეთანხმება“: ერთისა პირითა 118 ა, 31 (შდრ. თვსითთა ქელითა 79,21; დიდითა პატივითა 111,3; დიდითა ლუაწლითა და ფრიადითა წარსაგებელითა 118,9 და მისთ.).

35. მსაზღვრელ-საზღვრულის ადგილი. მსაზღვრელი შეიძლება უსწრებდეს ან მოსდევდეს საზღვრულს: ადგილსა უდაბნოსა 35,2ბ. და: უდაბნოთა ადგილთა 35,15; ერი ფრიადი 55,1 და: ფრიადი ერი 112,22; 115,17 დიდისა ლავრისა განგებად 50,8; ესევითარისა ვრცელისა ლავრისა დაქორცვად 25,8; მაგრამ: საქმეთა მონასტრისათა 24,7. თუ მსაზღვრელად ატრიბუტია, სჭარბობს მისი წინ დაყენების შემთხვევები, და თუ მართული სახელია, მაშინ უმეტესად მოსდევს საზღვრულს.

36. ობიექტი სახელზმნასთან. სახელზმნას (საწყისსა და მიმდევობას) ზოგჯერ შენახული აქვს ზმნური ძალა პირდაპირი და ირიბი ობიექტის მოთხოვნისა: ვერარას იკადრებდეს უწესოსა საქმესა ქმნად 98,13; მშლელი განგეზასა 39,11; არცა დიდი ათანასი უმეცარ იყო თორნიკის საქმესა 14,15; მოხარე იყნეს შრომასა 69,7-8; მინდობითა ტკიბლსა მას მოწყალეზასა და სახიერეზასა 40,4.

37. ორმაგი უარყოფა. ვ. თოდურობამ ერთ-ერთ თავის ადრინდელ ნაშრომში უკვე აღნიშნა, რომ გ. მთაწმიდლის თხზულებაში მოიპოვება ორმაგი უარყოფის შემთხვევები¹; ესენია: არ არაჲ კეთილი არა მოგაკლოს ღმერთ-მან 41,5; ვერ ვინ ვერ² მიუსწრის ცისკრისა ლოცვასა 58,7; ვერ არაჲთ

¹ ვ. თოდურობა, ორმაგი უარყოფა ქართულში: ქართ. საენათმეცნიერო საზოგადოების წელიწადი, I—II. 1924, გვ. 101.

² საინტე. ესა, თამ სხვა ხელნაწერები აკლებენ „ვერ“-ს: ვერაჲთ მიუსწრის BCD.

ვერ დაარწმუნა მამამან 104,6; დღეს არცამცა ერთი ქართველი არა იპოების ესევეთარსა ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა შინა 117,8.

ს ს ვ ა ღ ა ს ს ვ ა

38. სტილი. გ. მთაწმიდლის სტილის დამახასიათებელია სინონიმური გამოთქმები, ე. წ. „ერთიორითას“ ხშირი ხმარება¹. ამის მაგალითებია: კიცხევა და ბასრობაჲ 118 b, 30; განდგომილებაჲ და ორგულეობაჲ 116,4; გელმწიფებაჲ და უფლებაჲ 39,1; ჰაეროვნებაჲ და შუენიერებაჲ 118 c, 13; სწავლითა და მოძღურებითა 93,4; უმანკობით და სიწრფოებით 118,21; ამით პირითა და სახითა 118,5; ლუაწლნი და შრომანი 2,20; ლუაწლთა და შრომათა 4,7; დაბანი და სოფელნი 4,12; მცნებანი და ბრძანებანი 2,7; მშრომელთა და მამურალთადა 62,1; ცხად არს და საჩინო 2,2; ტკბილითა და ჰამოდათა 68,4; საესებით და უნაკლულად 80,8.

საყურადღებოა, რომ ზოგ შემთხვევაში ავტორი ძველი ტერმინის გვერდით ახალს ხმარობს: აღუქსნი და და განუმარტებდა 54,5; იჯმნა მათგან და გამოეთხოვა 22,2.

39. ბერძნული სიტყვების გადმოცემა. „იოვანეს და ეფთვიძეს ცხოვრება“ საყურადღებოა იმ თვალსაზრისითაც, თუ როგორ არის გადმოცემული ბერძნული სიტყვები². ირკვევა, რომ აქ ერთგვარი მერყეობაა. მაგ., η ხან ე-თია გადმოღებული, რაც ძველ ტრადიციაზე მიუთითებს, ხანაც ო-თი, რაც ახალია და ემყარება XI ს.-ის ბერძნულ გამოთქმას. η=ე: სქემა, სტრატელატი, მონასტერ-ი, სოხასტერ-ი, ელია 55,5. η=ო: აბოთიკ-ი, ეპიტირიტის-ი, დიმიტრ-ი. ამ მხრივ საყურადღებოა „ამენ“-ის „ამინ“-ად შეცვლა. ეს სიტყვა ერთ ადგილას (118 d, 1 ბ.) შეუმოუკლებლად იკითხება და არავითარი ეჭვი არ არის იმაში, რომ გ. მთაწმიდლის დროს ამ სიტყვაში მეორე ხმოვანი, იმ დროინდელ ბერძნულის გადგენით (თუ საყოველთაოდ არა, ათონის ქართველობაში მაინც), ი იყო, და არა ე, რაც ადრინდელი ძეგლების ენას ახასიათებს.

οι=ი: იკონომოს-ი, პარაკიმენონ.

„სევესტოფორ“-ში ς ვ-თი არის გადმოცემული, მაშინ როდესაც „ბასილი“- ინარჩუნებს ძველ გამოთქმას.

χ ქანად არის გადმოცემული: მეტოქ-ი, მიქაელ 118 b, 33. მაგრამ უკანასკნელი სახელი ასეთი სახითაც გვხვდება: მიხაელ 118 c, 3. ფსალმუნის ანდერძიდან³ ვიცით, რომ გ. მთაწმიდელი γ-ს ლ-დ გამოთქვამდა ა-ს წინ (γάρ=ლარ) და α: ჯგუფი მისთვის ე იყო (αα=კე). მაშასადამე, ქართული მასალები გვიჩვენებს, რომ გიორგის დროს უკვე საკმაოდ გამტკიცებული ყოფილა ახალი ბერძნული გამოთქმა.

¹ ამგვარ საკითხებს ვხვებოდა შ. ძიძიგური: „ცნება სინონიმური პარალელიზმისა“ (საქ. მეცნ. აკად. მოამბე, II, 1941, № 7, გვ. 689 და შემდგ.).

² შდრ. ს. ყაუხჩიშვილი. ბერძნული მამაკაცთა სახელების გადმოცემისთვის ქართულში: „არილი“, 89, და შემდგომი.

³ ბ. კეკელიძე, ქართ. ლიტ. ისტ. II, 197.

40. ლექსია. გ. მთაწმიდლის მიერ ხმარებული სიტყვების უმეტესობა აღნუსხულია ქვემოთ ლექსიკონში. ამ სიტყვების განხილვა გვიჩვენებს ერთგვარ გადახალისებას ძველი მარაგისას ლექსიკის დარგში. თავი რომ დავანებოთ ფონეტიკურად გამარტივებულ ფორმებს და ყურადღება მივაქციოთ სრულიად ახალ სიტყვებს, ან კიდევ ძველი სიტყვების ახალ მნიშვნელობას, ვნახავთ, რომ ენას საკმაო ნაბიჯი გადაუდგამს წინ. შეიძლება დავასახელოთ ზოგიერთი მაგალითი: ათუალულ-ი 31,6; აშენება (ბოძების მნიშვნელობით) 23,5; ბარე-მცა 118 c, 10; ბედით 97,4; დამჭირვა 25,8; 21,8; დაუბნება; დაჩურჩნა 71,7; დაჩხუება 105,15; დრისტ-ი 116,9; ზოგ-ი (ახალი მნიშვნელობით) 91,3; ზოგჯერ 82,4; თხრობა (თქმის მნიშვნელობით: უთხრის 59,8; 60,4; უთხრიან 76,3); კიდევ (გარდა-ს მნიშვნელობით); მოგუ-ი; მონათლვა (მოინათლა 85,1); მოვლობა 63,1; 71,4; ნათესავ-ი (ახალი მნიშვნელობით: ახლობელი გვარში 8,4); ნახევარ-ი 87,1; ნახვა 85,4; რუდუნება-ა 117,5; სოფელ-ი (ახალი მნიშვნელობით 4,12; 24,2); უბნობა-ა 29,2; ცოცხალ-ი (ახალი მნიშვნ.) 50,4; წარმგზავნა; წუართნა; ხან-ი 112,16; ჰაეროვნება-ა 118 c, 13 და სხვ.

ძველში ბევრია სამონასტრო ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი ტერმინები: ლავრა, კრებულ-ი, მამა, ძმა, პროტ-ი, კელინ-ი, კელარ-ი, მოსენაე, ეპიტირიტის-ი და სხვ.; საკმაოდ მოიპოვება აგრეთვე სოფლის მეურნეობისა და საშინაო ყოფა-ცხოვრების ტერმინები: თოჯ-ი, დიკა, სელ-ი, აჯოჯვა, ასარვა, კოჭობ-ი, კოკა, მოგუ-ი, ჩაფლა და სხვ.

აღსანიშნავია, სხვათა შორის, „დამჭერა“ და „წარმგზავნა“ ზმნების ხმარება მანით, რაც მათ წარმოშობაზე მიგვიბრუნებს: პირველი ნაწარმოებია „მუჭ“-ისაგან ერ სუფიქსის დართვით და შეკუმშვის ნიადაგზე უმარცვლო უ-ს ამოღებით მან-ის შემდეგ; და-მჭჭერ-ა → და-მჭერ-ა, შემდეგ: და-მჭირ-ვა; მეორე კი ნაწარმოებია „მგზავრ“-ისაგან. ორსავე სიტყვაში მ, ზმნის თვალსაზრისით, ფუძისეულად მიდის: დაიჭირე (98,12), წარმგზავნა (35,6 მან იგი)¹.

ძველში თუშუცა არაბულ-სპარსული კულტურული წრიდან შემოსული სიტყვებიც მოიპოვება (ნიკრის-ი, კუმაშ-ი, ლაშქარ-ი. ანჯმან-ი, ფოლ-ი, პასუხ-ი), მაგრამ სპარსობს ბერძნულიდან შემოსული სიტყვები: აპოთიკ-ი², ეპიტროპ-ი, იკონომოს-ი, კანდელ-ი, ტრაპეზ-ი, შტო, პროტ-ი, სუნგელოზ-ი, სოხასტერ-ი და სხვ., რაც ადვილად ვასაგებია, რადგანაც ძველი დაწერილია საბერძნეთის ტერიტორიაზე მდებარე მონასტერში და ბერძნული ენის გარემოცვაში.

41. დასკვნა. გ. მთაწმიდლის თხზულების ენის თავისებურებათა განხილვა გვიჩვენებს, რომ ქართ. სალიტერატურო ენაში დაწყებულია შემობრუნება ძველი ქართულიდან ახალი ქართულისაკენ. გიორგის ბიოგრაფიიდან ვიცით, რომ ის დაიბადა და ბავშობა გაატარა ქციის პირას (თრიალეთში), შემდეგ განათლება მიიღო ჯერ ტაძრისში (სამცხეში) და ხაზულში (ტაოში), მერმე კი საბერძნეთში. კლასიკური ქართულის ძეგლებზე აღზრდილი, ის ცდილობს ძვე-

¹ მანიანი ფორმები სავაგანაც გვხვდება: წარმგზავნა იგინი (ილარაონ ქართვ.: ათონი კრებ. 101,8); წარმგზავნა იგი (გრიგოლ პართელი, 41,29). (გამომცემელს—ლ. მელიქსეთ-ბეგ —ზნნაში ა ჩაუმატებია: წარმ[ო]გზავნა იგი).

² უკანასკნელი ი ქართულში სახელობითის ნიშნად არის აღქმული.

ლი სალიტერატურო ქართულის უკანასკნელი პერიოდის (IX-X სს.) ნორმების მიხედვით წეროს, მაგრამ ვერ აჩერებებს, თავი დაახწიოს ცოცხალი ენის ძლიერ გავლენას. ეს გავლენა თავს იჩენს ყველგან: ფონეტიკურ საკითხებში, სახელთა ბრუნებასა და ზმნის უღლებებაში, სინტაქსურ მოვლენებსა და სიტყვების შერჩევაში; ერთი სიტყვით, ძეგლიდან ჩანს, რომ ქართული სალიტერატურო ენა შემდგარია ახალ გზაზე, მაგრამ ის ჯერ კიდევ თავისუფალია ელინოფილური მიმართულებისაგან, რომელმაც შემდეგში მიმღეობიანი გამონათქმები და მიუშართავი ფორმების ძიება შემოიტანა. აი ეს განსაზღვრავს გ. მთაწმიდლის ადგილს ქართ. სალიტერატურო ენის განვითარებას ისტორიაში: „ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი“ შექველად საშუალო ქართულის დასაწყისი პერიოდის ნიშნებს ატარებს.

ლ ე ჯ ს ი კ ო ნ ი

ინდექსების ახსნა

ლექსიკონში ზმნის გამოსავალ ფორმად მიღებულია საწყისი, რომელსაც პირიან ფორმათა საჩვენებლად ქცევისა და ვნებითი გვარის ნიშნები აქვს მიწერილი. ნამდვილია ეს კატეგორიები თუ მოჩვენებითი (ე. ი. მოეპოვება მათ საპირისპირო ფორმები თუ არა), აქ ეს საკითხი უყურადღებოდ არის დატოვებული; საზოგადოდ ესა თუ ის ინდექსი (ა, ი, ი/უ და სხვ.) მიუთითებს მხოლოდ იმაზე, რომ პირიანი ფორმა სათანადო ნიშნით იწარმოება; სახელდობრ:

ა—პირიანი ფორმა იწარმოება ა ხმოვნით. გარდამავალ ზმნებში ეს არის საარვისო ქცევა.

ი—პირიანი ფორმა იწარმოება ი ხმოვნით. გარდამავალ ზმნებში ეს არის სათავისო ქცევა.

ი/უ—პირიანი ფორმა იწარმოება ი ან უ ხმოვნით (ი-თი I და II ობ. პირში, უ-თი III ობიექტურ პირში). ჩვეულებრივ ეს არის სასხვისო ქცევა. გარდამავლებში ის 3-პირიანია, გარდაუვლებში კი—2-პირიანი.

ი უობ.—პირიანი ფორმა იწარმოება ი ხმოვნით, მაგრამ პირდ. ობიექტი არა აქვს, 1-პირიანია, თუმცა სუბიექტი ბრუნვა-ცვალებადი აქვს.

ი ვნ.—პრეფიქსიანი ვნებითი იწარმოება ი ხმოვნით. ფორმა 1-პირიანია.

ე—პრეფიქსიანი ვნებითი იწარმოება ე ხმოვნით. ფორმა 2-პირიანია.

დ (ან ნ)—ვნებითი სუფიქსიანია და იწარმოება დ (ან ნ) თანხმოვნის საშუალებით. თავში ხმოვანი არა აქვს, ფორმა 1-პირიანია.

ა—დ—ვნებითი სუფიქსიანია (იწარმოება დ-თი), მაგრამ მას კიდევ თავში ა ხმოვანი აქვს. ფორმა 2-პირიანია.

ი/უ—დ—სუფიქსიანი ვნებითი სასხვისო ქცევის ფორმით იხმარება. ფორმა 2-პირიანია.

აუ ინდექსი არ უზის, ეს ნიშნავს, რომ პირიანი ფორმა თავში (ზმნისწინის შემდეგ, თუ ასეთი აქვს) რაიმე ხმოვანს არ მიიღებს.

ეს ინდექსები მიუთითებს მხოლოდ I და II სერიის ფორმათა წარმოებაზე. III სერიის ფორმები კი გარკვეული შაბლონის მიხედვით არის ნაწარმოები.

აქ ინდექსების საშუალებით ნაჩვენებია არა ყველა შესაძლებელი ფორმა ზმნისა, არამედ რაც ამ ძეგლში გვხვდება.

აღნიშნული ინდექსები ზოგჯერ ახსნა-განმარტებაშიც არის ნახმარი სი-
ცხადისათვის, ოღონდ იქ ისინი ფრჩხილებშია ჩასმული.

პირთა რაოდენობა საჭიროების მიხედვით ციფრებით არის აღნიშნული:

1-3. (ან 1)—ზმნა ერთ-პირიანია.

2-3. (ან 2)—ზმნა ორ-პირიანია.

3-3. (ან 3)—ზმნა სამ-პირიანია.

(2)1—ზმნის ფორმა ორ-პირიანია, მაგრამ შინააარსი ერთი პირისა აქვს მხოლოდ.

(3)2—ზმნის ფორმა სამ-პირიანია, მაგრამ შინააარსი ორი პირისა აქვს მხოლოდ.

სხვა ნიშნები

ობ. წყ.—ზმნა იხმარება ობიექტური წყობით.

უპირდ.—უპირდაპიროდ (ე. ი. ზმნას პირდაპირი ობიექტი არ ეწყობა).

უირ.—უირიბოდ (ე. ი. ზმნას ირიბი ობიექტი არ ეწყობა).

უობ.—უობიექტოდ (ე. ი. ზმნას არ ეწყობა ობიექტი, პირდაპირი თუ ირიბი).

სტატ.—სტატიკური ვნებითი.

ადგილები დამოწმებულია თავებისა და სტრიქონების მიხედვით. რადგანაც 118-ე თავი დიდია და სტრიქონების ჩათვლა ძნელი, ამიტომ ადგილის ადვილად მონახვის მიზნით ის ასეა განაწილებული:

118—რაც 50-ე და 51-ე გვერდზეა მოთავსებული.

118 ა—რაც 52-ე გვერდზეა მოთავსებული.

118 ბ—რაც 53-ე გვერდზეა მოთავსებული.

118 გ—რაც 54-ე გვერდზეა მოთავსებული.

ბ.—ბოლოდან (მაგ., 118 გ, 4 ბ. = თავი 118, ის ნაწილი, რომელიც 53 გვერდზეა მოთავსებული, მე-4 სტრიქონი ბოლოდან).

ნ.—ნახე.

ო—ოშკური ბიბლია (978 წ.).

P. P.—Paul Peeters, *Histoires monastiques géorgiennes* (Extrait des *Analec-
ta Bollandiana*, tome 36-37). Bruxelles 1923.

ლექსიკონი შედგენილია ძირითადი ტექსტისათვის. სვინაქსარული რედაქციიდან ამოღებული რამდენიმე სიტყვა იშითაც გამოირჩევა სხვებისაგან, რომ ჩასმულია კავებში (კვადრატულ ფრჩხილებში). ისინი დამოწმებულია გვერდობლივ და სტრიქონობლივ.

N. B. ჰ ასოს იქ მოუდის რიგი, სადაც მოსალოდნელია უი ჯგუფი: კუერთხ, კუთ, კვრიაკე (=კუირიაკე), კულა; საწუთრო, საწუშარ (=საწუშიშარ), საწუნრი და მისთ.

აგარა სახნავ-სათესი ადგილი. აგარანი მონასტრისანი (სისიკონი, კარავანი, ღმრთისმეტყუელი) 102, 1.

აგუსტოს-ი 55, 2 აგვისტო (თვე).

ადგილ. ადგილი ჩუენი 118 ხ, 36; წმიდაჲ ესე ადგილი 118, 16; ამას წმ. ადგილსა 118d, 1; თუსთაცა სულსა და ადგილსაცა 115, 15; მათთჳ ზოგჯერ ადგილსა შექმნიან (საქმელი), ზოგჯერ—სამზარეულოს 96, 3 (ამ შემთხვევაში ადგილსა—ადგილზე, ე. ი. საკელროში); ესე ადგილისა მრორინენი მონაზონნი 95, 2 ეს ერთი მონასტრიდან სხვა მონასტერში მოსიარულე მონაზვნები.

ადგომა ნ. ადდგომა.

ადრე მალე. ადრე შევირყვეით 115, 13.

ავლინ 81, 8. ს. ორბელიანით—სანაგვე, მე კი ეხო მგონია (აშკ.თ).

აზნაურ 35, 13; 104, 11 უმაღლესი წოდების კაცი. აზნაურთა შვილნი 10, 2.

ათოთხმეტ 50, 7; 109, 1 თოთხმეტი.

ათორმეტ 26, 2 თორმეტი (ესეც გვხვდება 21, 4).

ათუალვა. ათუალულ ნანგარიშევი. ოქროჲ განძად ათუალული კელიტრად 31, 6.

ათცამეტ 114, 3 ცამეტი.

ალვა 31, 21 ხე, რომლის სურნელოვანი მერქანი იხმარება, სხვათა შორის, როგორც საქმეველი ნივთიერება (ეს „ალვა“, მაშასადამე, სულ სხვაა, ვიდრე ის ხე, რომელსაც ჩვენში ასეთივე სახელი ჰქვია). ალვაჲ ასი ლიტრად 31, 21.

ამაო. უქმი, ძალას მოკლებული (სინონიმი: ცუდი). **ამაო ყოფა** გაცუდობა, გაბათილება, გაცრუება. რადთამცა პირველი იგი ბჭობაჲ ... ცუდმცა ყვეს და ამაო; არამედ განაცრუეა ღმერთმან ზრახვაჲ მათი და ამაო ყო აღძრვაჲ მათი 118 c, 4—6; **ამაოდ** 55, 12 ცუდად, ტყუილ-უბრალოდ.

ამბორის-ყოფა, ი/უ, კოცნა. ამბორს-უყოფდეს 113, 4; ამბორს-უყვეს 22, 4.

ამბოხ ჩოჩქოლი. ვმაჲ და ამბოხნი 105, 18; **ამბოხება** ურჩება, წინააღმდეგობა. იწყეს თავველობად და ამბოხებად და უმეტეს და უმეტეს აღორძნებოდა ამბოხებაჲ მათი 110, 3—4.

ამიერთვან 29, 12 ამას იქით, ამის შემდეგ. ნ. მიერთვან.

ამისთხცა 14, 5 ამიტომ, ამიტომაც. ნ. -თჳს (თანდ.).

ამოწყუედა (3)2 მოშლა, ამოგდება. და ჩუენი სასენებელი ამოსწყუდოს 118 d, 3.

ანდერიძ 5, 10 წიგნის ბოლოს მოთავსებული ცნობა წიგნის დაწერასთან დაკავშირებულ გარემოებათა შესახებ, ბოლოსიტყვაობა. „ანდერიძ“ (ავტორისა, მთარგმნელისა ან გადამწერისა) დღევანდელი გაგებით წინასიტყვაობას უდრის, მაგრამ მას წიგნის ბოლოს ათავსებდნენ ხოლმე.

ანთება, ი. საწერლად აინთიან 81, 3. ნ. ნთება.

ანუ...ანუ ან... ან. ანუ მონაზონნი, ანუ ერისგანნი 98, 1 ბ (ციტატი ხა-ხე კიდევ ანჯმანთან).

ანჯმან (სპარს.) შეკრება. ანუ კართა ზედა შეკრებასა ანუ მონასტერსა შინა ანჯმანსა 95, 9. [ლელი.

აპოთიკ (*ἀποθήκη*) 98, 1 საწყობი, ბე-
არა-ა (=არარაჲ). რაჲთა არას ვინ ზრუნვიდეს 78, 3.

არა თუ... არამედ. არა თუ უმძიმნ, არამედ უფროსად უხარინ 93, 2—3; არა თუ ულუმბათა და მთაწმიდას ოდენ, არამედ სამეუფოსცა 48, 11—12.

არა თუმცა..., **არცამცა** (რთულს პირობით-შედევობითს წინადადებაში) რომ არ..., არ. არა თუმცა უფალი შეწყულ იყო ჩუნდა..., არცამცა ერთი ქართველი არა იპოვების ამას ვრცელსა და დიდებულსა ლავრასა შინა 117, 6—9.

არამედ 1. მაგრამ. კუალად აღეტყინნეს ჩუნ ზედა ბერძენნი..., არამედ განაცრუვა ღმერთმან ზრახვაჲ მათი 118 c, 6.

2. მაპირისპირებელი კავშირია უარყოფის შემთხვევაში (**არა... არამედ**). რომელმან-იგი არა შეიწყალა თავი თქსი, არამედ ყოველივე მოსწრათებაჲ აჩუნდა 118 b, 14; არა ხოლო საქართველოსა ოდენ, არამედ საბერძნეთსაცა 118, 25.

არარაჲთ არაფრით. არარაჲთ უნაკლულო იყენეს 3, 1 არაფრით ნაკლები არ იყენენ.

არასადაჲთ 70, 7 არსაიდან.

არგან 75, 1 კვერთხი, ჯოხი (სატარებელი).

არცა თუ არც კი. არცა თუ შესაძლებელ არს 118 b, 5; არცა თუ გეგზის 118 b, 17; არცა თუ ფოლსა ერთსა ზედა უფალ იყო 26, 10.

არცადა... **არცადა** 17, 8.

ასაზია მეშველი, დამხმარე, შემწე. უკუეთუ ვინმე იპოვის ასაზიად და ერთი-მეორისა მეშუელი 68, 19.

ასარგა 89, 3. ნ. სარ.

აურაცხელ 119, 17 უთვალავი.

აქა-იქი აქეთ-იქეთ. აქა-იქი ეკუთვებოდა (ჯორი) 112, 20.

აქამომდე 29, 17, **ვიდრე** **აქამომდე** 2, 18 აქამდის (დროს შესახებ).

აღვწება, ე. აღვგზნნეს ჩუნ ზედა 118, 42.

აღღგენა, ა, აყენება. აღღგინა 29, 18 აყენა.

აღღგომა, **აღგომა**. ოდეს ტრაპეზით აღღგის 70, 13; შემდგომად ტრაპეზით აღღგომისა 70, 6; აღღგომილ იყო 45, 2 ბ. ამდგარიყო.

აღღგომა წინა. ნ. წინა-აღღგომა.

აღვსება, ა. ყოვლითა კეთილითა აღავსნა 112, 8.

აღთქუმა, ი/უ. აღუთქუა 19, 3.

[**აღღგესა** აღძრვა, წაქეზება. აღღგესა იგი (ეშმაქმან) მოკლვად წმიდისა (სჯნ. 59, 30)].

აღმართებულ. აღშენებულ იყო და აღმართებულ (ლავრაჲ) 117, 11.

აღმოსავლეთ, **აღმოსავალ**. ამ ტერმინის ქვეშ საბერძნეთში მყოფი ქართველები საქართველოს გულისხმობდნენ ხოლმე; იყო რაჲ თორნიკ აღმოსავლეთს 25, 1; ყოველთა ქართველთა თანა, რომელნი სადაცა არიან: აღმოსავალისათა და შავისა მთისათა და იერუსალემისათა 118 c, 31.

აღმოფხურა ძირ-ფესვიანად ამოგდება; აქ: სრულიად გაძევება. სრულიად აღმოფხურაჲ ჩუნნი ენება 118, 42; რამცა ქართველნი ამის მონასტრისაგან აღმოჰფხურნეს 117, 2.

აღმოკოცა (3)2 (უირ.) ამოშლა. რამცა სახელი მაშენებელთაჲ აღმოჰკოცეს 118 b, 9.

აღორძინება ამოზრდა მცენარისა; გაზრდა, გამრავლება. ზრუნვაჲ ქართველთა აღორძინებისაჲ 118, 36.

ა. აღაორძინა... ტალანტი 50,2; აღგუაორძინენ უფალმან 118 d, 17.

დ. უმეტეს და უმეტეს აღორძინებოდა ამბოხებამ მათი 110,4 უფრო და უფრო მატულობდა მათი ამბოხება.

აღპყრობა ნ. ჯელის აღპყრობა.

აღრაცხვა 108,8. (არაცხვა), აღრაცხუვა დათვლა, ჩამოთვლა. ვინ აღრაცხოს 32,14; აურაცხელთა 119,17. შდრ. აღრიცხვა.

აღრიცხვა 118 b, 18; აღრიცხუვა დათვლა, ჩამოთვლა. რამთამცა აღვრიცხუენით 48,12. შდრ. აღრაცხვა.

აღრჩევა, ი, არჩევა. აღირჩევ 79,21.

აღსასრულ 1. დასასრული (საპირისპიროა: დასაბამ). დასაბამი და აღსასრული 2,3.

2. ცხოვრების დასასრული, სიკვდილი. კეთილითა აღსასრულითა დაიძინეს 118,14; ვიდრე აღსასრულია დამდე თჳსად 107,5. ნ. აღსრულება.

აღსრულება 39,1 სიკვდილი. ნ. აღსასრულ 2.

ა. გათავება. უშფოთველი ცხოვრებამ აღასრულეთ 41,10.

ე. აღესრულა 57,2; 114,1 გარდაიცვალა, მოკვდა.

აღსწრაფა, ი (უოზ.). აღვისწრაფდი ხილვად 45,17 სწრაფად ავლიოდი სანახავად.

აღტყინება, ე, ანთება (ი), აღის მოდება (ე). ცეცხლი მძაფრად აღეტყინა 8,2; კუალად აღეტყინეს ჩუენ ზედა ბერძენნი 118 c, 3.

აღღება, ი. აღიღო ძე თჳსი... და მთაწმიდას მოვიდა 12,3; რამთა აღიღოს ძმ თჳსი 33,2.

აღშენება, აშენება, ა, წყალობა, ბოძება, ჩუქება. ვითარცა ჰნებავენ, აღაშენებენ 115,1 ბ.; ყოვლითავე ფერი-თა აღაშენის 115,22; აღაშენის ანუ ჩოჯითა ანუ საბეჭურითა 68,26; თორნიკის აშენებისათჳს 23,5; 33,4 თორნიკის საბოძვრების გამო, თორნიკმა რომ უწყალობა, იმის გამო.

აღძრვა გამოწვევა, წაქეზება. მტერის მიერი აღძრვამ თჳსი 105,21; მოსაყოველი აღძრეს 118 c, 4; აღძრია იგი მოკლვად 105,5; მეფენი და სთავარნი... წყალობად ჩუენდა აღძრნეს 41,6.

ი ენ. აღიძრნეს ჰამანი ჩუენნი 118,7.

აღწერა დაწერა. აღწერთ დაუტევა 43,1; აღწერნეს ცხოვრებანი მათნი 2,20; მოსაგსენებელი ესე აღწერეთ 118 c, 28; აღგვწერიო 4,3; აღწერილნი (ანდერძნი) 5,10; აღწერილთა წიგნთაგან 2,19.

აღწოდება, ი/უ 3(2) (უპირდ.). აღუწოდა მას სამეფოდ 110,6.

აღჯნა, ი/უ. აღუჯნა და მას და განუმარტებდა 54,5.

აწლა 46,2 აი ეხლა.

აწყუელა (3)2 (უპირ.). ქართველთა შინა-განმცემელ ექმნეს და ასწყვდნეს 118 b, 2.

ახალ-ნერგ ახალ-ჩაყრილი (მცენარე). ახალ-ნერგ იყვნეს წუთლა გვინაწნი 89,4.

ახოვან 7,4 მამაცი, მხნე. ახოვნად 9,4; ახოვნება 2,17; 14,5.

ავოცა. ა-მცა-კოცილ არს იგი 118 d, 7.

ავოჯვა (ვენაგისა) 89,5.

ბ

ბარე. ბარე-მცა 118 c, 10 მაინც, по крайней мере.

ბარძიმ 31, 7; 32, 4 ეკლესიაში სახ-მარებელი მალალ-ფეხიანი ღრმა სასმისი, რომელშიც წირვის დროს უსისხლო მსხვერპლს ამზადებენ (= πιατήριον). **ფეშხუმ** 31, 8; 32, 4 ფეშხუმი, დაბალ-ფეხიანი ფრია სასმისი (= მსახიჯ), რომელიც აგრეთვე უსისხლო მსხვერპლის შეწირვის დროს იხმარება.

ბასრობა ლანძღვა. კიცხვებად და ბასრობა 118 b, 30.

ბაძვა. შურად და ბაძვად მოვიდოდით 2, 14. ნ. მობაძავი.

ბედით ტყუილ-უბრალოდ, ამოოდ. ესთენი განძი ბედით წაქდეს 97, 4.

ბევრ ათი ათასი. ორნი ბევრნი 49, 47 ოცი ათასი.

ბელიარ 105, 1 ეშმაკი; ქრისტეს მბრძოლი, ანტიქრისტე (II კორინთ. 6, 15).

ბერ 60, 10 მოხუცებული. **სიბერე** 70, 2.

ბერძულ 49, 42; 49, 3 ბ. ბერძნული; ბერძულად 4, 1 ბ.; 45, 3 ბერძნულად.

***ბერჯ** ნ. საბრჯე.

ბილწ. ბილწო ჰურიანო 53, 11.

[**ბორგნეულ** (სუნ. 60, 5) გაცოფებუ-ლი].

ბოსტან (სპ.) 98, 1. მთაწმიდის ქართველთა მონასტრის ბოსტანი კელრის საურავი იყო. რადგანაც იქვე ხილნარაც არის ნახსენები (98, 10), ამიტომ ბოსტანში ხეხილი არ იგულისხმებოდა, მაშასადამე, ის მარტოოდენ მწვანის მოსაყვანი ადგილი უნდა ყოფილიყო. მე ბოსტნე 106, 1.

ბოძ: დიდითა ბოძითა 33, 28. **ბოძებულ** 31, 4; ჩიმიშკისა ბოძებული იოვანესდა 31, 2.

ბრალ 80, 3 ბ. დანაშაული; თანამდები ყოვლისა ბრალისა 33, 22.

ბრალემა, ა, საყვედურის თქმა, გაკიცხვა. ფრიოდ აბრალა მას 11, 3; დიდად აბრალეს 33, 17; დიდად აბრალის 61, 5.

ბრალეულ ბრალის მქონე. რაფთა არა ბრალეულ ვიქმნე 3, 6 რომ ბრალი არ დამედოს, რომ არ დამბრალდეს.

ბრძოლის - ყოფა, ი/უ: ბრძოლა-გყვეს 118 c, 19 გვებრძოლნენ.

ბრწკალ ჯვარედი დასადგამი ფეშხუმზე, რომ ზემოდან დასაფარებელი უშუალოდ ფეშხუმს არ ეხებოდეს (= ჰაჩე, ჰაძერიძიჯი). ფეშხუმში კოვზითურთ და ბრწკლით 31, 8.

ბუდე 31, 7 ნაწილის შესანახავი.

ბჟე 1. კარი-ბჟე, მთავარი კარი. ოდესცა ეკლესიას შევიდოდიან, ვიდრე მუჯლთა ზედა არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან წმიდასა ღმრთისმშობელსა, რომელ არს კართა ზედა, არა შევიდიან '64, 1—3 [აქედან არის ღვთისმშობლის ხატის სახელი აჲ: Παναγία-αἴμα; პორტაიტისა („ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელთნაწერი აღაპებით, 1901, გვ. 275. P. P., 43. ნ. კონდაკოვის აზრით, ის ხატი, რომელიც ამჟამად ათონის ქართველთა მონასტერში პორტაიტისის სახელს ატარებს, XII ს.-ის აღრინდელი ვერ იქნება: Иконография Богоматери, II, 1915, გვ. 214—216]. ბჟე, ბჟენი, როგორც ხუროთმოძღვრების ტერმინი, განხილული აქვს ივ. ჯავახიშვილს შრომაში Термины искусств, XV III, 29—30.

2. მოსამართლე. საქმე ბჟისა 74, 2 სასამართლოს საქმე. **ბჟობა** საქმის გარჩევა სასამართლოში, გადაწყვეტილება.

ბჭობითა მეფეთადათა 11, 7; პირველი
იგი ბჭობაჲ 118 c, 5; შემდგომად
ამის მეორისა ბჭობისა 118 c 24;

შემდგომად დიდთა ბჭობათა და გა-
მოძიებათა 118 b, 35. **განბჭობა:** ფრია-
ლთა გამოძიებითა განბჭო 118 c, 20.

ბ

გ ნ. გება.

გაგება ნ. განგება.

გაგზავნა. მონასტერსა არა დაიმჭირ-
ნის, არამედ გარე სოფელთა გაგზავნის
92, 3. შდრ. წარმგზავნა.

გაგონება, ა 3, გაგებინება. ნუჟკუე
და ვერ გააგონო 112, 13 ვაითუ ვერ
გააგებინო.

გადგომა ნ. განდგომა.

გავა ნ. განსლვა.

გავიდა ნ. განსლვა.

გაზრახება, ა 3, რჩევა (ი/უ). გაა-
ზრახეს 51, 12 ურჩიეს.

ე. კელარსა გაეზრახის იკონო-
მოსი 9მ, 9 მოელაპარაკებოდა. დაეთათ-
პირებოდა ხოლმე.

გაკანონება ნ. განკანონება.

გაკუთა, ი/უ, დანიშნა. ნორმის
დაწესება. გაუკუეთეთ ზეთი წელი-
წადსა შინა მეტრად ერთი 119, 4 დაფუ-
ნიშნეთ ზეთი; **გაკუეთილ** გადაწყვეტი-
ლი ნორმა (უმეტესად სასმელ-საჭმლი-
სა) დღიურად ან თვიურად (ილარიონ კა-
ნანახსა) მისცეს მოწაფე და გაკუეთი-
ლი შეუქმნეს, თავისა კრასოფულისაგან
კიდე, კოკად ერთი ღვინო თუესა შინა
და ყველი ერთი და სამი ლიტრად ზე-
თი და დღივ ერთი პური. და ესე იყო
გაკუეთილი მისი 84, 9—11; გაკუეთ-
თილი შეუქმნეს 84, 9; 85, 6; კანანახი-
სა გაკუეთილი 86, 4. სინონიმი: ვან-
წესებული. (ნ.). შდრ. განკუთა.

გალატელთა ეპისტოლე 49, 44 პავ-
ლე მოციქულის ეპისტოლე ჯალატელთა
მიმართ.

გალატოზ 25, 7 კალატოზი.

გალობა (pl. გალობებ-ი) 49, 38 სა-
გალობელი, ჰიმნი.

გამავალ ნ. განსლვა.

გამოვლება, ი/უ, წართმევა. და ესე
ადგილი ქართველთა თავისა რაჲმე
საქმითა გამოუგდოს 118 d, 3.

გამოვალს (გამოსავალი) 31, 4
შემოდის.

გამოზიდვა გადმოტვირთვა. ვ—ღ ნა-
ვისაჲ 89, 3.

გამოთხოვება, ე, დამშვიდობება (ე).
გამოეთხოვა 85, 3.

გამოკითხვა. გ—ღ საქმისაჲ 111, 3.

გამორჩევა ა, ვადაწყვეტა. ესე გა-
მორჩიეს 23, 3.

გამოსავალ შემოსავალი (ადვილ-მა-
ბულიდან). (ნეოს კუნძულისაგან) გამო-
ვალს გამოსავალი ყოველთა წელ-
თა იდ ლიტრად, გინა ათხუთმეტი და
ოდესმე ოციცა 31, 4—6.

გამოსუენება, ი (უობ.), დასვენება.
მშრომელთა და მასურალთადა განეწე-
სა მამასა და შემდგომად დაწესებულთა
წარვიდიან და გამოისუენიან 62,
1—2.

გამოჩენა ნ. გამოჩინება.

გამოჩინება, დ. გამოჩინდა 5, 7;
ი/უ—დ. გამოუჩინდა (ბელიარ კაცსა)
105, 5; **გამოჩინებულ** (მიმღ.). ეგევითა-
რი თარგმანი, გარეშე მათ პირველთასა,
არღარა გამოჩინებულ არს და
ვჭგონებ, თუ არცაღა გამოჩინებად
არს 47, 6—7.

გამოცდილ 92,4; **გამოცდილება**: ზღვსა რაფთურითთ გამოცდილებაჲ არაჲ გუაქუს 25, 5.

გამოძიება საჩივრის გამოკვლევა. ფრიაღითა გამოძიებითა 118 c, 20; შემდგომად დიდთა ბჭობათა და გამოძიებათა 118 b, 35.

გამოწულიღვა, ი, დაწერილებით გამოკითხვა, გამოძიება. გამოწულილა 13, 4; გამოწულილვით აღწერასა 27, 5.

განბჭობა საქმის გარჩევა (სახამართლოს წესით) ნ. ბჭე 2.

განგება, ვაგება, ა, 1. მართვა, გამგეობა (ლაერისა, ეკლესიისა, მონასტრისა, ან დაწესებულების რომელიმე ნაწილისა). დიდისა ლაერისა განგებაჲ 50, 8; რაფთა მიითულოს განგებაჲ შინაი (საკათალიკოსო საყდრისაჲ) 57, 4; საურავი და დახედვაჲ და განგებაჲ (დიდისა ლაერისაჲ) 82, 7; განაგებდა საქმეთა მონასტრისათა 34, 7; მერმე გააგებნ იკონომოსი 99, 3; **განმგებელ** 110, 6; 118, 15 დაწესებულების (ან მისი ნაწილის) სათავეში მდგომი (მე დამადგინა თქუენდა მსაჯულად და განმგებელად 68, 8) ან შეფი, მფარველი (ლესანსენელი მნიშვნელობით სინონიმად ეპიტროპი იხმარება): განმგებელად და ეპიტროპად თვთმპყრობელნი შეფენი განაწესნა 40, 1. აქედანვეა **განსაგებელ, გასაგებელ** (ნ.).

2. გაკეთება. ვინაფთჲან ახალ-ნერგ იყვნეს ვენაწნი, ყოველთა სარითა განგებაჲ უნდა 89, 5.

3. წესი, წესდება (ამ მნიშვნელობით ხშირად სინონიმურად წესი იხმარება). განგებაჲ და წესი 39, 2; საღმრთონი წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა 58, 2; პირველად წესნი ეკლესიისანი და განგებანი ყოვლისა წე-

ლიწდისანი 58, 3; მშლელი განგებასა მამისა ეფთჲმისსა 39, 11.

4. ზეციერის გარიგება, გადაწყვეტილება, провидение. განგებითა საღმრთოჲთა 11, 6. ამავე მნიშვნელობით იხმარება **განგებულება**-ჲ 1, 3; 2, 5.

5. შეკეთება (გან-რაჲ-აგებდეს ბადეთა მათთა, მათ. 4, 21); აქედან- **განსაგებელად** შესაკეთებლად. მოეცესნა ხატი წმ. ი. მახარებელისაჲ, რომელი მხატურისადა მიეცა განსაგებელად 112, 10--11.

ი. ვაგება. ვიდრემდის სახშ განიგის 72, 8 ვიდრე საქმის ვითარებას გაიგებდა ხოლმე.

განგებულება ნ. განგება 4.

განგულება, ი, ფიქრი, ზრუნვა. რაფთა უმჯობესი ჩუენი განიგულოს 118 b, 12.

განგრძობილად 11, 1 დიდხანს, продолжительно.

განდგომა, ვადგომა, ა, ლალატი (პოლიტიკური), აჯანყება. სკლიაროსი გაგუადგა 16, 14. **განდგომილ**. ყამთა განდგომილისა სკლიაროსისათა 118, 12; **განდგომილება**. განდგომილებაჲ სკლიაროსისაჲ 16, 1; განდგომილებაჲ და ორგულებაჲ დასწამეს 116, 4.

განდრეკა გადაბირება. დიდებულნი ყოველნი განდრიკნეს 118 c, 4. ნ. მიდრეკა.

განვრცობა, ა, ვადიდება, ვაფართოება. განაერცეს და განამიდრეს (ლაერაჲ) 118, 12.

განზავება, ე, ვადადება (ე) (სენისა). განეზავოს მკუდინებელი იგი სენი 39, 2ბ. ვადადდოს.

განზრახვა, 1, ი, ფიქრი (ი). განიზრახეს 15, 4; თვსა ნებასა და განზრახვასა შეუღვა 115, 4; ზოგადითა გან-

ზრახვითა 118, 4; ერთითა განზრახვითა 118, 4.

2. რჩევა. განზრახვითა მამისა ათანასესითა 15, 6.

განთევა, ა. ღამესა ათევენ; და ვითარ ღამე განათიეს 56, 4.

განთქმულ. განთქმული ცილობასა ზედა 54, 2 განთქმული კამათში; განთქმული სათნობითა 51, 2.

განთხევა, 1. გაყრა. არა განგუთხინა ტაძრისაგან 118 ს, 8.

2. ვადასხმა. ვარე განთხევაჲ (საჰმლისად) 32, 5.

განკანონება, გაკანონება დასჯა, სასჯელის დადება საზონასტრო წესდების მიხედვით. გელმწიფებაჲ და უფლებაჲ მამასა ეფთუმეს მისცა, რაჲთა, რომელიცა განგებაჲ და წესი ენებოს, იგიცა დაუღვას მონასტერსა და მას ზედაცა განკანონოს 39, 1-3; კრულობითა და შეჩუენებითა განკანონია 39, 12 დაკრულა და შეაჩვენა. „განკანონება“ შეიძღებოდა მძიმედ (67, 3; 76, 5; მძიმედ გაკანონებ 94, 8), ძლიერად (78, 8), ჯეროვნად (50, 5) ან ფიცხლად (66, 5).

განკაფულ დაუძღურებული, დავრომილი (სენისაგან, შრომისაგან). საღობასა შინა განკაფულმან 38, 2; სენთაგან განკაფულისა 34, 5; შრომითა განკაფულნი გუამნი ნათნი 104, 32.

განკითხვა 1. თათბირი, ბჭობა, მოლაპარაკება. თანიერ განკითხვისა არარას იქმოდა 107, 2; განკითხვაჲ წინამძღუარი არს ცხორებისად 107, 10.

2. გასამართლება (ამეორედ მოსვლისას). ღღესა მას განკითხვისასა 119, 17.

განკრომა (2)1 (უობ.). 1. ვაოცება, განცვიფრება. განჰკრთა გონებაჲ ჩემი 46, 1.

2. დაფრთხობა (ვნ.). ვითარცა დახედნა მანკიერმან მან საწეღარმან (იგულისხმება ჯორი), მყის განჰკრთა და იწყო სივლტოლად და აქა-იქი ეკუთებოდა 112, 9.

განკრძალულ. თუსსა მსახურებასა განკრძალულ იყო 115, 7 თავის საქმეზე იყო დამდგარი, მიჩენილი.

განკუეთა, გაკუეთა 1. გაჭრა. განკუეთელ დაურღვეველი. განკუეთეთელი ერთობაჲ 41, 9.

2. ხელის აღება, უარის აქნა, ამოკვეთა. ნებისა თუსისა განკუეთაჲ 27, 2 თავის ნებაზე ხელის აღება.

3. მოშორება, გაცლა. განკუეთელ. შეჩუენებულ და განკუეთილ წესისაგან ქრისტეანეთაჲსა 118 ს, 5.

4. დანიშვნა, დაწესება. გაკუეთილ (ნ.) განღვევა, ა ვნ. განიღვოდა შერიითა 105, 4 შერიით კედებოდა.

განმართება (საჰმლისა) 70, 12 შეკაშმვა, უფრო კარგად გაკეთება.

განმარტება, ი/უ. აღუქსნიდა და განუშარტებდა 54, 5; ეკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხვედ, განმარტეთმცა 54, 7.

განმგებელ ნ. განგება 1.

განმზადება, ი/უ. ტაბლად კეთილი განუმზადა 111, 2.

განმრყუნელი (სენი) 39, 1 ბ.

განმწნობა, ა. განგუთმწნობნ 118 ს, 31.

განროხმა, ი. განიროხნის თავი თუსი 68, 16 გაიროხმებოდა ხოლმე.

განრიანება, ა. გადარჩენა (განსაცდელისაგან). და ჩუენ კირისაგან განგუარიინნეთ 19, 7. ენებითი გვარის საწყისი იქნება: განრომა (ნ.).

განრომა, ვარომა, ე (უობ.). 1. ვადარჩენა (განსაცდელისაგან). მის საუკუნოჲსა განკითხვისაგან განერებით 68, 11.

2. თავის რჩენა. რომლითა გაერე-
ბოდი, იგი ხოლო დაიმჭირე 98,12
რითაც თავს ირჩენ, მარტო ის დაიკავე.
აქედან: **გასარომელ** სარჩო. ჩუენი ყო-
ველი გასარომელი ზღუთ შემოვალს
25,6; თავისა გასარომელსა სრუ-
ლებით მისცემდიან მონასტრით 102,2
(განრომა ვნებითი გვარის საწყისად
მიდის, განრინება კი—მოქმედებითი
გვარისად).

განრყუნა გაფუჭება. მოშლა. გან-
მრყუნელი (სენი) 39,1 ბ.

განსაგებულად 112,11 შესაკყობ-
ლად. ნ. გახგება 5, გასაგებელ.

განსლვა, გასლვა. 1. განავალთა
ძმათა ჰკითხავენ მიზეზსა განსლვისა-
სა 61,2; ვერდინ იკადრის განსლვაჲ
61,3; გავიდიან 97,9.

2. გახდომა. მონასტერი უწყსოდ ვა-
ვა 68,7 გახდება, შეიქნება.

განსუენება, გასუენება მოსვენება.
არა სცემდა განსუენებასა თავსა
თჯისა 50,12 არ ისვენებდა; ქართველთა
განსუენებისათჳს 23,5 იმისთვის,
რომ ქართველთაგან მოსვენებულნი ყო-
ფილიყვნენ.

ი (უობ.), მოსვენება. მრავალთა მათ
ჭირთაგან განვისუენეთ 118 ხ, 2
მოვისვენეთ.

ი/უ (3)2 (უბირდ.) მოსვენება, დავმა-
ყოფილება. ნუჟუჟევერ გაგვისუენოთ
83,6 ვაითუ ვერ მოგისვენათ; ყოვლი-
თა განსუენებითა განუსუენის
118,32 ყველაფერი საჭირო რაბით და-
აკმაყოფილებდა ხოლმე; განუსუენ-
ებნ 28,4; განუსუენის 83,3.

ე. მათცა გაესუენა 37,1 მათაც
მოისვენეს.

განტეგება ნ. გატეგება.
განუკუეთელ ნ. განკუეთა 1.
განფრდილ 42,4 ვაყიდული.

განყოფა, გაყოფა, ი/უ. რომელამე
ლაშქართა განუყო 21,8; ეგრეთვე სა-
შოვალსა მისცეს განძი ინდიკტიონსა ზ
ლიტრაჲ ათოთხმეტი გასაყოფელად
ყოველთა და კუალად ია ინდიკტიონსა
ვაუყვეს სხუად იდ ლიტრაჲ 32,1--2.

განჩინება, ა. დანიშვნა. სპასალარად
თორნიკ ვამაჩინეს 20,4. შდრ. გან-
წყება 3, დადგინება.

განცემა. (3)2 (უირ.). გინა გან-
სცეს მიწად 118 ძ, 1.

განცოფებულ გაბრაზებულნი, გასე-
ლებული. გ—ლი იგი მონაზონი 105,10;
გ—ლმან მან 105,15.

განცრუება, ა. გატუღება. გაბათო-
ლება, გაუქმება. განაცრუვა ონ
ზრახვად მათი 118 ც, 6.

განცბრომა ხუმრობა (?). რეცა გან-
ცბრომის სახედ 55,10 თითქო ხუმ-
რობით. იწყის უბნობად გინა განცბ-
რომად 72,5 დაწყებდა ხოლმე ლაშა-
რას ან ხუმრობას (?).

განძ 1. ოქროულობა, ვერცხლეული-
ბა და თევზები, რაც შეიძლება აიწონოს
ან ფულად იქნეს წაანგარიშევი. ოქროს
განძად ათუალული 25 ლიტრაჲ
31,6; ოქრო-ბეჭედა განძისა ორმე-
ოცდა ოთხისა ღრაჰკინსად 31,2. „განძი“
უპირისპირდება „საფასეს“ ე. ი. ფულს
(ურთიებუთა საფასითა და განძითა
26,2), და ღრისტი ტურფას ან კუმაშს:
სამ გზის დაიტყუენა მონასტერი და, რად-
ცა ღრისტი ტურფად იყო, ყოველი იავარ-
იქნა, და ეგრეთვე განძი და კუმაში
116,9--11; უფრომს ათორმეტისა კენ-
დინარისა შიილო განძი ოდენ, სსუა-
თა ტურფათაგან კიდე 26,2—1 ბ.

2. სიმდიდრე, ფასეულობა საზოგა-
დოდ. ყოვლისა უფრომს ეპისტატისა-
თჳს ჰვედრებნ მამად ეფთჳმე და ეტყჳნ.
ვითა: ნუშცა რად დააკლდების ეპისტატ-

სა, რომელ არა შეწყუბდეს და 30 ანუ 40 მუშაა არა მოატუნოს და ესთენი განძი ბელით წაგდეს 97,1--4. მეგანძურ-ი 85,1.

განძღება, ი. არცა თუ წყლითა განძიდებდეს თავთა მათთა 80,4.

განწყება. ვაწვება, ა. 1. წესის დაღგენა, წესრიგის შემოღება, გარიგება. უმჯობესსა ყოველთასა განაწყებს 1,3; ესრეთ განაწყესა 2,5; ესრეთ განაწყესა. რაითა 39,3; ენა განეწყესა მამასა 60,3; შრომელთა და მათროლთაღა განეწყესა 62,1.

უნარო ფორმები უფრო ხშირია III სერიაში: მამასა გაუწყესებია 72,3; საკელორბასა წესი ესრეთ გაეწყესა 96,1; ჭაბუკთაღა გაეწყესა 59,3; ესეღა გაეწყესა ჩეტრაბეზისაღა 72,1; მოსენათაღა გაეწყესა 103,1 (ნ. კიდევ: 73,2; 75,2). ი.უ. განუწყესნეს წესნი და განონნი 4,13.

2. დანიშნა, მისჯა. ი.უ. გმელისა ბურისა ჭამად განუწყესის მას დღესა 61,7; უღვრობად და უსაჰმლობად განუწყესის მას დღესა შინა 60,13.

3. დანიშნა (თანამდებობაზე), დაღგენა. გახმგებელად და ეპიტროპად თათმანკობელნი მეფენი განაწყესნა 40,1.

განწყებაზედ 1. წესრიგნი მოყვანილი. ყოველივე განწყესებულად იყო 101,3; 2. „გაუყვითლი“ (ნ.). იკონომოსისა განწყესებულნი კრასოვული იყო 100,1.

განპრწნად-ი 79,4 ბ. წარმავალი. უმნიშვნელი.

განწყება 106,3 განძმარი.

გარდავლა. უწყმარად გარდავლო 55,2.

გარდაკლება. მიხეზი გარდავცეცეთა 78,3 (გასამართლებელი) მიხეზი მოესპო, გადაწყვეტლება მიღლო, რომ ყოველგვარი მიხეზის გარეშე...

გარდამოგდება, ა. გარდამოგდლო (ჯორმან ეთუზე) 112,21.

გარდამოჯნა (ხატი) 31,18 ხატი, რომელზედაც ქრისტეს ჯვრიდან გადმოხსნის ეპიზოდია დახატული.

გარდაქცევა, ი. ენ. პირის მობრუნება, ზურგის შექცევა. გარდაიქცეს და მიექცეს ჩუენთა წინააღმდეგობთა 118 c, 26.

გარდავლა, ი. დიდებულად გარდაიქიდა (დღესასწაული) 112,6.

გარდავლობა, 1-ბ., ვასელა. გარდაიქიდა შუდელი ერთი 17,3 ბ.; გარდავდეს ჟამნი რავდენნიმე 116,1.

2-3., ვადასვლა, არ შესრულება. თქუნესა ბრანებასა არა გარდავცდეს 19,4; უკუეთუ ვინმე გარდავცდის მცნებასა 73,7.

გარე (საპირისპიროა: შინა). შინა და გარე 39,3; 93,11; 111,11 ვინა მონასტრისა, ვინა გარე შეტოქთა 93,7; შინაცი და გარეცა 104,1.

გარე განთხევა 52,5 გარეთ გადასხმა.

გარე მიქცევა, ე. გარე მიექცა პირი მისი 53,11 საზე მიექცა (შემდეგ ნათქვამია: მოიქცა პირი მისი 53,16 გამომბრუნდა, ე. ი. განოსწორდა).

გარეშობა. გარეშობას მონასტრისა 23,10.

გარეშე გარდა. გარეშე მათ პირველთასა 47,6; გარეშე საჭიროება მის და უნდობასა საჭმრისა 104,9.

გარე-შექცევა ვერდის ახვევა. ეთე-შექცევათ შეუძლებელ არს 15,ბ.

გარეწარ. რაითა არა დაეიწყებულ იქმნას და გარეწარ ესევეთარი ესე მოავალ-ფერა დღესა 118 c, 29.

გარნა 1. გარდა. სხუასა ნუ ვის ეფენები, გარნა ვაბრელს ზოლო ზუტცესსა 29,13; გარნა თუ 29,20 გარდა იმისა, ი.უ.

2. მარნა (11,4; 11,5; 58,2).

გარომა ნ. განრომა.

გასაგებელ, განსაგებელ მართვა-გამგეობა, ხელისუფლება ან საურავი, საზრუნავი. ბასილი და კოსტანტი მას უამსა წუთლა ყრმა იყვნეს და ყოველი გასაგებელი (განსაგებელი BCD) დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენონსა 18,1—2. ნ. განგება 1.

„გასაგებელი“ და „საურავი“ ამ ძველნი ერთი და იმავე მნიშვნელობით არის ნახმარი გარკვეულ შემთხვევაში: აპოთიკი და ბოსტანი და წისქვნა კვლარისა საურავნი იყვნეს..., ხოლო სპარიკონომოსად და საწანგროდ და სამკედლოდ და ხურონი და კალათატნი და მანდრინნი და ვენაჭნი—ესე იკონომოსისა გასაგებელნი იყვნეს 98,1—5.

გახარომელ ნ. განრომა 2.

გასაყოფელ ნ. ვაყოფა.

გასლვა ნ. განსლვა.

გასუნება ნ. განსუნება.

გასწავლება, ა. ბირველად ქართული სწავლა ასწავა და მერმე ბერძულად ვაასწავლა ყოველითა სწავლულებითა სრულებით 45,3—4.

გახანა, ა (პიოდ. თბიქტით მრავლობით რ-ში) ვადგება. ძრავალნი ძმანი მონასტრისაგან ვაასხნა 73,6; ესე აღვილი ქართველთა გამოუგდოს და ივინი ვაასხნეს 118 ბ, 3.

გახჯა, ი ვნ. განკათხვა (ი ვნ.). გასაპირაღება. მას საუჯუნესა მწარელ გასჯებით 68,9.

გახვევა, ი/უ, (3)2 (აკლია ირიბი) გაშვება. უჯუეთუ ვაგიტევენე 33,14 თქვენ რომ ვაგვიშვა.

გახვანება, განხვანება. გარე განხვანებისათგს 72,7; ი. მამასა გაუწესებია. რომელ გარე ვაგვიყვანო 72,4; გარე ვაიყვანის 72,8.

გაყიდვა. არტა ვაჭყიდღეს 78,8.

გაყოფა ნ. განყოფა.

გაცალება, ა 3, გაცნობა (ა). ყოვე-

ლივე საქმე თორნიკ გააცადა 20,2 გააცნო.

გაწესება ნ. განწესება.

გაწყლომა, (2)1. კელორისა კარსა რად-თუროთით არა გასწყლებოდა შეკრებად 95,6.

გაჯმომა. ფურცელი ხეთა და ვენაჭთაღ გაჯმა 55,3.

გაჯმნა, ი/უ (უბირდ.), გასტუმრება, ვაცილება. ვაუჯმენ 35,4. ნ. ჯმნა.

გბობა. უმგბარი 70,13 უხარმავი, ხარშვა რომ აკლია.

გება, ე. არა ეგების არ შეიძლება. დაფარვაჲ არ ღარაჲ ეგებოდა 14,2; კაცისა წარვლენაჲ არა ეგებოდა 16,6.

გემომახ ხილვა, ი, გემოს ნახვა, გემოს გასინჯვა. ძმათა საქმელი მოაღებისთა ვისა წინა და მისიცა გემოჲ იხილის 70,11; გემოსა იხილავენ (ღუნისასა) 70,4.

გზა. გზითა განო. მისითა გზითა 33,24 მას ვამო, მისი მიწეხით; კრძალვისა გზითა 29,10 მორიდების გამო. **გზის ჯერ:** სამ გზის სანატრელნი 6,7; სამ გზის დაიტყუენა მონასტერი 116,9. ნ. საგზალი. ვაგზაენა, წარმგზაენა.

გზება ნ. აღგზება, მგზებარე.

გინა (გაეშ., წარმოშობით ზმნა, ბეორე პიროს ფორმა). **გინა** უმეტეს 12,7; **გინა** შინა მონასტერსა, **გინა** გარე შეტოქთა 98,6—7. **გინა თუ** (ჩამოთვლიას): **გინა** თუ ხუცესნი, **გინა** თუ დიაკონნი, **გინა** თუ მკამობელნი 63,8; **გინა** თუ ზეთისხილი იყვის, **გინა** თუ ნიგოზი, **გინა** თუ სხუად ხილი 98,7—8; **გინა** თუ მოვლენი, **გინა** თუ ჩადლენი, **გინა** თუ ტყავი, **გინა** თუ საბლები, **გინა** თუ სვლი 101,6-7.

გინება. რადენნი გინებანი 118 ბ, 6; გინებითა და შეურაცხებითა 118 ბ, 21. ნ. მოვინება.

გლახაკ 1. მათხოვარი. პოვა ვინ-
შე გლახაკი, რომელი ითხოვდა ქვე-
ლის საქმარსა 112,16; მრავალნი გლახაკნი ილუაწინა 112,6; ესევითარი რა-
მე მისციან გლახაკთა 104,20; მო-
ნასტერი ზრდის გლახაკთა 104,18;
რაჲ ღმერთსა ებოძოს, გლახაკთა
მიუპყრობლით 42,2; ყოველთა გლახაკ-
თა ეურვიან 40,8.

2. ღარიბი, უჭონელი (აჲონის მო-
ნასტერნი) წუთლა გლახაკ იყენეს 30,3.

3. თავიდაპლობის აღმნიშვნელი სი-
ტყვათა თვის თავზე ლაპარაკის დროს:
აღწერილი გლახაკისა გეორგის მი-
ერ (სათაფრში); გლახაკი ესე ერის
კაცი ვიყავ 33,21; ჩვენ გლახაკთა
გუბობა 118 ა. 17; მონანი ესე შენნი,
მწირნი და გლახაკნი 119,16; გლახაკება.
რაჲთა... გლახაკებით ე-
ყოფებოდი 33,23; გლახაკთა მწირო-
ბით და სიღატაკითა ეზარება 23,3.

გაღოვა, ე. ცვლილებებს 113,7.

გაზობა. იწყო გზობაჲ 53,9; გზო-
ბასა მადლისა მიმართ 126,9; სი-
ტყუათა გზობასათა 54,7; რი-იგი
გზო 53,14; დაჲყენ პირი შენი გზო-
ბარი 54,10.

გაღოლ მათალი ია ვაწრო შენობა,
კოშკი. (ეუთარს სოფელა აქუნდა) გო-
დოდსა შენა მათალსა 57,7; აღვიდა
გოდლად 127,2; ცაიუთა გოდლისა-
თა 128,10.

გაჩნება 1. ღიბრი. ვაგონებ, თუ
47,7; ვაგონებდი 45,10; ნუხაფე
ვისმე ვაგონებდეს 6,5.

2. წარმოდგენა გონებით. ზოგთამე
გონებითა ევენების და ზოგთა შეხედ-
ვითა 91,3.

გრილ 5. სივრილე.

გუალვა. გუალვაჲ ფრიადი 55,1.

გუამ 1. სხეული. გუამითა ძლიერ
108,2.

2. წევრი. რაჲთა არა ყოველსა გუ-
ამსა კრებულისასა განეზავოს მაკუდ-
ნებელი იგი სენი 39,2 ბ.

გუემა. ცემითა და ვუემითა 118 ბ, 3.
ი. ვნ. რ ი გუემაცა 118 ბ, 39.

გულ. გულ-კლებულ ნ. გულის კლი-
ბა. გულ-ვაცხელ ნ. ა ჯიუტი.

გულება. ე. (და)პირება. შემორე მე-
გულებოდა თქუმაჲ ნ. ი ცოტა შე-
მთ ვაპირებდი თქუას; ეგულებოდა
აღსრულებაჲ 39,1 აპირებდა (ე. ი.
მოელოდა) საქედის.

გულის კლება წყენა. არა იყო
ღრტუნება გინა გულის კლებაჲ
33,2 ბ.; ფრიადი გულ-კლებულ ვარს
36,4 ძლიან ევაკლა გულს, ძალიან
გვიწყინს.

გულის საცუთა საიდუმლო. გულის
ნადები. სურვილი. გამოცხადება გულის
სიტყუთა თუხი 33,10; უნდოთაცა გუ-
ლის სიტყუთათა ტირილით გამოუ-
ცხადებნ 37,4; მაქსიმესი რაჲთა გუ-
ლის სიტყუთათა თუხს 49,5 ბ.

გულის წყრომა 33,3 ვაჯაფრება.

გულისხმობს ცოტა აბ, ვაგეზა, მი-
სვედრა.

გულს-მოღვივნათ 119,10 ბეჯითად.

და (ნაწილაჲჲ ცეკული კავშირი).
კინიღა-და 115,3 თითქმის.

დაბა სოფელი. მოგუნეს დაბანი და
სოფელნი 4,12; მოგუნეს დაბანი და
მონასტერი 118,13.

დაბეჭდული-ი (ეგლოვიაჲ) 104,13 ბე-
ჭედ დადებული, გაუხსნელი.

დაგება შერიგება (დაეგე პირვე-
ლად ანთა ნიშნა მათე 5,24). ვიდრე
დაგება დამდე 33,3 შესრულებამდე.

დაგლეჯა. ფიცხელი შფოთი: გინა წუერთა დაგლეჯაჲ გინა მიმთხუე-
გაჲ 68,2.

დადგინება, ა, დაყენება, დანიშვნა. მკარესა მონასტრისასა ყოვლადვე ფრთხილსა და სულიერსა კაცსა დაად-
გინებენ 95,2; მამად დაადგინა 118,23; მე დამადგინა თქუენდა მსა-
ჯულად და განმგებლად 68,8.

დაღვჳა. სკამები საშოვალ დადგი-
ან 59,3.

დაღვჳა ვაჩერება. ჩუენ არა დაე-
დგებოდეთ 115,18 ჩვენ არ ვჩერდებ-
ოდით, არ ვღვებოდით.

დაღვრჳა, ა, დადგომა. და მასვე ზედა დაადგრიან 63,3 და იმავეზე დადგებოდნენ ხოლმე (ე. ი. იჯიუტებდ-
ნენ და არ შერიგდებოდნენ).

დადუმება ი (უობ.). და რად დაი-
დუმე 29,17.

დავეღრება, ვ, თხოვა. ველოსანთა დაჰვედრებენ 65,5.

ე. ლოცვასა დაევედრა 111,2, 11 სთხოვა მილოცე(თ)ო.

დავიწყება. დავიწყებად მოვიდა 118,35 დავიწყებულ იქნა.

დავრდოშილ. ცხედარსა ზედა დაე-
რდოშილი 33,30 ლოგინად ჩაეარდ-
ნილი.

დაომენა, ი. მრავალი შრომაჲ და-
ითმინა 118 ხ, 29. შდრ. მოთმენა.

დათრგუნვა, ი, დატოვება, გაჩერება თავის თან (?). დაათრგუნნის ეამ რაოდენმე 83,2 დაიტოვებდა (?) რამდენიმე ხანს.

დათრება, ა. (წუნამან) დაათრო ყოველი ქლეყანაჲ 55,16.

დათუაღვა. ი/უ ჩათვლა. მიჩნევა. ლოცვადვე დაუთვალის 60,7 ლოც-
ვადვე ჩათვლიდა ხოლმე.

დაკლება. ა. ნუმცა დააკლებ 98,13; ნუმცა ვინ იკადრებს დაკლებასა 119,8; დაუკლებელად 58,4.

ა—დ. ნუმცა რაჲ დააკლდების ეპისტატსა 97,2; დააკლდით ტკბილ-
სა მას და საწადელსა მამასა 113,10.

[დაკრძალვა. დაჰკრძალა კარი სენაკისაჲ (სუნ. 60,3) დაჰხმა].

[დალტობა, ი ენ. დაილტვნეს (სუნ. 59,1) დასველდნენ].

დამარხვა, (3)2 (უირ.), დასაფლავე-
ბა. თჳსაგან დაჰმარხა 44,2 ცალკე დასაფლავა.

ი, დაცვა, შენახვა. მცნებათა ღმრთი-
სათა დამარხვაჲ 41,2; ესე წესი ვიდ-
რე აღსასაჟლადმდე თჳსად დაემარ-
ხა 107,6; ჩაღწულებჲა შეუხებელი და უბიწოდ დაემარხა 108,13.

დამეცება, დ 2, უკუეთუ კულა პური დაჰმეტდის 104,20 თუ პური მოჰრჩე-
ბოდათ ხოლმე.

დამკვდრება, ი/უ. კვალად დაგვნი-
კვდრა ადგილი ჩუენი 118 ხ, 36.

დამოწმება, ი/უ, დაბარება. დი-
უმოწმის, ვითარმედ: ამას ნულაოა იქმ 61,5; გაუჯმენ და დაუმოწმე. რომელ უკამოდ არა მოვიდოდინ 95,4 გაისტუმრე და დაბარე, რომ უდროდ აქ არ იარონ ხოლმე; მტკიცედ დაი-
მოწმა 76,3.

დამტკიცება. სხლათა რათმე წესთა და კანონთა ენება დამტკიცებაჲ 115,4; საშართლობასა და დამტკიცე-
ბასა 118 d, 12; დამტკიცებისა ჩუენისათჳს 118 ხ, 15. **დამტკიცებულ-**ი. დამტკიცებულ ი თჳსსა გულის სი-
ტყუასა 33,11 მტკიცე გადაწყვეტილება-
მიღებული.

ი/უ. ოქრო-ბეჭდითა დაუმტკიც-
ნეს 24,3. ესე ადგილი ნათესავსა ჩუენსა დაუმტკიცონ 118 d, 11.

დამცნება, ა. ბრძანება, სახელმძღვა-
ნელო განკარგულების მიცემა. დაამც-
ნიან 98,11; დამიმცნია მეტრაბე-
ზისადა 72,6; მზარგულისადა დაემც-

ნა 97,6; დაენცნა ნამასა 100,3; ესრეთ დაემცნო 95,2.

დამწყება. კეთილად დამწყესო სამწყესოჲ ესე 118,18.

დამჭირვა დაქერა. ხელში ქონება. თვნიერ მქედელთა და ხუროთა და ვალატობთა და მევენაწეთა და ნავის მოქმედთა და სხუათა ესევეთართა ამის ესევეთარისა ლავრისა დამჭირვაჲ ულონო არს 25,8.

ი. რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თუთ და იმჭირა 21,8; რომლითა გაერებოდი, იგი ხოლო და იმჭირე 98,12 რომლითაც თავს ირჩენ მართოს და იქირე (=დაიტოვე); მონასტერსა არა და იმჭირნის (უწუერულნი) 92,3 ნ—ში არ აყენებდა ხოლმე. დიდითა ბატონითა და იმჭირეს 33,27

დამხედვარ ნ. ეპიტირიტის.

დანაკ. გვხვდება სვინაქსარულ რედაქციაში, სიდაც ის ვრცელი რედაქციის „მხეზლს“ უდრის. შეიქმნა და ნაკი ფრიად დიდი და ეძიებდა ვაშსა მოკლვად მისა (სჯნ. 59,3 ბ.); დაჩხუება დანაკითა (სჯნ. 60,9); მაგრამ იქვე მეორედ ნათქვამია: იგიცა დაჩხუება მახულოთა].

დაპყრობა 118,37.

დარწმუნება. ღმერთმან დაგარწმუნოს 19,4; ფიცით დაგუარწმუნეს 52,9.

დასაბამ დასაწყისი. დასაბამი და აღსასრული 2,3; დასაბამით განსოფლისაჲთ 2,18. როგორც ქრონოლოგიურა ტერმინი „დასაბამითგან სოფლისაჲთ“ მთაწმიდელთა ცნობებაში გულისხმობს ბიზანტიურ სათვალავს, ე. ი. 5508 წელს ქრისტემდე. ამიტომ, როცა ნათქვამია: აღესრულა მამაჲ ჩუენი ეფთაჲში „წელთა დასაბამითგან სოფლისაჲთ 6536 სა წელსა“-ო (114), ჩვენს წელთაღრიცხვაზე გადმოყვანით ეს იქნება

(6536—5508=) 1028 წელი. შდრ. ინდიკტიონი [ქრონოლოგიური საკითხების შესახებ ნახეთ კ. კეკელიძის „წელთაღრიცხვა ძველ საქართველოში“: ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, II, 1945, გვ. 325—341].

დასაყუდებულო 4,13 დაყუდებულის სამყოფელი [იგივე უნდა იყოს, რაც სიხასტერი (ნ.)]. წარმოება არ არის სწორი. მოსალოდნელი იყო ან „დასაყუდებელი“ ან „სადაყუდებულო“ (ნ.).

დახდებულნი (მარბეათანი) 49,38.

დასლვა (შხისა) 69,3.

დახუენება, ი. რამცა ხატთა და სხუენებ დეს სენაკთა შინა 81,5.

დასხდომა. დასხდიან 59,5.

დასხმა დადება (პირდ. ობიექტით მრავ.-ში). წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა 58,2; წესთა, რომელ დაესხნეს მამასა ჩუენსა ეფთაჲშის 105,2.

ი/უ. 1. დადება (მრავლისა). დაუსხნეს სიმტკიცენი 4,14. 2. (უპირდაპიროდ, მაგრამ მისი მრავლობითის ნიშნით) შეკაზმვა (ცხენისა და სხვ.). დამისხნენ სავედარსა 112,13 შემეკაზმე ჯორი [შდრ. დაისხნა კარაულსა თუსსა III მეფ. 13,23 ო; ჰრქუა ძეთა თუსთა: დამისხენით შე კარაულსა. და დაუსხნეს კარაულსა და დაჯდა მას ზედა, III მეფ. 13,13 ო].

ი გნ. (სუბიექტით მრ.-ში): გუამნი პათნი დაისხნეს საფლავსა 104,32; (ნაწილნი) დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა 113,14.

დატვეება, დატეობა, ი/უ 3(2) (უპირდაპირად), დატოვება; ხელის აღება. რათა სხუასა დაუტევებ დეს წინამძღუარსა 39,10; არცა თუ მცირედი რაჲმე დაუტევა ჳელმწიფებასა ქუეშე თუსსა 26,5; დაუტევა ეპისკოპოსობაჲ 35,4; წინამძღურობაჲ მონასტერსა

სად დაუტევა 115,2; ესე ყოველი წარმოთქუა და აღწერით დაუტევა 43,1; არა ჯერ-ვიჩინეთ მოუქსენებელად დატეობად ცხოვრებისა მათისად 3,4.

დატყუენვა ტყვედ ჩადგება ხელში; გაძარცვა. დატყუენა ყოველნი დიდებულნი 21,7; წინააღმდეგომნი ჩუენნი დატყუენენ და ყოველივე ნატყუენავი მათი შენი იყოს 21,3.

ი ვნ. სამ გზის დაიტყუენა მონასტერი 116,9 გაიძარცვა.

დაუბნება, ი, დალაპარაკება. კელარი დაიუბნის 70,12; მზარეული დაიუბნის 70,14; თუთ ვავიდის შტოსა და დაიუბნის 58,1 ბ.; დაიუბნის ძმანი სწავლითა სულიერითა 77,1; ეკლესიას დაიუბნის ძმანი 74,2; დაიუბნის წიგნთაგან დაზეპირით 68,5.

ე. დაეუბნის მევაჟინესა 70,4.

დაუკლებელად 58,4.

დაურგება, ი, საურავი საქმის ვაკეთება. უკუეთუ საკრებულოდ რაიმე (საქმე) არნ, ძმათა უკმის და მათ თანა დაიურვის სამამოს 74,5; ვე დაურგება დმდე ყოვლისა საურავისა 112,4.

დაუყენებელად ნ. დაყენება.

დალაცათუ 23,4; 40,4; 59,1; 104,8 თუმცაღა.

დაყენება შეჩერება. დაუყენებელად აღმოდინ (სიტყუად) უწმიდეს ყოველთა ქართველთასა 46,9.

დაყოფა 1. დაზმა, გატარება (დროისა). მრავალნი წელნი დაყვნა სნეულებასა შინა 50,6; დაყვნის დღენი მრავალნი 51,21.

2. ამოგება (სარკმლისა, კარისა); აქედან: ი ვნ. დაიყავნ პირი შენი 53,10; 54,10; დაიზმას, დაიხუროს (ე. ი. დაღუმდეს).

დაყუდება განცალკევებით ცხოვრება (ბერისა). ბერი იოვანე გრძელის ძე

ცხოვრებოდა დაყუდებით ოთხთა ეკლესიათა ლავრასა 35,2; იგიცა (ე. ი. არსენი ნინოწმიდელი) დაყუდებით ცხოვრებოდა თვისსა მოძღურისა თანა 35,7; სახედ დაყუდებისა 49,23. ნ. დასაყუდებულო.

დაშთომა დარჩომა, დარჩენა. არცაღა სიტყუად დაშთომილ იყო მის თანა 45,11; რომელნი დაშთომილ ვიყვენით 116,8; შინა დაშთომილთა 60,4.

დაჩურჩნა ჩურჩული, ხმა-დაბლა ლაპარაკი. იღუმალ დაჩურჩნიან 71,7 [შდრ. იხილა რად დავით, რამეთუ ჩურჩნიდეს რასმე ურთიერთას მონანი იგი, II მეფ. 12,19 ო].

დაჩხუება დაჩხება, დაჭრა. იწადა მახლი და უწყალოდ დაჩხუება სანატრელი იგი ძმა 105,15; იგიცა დაჩხუება მახლითა 105,17.

დაცადება, ა, თავის დანებება, შეწყვეტა. აქა უკუე დავაცადოთ ესევეთარისა ამის პირისათუ სიტყუად 32,18; რაოდენიმე მოვივსნოთ და სხუად იგი დავაცადოთ 30,7; კეთილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დააცადებდი 50,11; დააცადე სოფლიოთა მავათ საქმეთა უბნობად 29,12.

დაცხრობა, ა, დაწყნარება. ეპიტორიტისთა დააცხრვიან (ძმანი) 66,3.

დაძინება, ე. შინა ვილძებ და (ეკლესიასა) მით დამეძინებიან 94,4.

დაწამება, 3. განდგომილებად და ორგულეობად დასწამეს 116,5.

დაწესებულნი. უკუეთუ ვინმე არა მივიდის დაწესებულთა ზედა ცისკრისათა 60,4; შემდგომად დაწესებულთა წარვიდიან (შშრომელნი) და გამოისუენიან 62,2 (ეს უნდა ყოფილიყო ცისკრის ლოცვა პირველი რეკის შემდეგ. მუშა ბერებს ნება ეძლეოდათ, რომ დაწესებულთა

შემდეგ მოესვენებინათ მეორე რეკამდე).

დაჭირვება, ა, გაჭირების მიყენება. ეგე მტერისა საფრცქ არს, რაჲთა მცირისათჳს დიდი დაგაჭირვოს 94,5.

დახედვა თვალ-ყურის დევნება. საურავი და დახედვაჲ და განგებაჲ (დიდისა ლავრისაჲ) 88,7. აქედან: **დამხედვარ-ი** (ნ. ებიტირიტისთან).

დახრწვევა, ე. დაეხრწეოდა თარგმანებისაგან 109,6 ცდებოდა, ხელი ეშლებოდა თარგმნაში.

დახუღომა, 2, შეხვდომა. ესევეთარი რაჲ ჟამი დახუდა იოვანეს 19,1.

დაჯსნა, დ. დაჯსნდის 62,3 დაუძღურდებოდა ხოლმე (მუშაობისაგან); უღებნი და **დაჯსნილნი** 65,4.

დაჯშვა დახურვა (კარისა). დაჰქშა კარი მოწაფემან 105,9.

დაჯღომა. დაჯდა... და განბჰო 118 c, 19—20.

დაჯერება, დ 2. უკუეთუ ვინმე ტრაპეზსა ოდენ ვერ დასჯერდებოდის 89,11 თუ ვინმე არ დასჯერდებოდეს (ე. ი. არ იკმავებდეს) მარტო იმას, რაც ტრაპეზიდან მიეცემა.

დგომა. საშოვალ ეკლესიასა დგომაჲ 59,3; ეკლესიის დგომასა მვნე, რ დგან იგი თჳნიერ კუერთხისა 103,5; დგან იგი ეკლესიას 58,9.

დეკანოზ 59,6. P.P.-ის თანახმად (გვ. 41), ამ ტერმინით ძველად ქართულში აღინიშნებოდა *ἐκκλησιαρχος* (შდრ. კ. კეკელიძე, *Литург. пам.* 479, 868. 2 და *Иерус. канонарь*, 327).

დიად დიდად. დიად საჭიროჲ საქმე 61,3.

დიაკონ. გინა თუ ხუცესნი, გინა თუ დიაკონნი, გინა თუ მჟამობელნი 60,9; ხუცესნი და დიაკონნი 84,5; აღდგომისა დიაკონნი 84,2; **დიაკონობა**. მრავალნი წელნი დაყვნა დიაკონობასა შინა 84,5.

დილოლონ 49,51; 51,1 წიგნის სახელია (გრიგოლ პაპისა).

დიდებულ. დიდებული და წარჩინებული 7,2; საბერძნეთისა დიდებულნი 117,14; დიდებულნი ყოველნი 53,4; დიდებულთა და მთავართა პალატისათა 113,3.

დიკა 90,3 პურია ერთგვარია.

დრაჰკან (ნათ. დრაჰკნისა, ვით. დრაჰკნად) 31,17; 91,5 თავდაპირველად დარეპული ანუ დარიოს მეფის მოჭრილი ფული, შემდეგ ფულის ერთეული ოქროსი (აჭარიანის ლექსიკონი II, 383). ჯუარცუმისა ხატი ცკლოანი დიდი, ას დრაჰკნად ფასებული 31,17; ოქრო-ბეჭედი განძისა ორას ორმეოცდა ოთხისა დრაჰკნისაჲ 31,2; გაყიდეს მონასტერი იგი სამას ორმეოც დრაჰკნად 80,4; უფროდს ათას ხუთასისა დრაჰკნისა უწერია წიგნი 111,8; ამათი მირჩენია შეწყნარებაჲ, ვირე ათასიმეცა ვინ დრაჰკანი მომცა 83,10.

დრისტი. სამჯერ დაიტყუნა მონასტერი და რაჲცა დრისტი ტურფაჲ იყო მამათა ჩუენთა მოგებული, ყოველი იავარ-იქმნა, და ევრეთვე განძი და კუმაში 116,9—11. ს. ორბელიანის მიხედვით, რომელიც ამავე ადგილს იმოწმებს, „დრისტი“ სასალუქო ჭურჭელს ნიშნავს, რომელსაც დ. ჩუბინაშვილი ასე თარგმნის: *изыянная посуда*; მე კი მგონია, რომ ეს არის სპარს. სიტყვა, რომელიც დღევანდელ სალიტერატურო ენაში **დურუსტი**-ად გამოითქმის და ნიშნავს, სხვათა შორის, მთელს, სრულს, ნამდვილს. „დრისტი ტურფა“ —საუცხოვო რამ, საუკეთესო.

დრტუნვა უკმაყოფილება, პროტესტი. ყოვლადვე არა იყო დრტუნვაჲ 68,3 ბ.; უდრტუნველად 12,6; 90,5.

დუკა (*dux*) ძმაჲ ვენევენტოს დუკისაჲ 51,3.

დღე. დღე ყოველ 60,6 მთელ
დღეს. **დღივ** 84,10 დღიურად; **ზრომისა**

დღე 73,2 სამუშაო დღე. **დღისი** დღი-
სა. დღისი იგი ლოცვად მათი 60,6.

ქ

ეგების ნ. გება.

ეგევითარ. საზოგადოდ ეს სიტყვა „ნიგნაირს“ ნიშნავს, მაგრამ ამ ძეგლში ის ჩვეულებრივ დღევანდელი „იმნაირის“ ნიშნავს. ნიშნავს იხმარება: არცა ვინ იყო ეგევითარი კაცი, რომელმანმცა სრულ-ყო ნებად გულისა მათისა 16,6; ეგევითარმან მან განთქუმულმან და საჩინომან კაცმან 26,6.

ეგრე. ვინაფთვან ეგრე მოჰქდა 68,7.

ეგრეთვე. ეგრეთვე მევაჟინენი 96,5; ეგრეთვე განძი და კუმაში 116,10.

ეგლოგია (ἐπιλογία) ძღვენი, შესაწირავი, ფულადი დახმარება. ეგლოგიასა წარსცემნ 35,13; გინა თუ ეგლოგიასა ვისმე წარსცემნ 71,3; მრავალ გზის ეგლოგიასა წარმოსცემდეს 104,12.

ეპისტატე (ἐπιστάτης ზედამდები, მოძღვარი) „რომელ არს მუშათა უხუცესი“ 98,1.

ეპისტოლე (ἐπιστολή) სახელია ახალი აღთქმის ზოგიერთი წიგნისა, რომლებიც წერილის ანუ მიმართვის სახით არის დაწერილი და რომლებიც უმთავრესად პავლე მოციქულს ეკუთვნის. თარგმანებად გალატელთა და თესლონიკელთა და კრომაველთა ეპისტოლისა 49,36.

ეპიტირიტისი (ἐπιτιμήτης). ორნი ეპიტირიტისნი, რომელ არიან დამხედვარნი, დაედგინნეს, ერთი უხუცესი და ერთი უმრწემესი 60,1; 66,3.

ეპიტროპ (ἐπίτροπος) მზრუნველი, შეფი. განმგებელად და ეპიტროპად თვთმპყრობელნი მეფენი განაწესნა 40,1.

ერ ხალხი. ფრიადი ერი 112,22 (ან: ერი ფრიადი 56,2) ბევრი ხალხი; ყივილი ერისა მრავლისა 56,8; სხუად მოცალე ერი 73,3; ერისა საურავთა თანა 88,1; სხუადცა ერი მოსლვად არს 51,15; არა მცირედნი ნათესავნი და ერნი 33,5 (უკანასკნელ შემთხვევაში „ნათესავი“ და „ერი“ სინონიმურად არის ნახმარა). ნ. ერისგანი-ი, ერისკაც, ერის კრება, საერო.

ერთ (მრ.-ის ფორმით: **ერთ-ნ-ი**—ზოგიერთნი). ერთთა ჩოჯათა მიამთხვან ღუედითა 68,17. **არცა ერთი რაჲ** არაფერი, არავითარი. არცა ერთი რაჲ უგმს ჩუენმიერი ვსენებად 2,5; არცა ერთი რაჲ ზრუნვად აქუნდა 118,36.

ერთად. ყოველნი ძმანი ერთად შეეკერბით 118,4.

ერთგან ერთად. ენება, რაჲთამცა ერთგან იყენეს მონასტერსა 51,9. საწინააღმდეგოა თვს-თვს: ლიტონთა დღეთა თვს-თვს ილუწიდიან, ხოლო დღესასწაულთა და კვრიობათა ერთგან აღასრულიან წესი ლოცვისა და პირი ერთგან ივსნიან 104,21—23. ნ. ერთად.

ერთი-მეორე. ერთი-მეორისა მეშუელი 68,19.

ერთმანერთ. ერთმანერთსა თანა უბნობად 67,1; ერთმანერთისა მიმართ 67,1.

ერთობა. ერთითა ერთობითა 118 c, 30.

ერისგანი საერო წოდებისა, არა სასულიერო. სამონასტრო ცხოვრებაში მისი საპირისპიროა „მონაზონი“: ანუ

მონაზონნი, ანუ ერისგანნი 98,1 ბ.; ორნი ერისგანნი ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად 93,1; კელართადა ებრძანა, რაათა ერისგანთა იგინი ისტუმრებდენ და უჯმნიდენ 95,5. სინონიზია „ერის კაცი“.

ერის კაც. იგივე ჩანს, რაც „ერისგანნი“. გლახაკი ესე ერის კაცი ვყავს სოფელსა შინა მყოფი 33,21.

ერის კრება ხალხის შეკრებილება, აურ-ზაური, მოვიდა თჳსი ჩემი თორნიკ და მისითა გზითა დიდთა შუღლთა შთავგარდი და ერის კრებასა 33,25.

ესე 1. (ზმნიზ.) ისე. ესე კულა 74,5; 81,1 ისე კი (?).

2. (ნაწილაკი). რომელნი-ესე 80,6.

ესევითარ 1. 25,8; 101,7 ამგვარი. ესევითარსა მას მზაკუვარსა 118d,8.

2. (ჩამოთვლის შემდეგ შრ.-ში) და ესევითარნი ი. თ. ი. თჳნიერ მკედელთა და ხუროთა და გალატოზთა და მევენაჯეთა და ნავის მოქმედთა და სხუათა ესევითართა 25,3.

3. იმნაირი, ხ. ხუცესი იგი ესევითარი კაცი იყო, რ. ლ 29,13.

ესეზომ. ჩვეულებრივ „ამდენს“ ნიშნავს, მაგრამ აქ „იმდენის“ გაგება აქვს:

ესეზომი მჭურვალეზაჲ აჩუნა 26,8. **ესთენ** ამდენი. ესთენი განძი 97,4 (მიღებულია „ესოდენ“-ისაგან, რომელიც აგრეთვე გვხვდება (ნ. შემდგომი).

ესოდენ 1. ამდენად. მას ჟამსა წუთლა გლახაკ იყენეს და არა განმრავლებულ ესოდენ 33,4; 2. იმდენად. ესოდენ ლმობიერ იქმნიათ 77,1.

ესრეთ 1. (ზმნიზ.) ასე, ამგვარად. პირველითგან ესრეთ იყენეს 6,5; და ესრეთ ორნივე ჰმადლობდეს ღმერთსა 55,2 ბ.

2. ისე. ვითარცა თჳსი და მეცნიერი, ესრეთ მოიკითხეს 51,6.

ექსორია (მწიგნი უცხო ქვეყანა, უცხოება). ექსორია იქმნა 116,6 გაძევებულ იქნა უცხო ქვეყანაში, გადასახლებულ იქნა. **ექსორიობა.** აღესრულა ექსორიობასა შინა 115,7; მიიცივალა ექსორიობასა შინა 118, 38, 41.

ეშმაკ. აღძრა ეშმაკი 106,1. საბრჯეთაგან ეშმაკისათა 119,3 ბ; მახული იგი **საეშმაკოჲ** 105,15. **ეშმაკიულ-**ი 44,4.

[**ეჳა** განცვიფრების გამომხატველი შორისდებულო. ეჳა საკრველი დიდებული! (სჯ. 56,23)].

კ

ვან 5. სავანე.

ვაამე. ვაამე უბადრუკსა 111,12.

ვაჟინ 5. მევაჟინე.

ვე (ნაწილაკი). კაცნი, რომელთა ღირსვე არა იყო სოფელი ესე 80,4 კაცნი, რომელთა ღირსიც კი არ იყო ეს ქვეყანა. ორნივე 55,1ბ.; მათ თანავე 39,6. ნ. ყოველ, ყოვლადვე.

ვედრება. 1. თხოვნა, ხვეწნა. ვედრებანი და ქენებანი 16,2ბ.; იწყეს ვედრებად მისსა 17,2; რაჲ ესმა ვედრებაჲ მათი 17,3; წიგნები ვედ-

რებისაჲ 19,3 ბ. თხოვნის წერილები: ჰვედრებნ 97,2 ეხვეწებოდა ხოლმე. ე. ევედრებოდა 34,1 ეხვეწებოდა.

2. ლოცვა. ხატი ვედრებისაჲ 31,17; 32,6 ხატი, რომელზედაც შუაში მაცხოვარია მოთავსებული და აქეთიქით ხელეზაპყრობილი ღვთისმშობელი და იოვანე მახარებელია დახატული. ე. წ. „ღვისი“. ე. ცრემლითა მჭურვალითა ვევედრებოდე ღმრთისმშობელსა 45,14.

ველაზმაგ ნ. მელაზმაგ.

ვენაჯ 1. (უმეტესად მრ.-ში). ვაზი. ყურცელი ხეთა და ვენაჯთაჲ გაჯმა 55,3; ახალ-ნერგ იყენეს ვენაჯნი 89,4; ვენაჯთა ასარვასა გინა თუ აჯოჯვასა 89,3.

2. ვაზნარი, ზვარი. მისცეს მუნვე ვენაჯი რჩეული, ხუთ ლიტრად ფასებუ-ლი 32,12; უფროდსნი დღენი ვენაჯ-თა შრომასა შინა დაყვნიან 89,6. ზვა-რი („ვენაჯნი“) იკონომოსის გასაგებელ-ში შედიოდა (98,4—5), ამიტომ „კელარ-სა ვენაჯთა ზედა ყურძნისათჳს არა ჰქონდა გელმწიფებაჲ“ 98,5. **სავენაჯე** (საქმე) 74,4.

ვერარა. ვერარაჲთ ვერ დაარწ-მუნა 104,6.

ვეშაპაკ 32,11 (შდრ. გამოსლვათა 28,13). ამ ძეგლში ვეშაპაკებად თათქო λεπινძეს იგულისხმებო (P.P., 27).

ვიდრელა 55,2; 77,4 ისე რომ, იქა-მდის რომ.

ვიეთმე, ვიეთნიმე ნ. ვინმე.

ვითა (— ვითარ, ვითარმედ) **1.** რო-გორ. და თუ ვითა მოჰქდა, არა უწ-ყი 33,24. **2.** რომ. იტყუნ მამაჲ, ვითა 83,9; უბრძანა, ვითა 55,10; შეეთუა-ლა..., ვითა 72,6; შეეთუალე, ვითა 72,3. **3.** როგორც მაგალითად. ესე კუ-ლა ვითა 115,24.

ვითარ-იგი 118 b, 25 როგორც მაგა-ლითად.

ვითარმცა 70,16 ვითამც (ვითომც).

ვითარცა როგორც. ვითარცა ხე-დავთ 6,4; ძე ჩემი, ვითარცა ობო-ლი 11,5.

ვითარცა სახედ 118,27 როგორც მა-გალითად. **ვითარცა... ვგრეცა:** ვი-თარცა ბრძანონ, ვგრეცა ქმენ 33,15.

ვინ ვინმე. უცხოჲ ვინ 29,20; რაჲ-თა არას ვინ ზრუნვიდეს 78,3; გინა სხუაჲ ვინ 118c, 34. ვირე ათასიმცა ვინ დრაჰკანი მომცა 83,10; რომელი-ცა ვინ სათნობეჲჲ გამოიძიოს 108,11; არცალა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი, არცალა სხუასა ვის 17,8; **ვინცა ვინ** 87,1 ვინც უნდა.

ვინაჲთგან 8,1; 9,4; 10,1; 12,1 რაღ-განაც.

ვინაჲცა 40,9; 51,18; 105,7 ამიტომ.

ვინმე. მო-ვინმე -ვიდა მონაზონი 51,1. მრ. სახ. ვიეთნიმე. უკუეთუ ვიეთნიმე შეილაღნიან ძმანი 63,1; უკუეთუ ვიეთნიმე მოცალედ იყვნენ 83,7; მოთხრ. (და შიც.): ვიეთმე. უკუეთუ ვიეთმე ტყუვილით სიტყუაჲ რაჲმე უთხრიან 76,2.

ვირე ვიდრე. ამათი მირჩევია შე-წყენარებაჲ, ვირე ათასიმცა ვინ დრაჰ-კანი მომცა 83,1 ბ.

ვლტ, ი ვნ. გაქცევა. ივლტიოთ ჩუენგან 33,19 გაგვირბიხართ; რაჲთა ივლტოღის სჰანიად 33,2; ივლტო-და წარსლვად 105,16. **ე.** ევლტოდა დიდებასა 9,2; 57,5 გაურბოდა. ს ივლ-ტოლაჲ იჯუმი 8,7 გაიქცა.

ვენება 1. მრავალფერთა ვნებათა-თჳს 95,7. **ე.** ევენების 91,3. **სავნე-ბელი** 91,5; **მავნებელი** 91,2.

2. ავადმყოფობა, სატკივარი. არა რაჲ არს ვნებაჲ შენ თანა 46,6; ყოფ-ლითურთ მთელი და უვენებელი 45,1 ბ.

ვრცელ დიდი, обширный. ესევი-თარისა ვრცელისა ლავრისა 25,8; ესევითარსა ამას ვრცელსა და დი-დებულსა ლავრასა 117,9. **ნ.** განვრცო-ბა, სივრცე.

ზ

ზაკუვა დანაშაულებრივი მოქმედება. რაფთა ცა ღონითა ანუ მანქანებითა ანუ საფასისა სიხარბითა ანუ სიყუარულითა ბერძენთადათა ანუ კაცისა ვისმე შეპოვნებითა ანუ სხვთა რაფთვე ზაკუვითა ეორგულოს 118 c, 1 ბ.; უზაკუველი მორჩილება 41,4; 41,9. **მზაკუვარ-ი** 54,6; 118 d, 9. მზაკუვარებათაგან კატაძსა 119, 3 ბ.

ზამთარ. ჟამსა ზამთრისასა 118 ხ, 22.

ზარ 56,7 დიდი შიში.

ზარდ ნ. ზრდა.

ზეგარდამო ზეციერი. ზეგარდამო მათა ზადლითა 58,1; 104,4.

ზედამიწვენით ზედმიწვენით, ზუსტად. უკუეთუ ზედამიწვენით არა იკოდინ 76,3.

ზედაჲს-ზედა ზედიზედ. ზ.-ზ. მიუწერნ 35,12; ზ.-ზ. მოუწერნ 48,4; ზ.-ზ. ეუბნებინ 53,5; 55,4; ზ.-ზ. მოვალნ 51,20; ზ.-ზ. მივალნ 90,6. წინამძღუართა ზ.-ზ. ცვალებად 110,3.

ზეთ. უკუეთუ ზეთი აკლდის (საქმელსა) 70,12; სამი ლიტრაჲ ზეთი 84,10; გაუკუეთეთ ზეთი წელიწადსა შინა მეტრაჲ ერთი 119,4 --5.

ზეთისხილ 98,7; 100,4.

ზემო 1. (ზნნიზ.). ეა ზემო წეთილ არა 118,14; ეა ზემო მოვიტყენეთ 118,33. 38. **ზემორე** ცოტა ზემოთ; რომლისა-იგი ზემორე მეგულდებოდა თქუმად 6,1; ვითარცა-იგი ზემორე ვთქუთ 45,2.

2. (ზედსართ.). ამის ზემო წერილისაგან კიდე 32,16; კელინნი, რომელთა ზედა წააგეს საწინებელად; ზემოთა ზედა 500 დრაჰკანი, და ქუთემოთა 100 დრაჰკანი 31,23. ზემონი ქუეყა-

ნანი 20,6 კოროხის სათავეში მდებარე ქვეყნები.

ზეპირით ზეპირად. დაიუბნის წავნთაგან და ზეპირით 68,5.

ზიარება. ვიდრე ჟამისა ზიარებადმდე 55,15.

ზნონება ფრთხობა. სიმედგრე მისი (ჯორისა) და ზნონებაჲ 112,15 („ზნონი“ და „ზნაქიერი“ ამ ძეგლში ჯორის მიმართ ხმარებისას; სინონიმებია).

ზოგ (მრ. **ზოგ-ნი**), **ზოგ-მე.** ზოგთამე გონებითა ევენების და ზოგთა—შეხედვითა 91,3.

ზოგად (ზნნიზ.) საერთოდ, საზოგადოდ (საპირისპიროა: თვთოფულად). ყოველთავე ზოგად და თვთოფულად კაცად-კაცადსა 30,5.

ზოგად (ზედსართ.) საერთო, საზოგადო. ზოგადითა განზრახვითა 118,2 (ამას უპირისპირდება ასეთი გამოთქმა: თვსსა ნებასა და განზრახვასა შეუდგა 115,4, ხოლო სინონიმური გამოთქმა: ერთითა განზრახვითა 118,4).

ზოგჯერ...ზოგჯერ 82,4; 96,2--3.

ზრახვა ლაპარაკი. მსჯელობა, კამითი. იწყეს ზრახვად მჯულისა 53,7; იიძულა ზრახვად მისა 54,4.

ა, რჩევა. აზრახა მასცა მოკლევად 106,2.

ე. რაჲთა ეზრახოს 53,6.

ზრდა კმევა, ცემა. მონასტერი ზრდის გლახკთა 104,18; ვუზრდილიან 118 ხ.25. ნ. საზრდელ.

ზრუნვა. ზრუნვაჲ დიდისა ლავრისაჲ 88,5; 110,1; ყოველი ზრუნვაჲ და საუთავი მონასტრისაჲ 50,4; დიდსა ზრუნვასა შინა იყენეს 16,6 დიდ საგონებელში იყენენ.

ზუაობა ამპარტანება. ზუაობითა ჰურიებრივითა 54,2.

ზღვევა სასჯელი. ზღვევაა რამე სულოერი 29,7; რადთა ზღვევაა რამე მოვატყუა სულსა შენსა 29,11.

ზღუა. ზღუსა გამოცდილება 25,5. ზღვთ შემოვალს 25,6; ზღვთ და კმე-

ლით 118 ხ, 18; იმერად ზღუადმდე 23,10.

ზღუდე. სახლნი, შუდ ლიტრად სყიდულნი ზღუდითურთ 32,11; ცეცხლითა დაწუნის ზღუდესა შინა 78,2 ბ.

თ

თავ 1. დასაწყისი, მთავარი. სათნობათა ყოველთა თავი მორჩილებაა არს 27,1.

2. თვითეული მხარებლის წიგნი. თარგმანებად იოვანეს თავისა სახარებისა 49,2; თარგმ. მითეს თავისა სახარებისა 49,40.

3. თავით თქსით თვითონ, თავისი ნებით. თვთ თავით თქსით ჰმსახურა 112,7; ჩუენ თავით თქსით არა-რად აღგუწერია 4,3.

4. (უკუქც. სახელთნაცვ., იხმარება მრ. რ.-შიც). ვინაჲთგან არა გუნებაეს მცირედცა იძულება თავთა თქსთა 80,9; არცა თუ წყლითა განიძლებდეს თავთა მათთა 80,4.

თავად-ი თვითონ. თავადი წიგნთა საღმრთოთა თარგმანებასა შეუდგა 109,9; თავადი მყუდროებით ცხოვნდებოდა 118,23 (შდრ.: თვთ თავით თქსით ჰმსახურა 112,7).

თავისა თავისი. კურაპალატისა და თავისა წიგნები 20,4; თავისა კრასოულისაგან კიდე 84,9; თავისა რადთმე საქმითა 118 ძ, 2; რამცა ნახნა თავისა უფლისწულნი 85,4 [აქ „თავისა“ ნათ. ბრუნვის ფორმა ჩანს „თავ“ სიტყვისაგან, რომელსაც უკუქცევიით სახელთნაცვალის მნიშვნელობა აქვს. მის პავივრად რომ „თქსი“ ჩავსვათ, ერთ შემთხვევაში გვექნება „თქსი“ (თქსი წიგნები); მეორეში „თქსისა“ (თქსისა

კრასოულისაგან კიდე), მესამეში „თქსითა“ (თქსითა რადთმე საქმითა), მეოთხეში კი—„თქსნი“ (თქსნი უფლისწულნი)].

თავს-ღება, ი, თანხმობა (დ), კისრება (ი), თავის თავზე მიღება. არა თავს-იდებდა შფოთთა შთაერდომად 34,4; არა თავს-იდებდა არგნითა ეკლესიად შესლელად 75,1; არარას თავს-იდებდეს აღებად 104,9; ჯორთა მსახურებისა ღუაწლი ახოვნად თავს-იდვა 9,5; დაღაცათუ უძნდა საქმე ესე იოვანეს, გარნა... თავს-იდვა 22,6; ფრიად აიძულა მეფემან ეფთჳმეს, რადთა მიითჳალოს განგებად შისი (საყდრისა ეპიტანე კჳბრელისაჲ). ხოლო მან ყოვლადე არა თავს-იდვა 57,5; პირველითგანე უძნდა შუღლიანობად და შფოთი, გარნა თავს-იდვა მუნ ეამად-მდე 33,4.

თავჯედობა. იწყეს თავჯედობად და ამბოხებად 110,2.

თანა. ამის ყოვლიანა თანა 50,10 ყველა ამასთან ერთად. თანავე მაშინვე. თანავე განვიდის 89,2.

თანა დახუდომა. რომელნი თანა დახუდენ და ეწამნენ 118 ძ, 8.

თანა დგომა მხარში ამოდგომა, დახმარება. თანა-დგომითა მამათა ჩუენთაჲთა 51,19.

თანა-ღება. თანა-გლაც 97,4 გვმართებს. გვევალება: თანა-მდები ყოვ-

ლისა ბრალისად 33,22 დამნაშავე, ყოველგვარი ბრალის მიზეზი.

თანა მოლუაწე თანამშრომელი, თანამებრძოლი (საქმისა). რომელნი თანამოლუაწე ექმნეს 118 d,13.

თანა შეწევა, ი, დახმარება (ა). მთავ ყოველი თანა შეიწიეს 117,4:

თანა წარცდომა, 2-პ., თანა წარცჰვედით 27,6 გვერდი ავუარეთ.

თარგმან 1. სხვა ენიდან გადმომღები, მთარგმნელი, переводчик. ეგვეითარი თარგმანი არლარა ვამოჩინებულ არს ენასა ჩუენსა 47,6.

2. განმარტება, ახსნა, толкование. „მამაო ჩუენოდა“ თარგმანი 49,21; იოვანე მახარებელისა ხილვად და ხილვსა თარგმანი 49,24.

თარგმანება 1. (ზმნა) ერთი ენიდან სხვა ენაზე გადმოღება, переводить. ესე ყოველნი და ამათსა ფრიად უმრავლესნი წიგნნი თარგმანნა 50,1; ფრიადნი წიგნნი თარგმანნა 109,10; თარგმანებაჲ წიგნთაჲ 108,14; თარგმანებასა შეუღვა 109,9; თარგმანებითა წმ. წერილთაჲთა 4,17; 118,17; დაეხრწოდა თარგმანებისაგან წმ. წერილთაჲსა 109,6; კეთილსა მას შრომასა თარგმანებისასა არა დააცადებდა 50,11.

2. (სახელი) კომენტარი, толкование. თარგმანებაჲ სახარებისაჲ 32,5; თ. იოვანეს თავისა სახარებისაჲ 49,2; თ. ფსალმუნთაჲ 49,4; თ. მათეს თავისა სახარებისაჲ 49,40.

თარგმნა გადათარგმნა, გადმოთარგმნა (=თარგმანება 1), переводить. ხედვიდა რად თარგმნასა წიგნთა საღმრთოთასა 105,3; წიგნთა საღმრთოთასა თარგმნასა შექციულ 115,8; იწყო თარგმნად 47,5; შეუსუენებელად თარგმნინ 48,6; რადთა თარგმნიდეს 48,5; ქართულისაგან თარ-

გმნნა ბერძულად 5,16; თარგმნნა წიგნნი 48,8; უფროდნი წიგნნი ღამით სანთლითა უთარგმნიან 50,13. მის მიერ **თარგმნილთა** წიგნთა შინა აღწერილნი ანდერძნი 5,10.

თაყუანის-ცემა თავის დაკვრა მოდრეკით. ახლად მოსრულთაცა ქუე მოდრეკით თაყუანის-სცემნ 64,7; ვიდრე არა მოდრეკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად 64,5.

თევა, ა. ღამეთა ათევენ 50,12. ნ. განთევა.

თესალონიკელთა (ეპისტოლე) 49,36.

თესვა. სათესავი 90,2 რაცითე-სება.

თიბა. თივისა თიბაჲ 90,2.

თივა ნ. თიბა.

თითოეულ, **თუთოეულ**. თუთოეული 32,14; 39,9; თითოეულად 48,2 ბ.; თუთოეულად 16,12; 118 ბ,5. „თუთოეულის“ საპირისპიროა „ზოგ-ი“: ყოველთავე ზოგად და თუთოეულად კაცად-კაცადსა ფრიადი საფასე განუყვეს 30,5.

თორმეტ. თორმეტი ათასი 21,4. ნ. ათორმეტ.

თოჯ. უფროდნი სათესავი მთასა შინა იქმნებოდა თოჯითა 90,3.

თუ 1. უკუეთუ, если. თუ ესე ვერ შევიძლია 94,7; და თუ საჭიროდ რადმე საქმე არნ 97,7; მაგრა კელართა მწუხრსა თუ რადმე ეგმარებინ 96,6. ნ. არცა თუ, თუ არა, თუ ვითა, თუ რა, თუ რაბამი, თუ უნდა.

2. რომ. ნუ ვინმე ჰგონებდეს..., თუ პირველითგან ესრეთ იყვენს 6,5; არცა-ლა ვჰგონებ, თუ 47,7; მე ვიცი, თუ 17,6; ნუ იტყვ, თუ კაცთა ვჰმსახურებ 70,15; თქუეს, თუ მისთჳს უნდაო მეფობაჲ 116,5.

თუალვა ნ. ათუალვა.

თუ არა თორემ, თვარა (გურ.). აქა ნუ დაიძინებ, თუ არა მძიმედ გაგკანონებ 94,8; მაგას ნულარა იქმ, თუ არა 72,3.

თუე. თუესა შინა 84,9; თუესა მაისსა 114,1

თუ ვითა, თუ ვითარ თუ როგორ. თუ ვითა მოჰქდა, არა უწყი 33,23; თუ ვითარ იქმნა, ღწ უწყის 116,4.

თუ რა-მ. ხილვად, თუ რა-მ-ი იქმნა 45,4 ბ.

თუ რაბამ თუ როგორი. არა უმეცარ ხარ შენ, თუ რაბამი სიყუარული აქუს 33,13.

თუ უნდა და თუ არა 25,9—10 ნეტ-სით თუ უნებლიეთ.

თუ. მე თუთ წარვიდე 112,14 მე თუითონ წავალ; თუთ თავით თუსით ჰმსახურა 112,7.

თუთმპყრობელ 33,21; 40,1; 118 ბ,20.

თუთოეულ ნ. თითოეულ.

თუნიერ უ—ოდ, გარეშე. თუნიერ კუერთხისა 58,8 უკუერთხოდ; თუნიერ მისისა ბრძანებისა 78,4; თუნიერ ცნობისა მეფეთაჲსა 13,5; თუნიერ ყოვლისა მიზეზისა 16,15; 68,26 ყოველი მიზეზის გარეშე.

თუხ-ი 1. (სახელთნაცვ.) თავისი. ამ მნიშვნელობით ხშირად იხმარება, მაგ., ქუეყანასა თუსსა 13,1; ნებისა თუსისა 27,2 და სხვაგან. „თუსი“ აღნიშნავს არა მარტო III პირის კუთვნილებას, არამედ სხვა პირებისასაც: არა გუნებავს მცირედცა იძულებად თავთა თუსთაჲ 80,10 (= ჩუენთაჲ).

2. (არსებითი სახელი. როგორც ასეთს, მას შეუძლია მსაზღვრელად მიიღოს „ჩემი“, „შენი“, „მისი“, „მათი“ და სხვ.). „თუსი“ უნდა ნიშნავდეს საზოგადოდ ცოლის შერთვის გზით დამოყვარებულს (свойственник) „ნათესავი“ კი—საერთო ჩამომავლობის მქონე პირს, მაგრამ

ამ ძეგლში ეფთუმეს შემდგომი წინამძღვარი გიორგი ხან „თუსად“ არის ნახსენები, ხან „ნათესავად“: ეგულებოდა რაჲ (იოვანეს) აღსრულებად, ყოველი კელმწიფებაჲ და უფლებაჲ მამასა ეფთუმეს მასცა... და მერმე შემდგომად თუსა უბრძანა, რაჲთა გიორგის დაუტეოს მამობაჲ, რომელი-იგი თუსივე იყო მათი“ 39,5; (ეფთუმემ) იჯმნა წინამძღურობისაგან... და ესრეთ მოიცალა და თუსსა სენაკსა დაჯდა, და წინამძღურობაჲ ძმათაჲ შეჰვედრა გიორგის, რომლისათჲს ემცნო მამასა იოვანეს, თუსსავე ნათესავსა 109,8. ამავე ამბის შესახებ შემდეგ ნათქვამია: შემდგომად მცირედისა ჟამისა (ეფთუმემ) იჯმნა წინამძღურობისაგან და თუსი ნათესავი გიორგი მამად დაადგინა და თავადი მყუდროებით ცხოვნდებოდა 118,23. თორნიკი იოვანეს „თუსად“ არის ნახსენები: მათ ჟამთა შინა თუსა მისი დიდი თორნიკ თუსსა ქუეყანასა მონაზონ იქმნა 13,1; თვითონ იოვანე ჩივის: მოვიდა თუსი ჩემი თორნიკ და მისითა გზითა დიდთა შულთა შთავევარი 35,24. ნ. კიდევ: ვა თუსი და მეცნიერი, ესრეთ მოიკითხეს 51,6.

თუს (თანდ.) გამო. ეფთუმეს თუს 11,2; გარე განყვანებისა თუს 72,7; ფრიადი ერი საჭმარ იყო სივრცისა თუს მონასტრისა და სიმრავლისა თუს სამსახურებელთაჲსა 115,18; ამის მიზეზისათჲს 35,14; 76,5; 77,5 ამ მიზეზის გამო.

თუს-თუს ცალკ-ცალკე. საპირისპიროა: ერთგან (ნ.).

თუსაგან ცალკე. თუსიგან დაჰმარხა 44,2.

თქუმულ, თქმულ თხზულება, ნაწარმოები. წმ. გრ. ნოსელისა თქუმულნი 49,20; თქუმული წმ. ი. დამასკელისაჲ 49,26; თქმულნი მისნი 49,17.

თხემ-ი (მთისად) 55,3 მწვერვალ-ი.

თხოვა მოწყალეების თხოვა, მათხოვრობა. თხოვით აღვიდით სამეუფოდ 118 ბ, 22.

ი. აზნაურთა შვილნი მძევლად ითხოვნა მისგან 10,2.

ი/უ. გვთხოვე შენდობად 119,16.

თხრობა, ი/უ. რა წარვიდეს და უთხრას 112,11; **უთხრის** 59,8.

იავარ-ყო 21,7 დავლად ჩაიგდო ხელში; **იავარ-იქმნა** 116,10 აკლებულ იქნა, გატაცებულ იქნა.

იგი 1. (პირის სახელონაცვ.). ხოლო იგი წინააღუდგა 33,10; იგი იყო შემწე მათდა 118 ბ, 1; და იგიცა წასანახავად ახუ საწერლად აინთიან 81,2; მოიკითხნეს იგინი მეფეთა 33,17.

2. (ნაწევარი) ჰურობა იგი 53,8.

3. (ნაწილაკი) [=ც, ცა] რად-იგი 2 რაც; რომელი-იგი 33,8; რომელმან-იგი 118 ბ, 14; რომელნი-იგი 30,3; რომელთა-იგი 118 ბ, 16.

იდუმალ ხმა-დაბლა, ჩუროხულით. იდუმალ დაჩურჩნიან 71,7; იდუმალ ითხოვიან 71,9 (შდრ. საიდუმლოდ უბრძანის 58,10).

ივლის (თვე) 55,1.

ივნის (თვე) 55,1.

იკონომოს (ἐκονομῶς) 34,8; 58,11; 63,5; 74,5; 91,1; 93,2; 118 ბ, 34 მონასტრის შთავარ სამეურნეო საქმეთა გამგე. რომელსაც რამდენადმე ექვემდებარებოდა კელარიც (ნ.). თუ რა იყო იკონომოსის უფლება-მოვალეობა, ანუ მისი გასაგებელი, ეს მოთხრობილია 98 და 101 თავში. **იკონომოსობა**-დ 84,3.

იმერ-ი გადაღმა მდებარე (?). ვიღრე იმერად ზღუადმდე 23,10.

ინდიკტიონ. „ინდიკტიონი“ გულისხმობს 532-წლიან მოქცევასაც, მაგრამ სადაც ამ ძეგლში ინდიკტიონია ნახსენები, იგულისხმება ესა თუ ის წელი ე. წ. „მცირე ინდიკტიონისა“; რო-

მელიც უდრიდა 15-წლიან მოქცევას და რომელიც პირველად 1.IX.312 წელს დაიწყო. იოვანეს და ეფთჳმეს ათონის მთაზე მოღვაწეობის ხანამდე გასული იყო უკვე 44 ასეთი მოქცევა და 972 წელს დაწყებული იყო 45-ე. შემდეგი მოქცევები იწყებოდა 987, 1002 და 1017 წლებში. საშოალსა მისცეს ინდიკტიონსა 3 (8-სა) ლიტრაჲ ათოთხმეტე გასაყოფელად ყოველთა და კჳალად ია (11-სა) ინდიკტიონსა გაუყვის სხუად იდ (14) ლიტრაჲ 32,1—3. [3-ე ინდიკტიონად, ე. ი. მოქცევის 3-ე წლად, აქ უნდა ვიგულისხმოთ ალბათ 980-ე წელი (972+8=980), როდესაც თორნიკი ახალ-დაბრუნებული იყო სკლიაროსზე გამარჯვების შემდეგ დიდი ნადავლით. სკლიაროსის დაპარცხება კი მოხდა 979 წ. დალისის ხეობაში]. შემდგომად თორნიკის საკუდილისა ივ (13-სა) ინდიკტიონსა შთასა გასაყოფლად ლიტრაჲ ოცდარვა 32,9; აღესრულა მამად ეფთჳმი თუესა შაისსა ათცანეტსა, დღესა ორნაბაისა, ინდიკტიონსა ათერთმეტსა წელთა დასაბამითჳნ სოფლისაჲთ ექუსათის ხუთას ოც და მეთექუსმეტსა წელსა 114,1—3. ჩვენში ინდიკტიონებს გამეფების წლიდანაც თვლიდნენ: «დაიწერა ბრძანებაი და სიგელი ესე ჩუენი ინდიკტიონსა მეფობისა ჩემისასა მეოცდაათერთმეტსა» (ბაგრატ IV-ის სიგელი 1058 წლისა: ა. შანიძე, ძვ. ქართველთა ქრესტომათია, 1935, ვვ. 96).

იშჯთ-ი იშვიათი. იშჯთი დღშ გარდაქდის 78,4 იშვიათად გავიდოდა დღე; **იშჯთ** იშვიათად. იშჯთ სადმე ნელიად სიტყუად მიუგის 71,2.

იძულეზა. არა გუნებავს მცირედლა

იძულეზად თავთა თუსთად 80,9; მიიყვანის იძულეზით 53,3.

ი ვნ. იიძულა ზრახვად 54,4.

იწროება. გაჭირება. ჭირითა და იწროებითა 16,3; იწროებითა წარვლეს საწუთროდ ესე 80,2.

ბ

კადნიერ გაბედული. დაღაცათუ კადნიერ არს სიტყუად ესე 40,4. **კადნიერება.** კადნიერებითა მისითა 113,1 მისი (გაბედული) მეოხებით, მისი შუამდგომლობით (?).

კადრება, ი, ბედვა, გაბედვა. ვერვინ იკადრებდა 58,1 ბ.; არავინ იკადრებდა 95,10; არცა ვინ იკადრებდა 72,7; ვერარას იკადრებდეს უწყესოსა საქმესა ქმნად 98,13; ვერვინ იკადრის განსლვად 61,3; ნუმცა ვინ იკადრებს დაკლებასა, და რომელმან იკადროს 119,8.

კათალიკოზ 53,1, 4. **საკათალიკოზო** (საყდარი ეპიტანე კვბრელისად) 57,1.

კალაფატ-ნ-ი 93,4 *καλαφατα, navium stipatores* (P.P.).

კანანას (*κανανα*) 84,1; 85,5 გალობის დამწყები.

კანდელ (*κανδηλα*) ზეთის სანთელი. სუა კანდლისა მისგან 44,5; არა იყო წესი, რადთამცა კანდლებსა ინთებდეს 81,4. შდრ. ქორაკანდელ.

კანდელაკ (*κανδηλακι*) მნათე 119,7. შდრ. მნათე.

კანკელ (*κανκελι*). კანკელი საუფლოთა დღესასწაულთად 32,4 *hymnarium festarum Domini* (P. P.); კანკელი ათორმეტთა მოციქულთად (ხატი) 31,19.

კანონ (*κανον*) სხუათა რათნე წესთა და კანონთა ენება დამტკიცებად 115,4; კანონსა და შენდობასა ით-

ხოვნ 27,5; და თუსსა კანონსა, დიდსა და შიძივსა, ძლიერად აღასრულებდა 50,10; კანონსა და განგებასა ზედა წმ. ბენედიქტესსა 51,2 ბ. ნ. რჩულის კანონ.

კარ. კელრისა კარსა რადთურთით არა გასწყდებოდა შეკრებად 95,6 (ე. ი. კართან, ეზოში?); ესე კულა კართა ზედა შეკრებასა 95,8. ნ. შეკარე.

კაც (მრ. **კაცნი** ხალხი) დიდსა ჭრვასა შინა იყვნეს კაცნი 55,4; კაცთა ნათესავი 2,10 **კაცობრიობა.**

კაცად-კაცად-ი თვითეული, ცალკეული. ყოველთავე ზოგად და თვითეულად კაცად-კაცადსა ფრიადი საფუძვე განუყვეს 30,5; კაცად-კაცადისა კულა მიცემული 32,13.

კდგმა, ე (ობ. წყობით). და არა გეკდიმებისა 79,3 ბ. და არ გრცხვენინან?

კეთილ. კეთილად **ჯსენებული** ნეტარ-ხსენებული, ცხონებული (გარდა ცვალებულის ხსენებისას). ფრიად საყუარელი და საკუთარი კეთილად **ჯსენებულ** ისა დაფით კურაპალატისად 7,7.

კელაპტარ (*καλαπαταρι*?) 32,8 ცვილის სანთელი დადი ზომისა.

კელარ (თუძე იკუმშება: კელრისა, საკელროდ) [ლ. *cellarius*, ქართულში ბერძნულიდან] 70,12; 95,6; 96,5 მონასტრის გარკვეულ სამეურნეო საქმეთა გამგე, რომლის უფლება-მოვალეობა განსაზღვრულია 98-ე და 101 თავში: „აპო-

თიკი და ბოსტანი და წისკვლნი კელ-
რისა საურავნი იყვნეს და ამათგანსა,
რადცა ვის ეწმარებინ, კელარი ეურ-
ვინ იკონომოსსა თანა და მამასახლისსა“.
მისივე საურავი იყო აგრეთვე ხილი (ზე-
თისხილი, ნიგოზი და სხვ., ვარდა ყურ-
ძნისა). აქედან: **საკვლარო** 96,1; 100,5.
როგორც ჩანს, კელარი ორი იყო: კე-
ლარნი კულა სამხრად ყოვლადვე სატრა-
პეზოს მივიდნიან, ერთი პირველსა და
მეორე მეორესა ტაბლასა 96,3—4.
ამიტომ სიტყვა მრ. რ.-შიც იხმარება:
კელართა და ებრძანა, რადთა ერის-
განთა იგინი ისტუმრებდენ 95,5.
შდრ. იკონომოს.

კელინ (ლ. cella — *κελίον*, ქართულ-
ში ბერძნულიდან) 66,3 საცხოვრებელი
ოთახი (მნიშვნელობით იგივე ჩანს, რაც
აენაკი). კელინი, რომელთა ზედა
წააგეს საშენებელად: ზემოთა ზედა 500
დრაჰკანი და ქუემოთა—ასი დრაჰკანი
31,22 (შდრ.: ალაშენა კელინი კა-
რიაჲსანი: ალაპები, გვ. 270,18).

კენდინარ (ლ. centenarium, *κεντηα-
ριον*, ქართულში ბერძნულიდან) „ასია-
ნი“ (ე. ი. ას-ლიტრიანი). უფროჲს ათ-
ორმეტისა კენდინარისა მოილო გან-
ძი ოდენ 26,2. ჰრ. აქარიანის სიტყ-
ვით, დასავლურ სომხურში **კენდარი**
(*կենար*) უდრის ოსმალურ „ყანთარს“,
ანუ 44 ოყას, 56 კილოს (ეტიმოლ. ლექ-
სიკ. III, 1930, გვ. 1141). ი. მანანდიანი
ის ანგარიშით კენდინარი იწონიდაო
32 კილოსა და 640 გრამს (იქვე). [შდრ.
„უბრძანა მოღებად ოქროჲსად და მისცა
ორი კენდინარი პორფირის ეპისკო-
პოსსა“ (ცხოვ. პორფირი დაჯავლესად,
P. P.-ის გამოც. Analecta Boll. LX,
1941, გვ. 167, § 53)].

კერძ ნ. კმელით კერძი.

კერძო-ნი მხარე. კერძოთა სპა-
ნიისათა მიმავალი 33,7 სპანიის მწა-

რეს, სპანიისაჲს; წარვიდეს კერძოთა
პონტოჲსათა 35,15.

კეცა-ად: ორ-კეცად და სამ-კე-
ცად დგიან, და სკამები საშოვალ და-
დგიან და, ოდეს ჯერ-არს, ეგრეთვე ორ-
კეცად და სამ-კეცად დასხდიან
59,3—5 (ორ-კეცად = ორ რიგად),

კიდე 1. (არს.). ნაპირი. ცეცხლისა
კიდეჲსა 82,3.

2. (ზმნიზ.) ცალკე. რადთა კმდე
თავისუფლად თუხი მონასტერი ალაშე-
ნონ 23,3; რადთა კიდე, შეუკანმვიდენ
პურსა 69,6.

3. (თანდ., ერთვის გან-დართულ
ნათ. ბრუნვის ფორმას) ვარდა. ჩუენი
შემწე დავით კურაპალატისაგან კიდე
არავინ არს 16,4; თუხისა ენისაგან კი-
დე არცა მან იცოდა, არცა მან 52,4;
სხუათა ტურფათაგან კიდე 26,3; ამის
ზემო წერილისაგან კიდე 26,3; თავი-
სა კრასოვლისაგან კიდე 84,9.

[**კიდეგან-ი.** სართად და კიდეგა-
ნად ყოველთა მოლუაწებათა (სუნ.
61,5)].

კითხვა, 3-პ., спрашивать, ი. 1.
იკითხის მხარეულისაგან 82,3.

2. читать. აქედან: მკითხველი
(ნ.); წიგნის კითხვასა 59,6.

კილო ნ. დილო-კილო.

კიცხევა ლანძღვა. კიცხევაჲ და
ბასრობაჲ 118 ბ, 30.

კლეჲა, ა. აკლან (წიგნნი) 47,2. ნ.
დაკლება, ნაკლულევან.

კმა. რომლისა-იგი სახელი ოდენ
კმა არს 5,7; კმა არს 80,8. **კმა-ყო-
ფა**, ი, კმარება (ი). ძმათა პურსა და კრა-
სოვულსა მათსა კმა-იყოფდეს 104,8.

კნინ-ლა, კნინლა-და თითქმის. კნინ-
ლა უკაცრულ 90,2; კნინლა-და შეფ-
ძლებელ არს 48,9; კნინლა-და უმე-
ტესნი წესთავანნი 115,3.

კოვზ. ფეშხუემი კოვზითურთ და ბრწყლით 31,8 [აჰჰ; P. P.-ის მიხედვით, რომელიც იმოწმებს W. Nissen-ის წიგნს: Die Diataxis des Michael Ataleiotes von 1077. Jena 1894, p. 81].

კოკა (როგორც საწყობი). კოკაჲ ერთი ღვინო 84,9.

კოკობ-ნ-ი 82,2 ქოთნები,

კრასოვულ (красовул) ღვინის სასმისი, კათხა. იკონომოსისა განწესებულნი შვდი კრასოვული იყო. და ოდეს ტრაპეზსა დაჯდის მწუხრსა, ოთხი კრასოვული მიართვან 100, 1—2; (გვრპელს) მისცეს მოწაფე და გაკუეთილი შეუქმნეს, თავისა კრასოვულისაგან კიდევ, კოკაჲ ერთი ღვინო თუესა შინა 84,9; ძმათა პურსა და კრასოვულსა მათსა კმა-იყოფდეს 104,8.

კრება. შეექუსე კრებაჲ (49,43). [იგულისხმება მსოფლიო საეკლესიო კრება კონსტანტინეპოლს 680—681 წ.წ.]. ერის კრებაჲ 33,25 ხალხის შეკრებილებჲ, აურ-ზაური (?).

კრებულ მონასტრის პირადი შედგენილობა, სოხასტრებში მყოფი პირების გამოკლებით. უკუეთუ მოვიდის ვინმე ქართველი, რომელსა კრებულსა შინა შეეძლის მსახურებაჲ, რაჲცა ეგმარებინ, ყოვლითავე ფერთა აღაშენის; ხოლო უკუეთუ კრებულსა შინა არა ენების ყოფაჲ, სადაცა სოხასტერთა მონასტრისათა ენების დაჯდომაჲ, პურსა არავინ უყენებნ ქართველსა 115, 20—24; კრებულსა შინა მყოფნი 93,5; რა კრებული მშვდობით იყოს 76,6; ყოველთავე წესთა კრებულისათა მჭურვალედ აღსრულებისათჳს 77,9. **საკრებულო** (საქმე) 74,3.

კრულობა. კრულობითა და შეჩუენებითა განკანონა 39,12.

კრძალვა მორიდება. კრძალვისა გზითა 29,10 მორიდების გამო; **კრძალულება.** მოსწრაფებითა და კრძალულებითა 58,9; მორჩილებისათჳს და კრძალულებისა 77,7.

კუალად 1. კიდევ. მერმე კუალად თავიცა თჳსა 8,5.

2. ისევ. კუალად უცხოებასავე მიჰმართა 12,3.

3. ამას გარდა. და კუალად ძმანი ყოველნი ძლიერად შურებიან 83,6. „კუალად“ ხშირად ახალი ამბის მოთხრობას იწყებს. მაგ., 84-ე თავში მოთხრობილია ილარიონ კანანახის შესახებ, შემდეგ — გვრპელისა (თ. 85) და ათანასე პერიოთურელის შესახებ (თ. 86). ორი უკანასკნელი თავი „კუალად“-ით იწყება: კუალად მოვიდა გვრპელი (85,1), კუალად მოვიდა ათანასე პერიოთურელი (86,1). ეს „კუალად“ შეიძლება ასე ითარგმნოს: ამას გარდა. ნ. კიდევ თავები 90, 92, 106. შდრ. კულა.

კუარო 79, 6, 8, 10, 19, 21.

კულინება ნ. მაკულინებელი.

კუეთება. აქა-იქი ეკუეთებოდა 112,20 აქეთაიქით ეხეთქებოდა (დამფრთხალი ჯორო).

კუერთხ 58,8; 75,3; 108,5 ჯოხი (სატარებელი).

კუთ ნ. საკუთარი.

კვრიაკე (кврякѣ) პირველი დღე შეიდეულისა, კვირა (დღე). დღესასწაულთა და კვრიაკეთა 73,1; **კვრიაობათა,** **კვრიობათა** კვირაობით, დღესასწაულთა და კვრიაობათა 77,1; დღესასწაულთა და კვრიობათა 104,22 დღესასწაულებზე და კვირაობით.

კულა 1. (ზმნიზ.) კვალად, ისევ. და უკუეთუ კულა ქმნის-ლა 61,6 (შდრ.: და უკუეთუ მეორედ ქმნის-ლა 67,3).

2. (სამიროსპირებელი კავშ., დაისპის ყოველთვის მეორე ადგილზე, მაშინაც

კი, როდესაც სახელს ახლავს განსაზღვრება, წინ თუ უკან, ან მოსდევს თანდებულო) კი, კიდევ, ხოლო, ახ. მოსენათა კულა მოწაფენი 97,5; სხუად კულა სავმარი 101,5; სხუად კულა ძმათაგანი 71,5; კაცად-კაცადისა კულა მიცემული 32,4; ეკლესიასა კულა შინა 58,1 ბ. ხშირია მისი ხმარება სხვა კავშირებთან: ვინაძთვან, ოდეს, უკუეთუ: **ვინაძთვან კულა:** ვ. კ. გმობასა მაღლისა მიმართ იტყვ 54,9; ვ. კ. ნეტარმან იოვანე შეისუენა 6,11. **ოდეს კულა:** ო. კ. შინა არა არნ 99,3; ო. კ. ანუ ზეთი იყიდის ვინმე 81,7; ო. კ. რაძმე წარსაცემელად სავმარ არნ 98,8; **უკუეთუ კულა:** უ. კ. ბერნი და უძლოური იყენიან 60,10; უ. კ. გულ-ფიცხელნი იპოვნიან 63,3; უ. კ. ვინმე იხილნის უდებნი 65,3; უ. კ. წინააღდგომად ვინმე იკადრის 66,4; უ. კ. მე აქა მცირედ გწუართნე 68,10; უკუეთუ მარჯუედ არნ (ღვნიძ), არარად ბრძანის, უ. კ. ანუ

ძმრიანი არნ ანუ მეტი წყალი ერთის 70,5; უ. კ. შინა არა იყვის 100,2 და მისთ. **სხვა შემთხვევები:** რომელნი კულა ანუ მოცალებით იყენიან 60,7; ესე კულა ვითა 115,24 ისე, როგორც (აქ კულა'ს მნიშვნელობა ჩემთვის ნათელი არ არის); ესე კულა სხუანი საქმენი წურილნი 74,5 ისე კი სხვა წერილი საქმეები; ესე კულა სყიდად გინა ღვნისად 81,1 ისე კი ყიდეა ან ღვნიისა; სხუად კულა არა იყო წესი 81,4 სხვაფრივ კი (?) არ იყო წესი.

კუმაშ 116,1 ბ. (არაბ. قماش ქსოვილი). [„კუმაში“ ამჟამად სვანურში „საქონელს“ ნიშნავს (უმთავრესად ხარს ან ფურს), ჩვენს ტეგლში კი ქსოვილებს უნდა აღნიშნავდეს].

კუნბულ 31,3.

კურაპალატ (კურაპალატ) 7,3; 10,2; 16,4; 18,5; 19,3ბ.; 20,1; 21,4; 48,1.

კურთხევა. მაგალითები ნ. საგსენებელთან.

ღ

ლაგრა (λαγρα) 4,7; 16,9; 22,3; 35,2; 40,6 დიდი მონასტერი. ათონის ქართველთა მონასტერი „დიდ ლაგრად“ იწოდება (30,2; 31,1; 88,4; 110,1) ან „ვრცელ ლაგრად“ („ესევეთარისა ვრცელისა ლაგრისა 25,8). აქედან; **ლაგრელ-**ი 69,6 (იგულისხმება უთუოდ დიდი ათანასეს ლაგრის წინამძღუარი (ამ ლაგრაზე საუბარია 12,4-ში).

ლაღვა წაკიდება, ჩხუბი. ნ. შელაღვა.

ლაღობა ხუმრობა. უკუეთუ ვინმე იხილო გინა უზნობად გინა სიცილად გინა ლაღობად ტრაპეზსა ზედა 72,2.

ლაშქარ (სპ.). რომელიმე ლაშქართა განუყო 21,8; სალაშქროთა საქმეთა 29,2.

ლიტანია (λιτανία). [სუნ. 58,31] საყოველთაო ლოცვა ეკლესიის გარეთ მუხლ-მოდრეკით და მხურვალედ. იმართებოდა დიდ ღღესასწაულებზე და რაიმე განსაცდელის დროს. სალიტანიე (ჯუარი) 31,15.

ლიტონ (დღე) სადაგი, სამუშაო დღე. საპირისპიროა: დღესასწაული და კვრიაკე: ლიტონთა დღეთა თვსთვს ილუწიდიან, ხოლო დღესასწაულთა და კვრიობათა ერთგან აღასრულიან წესი ლოცვისად 104,21--22.

ლიტრა (λιτρα, ლ. libra) 31,5, 6,21; 84,8 საწყობის ერთეული, დაახლოვებით გირვანქა. რომაული ლ. (ძველად) = 327,45 გრამს, არაბული ლ. („რიტლ“, აქჟამად) = 449,28 გრამს.

ლიქნა პირფერობა. შეპოვნებანი და ლიქნანი 115,16.

ლმოზა, ე (ობ. წყ.) ტკივილი. რაა გელმის 46,4 რა გტკივია; ყოვლადვე არღარაა მეღმის 46,7 სრულიად აღარაფერი მტკივია; ფრიად ეღმოდა 105,4, ეღმოდა გული მისი 118 b, 10. აქედან: საღმობა და ლმოზიერ.

ლმოზიერ გულ-მტკივნეული, გრძნობიერი. ესოდენ ლმოზიერ იქმნიან 77,4 ისე მოერეოდათ ხოლმე გრძნობა; ლმოზიერად დგეს (ლოცვასა) 94,6.

ლოცვა, ი/უ. ულოციან 104,13 მაღლობას გადაუხდიდენ ხოლმე.

ლოცვის-ყოფა: ლოცვა-ყვიან 52,6; რაათა ლოცვა-ყოს 53,15 რომ ილოცოს; ლოცვა-ყო 53,16 ილოცა.

ლტოზა, ი ვნ., (და)სველება (დ). ცრემლითა ილტობვოდეს 113,4.

ლუსკუმა (γλασθηζαμασ, ქართულში სირიულიდან) ლარნაკი, მიცვალებულის ნაწილებს დასაცავი კუბო (ს. ორბელიანით: „მაღალი საფლავი“). ნაწილნი მისნი დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა 113,15.

ლხინება ცოდვების პატიება, შემსუბუქება. შემწე ყოს და ყოს ლხინება 45,15.

მ

მაგიერ. ჭირისა მაგიერ 90,2 ჰაე ჭირისაგან, მაე ჭირის ვამო (შდრ. გარდამოვედ მაგიერ ჯუარით, მათ. 27,39; მარკ. 15,30 გაღმოდო მაე ჯვარიდან; იხილე მაგიერ აღგილით დაბად. 13,14 ო).

მ. გრა (— მაგიერად ?) 1. მაგრამ, სამაგიეროდ. კელარნი კულა სამხრად ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდიან და ეგრეთვე შევაყინენი. მაგრა კელართა მწუხრსა თუ რაიმე ეგმარებინ, შინა იგმარიან 96,3—6.

2. მაშინ, იმ შემთხვევაში (?). განკარგულება იყო ეფთუმესაგან, რომ სანმარი (გაჟუეთილი და სხვ.) ძმებისა და ხელოვანთათვის კელარს მიეცა, ამიტომ იკონომოსთან არაეინ მიდიოდაო. შემდეგ განავრძობს ბიოგრაფი: უკუეთუ მამა შინა არა არნ, უკუეთუ კულა სტუმარნი ვინმე მოვიდიან, მაგრა იკონომოსმან განავარს 101,4.

მაის (თვე) 55,1.

მაკაბელთა 31,13 ძველი აღთქმის წიგნის სახელია.

მამა მონასტრის წინამძღვარი. მამამ ეფთუმე წინამძღურობა მონასტრისა დაუტევა და გიორგი მამად დაადგინა 115,2; (ეფთუმე) იჯნა წინამძღურობისაგან და თჳსი ნათესავი გიორგი მამად დაადგინა 118,23; და მერმე შემდგომად თჳსა უბრძანა (იოვანემ ეფთუმეს), რაათა გიორგის დაუტეოს მამობა 39,5 [აქედან ჩანს, რომ „წინამძღუარი“ და „მამა“ სამონასტრო ცხოვრებაში სინონიმებია]. წინამძღუარი არის „მამა“, სხვა ბერები კი—„ძმანი“. ოდესცა ეკლესიას შევილოდიან,—პირველად მამა ეფთუმე და მერმე ძმანი ყოველნი 64,1. **სამამო** 68,15; 69,6; 74,5 მამის დარბაზი. **მამობა** 1. წინამძღვრობა. მე, მამამან გიორგი, მამობასა ჩემსა მოვცვალენ ნაწილნი წმ. ეფთუმესნი 119,2. 2. **მამობა შენი** (ან: **მამობა თქუენი**) შენ (ან: თქვენ) [ირობი მიმართვისას ბერისადმი]: რადეცა მიბრძანოს მამობამან თქუენმან 19,3.

მამასახლის მონასტრის წინამძღვა-რი, ანუ მამა. ესრეთ განაწესა, რაჟთა თუთოეული მამასახლისი; შემდგომად თვისა აღსრულებისა, სხუასა დაუტევებდეს წინამძღუარსა 39,9—10; არცა პროტი, არცა სხუანი მამასახლისნი 88,3; მამასახლისნი და სხუანი ძმანი მონასტრისანი 35,3; იშუთი დღე გარდადის, რომელსა ათი ანუ თხუთმეტი მამასახლისი არა მოვიდის მათ წინაშე 88,4; იკონომოსსა თანა და მამასახლისსა 98,3; გინა მამასახლისი გინა იკონომოსი 118 c, 4 ბ.

მანდა 36,4 მანდ.

მანდრინ (მანძრა ბავი. გომი). მანდრინნი 98,4 მწყემსები (?).

მანკიერ ზნიანი, თუხობა რომ იცის. იყო ჯორი იგი მანკიერი და მათ არა იცოდეს სიმედგრე და ზნაზნებად მისი 112,15; მანკიერმან მან საჯედარმან 112,19 (მანკიერი ამ შემთხვევაში— ისეთი, რომელიც თუხვება). ნ. უმანკოდ.

მანქანება (მანქანება) მოტყუება, მოხერხება. რაჟთაცა ღონითა და მანქანებითა 118 c, 3 ბ.

მარილ. მარილიან მლაშე, უმარილო მარილი რომ აკლია. უკუეთუ (საქმელი) უმგებარი იყვის, ანუ უმარილო ანუ მარილიანი 70,13.

მარტო. მან ხოლო მარტომან იგნარენ 80,12.

მარტოდ მყოფი 104,3 განდევილი, დაყუდებული (პერი).

მარტულია სულიწმიდის მოფენის დღე (აღდგომიდან 50-ე). ლოცვანი წმ. მარტულიისანი 49,45.

მარჯუე 1. კარგი. გემოსა იხილავნ (ღუნისასა) და, უკუეთუ მარჯუედ არნ, არარაჲ ბრძანის 70,4; რაჟთა მარჯუედ ექცეოდინ 65,5. 2. ორითავე მარჯუე კაცი, რომელიც მარცხე-

ნა ხელსაც მარჯვენასავით ხმარობს: აქედან საზოგადოდ: ყოჩალი. და ესრეთ რაჲ ეურვოდა, მისცა ღმერთმან კაცი ორითავე მარჯუე და სავსე გონიერებითა 118 b, 12.

მარჯუენეთა ნ. ნაწილ-ი მარჯუენეთა-ჲ.

მაღალ 1. მის ნეტარისა საყოფელი სიმაღლესა იყო, გოდოლსა ზედა მაღალსა 58,7. 2. ღვთის ებითქტი. ვმობასა მაღლისა მიმართ იტყუ 54,9; 3. გადატანით ზნეობრივ სიფაქიზეზე: კაცი მაღალი სათნოებითა 35,3.

მაშენებელ (მონასტრის) აშენებელი ესეცა ენება, რაჟთამცა სახელი მაშენებელთაჲ აღმოპოვცეს 118 b, 9; მათა ჯუენთა და მაშენებელთა 118 d, 14.

მაშინ 69,8.

მაშურალ მუშა, მშრომელი. მშრომელთა და მაშურალთაჲ განეწესა 52,1 (აქ „მშრომელი“ და „მაშურალი“ სინონიმები ჩანან).

მაშფოთებელ ნ. შფოთ.

მახლობელ. შორიელთა და მახლობელთა 5,13.

მახლობელად (მოითხოვს მიცემითს): მ. სენაკსა 52,3.

მახულ 105,7 [სვიბაქსარულ რედაქციაში ამის ნაცვლად „დანაკი“ არის].

მბრძოლ მებრძოლი. მბრძოლი იგი წმიდათაჲ ბელიარ 105,1; მბრძოლი ჩემი ეფთჳმე 105,6 (ამბობს ეშმაკი).

მგზავნა ნ. წარმგზავნა.

მგზებარე რომელიც ანთია („გზია“). ცეცხლი მგზებარე 56,7.

მდაბალ 84,9 თავმდაბალი. ნ. სიმდაბლე.

მებოსტნე 106,1 ნ. ბოსტან.

მებრ მხოლოდ, მარტო(?). და თუთ მებრ მათ საქმეთაგან 5,6 (მდრ.: ყოველნი იგი გუნდნი მართალნი და მებრ

ხ წი ივლტოდეს: სახისმ. 20,48; წა-
დიერ იყენეს ხილვად მებრ ხატისა
მისისა: ილარ. ქართვ. 80,18; დილად
სარგებელ ეყოფვოდა შემთხუვეა მებრ
ოდენ მისი. ib., 80,22. სამაგიეროდ სულ
სხვა მნიშვნელობით იხმარებოდა უფრო
ძველად ეს სიტყვა: ვითარმე წიგნი იცის
ამან, რ უსწავიეს მებრ არა, იოვ.
7,15 C უსწავიეს მებრ არა—სრუ-
ლებით არ უსწავლია; მჭედელი რკინი-
სა მებრვე არა იპოვებოდა მათ ჟამ-
თა ქუეყანასა ისრაელისასა I მეფ. 13,19).

მეგანძურთა უხუცეს 85,1. ნ. ვანძ.

მედგარ. ძველად „მედგარ“ საზოგა-
დოდ ზარმაცს ნიშნავდა („მიგულე ქინჭვ-
ლისა ღ ჰბაძავდ, მ მედგარო“: სახისმ.,
15), მაგრამ აქ ეს სიტყვა მონაზონზეა ნა-
თქვამი, რომელმაც ეფთვმეს მოკლა განი-
ზრახა და ორი მისი მოწაფე „დაჩხუბა“:
ხ მედგარ მან მან აღიარა მტერის-
მიერი აღძრვად თვისი 105,3 ბ. („მედგარ-
ი“—საძაგელი?). ნ. სამედგრე.

მევაჟინე მწდე. კელარნი სამხრად
ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდიან, და
ეგრევე მევაჟინენი 96,5; დაეუბ-
ნის მევაჟინესა 70,6.

მევენაგენი 25,7.

მეკარე. მეკარესა მონასტრისასა
ყოვლადვე ფრთხილსა და სულიერსა
კაცსა დაადგინებნ 95,1; რა მეკარე
უჯმნიდეს 95,8.

მელაზმაგ. მელაზმაგისა (ეფ-
ლაზმაგისა BC) ხატებითა 31,16.

მენავენი 98,4.

მეორე. მეორესა ხ წელსა 37,1. მეო-
რედ 27, 3.

მეოტ ვინც მირბის. მეოტად წარ-
იქცია 21,6 გაქცია (ომში გამარჯვე-
ბის შემდეგ).

მეოხ 43,4; 113,12 შუამდგომელი
(ღმერთთან); **მეოხება** 117,7; **მეოხე-**
ბითა 118 d,18; 119,11.

მერმე. პირველად მამაა ეფთვმე და
მერმე ძმანი ყოველნი 64,2; უკუეთვ
კულა (მამა) შინა არა არნ, მერმე
გაავებნ იკონომოსი 96,3 (აქ „მერმე“ =
მამინ?).

მეტადრე ცოტა უფრო მეტად. რნი
მეტადრე უძღურნი იყენიან 75,3.

მეტოქ (μετόχιον) მონასტრის კუთვ-
ნილი, მაგრამ სხვაგან მდებარე დროე-
ბით სამყოფი სახლი. გინა შინა მონას-
ტერსა გინა გარე მეტოქთა 98,7;
კელარნი ზედადს-ზედა ვაგიდლოდიან მე-
ტოქთა 98,10.

მეტრა (ბერძნ.) გაუკუეთეთ ზეთი წე-
ლიწადსა შინა მეტრად ერთი 119,2.

მეტრაპეზე 70,3; 71,6; 72,1, 6. სა-
სადილოს გამგე. ნ. ტრაპეზ.

მეუფე მეფე. იხმარება მხოლოდ
„ზეციერის“ მიმართ: კაცთ-მოყუარებთა
ქეს მეუფისათა 41,10. მაგრამ:
ნიჭი სამეფოა 33,1 ბ. (მღრ. სტ-
მე სამეფოა 74,2).

მეფობა. მეფობაა თქუენი—
(ირიბი მიმართვისას მეფისადმი). მე-
ფობასა თქუენსა ურჩ ვერ ვექნებნი
19,11; მეფობაა ჩუენი (თავის-თავ-
ზე საუბრისას): რათა იოვანე-თორნიკ
მოვიდეს მეფობისა ჩუენისა
16,3 ბ.

მეუ თვალის დახამხამება. მეყსა
შინა 45,10; **მეყსეულად** 16,9; **მყის**
112,19.

მეშუელ. ასაბიად და ერთი-მეორესა
მეშუელი 68,20.

მეცნიერ 1. მცოდნე. დაცალათუ ყო-
ველსა საქმესა მეცნიერ იყო 74,3.
აქედან: **მეცნიერება** ცოდნა. ძმათა უფ-
მის, რომელთა აქუნ მის საქმისა მეც-
ნიერებაა 74,3. ნ. შჯულის მეცნიერი.

2. ნაცნობი. ენა თვისი და მეცნიერ-
რი, ესრეთ მოიკითხეს 51,6; **მეცნი-**
მეცნიერ იყენეს აბუჰაობისა 10,6; და

ვ ა გარდამოაგდო (ეფთჳმე ჯორმან), ფრიადი ერი შეკრბა მის ზედა, რ ყოველნი მეცნიერ იყვნეს 112,22.

მეჯორე 93,1.

მზაკუვარ, მზაკუვარება ნ. ზაკუვა.

მზარეულ 70,14; 82,3; **მზარაულ** 97,6; **მზარეულობა** 12,7; **სამზარეულო** 82,2; 96,3.

მზევალ. ნ. მძევალ.

მთავარ. მეფენი და მთავარნი 41,6; მოქალაქეთა, დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა 113,3; სვესტოფორი, კაცი წარჩინებული მთავართა შორის დედოფლისათა 16,10; მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა 7,3; მის ჟამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე 115,9.

მთავარ-დიაკონ 79,1.

მთავარ-ეპისკოპოს 57,3.

მთავრობა. რომელი იგი მას ჟამსა მთავრობდა ავიდოსს 33,8.

მიაჩრდილება ნ. მიუაჩრდილებელ.

მიგება, მოვება, ა 3, ანაზღაურება, გადახდა. ათას წილად მიაგენ უფალმან 118 ბ,27; მიაგენ ქრისტემან ათას წილად 118 ც,22; ღმერთმან მოაგოს სულსა შენსა 18,7; ი/უ, პასუხის მიცემა. უკეთესმცა ჩუენ გუკითხვედ, მიგიგეთმცა 54,9.

მიგებება, ე. დიდითა პატივითა მიგებენეს 22,1.

მიღება (ბრალისა), ი, პასუხისმგებლობის თავის თავზე მიღება. ყოველი ბრალი მამამან ათანასი და მამამან იოვანე მიიღვეს 17,1 ბ.

მიდრეკა. ყოველნი მიდრიკნეს 117,5 ყველანი გადახარეს, მიიმხრეს. შდრ. განდრეკა.

მიდრკობა. მათდა მიმართ მიდრკა 115,12 მათკენ გადაიხარა.

მიერიტვან 6,12; 14,6; 29,19; 46,9 იმ ხნიდან, მას შემდეგ.

მიზეზ. ამით მიზეზითა 115,17 ამის გამო; ამის მიზეზისათჳს 35,4; 118,26 ამის გამო; თვნიერ ყოვლისა მიზეზისა 15,15; 68,26 ყოველი მიზეზის გარეშე, უთუოდ; თვნიერ დიდისა მიზეზისა 89,7; თვნიერ ჟამისწირვისა ანუ დიდისა რაჲსმე მიზეზისა 70,2; რაჲთა მიზეზ ცხობებისა ექმნა სულსა მათსა 51,14; მიზეზითა მრავალ-ფერთა ზრუნვათაჲთა 109,5 მრავალ-ნაირი ზრუნვის გამო; მიზეზისათჳს შრომისა 69,7; მიზეზი გარდაეკუეთა, რაჲთა არას ვინ ზრუნვიდეს 78,3 ყოველგვარი (თავის გასამართლებელი) მიზეზი მოესპო, რომ...

მიზეზობა. მრავალთა მიზეზთა ვმიზეზობთ 80,10 მრავალნაირი მიზეზი მოგეყავს თავის გასამართლებლად.

მით იმიტომ. შინა ვიღვებ და (ეკლესიასა) მით დამეძინებინ 94,4.

მითუაღვა, ი 1. მიღება, ჩაბარება (ი). წიგნები შეფეთად მიითუალა 20,2; რაჲთა მიითუალოს ზრუნვაჲ მონასტრისაჲ 34,1; რაჲთა მიითუალოს განგებაჲ მისი (საყდრისაჲ) 57,4; უკუეთუ მადლობით მიითუალოთ 68,10.

2. მიღება, მიჩნევა. სწავლაჲ მისი ვა წამალი მიითუალიან 70,2 ბ.

მითხრობა, ი/უ, მბობა. მოკლითა სიტყუთა მიგიოხრა 6,3 მოკლედ გაიმბობთ.

მილიონ (μῆλιον, ლათინურიდან) რომაული მანძილის საზომი, საკუთრივ 1000 ნაბიჯი, შემდეგ საერთოდ 8 უტიყანი (დაახლოებით კილომეტრ-ნახევარი).

მიმართება, მომართება (3) 2 (უბირდ). კუალად უცხოებასავე მიჰმართა 12,3; მას მოჰმართა 13,3; (გლახაკი) აღდგა შემოსილი ძონძებითა და მოჰმართა მიღებად ქველის საქმისა 112,18; სხუანიცა მოგუჲმართებენ 15,5; ქართველნი მოგუჲმართებენ 23,3

მიმთხუევა. ა, ცემა, დაკვრა, დარტყმა. ერთთა ჩოგათა ზედა მიამთხუან ლუედითა 66,18; ფიცხელი შფოთი: გინა წუერთა დაგლეჯად გინა მიმთხუევა 68,2.

ე, მიღწევა; შეხვედრა. მიემთხუეს მამასახლისსა 35,15; ღირს გუყენინ უფალმან ნაწილსა მას მარჯუენეთასა მიმთხუევა 1,12.

მიმთხუვა 113 ა, 18, **მიმთხულა** 115,14.

მიმოტაცება. დიდსა ლელვასა და მიმოტაცებასა შთავცუვენით 116,8.

მინდობა. მინდობად თავისა თუსისა 107,3 *полагаться на самого себя*; მინდობითა ტკბულსა მას მოწყალებასა და სახიერებასა 40,4 *полагаясь*.

მინიჭება ბოძება, მიცემა. შვილისა მინიჭებითა 5,6.

მიპყრობა, ი/უ, მიცემა, მიწოდება; გადაცემა. რად ღმერთსა ებოძოს, გლახაკთა მიუპყრობდით 42,2; რადთა მოჰპარსნენ და მიზეზ ცხარებისა ექმნა სულსა მათსა და ღმერთსა მიუპყრენ 51,14—15.

მისლვა ღმრთისა გარდაცვალება. შემდგომად მრავლისა ჟამისა ღმრთისა მიმართ მისლვისა 4,2; ღმრთისა მივიდა 29,22; 38,2.

მიუაჩრდილებელ ჩრდილ-მიუდგომელი. ნათელსა მას მიუაჩრდილებელსა 113,11.

მიუწომელ რასაც ვერ მისწვდება კაცი (ფიზიკურად თუ გონებრივი წარმოდგენით). მიუწომელითა სახიერებითა 1,4.

მიქცევა, მოქცევა. ი ვნ., 1. მიბრუნება, მო- (დ). კუალად მიიქცის თუსავე მონასტერსა 51,21; აქივე მოიქცა 26,2; მოიქცა პირი მისი 53,3 ბ. პირი მოვლრიცა.

ე. მიმბრობა (ე). ბერძენთა მიექცა 115,19; 118,37; გარდაიქცეს და მიექცეს ჩუენთა წინააღმდეგითა 118 ც, 27.

მიღება ნ. წაღება (ი/უ).

მიღმართ მიმართ. ეგვეთართა მათ მიღმართ 65,2.

მიყოფა ნ. კელის მიყოფა.

მიყრდნობა. თვნიერ კუერთხისა და კედელსა მიყრდნობისა დგან იგი 58,8; 108,6; (უძლურნი) დგან მიყრდნობით კუერთხთა მათთა ზედა 75,3.

ე. კედელსა არავინ მიეყრდნობინ 59,2.

მიშუება, ი/უ (გარდამ., უირ.), გაშეება, არ დაშლა, დაშეება. უკუეთუ მიგიშუნე ამას საქმესა ზედა 68,6; უკუეთუ უწურთველად მიგიშუნე 68,9; უკუეთუ უძლურთანი იყენიან (კოქობნი), მიუშუეს 82,4.

მიც (— მიძს, ძირია: ძ) მაქეს. არცალა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი 17,8.

მიცვალება (წე ღრისა, ღრისა მიმართ, ან მხოლოდ ზმნა), ი ვნ., გარდაცვალება. მიიცვალა ექსორიობასა შინა 118,38; უფლისა მიმართ მიიცვალა 118,33; წინაშე ღმრთისა მიიცვალნეს 104,26; მიიცვალნეს წე ღმრთისა 105,20.

მიწა (დღევანდელი მნიშვნელობით). გინა განსცეს მიწა 118 ძ, 2.

მიწერა, ი/უ. მიუწერეს წიგნები 36,2 მისწერეს წერილები; კურაპალატიცა ზედაჲს-ზედა მიუწერნ 35,12.

*** მიჭირ, დ 2.** გაჭირება (ი/უ—დ) დიდად მისჭირდა ქუეყანასა 55,2.

მიჭირება, ა 3, გაჭირების მიყენება, შეწუხება. რა არარას მიაჭირვებდენ 65,5.

მიპუდომა. ეა მიხუდებინ 73,3 როგორც შეხვდებოდა.

მკითხველ. რა არა საწყინო ვიქმნეთ მკითხველთა და მსმენელთა 30,8; და იგიცა, რნი მკითხველნი იყენიან 81,2.

მკვდრ 1. მოსახლე, მცხოვრები. ქართველნი არა მცირედნი ნათესავნი და ერნი მკვდრ არიან მუნ 33,6 სახლობენ; რა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამის მკვდრნი ყოველნი 25,3; უფალმინ... სასუფეველსა ცათასა მკვდრ გუჩინენ 118 d, 18.

2. პატრონი, მემკვიდრე. მკვდრა დღე და განმგებელად დაუტევეს ნეტარი ფოთში 118,15.

მნათე. ამჟამად „მნათე“ ყველაზე დაბალ მსახურს ეწოდება ეკლესიაში, მაგრამ ძველად რა უფლება-მოვალეობა ჰქონდა მას, ეს გამოსარკვევია. დეკანოზი ოდეს აწუფენ ანუ მნათე გინა წიგნის კითხვასა გინა წარდგომასა 59,6. შდრ. კანდელაკ.

მობაძავ ვინც ჰბაძავს, მბაძველი. ანგელოზთა (ანგელოსთა) მობაძავნი 4,16; 104,4; ანგელოსთა მობაძავსა 113,6; მობაძავნი მათნი 104,3; 118,29, 31; მობაძავად წმ. მოციქულთა 5,8; მობაძავ ყოფად 1,11; ეკლესიანი ცათა მობაძავნი 4,11.

მოგება, ა. ნ. მიგება. ი. შეძენა, შოგენა. რა არცა რას მოიგებდეს 78,4; უკუეთუ ვინმე საფასე მოიგის 78,8.

ი/უ. მოუგნეს დაბანი და სოფელნი 4,12; მოუგნეს დაბანი და მონასტერნი 118,13; მოგებულ—შეძენილი (116,10); მონაგები 8,3; 30,5.

მოგინება, ი/უ—დ. დიდად მოუგინდის 68,20 ძალიან გალანძღავდა ხოლმე.

მოგუ ჩქემა. სხუად კულა საგმარი იკონომოსისაგან ითხოვიან: გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი გინა თუ ტყავი 101,6.

მოგურა, 3. მიძველად მოგურარეს მეფესა 10,4.

მოდ (ლ. modius, ქართულში ბერძნულიდან) თხევადისა და მარცვლეულის

საწყაო (დაახლ. 8³/₄ ლიტრი). ნავი ხუთასისა მოდისაჲ 31,22 (500-მოდისანი ნავი ზემო მოყვანილი ანგარიშით, დაახლოვებით, 4 ტონა-ნახევარიანი იქნება. სხვა ანგარიშით მოდა==დაახლ. 26 ლიტრს. 26×500=13000 ლ., ე. ი. დაახლ. 13 ტონა. უფრო სავარაუდებელია უკანასკნელი).

მოდრეკა მოხრა. ქუე მოდრეკით თაყუანის-სცემნ 64,7. **მოუდრეკელობა** 19,9 მოუხრელობა, მტკიცედ დგომა თავის გადაწყვეტილებაზე. ნ. მუჯლის მოდრეკა.

მოზავება ბლომად მოზიდვა. მოზავებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფლად 23,12.

მოზიდება (ან: მოზიდვა?) მოწევა; მოზიდნის ნელიად 58,12.

მოთმენა, ი. არცა თუ ეგების, რადენნი ლუაწლნი მოითმინეს 118 ხ,17. შდრ. დათმენა.

მოკითხვა, ი. მისალმება; მიღება. კეთილად მოიკითხეს 10,8; პატივით მოიკითხეს 18,4; პატივითა მოიკითხნეს იგინი შეფეთა 33,17.

მოკლე: მოკლითა სიტყუთა 6,2 მოკლედ.

მოკუეთა, ი (ნებისა თვისსაჲ),—ხელის ალება, უკუედება. ყოველივე ნებაჲ თვისი მოიკუეთა 26,8.

მოლხინებით 55,3ბ. მხიარულად. ნ. უმოლხინეს.

მომადლება, მადლის მოცემა, მონიჭება. ღმრთისა მომადლებითა 23,6.

3-პ. ღმერთსა მოუმადლებია შენდა 47,3. ი, მადლობის დამსახურება (ი) ვისგანმე. დიდად მოიმადლა 21,10.

მომართება ნ. მიმართება.

მონავებ შეძენილი ქონება, შემდეგ ქონება საზოგადოდ. მონავები მათი იავარ-ყო 21,7; ყოველითურთ მონავებით 118 c, 21; მონავებნი და სიმ-

დიდრე 8,3; საფასენი და მონაგებნი 79,16; ფრიალნი სავმარნი და მონაგებნი ნისტენს 30,5. ნ. მოგება.

მონახვა დათვალეირება. მოჰნახვიდიან ხილნართა 98,10.

მოპარხვა ბერად აღკვეცა. შეგზღვეთ, ვერ მოგპარსავთ 83,3; რაათა მოჰპარსნე 51,14.

ი ვნ., რაათამცა მოიპარსნეს 83,2.

მორეწა, ი. ქირით შოვა, მოჯამაგირეობით შოვა. არცა იყიდდეს და არცა გაჰყიდდეს და არცა რას მოირეწოდეს და არცა რას მოიგებდეს 78,4.

მორჩილ. ვა იყო ყოველსავე ზედა მორჩილი 47,5. **მორჩილება**. სათნოებათა ყოველთა თავი მორჩილებად არს 27,1; მორჩილებისათვის და კრძალულებისა 77,6; მორჩილებითა 93,6.

მოსავსენებელ 118 c, 28 მემორანდუმს.

მოსენე 97,8; 103,1 სენაქში მცხოვრები ბერი, *σαλεναξ* [როგორც ჩანს, ზოგ ბერს ცალკე ოთახი ჰქონდა. უმეტესობა კი საერთო საცხოვრებელში იყო. მოსენავს მოწაფეები ჰყავდა (97,5-6). ეს იყო, მაშასადამე, წარჩინებული ბერი].

მოსწრაფე სწრაფი (საქმეზე), დაუზარებელი, მეტად მონდომებული, გულმოდგინე. ფრიალ მოსწრაფე იყო 28,2; რა მოსწრაფე იყვნენ მოსლვად ეკლესიად 58,5; რაათა აღსრულებად მათდა (ბრძანებათა) მოსწრაფე ექმნებოდით 2,13; უკუეთუ ვინმე იხილნის მოსწრაფენი ძმანი 65,1. **მოსწრაფედ**: კუალად მოსწრაფედ შეიქცის 61,4; მოსწრაფედ შეუღდა ბრძანებასა მისსა 47,5; ადრე შევირყვით და მიმოსულასა მოსწრაფედ შეუღდებით 115,14; მოსწრაფედ მისლვისათვის ეკლესიად 77,8. **მოსწრაფება**.

დიდი მოსწრაფებად აჩუნა 117,3; ყოველივე მოსწრაფებად აჩუნა 118 b,15; ყოველითა მოსწრაფებითა 57,5; 58,9.

მოტყუება, ა, თავს დატება (ა), შემოხვევა (ა). არა მნებავს, რაათა ზღვევა რამე მოვატყუა სულსა შენსა 29,11.

მოუდრეკელობა ნ. მოდრეკა.

მოურნე მზრუნველი. კუალად აღგზდგინის ღწ მოურნენი და გუზრდილიან 118 b,25. ნ. ურვა.

მოქალაქე ქალაქის მცხოვრები (= *πολιτης*). მოქალაქეთა, დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა დიდი სარწმუნოებად და სიყუარული აქუნდა (ეთთუმესი) 113,2 (აქ კონსტანტინეპოლის მცხოვრებლები იგულისხმებიან); მრავალნი მოვიდიან მოქალაქენი და სხუათა ადგილთაგან 83,1 (აქაც კონსტანტინეპოლის მცხოვრებლები უნდა იგულისხმებოდნენ).

მოქალაქობა მოღვაწეობა (= *πολιτευσις*). უწყებად ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისად (სათ.); საღმრთოთა მოქალაქობითა ცხოვნდებოდეს 37,5; ღმრთისა მოქალაქობასა შინა მიიცვალა 118,33; ცხორებანი და მოქალაქობანი 2,9.

მოქცევა, ა, 1. მობრუნება. ჰმადლობდეს ღწ, რწ კუალად მოაქცია მშვიდობით 22,4; (ღწ მეფე) წყალობად ჩუნდა მოაქცია 118 b, 5 b.

2. **მოქცევა ქრისტეანედ** გაქრისტიანება. რამცა მოაქცია იგი ქრისტეანედ 53,5.

მოღება, ი. სიგრძე ჟამთა ყოველსავე დავიწყებად მოიღებს 2,1.

მოღუაწე ნ. თანა-მოღუაწე. **მოღუაწება** მოქმედება, შრომა. სენაკსა შინა მოღუაწებითა მისითა 108,8; თვსთავე მათ მოღუაწებისა სენაკთა 104,2 ბ.;

წინაძღომითა და მოღუაწებითა 118 b, 2b.

მოშურნე ნ. შურ.

მოჩუენება, ი/უ. მოჰნაზვიდიან ხილნართა, მუნ მყოფთა მოუჩუენიან და დაამცნიან 98,11.

მოცალე (მიმღ.) მოკლილი, ვისაც სცალიან. სხუაჲ მოცალე ერი 73,3; უკუეთუ ვიეთნიმე მოცალედ იყვნენ 83,7.

მოცალეა. რომელნი მოცალეებით იყვიან 60,7.

ი (უობ.). იჯმნა წინამძღურობისაგან და ესრეთ მოიცალა 109,7.

ე. არა მოცალეებიან ძილი 60,6 ძილისთვის არ ეცალა ხოლმე.

მოცვალეა ადგილიდან დაძვრა და გადმოტანა. მოცვალენ ნაწილნი წმ. ეფთჳმესნი 119,3.

მოცთუნება, ა, მოცდენა. ნუმცა რაჲ დააკლდების ეპისტატსა, რლ არა შეწუხდეს და ოცდაათი ანუ ორმოცი მუშაჲ არა მოაცთუნოს 97,3.

მოძილ ძილის გუნებაზე მყოფი, მთვლემარე. ოდეს იხილის ძმათაგანი ვინმე უღბად და მოძილად ეკლესიისა ლოცვასა 94,1.

მოძღურება. სწავლითა და მოძღურებითა 93,4.

მოწაფე. მოწაფეები ათონზე მამასაც ჰყოლია (მამისა მოწაფენი 97,7) და მოსენაეთაც (ნოსენაეთა მოწაფენი 97,5).

მოწევნა. უკუეთუ გავიტევენე, დიდი ბოროტი მოწევნად არს ჩემ ზედა 33,14.

ა. დიდსა რისხვასა მოვაწევთ ჩუენ ზედა 17,12; ბოროტი, რომელი მოაწიეს ჩუენ ზედა ბერძენთა 118,2.

ი ვნ. მოიწია ღღესასწაული 55,6; ღღეთა ამათ უკუანაძსკნელთა მოვიწინით 6,3.

მოწესე სამონასტრო წესის მიმდევარი, ბერი. შეკრიბნეს მას შინა (ლავრასა შინა) მონაზონნი და მოწესენც 4,16 („მოწესის“ საპირისპიროა „ერისკაცი“: „მოწესეთა და ერისკაცთაჲ, რუისურბნისის ძეგლის წერა).

მოწიფება, ი ვნ., შემოსვლა, დაძწიფება (ხილისა). ოდეს (ხილი) მოიწიფის 98,9.

მოწიწებით 34,2 [—*მოძიწებით; მღრძწოლა, ძ(რ)წოლა].

მოწლედ (მოკითხვა)—ტკბილად მოკითხვა, კარგად მიღება. მოწლედ მოიკითხავნ 115,1ბ.; მოწლედ მოიკითხეს 22,1; მოწლედ მოიკითხნეს 37,3.

მოწყალეა საბოძვარი, ქველის საქმე (ფულად თუ ნივთის სხნით). უმეტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალეებაჲ შეეტებო 32,21.

მოწყლვა 1. დაქრა, დაშავება. ფიცხლად მოწყლა (ჯორმან) წმ. იგი 112,20. **2.** ქენჯნის გამოწვევა. რა არა მოწყლას გონებაჲ მისი 29,4.

მოჭლობა ნ. კელ-მოჭლობა.

მოხარკე ნ. ხარკება.

მოხუტებულეა 104,6.

მოჯღომა, (2)1. თუ ვითა მოჰჭდა, არა უწყი 33,24; ვინაჲთჲან ეგრე მოჰჭდა, რლ 68,7; უკუეთუ რაჲმე მოჰჭდის მტერისა მიერ 68,1.

ი/უ. (შჯულის მეცნიერი) მოუტდა მამასა ეფთჳმეს 54,2 მოვიდა მ. ეფთჳმესთან; რწიცა სარწმუნოებით მოუტდებიან 44,4; 113,2 ბ.

მოჯმობა, ი/უ (3)2 (უპირდ.), მოწოდება, დაძახება. მოუტმის მამამან 63,1; მოუტმის მოწათესა 71,4.

მოჯსენება, ი. ვა ზემო მოვიტსენეთ 118,34, 38; რაოდენიმე მოვიტსენოთ 30,6. ესე მრავლისაგან მცირედი მოგჯსენებია 118 c, 25 [შეიძლება და ეგვეფ ფორმა ა ნიშნისადაც მო-

ეცა: მოგაცხენეთ — მოგვცხენებია].

ე. მოეცხენა 112,10 მოაგონდა. წერილ-ი მოსაცხენებელ-ი 118,5 შემორანდუმი.

მჟამობელ მგალობელი (?). გინა თუ ხუცესნი, გინა თუ დიაკონნი გინა თუ მჟამობელნი. 50,8. შდრ. ჟამობა.

მრავალ. მრავალი შრომად და ჭირი 117,5; ყვილი ერისა მრავლისაჲ 57,8 (შდრ. ერი ფრიადი შეკრებების 56,2—3). **მრავალ ჟამ** 15,1 ბ. დიდ ხანს; **მრავალ-ფერი** (ღელვად) 118 c, 30 მრავალნაირი.

მრთელ ჯანსაღი. ყოვლითურთ მრთელი და უვნებელი 45,1 ბ.

მრორინე ნ. რორინ.

მსახურ. საჯორეს ორნი ერისგანნი ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად 93,2; შემწედ და მსახურად შეიწყნარა ბერძენნი 118,20; ღმრთის მსახურნი მეფენი 24,1.

მსახურება 1. (ეფთჳმე ეუბნება მზარეულს:) შიშითა ღმრთისადათა იქმოდე, ძმაო, სამსახურებელსა შენსა და ნუ იტყჳ, თუ კაცთა ვჰმსახურებ, ად ესრეთ გაქუნდინ, ვრცა ანგელოსთა ღმრთისათა ჰმსახურებდი 70, 15—16; ესევეთარნი მსახურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნნეს (მეფეთა) 24,2; ჯორთა მსახურებისა ღუაწლი და სხუანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი 9,5; უკუეთუ მოვიდის ვინმე ჭარბველი, რომელსა კრებულსა შინა შეეძლის მსახურებაჲ 115,21; თუსსა მსახურებასა განკრძალულ იყო 115,7 (აქ იგულისხმება ეფთჳიმეს თარგმნა წიგნებისა, ასე რომ თუსსა მსახურებასა—თავის საქმეს).

2. წირვა-ლოცვის შესრულება (ან ნოსმენა) ეკლესიაში. მშრომელთადა

დღესასწაულთა და კვრიაკეთა და გინა თუ ჰაერი არნ, მაშინ გაეწესა მსახურებაჲ 73,1—2 მუშებისათვის წირვა-ლოცვის მოსმენა დაეწესებინა დღესასწაულებზე და კვირა დღეებში, ან თუ უამიდობა იყო ხოლმე. ნ. სამსახურებელ.

მსაჯულ. ღწ მე დამადგინა თქუენ-და მსაჯულად 68,8.

მსგავსად. მსგავსად ძალისა 59,2 შეძლებისამებრ.

მსგეჳს. შვიდეული, ერთი კვირე (7 დღე). (ცემის შემდეგ) რომელმანმე ორი მსგეჳსი დაყვის ქუე მწოლარემან და რომელმანმე სამი 68,22; უკუეთუ პური დაჰმეტდის, მეორისა მსგეჳსისაჲ არღარა აღიღიან 104,21; ნ. შუდეულ.

მსმენელ. რაჲთა არა საწყინო ვიქმნნეთ მკითხველთა და მსმენელთა 30,8.

მსოფლიო, სოფლიო საერო, არა სულიერი. ხუცესი იგი ესევეთარი კაცი იყო, რლ პირსა მისსა მსოფლიოჲ სიტყუაჲ არა გამოვიდოდა, არამედ ყოველივე საღმრთოჲ და სულიერი 29,14; დააცადე სოფლიოთა მაგათ საქმეთა უბნობაჲ 29,12.

მსწრაფლ 45,16 სწრაფად, ჩქარა.

მსხუერპლ. შეწირვად უსისხლოჲსა მსხუერპლისაჲ 79,5 საზიარებელი მასალის შემზადება წირვის დროს მასთან დაკავშირებული ლოცვებითურთ.

მტკიცე ნ. სიმტკიცე.

მუნ 8,1; 12,5; 13,4; 98,11; 102,3 იქ. **მუნ ჟამადმდე** 33,4; 46,9 იმ დრომდე, მანამდე.

მუშა. ეპისტატი, რომელ არს მუშათა უხუცესი 97,1; ოცდაათი ანუ ორმოცი მუშაჲ არა მოაცთუნოს 97,2; უწუფერულთა მუშათა 91,2. ნ. მუშაკი.

მუშაკ. მუშაკი ქრისტეს მცნებათაჲ 35,4. ნ. ნამუშაკეჳ. შდრ. მუშა.

მუჯლის მოდრეკა. მუჯლ-მოდრეკით 68,21.

ა. დამოქება (ა). ასი მუჯლი მოადრეკიის 61,8.

გნ. დრკ (დერკ). ვიდრე მუჯლთა ზედა არა მოდრკიან 64,2;

მლდელ. მლდელსა გაბრიელ ქართველსა 52,1; ვამცენ მლდელსა 45,15.

მყის ნ. მეყ.

მყოფ (მიმღ.) რომელიც იმყოფება. კრებულსა შინა მყოფნი 93,5; შინა მყოფნი 73,2.

მყუდრო შვიდი, წყნარი. სახითა მყუდრო 108,1; **მყუდროება.** მყუდროებით ცხორებად 35,11; მყუდროებით ცხოვრებოდა 118,23.

მშლელ. მშლელი განგებასა 39,11.

მშრომელ. მშრომელთა და მაშურალთადა განეწესა 62,1 (აქ „მშრომელი“ და „მაშურალი“ სინონიმურად არის ნახმარი); მშრომელთადა 73,1; მშრომელნი ვინმე 96,2.

მშვლობა. მშვლობაჲ ქმნიან 63,2.

მცა...მცა. იხმარება პირობით-შედგობით რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში, პირველი მათგანი „უკუეთუ“-სთან შეერთებით. უკუეთუ მცა შესაძლებელ იყო, თვნიერ მისისა ბრძანებისა არცამცა წყლისა გემოჲ იხილა 26,8-9; უკუეთუმცა სიტყუასა წერილთასა იკითხვედ. განგიმარტეთ მცა და, უკუეთუ მცა ჩუენ გუკითხვედ, მიგიგეთ მცა 54,8-9.

მციოგ. მციორე ღრუბელი 55,14; მციორედცა იძულება 80,9.

მციორედ. ესე მრავლისაგან მციორედი მოგვკსენებია 118 c. 25.

მცნება, ა. 1. შეტყობინება. ვამცენ მლდელსა 45,15.

2. ბრძანება (ღვთისა). საუფლონი იგი მცნებანი და ბრძანებანი მისნი 2,7; მცნებათა შინა ღმრთისათა 29,10

(შდრ. საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ 2,12). ნ. დამცნება.

მძაფრ. სენითა მძაფრითა შეპყრობილ იქმნა 45,8; ცეცხლი იგი ქრისტეს სიყუარულისაჲ გულსა მისსა მძაფრითად აღეტყინა 8,2.

მძევალ. ბერძენთა მეფემან აზნაურთა შვილნი მძევლად ითხოვნა... ეფთვემ სხუათა თანა უფლისწულთა მძევლად მიჰგუარეს მეფესა 10,1—4 (B-ში აქ ორსავე შემთხვევაში „მძევალ“ იკითხება); ძე ჩემი, ვითარცა თბოლი, მძევლად გასწირეთ 11,5.

მძიმ, ი/უ (გარდაუვა.). არა თუ უმძიმნ, ად უფროსად უხარინ 93,3; არა უმძიმდა 90,5.

მძიმე. ფრთხილი და მძიმე კაცი 115,16 (ალბათ არ „ირყეოდა“ ადრე. შდრ. 115,14); **მძიმედ.** ესრეთ მძიმედ ბრძოლა-გუყვეს 53,19; მძიმედ განკანონნის 67,3; 76,5.

მძოვრ მარტო მცენარეულის მკამელი კაცი. ცხორებაჲ წმ. ონოფრი მძოვრისაჲ 49,30.

მწარე. მწარედ გაისჯებით 68,9.

მწერალ. მწერალნი 81,3. ნ. გელოვნებით მწერალი.

მწვალებელ ერეტიკოსი. მწვალებელად ხადითა 118 ხ, 8.

მწირ უცხო ქვეყანაში მყოფი, უქონელი. მწირნი და გლახაკნი 119,16; **მწირობით** ცხორებაჲ 5,3.

მწუხრ საღამო. უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ 95,3; კელართა მწუხრსა თუ რამე ეგმარებინ 96,5; ყოველთა მწუხრთა 52, 8.

მწყალობელ 40,2.

მჭედელ 25,7. (საქმე) სამჭედლოჲ 98,3.

მჭირვა, ი/უ, (და)ჭერა, (და)კაეება. ერთი ძმად თავსა უმჭირაენ და ერთი ფერკთა 68,17. ნ. დამჭირვა.

8ხალ 104,19.

მხილება, ა, საყვედურის თქმა, ნაკ-
ლი და დანაშაული რომ უთხრა კაცს.
ამხილებენ 65,4; ამხილა მას 29,4;
ამხილა დედოფალსა 19,2; და რად
არა მამხილე 29,17; ფიცხლად ამ-
ხილის 73,8; ფიცხლად ამხილიან
67,2.

მხოლო მარტო. იჯმნა ყოველთა-
გან და მხოლოდ ლავრასა დიდებულ-
სა ოთხთა ეკლესიათას: შევიდა 8,7.

მხუეტელ საჯორეს...ორნი ერისგან-
ნი ჰყვიან მსახურად და მხუეტლად
93,2.

მვედარ 21,6 მეოშარი (ცხენოსანი).
მვნე. ეკლესიასა დგომასა მვნე
108,5; სიმვნედ ახოვნებისა 2,17.

მჭურვალე. ცრემლითა მჭურვა-
ლითა 45,17; მჭურვალედ ლოც-
ვად 58,6. **მჭურვალე** გულმოდგინე-
ბა. ესეხომი მჭურვალეებაჲ აჩუენა
26,8; მჭურვალეებასა მისსა 28,1.

ნ

ნ, ი/უ. **უნდა** უნდოდა. ვინაფთგან
ახალ-ნერგ იყენეს ვენაჭნი, ყოველთა სა-
რითა განგებამ უნდა 89,5; ვითარ-იგი
უნდა მყუდროებით ცხოვრებამ 35,10:
უნდის 71,3 უნდოდა ხოლმე.

ნაგვე 8,3 ნაგავი. **ნაგევად** შერაცხ-
ვა არაფრად ჩაგდება. ყოველივე დიდე-
ბამ ამის სოფლისად შეურაცხ-ყო და ნა-
გევად შეპრაცხა 8,3.

ნავ. **ნავის მოკმედ** 25,7 ნავის მკე-
თებელი, ნავის ოსტატი. **მენავე** 98,4
ნავის წამყვანი, მენიჩბე.

ნავთსაყუდიელ (გადატანით) იმედი,
მფარველი. ბერი გრიგოლ იყო ნავთ-
საყუდიელ ქართველთა ნათესავისა
118,39; მოიწინეს ნავთსაყუდიელად
სულთა მრავალთა 118,8.

ნათესავ 1. ერი. ხალხი. **ნათესავი**
ჩუენი ქართველი ერი. გამოჩნდა სამ-
კაულად ნათესავისა ჩუენისა 5,8;
გვრგვნიად და განმანათლებელად ნათე-
სავისა ჩუენისა 108,15; განსამრავლე-
ბელად ნათესავისა ჩუენისა 118,9;
რომელთა წმ. ესე აღგილი ნათესავ-
სა ჩუენსა დაუმტკიცონ 118 d, 10; გა-
ნანათლა და შეამკო ნათესავი და
ენამ ჩუენი 118,17; ასმიოდა, ვ'დ

ქართველნი არა მცირედნი ნათესავ-
ნი და ერნი მკვდრ არიან მუნ 33,5;
შემდგომად ჩუენსა მომავალთა ნათე-
სავთათჳს 118 c, 28.

2. კაცთა ნათესავი 1,5 კაცობრიობა.
3. ეროვნება. ნათესავით ქართ-
ველი 7,2.

4. გვარი. წარჩინებული ნათესა-
ვით 51,4.

5. ახლობელი გვარში, ერთი ჩამო-
მავლობისა, родственник. უკუეთუ ძმა-
თა ვიეთმე მოიყვანნიან თჳსნი ნათე-
სავნი უწუერულნი 92,1; მეუღლე და
შვილნი თჳსნი და ნათესავნი 8,4.
შემდეგ ნაწყვეტში წარმოდგენილია
1-ლი და მე-5 მნიშვნელობა: შემწედ და
მსახურად შეიწყნარნა ბერძენნი უმან-
კობით და სიწირფობით და ესრეთ გან-
მრავლდა ნათესავი ბერძენთაჲ
ლავრასა ამას, და შემდგომად მცირედი-
სა ჟამისა იჯმნა წინამძღურობისაგან
და თჳსი ნათესავი გიორგი მამად
დაადგინა 118,20—22.

ნაკლულ. **ნაკლულევან** რომელსაც
აკლია. ქართლისა ქუეყანამ დიდად ნა-
კლულევან არს წიგნთაგან 47,2. **ნა-
კლულევანება** ნაკლი. რადთა არარაჲ

იპოვოს რადიკურით მის თანა ნაკლულევა ნებაჲ რადმე 28,3. **უნაკლულა.** არარადეთ უნაკლულა—არაფრით ნაკლები. ესე ნეტარნი მამანზ ზუნენნი არარადეთ უნაკლულა იყვენეს პირველ გამორჩინებულთა წმიდათასა 3,2.

ნამეტნავ. კმა არს ჭეშმარიტად და ნამეტნავ 80,9; თარგმანებაჲ წიგნთაჲ აქუნდა ნამეტნავად ყოველთა სათნოებათა 108,14.

ნამუშაკევ. რომლისა-იგი ნამუშაკევი ახარებს შორიელთა და მახლობელთა 5,12. ნ. მუშაკ.

ნასხურ. ბერძენნი ფრიად რადმე შეიყუარნა და განამრავლნა და სრულიად მათდა შიდრკა, ხოლო ქართველნი, ვითარცა ნასხურნი რადმე და უნდონი, უგულვებელს-ყვნა და შეამცირნა 115,11-13 (წმღრ.: მეგობართა ზუნეთა ულოცავთ: ვითარცა ნარჩენნი სოფლისანი შევიქმნენით, ყოველთა ნასხურ მოაჭამდე, I კორ., 4, 13; აქ ნასხური=αφαρ: φημι „ნავაგი“; ნუ იყოფინ ესე ჩემდა, ვითარმცა ნასხორ წარმართთა ვიყავ: იპოლ., ქება ქებ. 6, 15).

ნატრ. ნ. სანატრელ.

ნატყუნავ ნადავლი. ლაშქრობით მოპოებულნი. წინააღმდეგომნი ზუნენნი დატყუნენ და ყოველივე ნატყუნავი მათი შენი იყოს 21, 3; ნატყუნავი დიდძალი ფრიად 21, 8.

ნაყროვნება უზომო ჭამა. უკუეთუ ნაყროვნებით ვინ იქმნ 82, 4.

ნაწილ 1. ხის მცირე ნაჭერი, რომელიც იმ ჯვრის ნაწილად მიაჩნდათ, რომელზედაც ქრისტე აცვესო. ძელისა ცხორებისა ნაწილი ვეცხლისა ბუდითა 31, 7. **2.** სეფისკერიდან ამოჭრილი ნაწილი, ბარძიში ჩასასვენებელი. ნაწილის შთასასუნებელით ვეცხლისაჲთ 31, 8.

3. (ჩვეულებრივ მრ. რ.-ში) მიცვალებულის გვაში ან გვამის ნაშთი საფლავში (ძვლები, თმა და სხვ.). პატიოსანნი იგი ნაწილნი მისნი (ეფთჳმესნი) აღმოიყვანნეს თჳსსავე მონასტერსა და დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა ტაძარსა შინა წმ. ი. ნათლის-მცემელისასა 113, 14—15; მე, მამამან გიორგი, მოცვალენ ნაწილნი წმ. ეფთჳმესნი ნათლის-მცემელისა ეკლესიით დიდსა ეკლესიასა ღმრთის-მშობლისასა 119, 3-4.

4. ნაწილი ქრისტეანეთაჲ ქრისტიანი ხალხი. ა-მცა-გოცილ არს იგი ნაწილისაჲ ან ქრისტეანეთაჲსა 118 d, 7.

5. ნაწილი მარჯუნეთაჲ „გაკითხვის დღეს“ მარჯვენა მხარეს მდგომი ხალხი („ცხონებულებს“ მხარე). ღირს გუყვენინ უფალმან ნაწილსა მას მარჯუნეთასა მიმთხუევად 1, 12.

ნახევარ. ნახევარი საფასისა თჳსისაჲ ეკლესიასა შეწირის 87, 1.

ნახვა. რამცა ნახნა თავისა უფლისწულნი 85, 4. ნ. მონახვა.

ნება 1. რომელმანმცა სრულყო ნებაჲ გულისა მათისაჲ 16, 7; ყოველივე ნებაჲ თჳსი მოიკუეთა 26, 8; ნების-მყოფელი 38, 3.

2. (სტატ.). რომლითაცა სახითა გნებაჲს 19, 5; ჰნებაჲს 1, 1; ენებაჲ სიტყუად 54, 3. ნ. უნებელი. მღრ. ნ.

ნელიად წყნარად. მოზიდნას ნელიად 53, 12; იშუთ სადმე ნელიად სიტყუად მიუგის 71, 2.

ნემს 78, 2. ნ. ოჭრო-ნემსული.

ნერგ. ახალ-ნერგ წუთლა იყვნეს ვენაჳნი 89, 5.

ნესტუ საყვირი. ნესტუ ოქროსაჲს 5, 13.

ნეტარ წმ. მამათა ეპითეტია. ნეტარნი მამანი ზუნენნი 3, 1; ესე ნეტა-

რი მამამ ჩუენი იოვანე 7, 1; ნეტარი მამამ ჩუენი ეფთჳმე 58, 1; მერმე აკურთხა ნეტარი ეფთჳმე 43, 2; ნეტართა მათ მამათა ლოცვაჲ 9, 1; მათ ნეტართა ჰრქჳან 104, 15. შდრ. სანატრელ.

ნეფსით თავის ნებით. სხუათა მათ სათნოებათა აღწერასა ნეფსით თანაწარავჳედით 27, 6.

ნთება, ი. რამცა კანდეღსა ინთებდეს 81, 4. ნ. ანთება.

ნიგოზ კაკალი. გინა თუ ზეთისხილი იყვის გინა თუ ნიგოზი გინა თუ სხუად ხილი 98, 8.

ნიკრის (არაბ. نقر) პოდაგრა, ქარები ფეხში. ნიკრისისა სენსა შთავარდა 33, 29.

ნიჭ საბოძვარი. ვითარცა პატეგსა და ნიჭსა სამეუფოსა 33, 1 ბ.

ნიჭება ბოძება. ნიჭებულ ბოძებულნი, ნაჩუქარი. ნიკიფორ მეფისა ნიჭებულნი 31, 18.

ნუ. ნუ იყოფინ 6, 6; 79, 20.

ნუგეშინის-ცემა. ნუგეშინის-სცემნ სიტყვით და საქმით 68, 24 (საქმით ნუგეშინის-ცემა, როგორც ჩანს. ჩუქებას, ანუ რისამე წყალობას ნიშნავდა); გელოსანთა დაჰვედრნის, რადათა ნუგეშინის-სცემდენ 68, 25; ნუგეშინის-სცის და აღა-

შენის 68, 26. **ნუგეშინის-საცემელ.** ამით ძმათა ნუგეშინის-საცემელი სხუად არასადადო აქუს, ამის ტრაპეზისაგან კიდე 70, 7.

ნუსხა (არაბ.) ნაწერი (?). ეფთჳმეს კელთა ნუსხისაგან დაგვწერია 21, 1 ბ. (ე. ი. ეფთჳმეს ავტოგრაფისაგან? არა მგონია, რომ აქ ნუსხა „სიას“ ნიშნავდეს. შდრ.: „ყოველნივე ქართულნი სახარებანი, მთაწმიდით გამოსრულნი, ღირსისა მამისა გიორგის თარგმნილნი, საეკლესიოდსა სახარებისაგან, რომელ მთაწმიდელნი იგმარებენ, აღწერილნი არიან და არა მისგან, რომელი თუთ გიორგი თარგმნა და ნუსხად მღებარე იყო დიდსა წიგნის საცავსა, არამედ მისგან გარდაწერილისაგან. და მას ნუსხასა თანა ფრიადი ნაკლულევანებაჲ აქუს“: ვანის სახარების ანდერძიდან. ა. შანიძე, უძველესი ქართ. ტექსტების აღმოჩენის გამო. ტფ. უნივ. მოამბე, II, 1923. გვ. 404).

ნუუკუე 1. ნუთუ. ნუუკუე შვილ არა გესხნესა თქუნ 11, 3 ნუთუ შვილნი არ ვყავდათ თქვენ?

2. ვაითუ. ნუუკუე ამის სახისათჳს ზღვევაჲ რადმე სულიერი შეამთხვოს 29, 7; ნუუკუე შეწუხნეს 79, 7; ნუუკუე ვერ გავისუენოთ 83, 5; ნუუკუე და ვერ გაავონო 112, 13.

(2)

ობოლ 11, 5.

ოდენ 1. (ნაწილ., დაისმის იმ სიტყვის შემდეგ, რომელსაც ზღუდავს) მართო, მხოლოდ. არა თუ უღუმბათა და მთაწმიდას ოდენ თარგმნნა, არამედ სამეუფოსცა 48, 11; სახელი ოდენ კმა არს 5, 6; რადათა ქართველნი ოდენ იყენენ მონასტრისა ამისა მკვდრნი

25, 3; მას ოდენ ესმინ 59, 8. გვხვდება „ხოლო“-სთან ერთადაც: არა ხოლო საქართველოსა ოდენ, არამედ საბერძნეთსაცა 118, 25.

2. ოლონდ. შენ ოდენ ამით ობოლთა კელი აღუპყარ და, რადცა ბრალი იყოს, ღმერთმან ჩუენგან იძიენ 19, 13; თქუნესა ბრძანებასა არა ვარდავჳედე,

ოდენ შრომათა თავს-იდევ და წარვედ
კორაპლატისა წინაშე 19, 4.

ოდეს, ოდესცა როდესაც. ოდეს
ღმერთმან წარგიმართოს 21, 2; ოდეს
ინილის. მათაგანი ვინმე უღბად და
მოძილად 94, 1; ოდეს მოიწიფის 98, 9;
ოდესცა მივიდის ხილვად მამათა 52, 3.

ოდესზე 1. ოდესლაც, ერთხელ. ეშ-
მაკუული ვინმე მოუქდა მას ოდესმე
44, 5; იქნა ოდესმე გუალვად 55, 1;
ოდესმე ინება წმ. მამამან ჩუენმან
ეტოუზე 56, 1; ჭამთა ბასილი მეფისათა
ოდესმე აღესრულა მთავარ-ეპისკოპო-
სი 57, 2. 2. ზოგჯერ, ხანდახან. გამო-
ვალს გამოსავალი ყოველთა წელთა 14
ლიტრად ვინა 15 და ოდესმე მეტი-
ცა 31, 5; შრავალ გზის მივალნ მისა და
ოდესმე მან ძიიყვანის იძულებით
53, 3.

ოთხთავ 31, 14 ოთხი თავი სახარე-
ბისა (მათე, მარკოზ, ლუკა და იოვანე).

ორ, ორითავე მარჯუენ ნ. მარჯუენ.

ორგულეზა დალატი. განდგომილო-
ზად და ორგულეზა და დასწამეს
116, 4.

ე. უკუეთუ ვინმე გამოჩნდეს და
რადთმე ზაკუვითა ეორგულოს ამას
წმიდასა აღვიღსა 118 c, 1 ბ.

ორგულობა (გარდაუვ.) ეჭვობა. ყო-
ყმანი. ნურარას ორგულობ 21, 2.

ორ-კეცად 59, 3, 5.

ორმოც ოცდაათი ანუ ორმოცი
მუშადა არა მოცუთუნოს 97, 3 (შღრ.
ორმოც 31, 2; 86, 4).

ოტება, ა, გაქცევა (ა). აოტა
სკლიაროსი 21, 5 გააქცია.

ო. (თორნიკ) იოტა სკლიაროსი
26, 1; ვესავ ღმერთსა, რომელ იოტოთ
იგი უღმერთოდ სკლიაროსი 19, 7. **მეოტ**

ვინც გარბის. მეოტად წარიქცია
21, 6 იოტა.

ოქრო-ბეჭედი (= χρυσός, bulla
aurea). დაუსხნეს სიმტიციენი და გელით-
წერილნი და ოქრო-ბეჭედნი მეფე-
თანი 4, 15; რომელნიცა აღვილნი და
სოფელნი სთხოვნეს (მეფეთა), ყოველნი
ოქრო-ბეჭედი თა დაუმტიციენეს 24, 3;
დიდსა ლავრასა მისცეს ოქრო-ბეჭე-
დი განძისა ორას ორმეოცდა ოთხისა
დრაჰმისა, ჩინიშკისა ბოძებული იოვა-
ნესდა, და ესე ყოველთა წელთა აქუს
პალატით ლავრასა 31, 1—3; მოუგნეს
დაბანი და მონასტერნი ოქრო-ბეჭედ-
ნი 118, 13.

ოქრო-ნემსულ ოქროს ძაფით ნაკე-
რი. საკურთხეველის შესამოსელი ოქრო-
ნემსული და მეორე ოქსინო 31, 10.

ოქრო-ცურვეზულ (ვერცხლის ნივ-
თი) ოქროთი დაფერილი, ოქროში გა-
ვლებული, მოოქრვილი. ჯუარი სალი-
ტანიე ვეცხლისა და ოქრო-ცურვეზუ-
ლი 31, 16; კულად მოსცეს... ძელისა
ცხორებისა ნაწილი ვეცხლისა ბუღითა
და ორნი ბარძმინი დიდნი ვეცხლისანი
და ფეშხუემი კოვზითურთ და ბრწყლით
და ნაწილის შთასასუენებელით ვეცხლი-
სადა, და ესე ყოველნი ოქრო-ცურ-
ვეზულნი 31, 9; ბარძიმ-ფეშხუემი
ვეცხლისა და ოქრო-ცურვეზულნი
32, 3.

ოქსინო. საკურთხეველის შესამოსელი:
ერთი ოქრო-ნემსული და მეორე ოქ-
სინო 31, 10 (... et alteram acu pic-
tam, P. P.).

ოც. უფროას ოცისა ლიტრისა
84, 8; ოდესმე ოციცა 31, 6.

ოხრა საყვირის ხმობა. მისთა წიგნ-
თა სიტყობობად, ვითარცა ნესტუ ოქ-
როსადა ემა-მალაღი, ოხრის ყოველსა
ქუყყანასა 5, 14.

3

პალატ (palatum) მეფის სასახლე. ესე ყოველთა წელთა აქუს პალატით ლაგრასა 31, 2; პალატისა წარჩინებულნი 117, 4. **პალატისა** მეფის სასახლის წევრი (palatinus) ან კარის კაცი. მოქალაქეთა, დიდებულთა და მთავართა და პალატისათა დიდი სარწმუნოება და სიყუარული აქუნდა (ეფთვმესი) 113, 3.

პაპ 1. მამის მამა ან დედის მამა [პაპმან მისმან (სუნ. 56, 10]. **პაპთა** მამისა და დედის წინაპართაგან. შშობელთა და პაპთა მამაგან დიდებული და წარჩინებული 7, 2.

2. რომის პატრიარქი. ცხორებდა კლემენტოს ჰრომთა პაპისა და 49, 13.

პარაკიმანოს-ი, პარაკიმენონ-ი [παραικίμανος-ი, παραικίμενον-ი] მესაწოლეთ უხუცესი (საქურისი). ბასილი და კოსტანტი მას ჟამსა წუთთა ყრმა იყენეს და ყოველი გასაგებელი დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენონსა; და ვითარცა აღვიდა თორნიკ სამეფოდ, მესყუულად შეიყვანა იგი პარაკიმანოსმან მეფეთა წინაშე 18, 2--3; კულად დედოფალმან და პარაკიმანოსმან ჰრქუეს 19, 12.

პარიკონომოს-ი (παραικονόμος-ი) იკონომოსის მოადგილე. გინა თუ იკონომოსისადა ებრძანის გინა თუ პარიკონომოსისადა. მოზიდნის ნელიად 58, 11. **საპარიკონომოსო** 98, 3 პარიკონომოსის სახელო.

პასუხ (სპარს.). მან გასცეს ღმერთსა პასუხი 119, 9.

პატივ. პატივისა უყოფდეს 12, 2.

პატიოსან ხატის ეპითეტია. განაბრწყინენეს იგინი (ეკლ.) ხატთა მიერ პატიოსანთა 4, 12.

პირ 1. ა) სამეტყველო ორგანო. დაიყავნ პირი შენი 53, 10; 54, 10 დაიხ-

შეს შენი პირი, ხმა ჩაგეწყვიტოს: ენა ერთისა (ერთითა BD) პირითა 118, 2, 3 როგორც ერთი პირით, ერთხმად.

ბ) სასმელ-საჭმლის მისაღები ორგანო. აქედან: **პირის ტხნა** სასმელ-საჭმლის მიღება მარხულობის შემდეგ; სმაქმა საზოგადოდ. ლიტონთა დღეთა თხს-თხს ილუწიდიან, ხოლო დღესასწაულთა და კვირობათა ერთგან აღასრულიან წესი ლოცვისა და პირი ერთგან იტხნიან 104, 23; თავადმან პირი იტხნა 112, 9.

2. პირისახე. გარე-მიექცა პირი მისი 53, 11; მოიქცა პირი მისი 53, 16.

3. სახე, იძრავ. ამით პირითა და სახითა 118, 5 ამგვარად (აქ „პირითა“ და „სახითა“ სინონიმებია).

4. (იხმარება მრ. რ.-შიც) რანე, საქმე, გარემოება. ესე პირი მოეწერა 16, 3 ასეთი რამ მოეწერა; მე ვიცი, თუ რომლისა პირისათჳს მივმოძენ 17, 6 რა საქმისთვის; მათ ესე ვითართა პირთათჳს უზნობად 29, 2; ხემო თქუმულთა პირთათჳს 29, 6.

5. ამის პირისათჳს ამიტომ, ამის გამო. ფრიად მწუხარე ვიყავ ამის პირისათჳს 46, 9. (6. კიდევ 3, 6; 12, 3; 16, 8; 33, 6; 117, 3; 118, 1).

პირველ (რიცხვ. სახ.) 1. პირველსა ცა მოსლვასა და მეორესა ცა 84, 6; ხოლო ჩუენ პირველსა ცე სიტყუასა მოვიდეთ.

2. ადრინდელი, უწინდელი. მსგავსად პირველთა მათ ღმერთ-წმინდისილთა მამათა 6, 9; გარეშე მათ პირველთასა 47, 6.

პირველ (ზმნიხ.) წინათ. უწინ. მამანი ჩუენნი არარადი უნაკულთ იყვნეს პირველ გამოჩინებულთა წმიდათასა 3, 2; პირველ თქუმულსა მას

სალმობასა შინა განკაფულმან 38, 1; პირველ მოკსენებულსა გაბრიელს 52, 1; რაჟთა შეიმოსოს კუართი იგი შესამოსელი პირველ კსენებულისა მთავარ-დიაკონისაჲ 79, 6.

2. (თანდ., მოითხოვს ნიც.-ს ან ნათ.-ს) უწინ, -მდე. პირველ შენებასა მონასტრისასა 84, 2 მონასტრის აშენებამდე; პირველ დღისა ერთისა 55, 6 ერთი დღით წინ; პირველ სახარებრისა წარკითხვისა 55, 14. ეს უკანასკნელი მნიშვნელობა კარგად ჩანს შემდეგ წინადადებაში: პირველ ამის მეორისა ბჭობისა (118 c, 23), რადგანაც შემდეგ მოსდევს საპირისპირო სიტყვა: შემდგომად ამის მეორისა ბჭობისა (118 c, 24).

პირველითგანვე 33, 3 თავიდანვე.

პოვნა, ი ვნ. უკუეთუ ვინმე იპოვის 72, 4; უკუეთუ კჳლა გჳლ-ფიცხელნი იპოვნიან 63, 3.

[პორტაიტისა (ხატი). ნ. ბგესთან].

პროტ (πρωτος) არქიმანდრიტი, რომელიც მთაწმიდის ყველა მონასტრის სათავეში იდგა. არცა პროტი, არცა სხუანი მამასახლისნი 88, 1. აქედან ჩანს, რომ პროტობა ერთ-ერთ მამასა-

ხლისს, ანუ ერთ-ერთ წინამძღვარს ჰქონებია მთაწმიდაზე, სადაც მონასტერი ბევრი იყო. პროტის სამყოფელი იყო კარიას, სადაც ღვთის მშობლის ეკლესია იყო აგებული. აქ იკრიბებოდნენ ათონის ბერები ყოველ წლივ საზოგადო საქმეების გასარჩევად და მოსაფარებლად (ზღრ. „მისცეს კარიისა ეკლესიასა, რომელ არს შესაკრებელი ყოველთაჲ“, 32, 3). 976—1313 წწ. პროტებს ნიშნავდნენ ბიზანტიის იმპერატორები: А. Натроев, Иверский монастырь на Афоне, Т. 1910, გვ. 176, 186—178. ვარნა თუ ლავერელი მოვიდის ანუ პროტი 69, 5.

პურ 1. პური და ღვინო 104, 7; ძმათა პურსა (იქვე). 2. პურის კვერი. დღევ ერთი პური 84, 10. 3. პურის შეკაზმვა საჭმლის გაკეთება. რაჟთა კიდევ შეუკაზმიდენ პურსა 69, 6.

პყრობა, ი. განავებდეს და იპყრობდეს წესსა წინამძღურობისასა 6, 8.

ი/უ. მიპყრა გვლსა 46, 5 მომკიდა ხელი ხელს..

ი/უ (სტატ.). ეპყრა—ეკირა. წინამძღურობაჲ ეპყრა 118 b, 1; ყოველი გასაგებელი დედოფალსა ეპყრა და პარაკიმენოსსა 18, 1; დიდითა პატივითა ეპყრნეს ივინი 14, 6.

ქ

ჟამ 1. დრო, ხანი. ჟამ რაოდენმე 8, 11; 83, 2 რამდენსამე ხანს; მრავალ ჟამ 15, 9 დიდხანს; ამას ჟამსა 17, 12 ამჟამად; სხუასა ჟამსა 106, 1 სხვა დროს; შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა 12, 1; არა მრავლისა ჟამისა შემდგომად 118, 35; მის ჟამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე 115, 9; მრავალნი ჟამნი ვარდაჯდეს 112, 4; ვარდაჯდეს ჟამნი რავდენნიმე 116, 1;

ჩუენთა ამათ ჟამთა 48, 4; ჩუენთაცა ამათ ჟამთა შინა 1, 5; უკუანადსკნელთა ამათ ჟამთა 104, 29; ჟამთა რომანოზ მეფისათა 116, 2; ჟამთა სუმეონ მამისათა 118, 5; ჟამთა განდგომილისა სკლიაროსისათა 118, 12; ჟამთა არა მცირედთა 9, 4; ჟამთა მრავალთა 118, 18; მათ ჟამთა 8, 9; მათ ჟამთა შინა 13, 1; სივრძე ჟამთაჲ 2, 1. უჟამოდ 95, 4; 105, 12 უდროოდ.

2. ხელსაყრელი დრო. ესევეთარი ჟამი რად დახუდა იოვანეს 19, 1; ბერძენთა ესევეთარი ჟამი პოვეს 117, 1; ჟამი პოვეს ბერძენთა 118, 41.

3. ხანა, ეპოქა. თვითოეულთა ჟამთა შინა 1, 4; 2, 9.

4. ხორცისა და სისხლის საიდუმლო (სერობის მოსაგონებელი: მათე 26, 26—27). ვიდრე ჟამისა ზიარებადმდე 55, 5.

ჟამითი-ჟამად 68, 23 დრო და დრო, დრო-გამოშვებით.

ჟამისწირვა დღისით შესასრულებელი მსახურება, ლიტურღია (ეკლესიაში შესასრულებელი მსახურებანია: ცისკარი, ჟამისწირვა და მწუხრი. შდრ. „ყოველ-

თა კათოლიკეთა კუერექსთა შინა იგსენებოდის: ჟამისწირვისათა და მწუხრისათა და ცისკრისათა: ალაპები, № 57, 15). მოიწია ჟამისწირვისა ჟამი 55, 12; მოიწია ჟამი ჟამისწირვისაჲ 56, 4; ჟამისწირვაჲ აღასრულეთ 55, 8; აღასრულა ჟამისწირვაჲ 79, 12; მოიგსენებდით წმ. ჟამისწირვათა შინა 42, 9.

ჟამობა 1. ნ. შეამოხელი. 2. (ან ჟამება?). ი/უ. ეფთუმეს პირად მდივანს ეუბნებია: „შინაშე მამისა აღვალ და მიჟამე“ (105, 11). აქ „მიჟამე“ ნიშნავს: „შემიშვი“, ან „მოახსენე, რომ ნახვა მიწდა“.

რ

რა 1. ხილვად, თუ რად-ძი იქმნა 45, 1 ბ. რად (ღით. ბრ.) რატომ. და რად დაიდუმე აქამომდე 29, 16.

2. რამე. არცა ერთი რად უფმს ზუნ მიერი ჯსენებაჲ 2, 4; რაოდენიცა რად არს ამის სოფლისაჲ 8, 4; ბარემცა დიდი ეკლესიაჲ რადთ მიგვლეს 118 c, 10 (რადთ=რითმე, როგორმე)

3. (ნაწილ., მავრამ მიც. ბრუნვის ფორმით: რას (ნ).

რაჰამ როგორი. რაბამი სიყუარული 33, 13.

რათმე ნ. რამე.

რამე (ბრუნვის დროს „მე“ ბოლოს რჩება). არცა მცირედი რადმე დაუტევა ჯელმწიფებასა ქუეშე თუსსა 26, 5; ნაკლულევანებაჲ რადმე 28, 3; სხუთა რადთმე საჯმრითა 68, 27; სხუთა რადთმე ზაკუვითა 118 c, 1 ბ.; თავისა რადთმე საქმითა 118 d, 2; სხუთა რადთმე წესთა და კანონთა ენება და მტკიცებაჲ 115, 4.

რად (ნაწილ.). ესე რად ცნა იოვანე 10, 4; იყო რად მის თანა 53, 6; ესრეთ რად დაარწმუნის 68, 12; ხედვიდა რად სულღერთა ამათ წესთა 105, 2; აღვიდა რად გოდლად 105, 9; იქმნა რად ჯმად და აზბოხი 105, 18; ამათ რად ჳირსა შინა ვიყვენით 118 b, 27; ესე ყოველი იხილა რად ღმერთმან 118 b, 32.

რადმე 1. სახელობითი ბრუნვის ფორმა „რამე“ სიტყვისა (ნ.). 2. (ნაწილ.). ბერძენნი ფრიად რადმე შეიყუარნა 115, 11.

რადთურთით (უკუთქმითს წინადადებაში) სრულებით, ოდნავ: ზღუსა რადთურთით გამოცდილებად არაჲ გუაქუს 25, 5; რადთა არარად იბოვოს რადთურთით მის თანა ნაკლულევანებაჲ რადმე 28, 2; რადთურთით არა სცემდა განსუენებასა თავსა თუსსა

48, 6; კელრისა კარსა რაჲთურთით არა გასწყდებოდა შეკრებად 95, 6; უბნობასა ურგებსა რაჲთურთით არავინ ეკადრებდა ყოვლადვე 95, 10.

რაოდენ-ი-მე. რაოდენიმე მოვიქსენოთ 30, 6; შემდგომად რაოდენისამე უამისა 15, 1.

რას (ნაწილ.). ამისთვის იკონომოსსა თანა არავინ რას მივალნ 101, 3.

რაცა. რაჲთაცა ღონითა ანუ მანქანებითა 118 c, 3b.

რე (ნაწილ.) ცოტად. უკუეთუ უმჯობესი-რე იყოს 70, 9; რომელნი მეტად-რე უძლურნი იყენიან 75, 3.

რეკა. ცემა რიბზე დიდ ჩამოკიდებულ ფიცარზე ხმის გასაღებად (ძველად ზარი არ იყო და ეკლესიაში წირვალოცვის დაწყებას ამნაირად ატყობინებდნენ ხალხს). ვიდრე ცისკრისა რეკადმდე 52, 1.

რეცა ვითომ. რეცა განცხრომის სახედ 55, 10 ვითომ ზუმრობით; რეცა სამართალი შესწევდა 118 c, 11.

რთვა, ი/უ (გარევა. უკუეთუ სუბუქი ღვინო იყოს, ყოლა ნუ ურთავ წყალსა. და უკუეთუ საშუვალი იყოს, ჯერისაებრ ურთე 70, 8—9. **პრთავს** (სტატ.) ურევი. უკუეთუ მეტი წყალი ერთის (ღვინოსა) 70, 6.

რომელ (კავშ.) რომ (=იმერ. რომე). ესე ცხად არს, რომელ მათსწყალობდით 11, 4; ვესავ ღმერთსა, რომელ 19, 6; 55, 11; ვიცით, რომელ 21, 1; გულ-კლებულ ვართ, რომელ არა ინებეთ 36, 4; მრწამს ღმერთისაჲ, რომელ 41, 5; წესი იყო..., რომელ 68, 3; ებრძანა მეტრაპეზისაჲ, რომელ 70, 3; მამასა გაუწესებია, რომელ ვარე გაგიყვანო 72, 3; დაზიმცნია მეტრაპეზისაჲ, რომელ არავინ აღვადგეს წინა 72, 6; წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ, რომელ ეკლესიას დაიუბნის

ძმანი 74, 1; ესრეთ ვიხარკოთ, რომელ შეკრებაჲ ჩუენი ამას წმ. ადგილსა არა ცუდად იყოს 77, 10; ნუმცა რაჲ დააკლდების ეპისტატსა, რომელ არა შეწუხდეს 97, 3; დაუმოწმე, რომელ უჟამოდ არა მოვიდოდინ 95, 4.

რომელ-ი-მე ზოგი. რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თუთ დაიმჭირა 21, 8.

რომელ-ი-ცა. რომლითაცა სახითა 19, 15 როგორღაც.

რორინ. ესე ადგილისა მრორინენი მონაზონნი 95, 3 [„რორინება“ ხეტიალის მნაშენლობათ (ходить, скитаться) დამოწმებული აქვს ნ. მარს იპოლიტეს გამოუცემელ თხზულებათაჲთა: TP III, გვ. XLIX. შდრ. აგრეთვე: მრავალ მრორინეთა მათ და მიწყითთა მთხოველთა მეკარე განისტუმრებდეს; არა კელ-ეწიფების მიმოვლად სახლითისა ხლად შინაგან მონასტერსა: ვაჰანის ქებათა განგება. ლ. მუსხელიშვილის გამოცემა, 69, 21—24); რაჲსა გამოხედით ხილვად, ლერწმისა, ქარისაგან რორინებულისა, მათ. 11, 7 C; გურიაში „რორინება“ დღეს ტარებას ნიშნავს: გაარონიე — გაატარე (რომ იაროს), გაასეირნე].

რუდუნება გაჭირება. მრავალი შრომა და ჭირი და რუდუნებაჲ ჩუენ ზედა მოაწიეს 117, 5.

რქუ, ა. მე ვარქუ 46, 4.

რჩევა, ი. ირჩიეს ძმათა 69, 5.

ი/უ (სტატ.). ამათი მირჩევია შეწყნარებაჲ 83, 10.

რჩულის კანონი 49, 43 (ეფთუმეს მიერ ნათარგმნი „რჩულის კანონი“ უკვე გამოცემულია: Н. А. Заозерский и А. С. Хаханов, Номоканон И. Постника в его редакциях грузинской, греческой и славянской. М. 1902).

რწმენა. გ რ წ მ ე ნ ი ნ, ძ მ ა ნ ო 83, 9
გჯეროდესთ.

რწმუნებულ მინდობილი, ჩაბარებუ-
ლი. სამწყსოჲ ესე მისდა რწმუნებუ-

ლი 118, 18; მათდა რწმუნებულსა
მას სამწყსოსა 6, 10; მისდა რწმუნე-
ბული იგი ტალანტი 50, 52.

ს

საბელ. გინა თუ ტყავი გინა თუ
საბლები გინა თუ სელი 101, 6.

საბეჭურ. მოკლე ჩასაცმელი უნდა
იყოს (უსახელო, ჟილეტის მსგავსი). და
ვინცა წუართის თჯიერ მიზეზისა, ანუ-
გემინის-სცის და ალაშენის: ანუ ჩოვითა,
ანუ საბეჭური თა, ანუ სხვთა რადთ-
მე სავმრითა 68, 27; მრავალ გზის გუზი-
ლავს, რომელ, გინა საბეჭური იყ-
ნიან გინა შესამოსელნი ანუ თუ კუნ-
კული. ცეცხლითა დაწუნის ზღუდესა
შინა 78, 2 ბ. (კ. კეკელიძე აპობს,
რომ ზოგ წიგნში ამ სიტყვის ნაცვლად
„პალეკარტი“ იხმარებაო. ეს არისო
იგივე, რაც ბერძნ. *ἐπάμιον*, და ათო-
ნამდელულ ძეგლებში უდრიდა სომხ. „შურ-
ჯარსაო“: *Иерус. канонарь*, 336).

საბრვე 5. საფრვე.

საგზალ. უსაგზლონი 118 ხ, 21.

სადა-ვე სადაც გინდა, *куда-нибудь*
არა აქუნ ჯელმწიფებაჲ სადავე მი-
ცებად, არამედ კელარსავე მისციან
103, 2 (შდრ. მოვიდოდეს მისა ვინაჲ-
ვქე, მარკ. 1, 45 *C*=მოვიდოდეს მისა
ყოვლით კერძო *D*); **სადა-ცა** 104, 15.

სადაჲთ საიდან. **სადაჲთ-ესე** საიდა-
ნაც. სადაჲთ-ესე გამოვიდა შჯული
4, 3 ბ.; **არასადაჲთ** 70, 7 არსაიდან.

სადაყუდებულო დაყუდებულის სა-
ყოფელი. მონასტერნი და სადაყუ-
დებულონი 23, 10 (ეს სიტყვა თარგ-
მანი ჩანს ბერძნული „სოხასტრისა“:
ἡσυχασίας—ყუდრო, წყნარი; *ἡσυχαστήριον*
სადაყუდებულო). ნ. დასაყუდებულო.

სადგურ გასაჩერებელი სახლი, სა-
სტუმრო. ერისონს მისცნეს სახლნი სად-
გურად მიმავალთა ძმათა 32, 11.

სადღესასწაულო 31, 14 დღესასწაუ-
ლების ლოცვებისა და საგალობლების
შემცველი წიგნი (*миная праздничная*).

საერო 1. არა საეკლესიო. „საეროჲ
საქმე მონასტრისაჲ“ (89, 1) იყო: ნავის
გამოზიდვა, ვენახთა ასარება ან აჯოჯვა,
ყურძნის დაკრეფა (სთულებაჲ) და მისთ.
მოსენაეთა მოწაფენი ყოველსავე საე-
როსა სამსახურებელსა გავიდოდიან
97, 5.

2. საყოველთაო, საზოგადო. ზოგ-
ჯერ გარე განთხევაჲ უბრძანის და ზოგ-
ჯერ საეროსა საქმელსა თანა ჩასხ-
მაჲ 82, 5.

ს-ავ, ე. ვესავე ღმერთსა 19, 6;
55, 11 იმედი მაქვს ღწისა.

სავანე. სავანის ყოფა დადგომა. მერ-
მე წარიღეს მონასტრად, სადა-იგი სა-
ვანე ეყო 112, 1 ბ.

სავედრებელ სათხოვარი. სავედ-
რებელთა წიგნთათჳს 118 ხ, 19.

სავენავე (საქმე) 74, 4.

სავსებით. სავსებით და უნაკლუ-
ლოდ 80, 8.

საზრდელ საქმელი. საზრდელი-
თა და სასუმლითა 90, 7; საზრდე-
ლი მიიღეს 55, 17 პური ჭამეს; მიღება
საზრდელისაჲ 80, 7.

სათეხავ 90, 2 სათესი.

სათნო მოსაწონი. ღმრთისა ხათ-
ნოჲთა მოქალაქობითა ცხოვნდებო-

დეს 37, 5; ღირსთა და სათნოთა თქსთა გამოაჩინებს 1, 4; სათნოდ მისა აღასრულდეს ცხორებად თქსი 2, 4. **სათნო-ყოფა:** სათნო-ეყვნეს ღმერთსა 113, 12; 118 d, 20; სათნო-ეყვნეს უფალსა 119, 12.

სათნობა უადრესი ზნეობრივი სიფაქიზე ქრისტიანული მორალის მიხედვით. ყოვლითავე სათნობებითა სავსე იყო ნეტარი ესე: სიმდაბლითა, სიწრფეობითა და უმინკობითა 27, 7; სათანოებათა ყოველთა თავი მორჩილებდა არს სულიერთა მამათად და ნებისა თქსისა განკუთვამ 27, 1—2; უმეტეს ყოველთა სათნობებათა მოწყალებდა შეეტკობ 32, 21; მობაძაენი სათნობებისა მათისანი 1, 9; ძმათა სათნობებისათჳს 97, 8 ძმების ხათრით(?).

საიდუმლო-ნი. წმ. ს. ქვს სერობის მოსაგონებლად შეწირული პურ-ღვინო, საზიარებელი. აზიარნა წმ. საიდუმლოთა 105, 20.

საკათალიკოზო ნ. კათალიკოზ.

საკელრო 100, 5. ნ. კელარ.

საკრებულო (საქმე) 74, 3. ნ. კრებულ.

საკუთარ ხასი, მეფესთან დაახლოვებული პირი. ფრიად საყუარელი და საკუთარი დავით კურაპალატისად 7, 7; ვითარ ესმა კოსტანტი მეფესა, წარაელინა თქსი ვინმე საკუთარი 113, 2; დიდად წარჩინებულ იქმნა გიორგი წინაშე რომანოზ მეფისა და დიდად საკუთარ და პატივცემულ 116, 3.

საკურთხევკლ ეკლესიის ნაწილი აღმოსავლეთის მხარეს, რომელიც ოდნავ ამიღლებულია. საკურთხევლის შემოსელი 31, 10.

სალაშქრონი (საქმენი) 29, 2. ნ. ლაშქარ.

სალმობა ტკივილები, ავადმყოფობა. სალმობასა შინა განკაფულმან 38, 1.

სამ. ამით სამითა საქმითა 93, 5.

სამ გზის განსაზღვრება „სანატრელისა“ (ნ.); ორ-კეცად და სამ-კეცად 59, 3. 5.

სამამო 68, 15; 69, 6; 74, 5 მონასტრის მამის (ე. ი. წინამძღვრის) მისალეზი ოთახი ან საყოფელი. ნ. მამა.

სამართალ სიმართლე. რეცა სამართალი შესწევდა 118 c, 11 ვითომც სიმართლედ მათ მხარეზე იყო.

სამართლობა ჩივილი. ლავრისა სამართლობასა და დამტკიცებასა 118 d, 12.

ე. ვესამართლებოდით მეფეთა 118 ხ, 24 ვუჩიოდით მეფეებს (შდრ.: ჩუენ სამეფოს შევედით და დავესამართლენით: ალაპები, 249).

სამარხო, სამარხვო სამარე, საფლავი. გუამნი მათნი დაისხნეს საფლავისა შინა... ერთსა შინა სამარხვოსა 104, 2 ბ.; ნაწილნი მისნი აღმოიყვანნეს თქსსავე მონასტერსა და დაისანეს სამარხოსა ლუსკუმისა 113, 15; გაუკუეთეთ ზეთი სამსახურებელად სამარხოსა 119, 5.

სამე სადმე. რა უცხოებასა სამე წარვიდე 33, 22.

სამეუფეო, სამეფო 1. (ზედსართ.) მეფისა. სამეუფოთა წიგნთა შინა 16, 1 ბ.; ეა პატივსა და ნიჰსა სამეუფოსა 33, 1 ბ.; უკუეთუ დიდი რამმე საქმე არს, გინა სამეფოა გინა ბჳისა 74, 2.

2. (უმეტესად „სამეუფო“-ს ფორმით) კონსტანტინეპოლი (ნ. გეოგრ. სახელებში).

სამზარეულო 96, 3. შევიდის მამად სამზარეულოს და უკუეთუ კოჭობნი იხილნის ცეცხლის კიდესა, იკითხის მზარეულისაგან 82, 2—3.

სამკვდრებელ საცხოვრებელი ადგილი. ალაშენეს დიდებული ესე ლავრა

სამკვდრებელად ქართველთა 18,41; დაპყრობა სამკვდრებელისა ჩუენისა 113, 43.

სამოსელ. არნ სამოსლად მისა ძაძა 108, 10. ნ. შესამოსელ.

სამსახურებელ 1. (მიმლ.) მსახურებისათვის დანიშნული. გაუკუეთეთ ზეთი სამსახურებელად სამარხოსა მათ წმ. მამათაჲს, რომელ იმსახურებოდის თუესა მისსა იგ 119, 5—6.

2. საქმე: ა) საეკლესიო (წიგნის კითხვა, წარდგომა და სხვ. 59, 7) ან ბ) საერო (ნავის გამოზიდვა, ვენახში მუშაობა და სხვ. 89, 1; 97, 8). მზარეულის სამუშაოც „სამსახურებელი“ იყო: ეუთუჲ ეუბნება მზარეულს: შიშითა ღდა იქმოდე, ძმაო, სამსახურებელსა ზენსა 70, 15. ზოგი სამსახურებელი იყო სუბუქი (60, 8), ზოგი კი შიძიმე (არა უშიძიმდა 90, 5; არა თუ უშიძიმნ 93, 3), ზოგი მითვანი კიდევ (მაგ., ჯორის მოვლა) იყო უნდო და შეუოაცხი (9, 5). ათონის ქართველთა მონასტერში ბევრი ხალხი იყო საჭირო „სიერცისათჲს მონასტრისა და სიმრავლისათჲს სამსახურებელთაჲსა“ 115, 18. სინონიმებია: მსახურებაჲ და საქმე.

სამწყსო. კეთილად დამწყსო სამწყსოდ ესე 118, 18; უძლოდეს მათა რწმუნებულსა მას სამწყსოსა ნ. 10; სამწყსოთა თჳსთა 118 ც, 18.

სამკვლელ 1. (ზედსართ.) 74, 4. **2.** (არს.) 98, 3.

სამხარ. როგორც ჩანს, სამხარი ჩვენს ძეგლში დღევანდელ სადილს უდრის. თითქო მონასტერში მარტო ორი ჯერი იყო: „სამხარი“ და „სერი“, ე. ი. „სადილი“ და „ვახში“. ესრეთ დავმცნო: უკუეთუ ესე ადგილისა მროორინენი მონაზონნი მოვიდოდინ, უკუეთუ მწუხრსა მოვიდენ, ისერონ და სამხარი ჳა-

მონ და გაუჯმენ 95, 2—4; კლარნი სამხრად ყოვლადე სატრაპეზოს მივილიან 96, 4.

სანატრელ მამათა ეპიტეთია. ამათ ღირსთა და სანატრელთა მამათა ჩუენთა 30, 1; სანატრელმან მამამან ჩუენმან იოვანე 38, 1; სანატრელი არსენი 104, 2. იგივეა, რაც ნეტარი (ნ.), ოღონდ „სამ გზის“ მარტო „სანატრელთან“ ითქმის: სამ გზის სანატრელი 113, 8.

სანუკვარ მოსაკითხი, საჩუქარი (სასმელ-საქმელი?). სანუკვარსა წარსცემნ 68, 24.

საპარიკონომოსო 98, 3 ნ. პარიკონომოს.

საპატიო. საპატიოთა კაცთა 64, 6.

საპყარ დავრდომილი, უძლური (რომელსაც თვითონ მოძრაობა არ შეუძლია). მაგრამ ქვემოთ მოყვანილ მაგალითში სხვა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს: ნახევარი საფასისა თჳსისაჲ ეკლესიასა შეწირის და ნახევარი საპყარად მისცის 87, 2.

საპყრობილე. საპყრობილედ შეწყუდევაჲ 118 ბ, 30.

სარ კიგო, ხარდანი (ვენახისთვის შედგმული ჯოხი). ვინათვან ახალ-ნერგ იყვნეს ვენახნი, ყოველთა სართთა განგებაჲ უნდა 89, 5; **ასარგა.** ვენაკთა ასარგასა 89, 3.

[**სართ** სართად და კიდევანად ყოველთა მოლუაწებათა (სუნ. 61, 5)].

სახო, სახოება იმედი. სასოდა მის ჩუენისა 46, 12; სასოებაჲ წარვიწირე ცხორებისა მისისაჲ 45, 10.

სასულე. ჩუენ სასულენი ვართ ეკლესიისანი და სასულეთაგან ღივევითართა საქმეთა არა ეძიებს 104, 16.

სახუმელ. ჩვეულებრივ იგულისხმება ღვინო. საზრდელითა და სასუმლითა 90, 7; სასუმლისაგან 72, 4.

სახურველ. სასურველნი და საყურელნი შვილნი 41, 1.

სასყიდელ მისაგებელი, სამაგვირო. რა განამრავლო სასყიდელი შენი ღრისაგან 47, 4; რა სასყიდელი შენი არა წარგიწყმდეს 70, 1 ბ.; და ჯერგიხსა, რა მაგის ყოვლისა მალლი და სასყიდელი წარიწყმიდო 79, 19.

სატრაპეზო სასადილო. უკუეთუ ქმნის-ლა, სატრაპეზოს არა შეუშუს 61, 6; რა არა დაეყოვნოს ძმათა სატრაპეზოს 69, 7; კელარნი სამხრად ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდიან 96, 4; უხუებით ჰქონდა (კელარსა) მისაცემელი სატრაპეზოს 98, 14. ნ. ტრაპეზ.

საუკუნე 1. (ზედსართ., ამ შემთხვევაში მისი ბარალელური ფორმაა: **საუკუნო**). შესღვად ცხორებასა საუკუნესა 2, 18; საუკუნეთა მათ სიტანჯველთაგან 118 d, 17; საუკუნომცა არს საცსენებელი და კურთხევათა მათი 118 d, 11, 13; მის საუკუნოდასა განკითხვისაგან 68, 11; წარვიდეს ცხორებად საუკუნოდ 118, 15.

2. (არსებ.) მას საუკუნესა მწარედ გაისჯებით 68, 9; რნი საუკუნითგან სათნო-ეყვნეს ღა 113, 12; 118 d, 20; 119, 12. განსხვავება ზედსართავსა და არსებითს შორის ნათლად ჩანს ამ წინადადებაში: რა საუკუნესა მას მომაველსა ცხორებად საუკუნოდ დაიმკდროთ 41, 10—11.

საურავ ურვის საგანი, ზრუნვის საგანი. აპოთიკი, ბოსტანი და წისკლნი კელრისა საურავნი იყვნეს და ამათგანსა, რადცა ვის ევმარებინ, კელარი ეურავინ იკონომოსსა თანა და მამასახლისსა 98, 1—3; ყოველი ზრუნვად

და საურავნი მონასტრისა 50, 4; დიდსა ათანასის მისდა მიენდო საურავნი და დახედვად და განგებად მისი (დიდისა ლავრისა) 88, 7; ერისა საურავთა თანა 88, 1; ევ დაურვებად მდე ყოვლისა საურავისა 112, 4; უფროსნი წიგნი ღამით უთარგმნიან ფრიალისა უცალოებისაგან და საურავთა 50, 1 ბ.; მთაწმიდელთა უფროსნი საურავნი მის ნეტარისა მიერ იურვებოდეს 50, 9. ნ. ურვა.

საუფლო. საუფლონი იგი მცნებანი და ბრძანებანი 2, 7; საუფლოთა მათ ბრძანებათა მიერ 2, 12.

საფასე ფასიანი რამ, განსაკუთრებით კი ფული. თუსითა საფასითა იყიდნეს 23, 11; ურიცხვთა საფასითა და განძითა 26, 2; ფრიალი საფასე განუყვეს 30, 6; ესრეთ მხიარულ იყო სენსა მას ზელა სასტიკსა, ვითარცა საფასესა ზელა დიდძალსა 33, 2 ბ.; არამცირედი საფასე მიეცა მონასტრისადა 79, 2; ნუ ეხუეჳ საფასისა დაკლებასა 91, 4; საფასისა სიხარბითა 118 c, 2 ბ.; დიდნი საფასენი 30, 1; საფასითა დიდითა 83, 1; გინა საფასე მოიგის 78, 8; საფასენი და მონაგებნი 79, 16; ნახევარი საფასისა თუსისა 87, 1; ფრიალი საფასე 86, 3.

საფრვე, საბრვე. ეგე, შვილო, მტერისა საფრვე არს 94, 5; საბრვეთაგან ეშმაკისათა 119, 3 ბ.

საქმე 1. (ჩვეულ. მნიშვნ.). უძნდა საქმე ესე 54, 3; 115, 5. „საქმე“ შეიძლება ყოფილიყო დიდი ან „წურილი“. დიდად ითვლებოდა სამეფო, ან ბჭისა, რომლებზედაც ეკლესიაში გაიმართებოდა კრება. საკრებულო საქმეები კი (სამკედლო, სახუროვნო, სავენახე და სხვ.) წვრილად ითვლებოდა და მათ შესახებ მსჯელობა სავა-

შოს იმპარატობადა ხოლმე. წვრილ-წვრილ საქმეებს მამა უძღვებოდა იკონომოსის საშუალებით (74).

2. რამე. ამით სამითა საქმითა 93, 5; ესევეთართა საქმეთა 104, 17.

სალმართო. საღმართოთა მოქალაქობითა 6, 6; წიგნნი საღმართონი 48, 8; საღმართოთა მისთა მცნებათა 41, 13; საღმართოთა მათ და მალათა საქმეთა მიერ 2, 11.

საყოფელ საცხოვრებელი (ოთახი ან ადგილი). ნეტარისა მის საყოფელი სიმაღლესა იყო, ვოდროსა ზედა მაღალსა 58, 6; ადგილი ჩუენი და საყოფელი 118 b, 36.

საყუარელ. ფრიად საყუარელი იყო მამისა იოვანესი 33, 9; სასურველნოთა საყუარელნო შეილნო 41, 1.

საშოვალ (ზმნიზ.) შუაში, ცენტრში. სკამები საშოვალ დადგიან 59, 4; (თანდ. მიც. ბრუნვასთან). საშოვალ ეკლესიასა 59, 3.

საშუვალ. უკუეთუ (ღჯნო) საშუვალი იყოს, ჯერისაებრ ურთე (წყალი) 70, 9. ნ. ღჯნო.

საჩინო 1. ნათელი, რომელიც ჩანს. ცხად არს და საჩინო 2, 2.

2. გამოჩენილი, ცნობილი. საჩინოთა კაცი იყო 51, 9; ეგევეთარმან მან განთქმულმან და საჩინომან კაცმან 26, 6; საჩინოთა მთავართა შორის დავეთ კურაპალატისათა 7, 3; სადღესასწაულოთა საჩინოთა წმიდათა 31, 14; საყდართა შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინებულ საყდარი წმ. ეპიფანე კვარელისა 57, 1.

საცვალ ნ. საწვალ.

საძირკუელ. საძირკუელით განალვაშენე ლავრა 40, 9.

საძულელ. საწუნელ და საძულელ მათა 118 b, 5.

საწანგრო 98, 2 სახარაზო, ფესხაც-მელების სახელოსნო (ღჯყიონ წალა, ღჯყადრიც ან ღჯყადრის მეწალე). ს. ყაუხჩიშვილი ფიქრობს, რომ სიტყვა ღჯყიონ ბერძნულში ქართულიდან არის შესული და იქედან შემდეგ ქართულსა და ქანურს დაჰბრუნებია ბერძნული ფორმით: ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ. ტ. III, 1936, გვ. 265—6).

საწელიწდო. სუნაქსარი საწელიწდო 49, 34.

საწვალ. ყოველსავე იგი (ეფთვმე) მისცემნ ვიდრე საწვალადმდე და ნემსადმდე 7, 2. ასე იკითხება ძირითად ხელნაწერში (A-ში). სხვა ხელნაწერებში ასეთი ვარიანტებია: საწვალადმდე BD, საწულადმდე C. რადგანაც ყველა ხელნაწერში წ იკითხება, ამიტომ აქ „საცვალი“ (როგორც აკად. ი. ჯავახიშვილს გადაეწორებინა: ვიდრე საწვალადმდე) გამორიცხული უნდა იყოს. ფუძედ მოსალოდნელია წვალ, საიდანაც გვაქვს წვალეზა „გაყოფის“ მნიშვნელობით. **საწვალი** დღევანდელ ენაზე იქნებოდა „საყოფი“, „გასაყოფი“ (რითაც რაიმე იყოფა ან რაც გაიყოფა), მაგრამ რას ნიშნავდა ის რეალურად, ამჟამად ნათელი არ არის; შეიძლება „ძაფი“ იყო [ამას უნდა დავსძინოთ, რომ „წულე“ ფუძე „უ“-ს მოგვეცემდა და არა „ვ“-ს (ვიდრე საწულადმდე): შდრ. მოწულე ქუძუთა მათგან სძწ: იპოლ., ქებ. 2, 41].

საწინააღმართუელ 31, 13 წინააღმართუელთა წიგნების შემცველი კრებული.

საწულთრო ქვეყანა. საწულთროთა ესე 80, 3; ამასცა საწულთროსა 41, 10.

საწვარ მოსახლამი (ნაბდისა?), წვიმისაგან დასაცავად. ყრმანო, საწვარები უკუანა წაიღეთ 55, 11; რომელთა

ძმასა აქუნდა საწკმრები 55, 19 (რომ „საწკმარი“ ქოლგა არ არას, იქედან ჩანს, რომ სჯნაქსარულ რედაქციაში ნათქვამია: ხ ეფთჳში შეიმოსნა საწკმარნი თჳსნი 58, 2).

საწუნე 90, 3 რისგანაც წვნიანი საქმელი კეთდება: ლობიო, მუხუდო, ცერცივი, ოსპი და სხვ.

საწუნელ. საწუნელ და საქულელ 118 ბ, 5.

საწყალბელ-ი 105, 4.

საწყინო მოსაბეზრებელი. რა არა საწყინო ვიქმნეთ შკითხველთა და მსმენელთა 30, 8.

საჭირო აუცილებელი. საჭიროდ რადმე საქმე 71, 7; 97, 7; საჭიროდ საქმე 61, 3; გარეშე საჭიროდსა და უნდოდსა ჯორცთა საჭმრისა 104, 10.

საჭმელ. აქედან: **უსაჭმლობა** 60, 11 უქმელად უოვნა.

სახე. 1. გვარი, იწყავ. რომლითაც სახითა ვნებავს 19,5 როგორაც ვნებავს, რანაირაც ვინდა; რომლითაც სახითა 19,15 როგორაც; ამით პირითა და სახითა 118, 5 ანგვარად, ანაირად; ნუჟუჟე ამის სახისათჳს 29, 7 ვითთუ ამგვარი რამის გამო; რეცა განცხრომის სახელ 55,10 ვითომც ხუმრობის გვარად, ვითომც ხუმრობით.

2. ვითარება. ვიდრემდის სახე ვანივის 72, 8.

3. ნიშუში, მაგალითი. წინა სხენან სახელ სათნოებისა 2, 15; სახელ დაყუდებისა 49, 23 (ეს მაგალითი ცოტა მიეჭკვება. შდრ. რადთა იყვნენ სახე ყოველთა სათნოებათა: იაკ. ჟამისწირვა 96, 15); ვითარცა სახელ 118, 27 როგორც მაგალითად (შემდეგ ჩამოთვლა მოსდევს).

4. ბერობის არსებითი ნიშანი (გარეგანი თუ შინაგანი), მონაზონობის სქე-

მა (თჳქუა), რომელსაც „იმოსენ“: სახე მონაზონებისა შევიმოსე 17, 7; შე ჩემთა ცოდვათათჳს შევიმოსე სახე ესე 19, 10; რა სახე მონაზონებისა ველთა შენთაგან მიიღონ 51, 15; ბოვა ვინმე საწყალბელი, სახითა მონაზონი 105, 4 (შდრ. „შემოსა მე სქემა მონაზონებისა“: ანტ.-რავახის ცხორ.).

სახელ 1. რომლისა-იგი სახელი ოდენ 5, 6. **2.** განთქმულობა. რომლისა-იგი სათნოებათა სახელი და ღირსება 118, 24. [115, 9.

სახელთან-ი 83, 4; **სახელოვან-**ი **სახიერ** 41, 12 ღვთის ებითეცია. **სახიერება:** სახიერება მან 2, 10; სახიერებითა 1, 4; სახიერებასა 40, 5.

სახუროვნო (საქმე) 74, 4 ხუროს შესახები.

საჯელარ საჯდომი ცხოველი (ცხენი, ჯორი ან ვირი). რომელ მოილო ოქროდ და სტავრად და საჯედრად, უფროდს ოცისა ლიტრისა იყო 84, 8; დამისხენ საჯედარსა 112, 13 (ე. ი. შემიკაზმე საჯედარიო). შემდგომიდან ირკვევა, რომ აქ „საჯედრად“ ჯორი იგულისხმება: ხ იყო ჯორი ეგი ახლად სყიდული 112, 14. შემდეგ ამავე ჯორის შესახებ ნათქვამია: ვითარცა დახელნა მანკიერმან მან საჯედარმან 112, 19 [ა. ნატრო შვილს ის საჯედარი, რომელმაც ეფთჳშე გადმოაგდო, ვირი ჰგონია (ислица), რაც დღევანდელი ვაგების ბრალია (Иверский монастырь на Афонѣ, 1910, გვ. 214)]. ასევე ფიქრობდა შ. საბინინიც.

საჯმარ 1. (მიმღ.) მოსახმარი. მათდა საჯმარად 102, 4 მათ მოსახმარად, რომ მათ მოეხმარათ.

2. (ზედსართ.) საჭირო. საჯმარ არს 40, 3; ოდეს კულა რადმე წარსაცემედად საჯმარ არს 98, 9; სადაცა საჯმარ

არნ წარსაცემელად 98, 15; ფრიალი ერი საკმარ იყო სივრცისათვის მონასტრისა 115, 17. (კაცი), დიდად საკმარი ეკლესიისა 86, 1.

3. საჭირო ნივთი (ტანისამოსი, იარაღი, ჭურჭელი, სასმელ-საჭმელი და სხვ.). შესამოსელი გინა სხუად რამდენ საკმარი 79, 23; ნუგეშინის-სცის და ალაშენის: ანუ ჩოკითა ანუ საბეჭურითა ანუ სხუთა რამდენ საკმართა 68, 28; შენ განზრწნადას საკმარსა აღირჩევ უფროდს ძმისა შენისა და არა გეკდიმებისა 79, 26 (საუბარია კვართზე); ფრიალნი საკმარნი და მონაგებნი მისცნეს 30, 5; ყოველსა საკმარსა მათსა უხუებით მისცემდა 35, 2 ბ.; გარეშე საჭიროდსა და უნდოდსა ჯორცთა საკმარისა 104, 10; ყოვლისა ჯორციელისა საკმარისაგან უზრუნველ-გეყენეს ძმანი და ყოველსავე იგი მისცემნ ვიდრე საწვლადმდე და ნემსადმდე 78, 1—2; კელრისადა დაემცნა საკმარისა მიცემაძ ძმათა და ჯელოანთა: გინა თუ გაკუეთილი მათი გინა თუ მეტსა ვინ ითხოვნ... სხუად კულა საკმარი იკონომოსისაგან ითხოვიან: გინა თუ მოგუნი გინა თუ ჩაფლანი გინა თუ ტყავი გინა თუ საბლები გინა თუ სელი 101, 1—6 (შდრ. „არა აქუნდა მათ ცული და წერაქვ, არცა სხუად ეგეთითარი საკმარი: ხანძთ. 7, 39—40).

საჯსენებელ. და ჩუენი საჯსენებელი ამოსწყუდოს 118 d, 3; საუკუნომცა არს საჯსენებელი მისი და კურთხევა 119, 11; საუკუნომცა არს საჯსენებელი და კურთხევა მათი 118 b, 16; 118 d, 11, 13.

საჯორე. საჯორეს ყოველნი ძმანი იყენიან მეჯორედ 93, 1 (საჯორე იკონომოსის გასაგებელი იყო: 98, 3).

სევასტოფორ (σεβαστοφωρος) „კაცი წარჩინებული მთავართა შორის დედოფლისათა“ 16, 9.

სელ 90, 3; 101, 7.

სენ ავადმყოფობა. ნიკრისისა სენსა მთავარდა 33, 29; მხიარულ იყო სენსა მას ზედა სასტიკსა 33, 2 ბ.; სენითა მძაფრითა შეპყრობილ იქმნა 45, 8. აქედან: **სნეული**-ი — **სნეულეზა**-ი. მრავალნი წელნი დაყვნა სნეულეზასა შინა 50, 6.

***სენა** იგივეა, რაც სენაკ-ი (ნ.). აქედან: მოსენაე (ნ.).

სენაკ ქობი, ოთახი. ეკლესია ალაშენეს და სენაკები 15, 8; განვალეკარი სენაკისა 45, 18; მახლობელად სენაკსა გაბრიელისსა აქუნდა სენაკი... და ვითარცა შებნეულის, გამოვიდიან სენაკთაგან 52, 3—6; წარავლინებნ სენაკებსა ძმათასა 60, 3; სენაკსა თუსსა 69, 3; არა გეყოფისა სენაკსა შინა ძილი 94, 3; თვთ შთავიდოდა თუსსა სენაკსა 105, 9; სენაკსა შინა მოლუაწებათა მისთა აღრაცხეად 108, 8; მოიცალა და თუსსა სენაკსა დაჯდა 109, 7.

სერ საღამო (ციტატი ნ. სერობასთან).

სერობა 1. ი, ვახშობა. უკუეთუ სერსა მოვიდენ, ისერონ და სამხარი ჭამონ 95, 3.

2. უკანასკნელი ციკლი ლოცვებისა, რომელიც ნაებაშმევს იკითხება. რად სერობისა ილოციან 66, 1.

სთუელ-ი. აქედან: **სთულეზა** ყურძნის კრეფა. გინა თუ ვენაქთა ასარვისა გინა თუ აჯოჯვასა ვინა თუ სთულეზასა 89, 4.

სიგრილე გულ-გრილობა. ფრიალი სიგრილე იხილვების ჩუენ შორის 6, 4; სულ-მოკლებად და სიგრილე 6, 13;

სივლტოლა გაქცევა. სივლტო-
ლა იჭუშია 8, 7 გაიქცა. ნ. ვლტ.

სივრცე обширность. სივრცე
ადგილისა ამის დიდებულისაჲ 118, 19;
სივრცისათჳს მონასტრისა 115, 17.

სიმაჲრ. სიმაჲრი მამისა იოვანე-
სი 10, 6.

სიმაღლე. მის ნეტარისა საყოფელი
სიმაღლესა იყო 58, 7.

სიმაღბლე 27, 7 თავმდაბლობა (სა-
თნოების ერთ-ერთი სახე).

სიმედგრე სიჯიუტე (?). სიმედგრე
მისი (ჯორისაჲ) და ზნოანებაჲ 112, 15.
ნ. მედგარ.

სიმტკიცე 1. რომლისაჲ არს დიდე-
ბაჲ, სიმტკიცე და სუფევაჲ 118 d, 21.

2. სიგელი (ციტატი ნ. კელით-წე-
რილთან).

[სიმძაფრე. სიმძაფრითა მით
წჳმისაჲთა (სუნ. 59, 1)].

სიმჳნე. წინა სხენან სიმჳნედ
ახოვნებისა 2, 17.

სიტკბოება. ფრიადი წყალობაჲ და
სიტკბოებაჲ 118 c, 22.

სიტყუა 1. შეტყველების უნარი. არ-
ცალა სიტყუაჲ დარჩომილ იყო მის
თანა 45, 11.

2. კმათი. ენება სიტყუად 54, 3.
ამ მნიშვნელობით უფრო ხშირია **სი-
ტყჳს გება.** განგრძობილად სიტყჳს
გებაჲ იქმნა 11, 1.

სიყრმე ბავშვობა. სიყრმითგან
111, 5; სიყრმითგანვე 45, 4. ნ.
ყრმა.

სიწმიდე 1. სამღვდელო პირისადმი
ზრდილობიანი მიმართვის დროს სახმა-
რებელი სიტყვა, რომელსაც „შენი“ ან
„თქუენი“ უნდა ახლდეს; ამასთანავე ზმნის
ფორმა მეორე პირიდან მესამეში გადა-
დის და ამით აცილებულია პირდაპირი
მიმართვა. ვევედრებით სიწმიდესა
თქუენსა 16, 15; 36, 6 (= გვევედრე-

ბით თქუენ, წმიდანო მამანო); ჩუენ დი-
დი საუფარული გუაქუს სიწმიდისა
თქუენისაჲ 33, 18; უნებელი სი-
წმიდისა თქუენისაჲ არა ვარ 27, 10.

2. ბარძიში შემზადებული საზიარე-
ბელი მასალა („წმ. საიდუმლონი“). ვი-
თარცა სიწმიდე შეიყვანეს 56, 5
(ზღრ. „ბარძიმი, რომელ არს სიწმი-
დეთა შთასახმელი“: კონდაკი, წესი
სამღვდელოჲსა წირვისა).

სიწრფოება 27, 7 გულ-წრფელობა;
ალალ-მართლობა (სათნოების ერთ-ერ-
თი სახე). სიწრფოებით 29, 7 გულ-
წრფელად; უმანკოებით და სიწრფოე-
ბით 118, 21 (სინონიმური გამოთქმა).

სიჭაბუკე ახალგაზრდობა. ჟამსა სი-
ჭაბუკისა მისისასა, ვიდრე ყრმა-ლა
იყო 45, 8.

სკამ. სკამები საშოვალ (ეკლე-
სიასა) დადგიან და, ოდეს ჯერ-არნ,
...დასხდიან 59, 5; რომელნი მეტადრე
უძლურნი იყენიან, მათდა ებრძანა, რო-
მელ შტოსავე შინა სხდენ იგინი სკამ-
თა ზედა 75, 4.

სკარამანგ (σκαρამάνγος, σκαρამάν-
γος) საწვიმარი მოსასხამი (?). (შეწირ-
ნა) ორნი სკარამანგნი და ორნი
ჯორნი 32, 6 (ზღრ. სკარამანგნი
დიდნი გარე-შეყოფილნი, ვეცხლისა
გრგოლითა შეკაზმულნი: ბაგრატ მეფის
სიგელი 1040 წლ., თ. ჟორღ., ქრონ.
I, 184, 12).

სმ-ენ-ა, ა. ასმიოდა 13, 2; 33, 5
ესმოდა.

სნეულე 5. სენი,

სოფელ 1. ქვეყანა. სოფელი ესე
80, 3; რაჲ დაგიტევებიეს სოფელსა
შინა 79, 14; ამის სოფლისაჲ 8, 2, 4;
34, 3; ამის სოფლისავე შფოთთა
17, 10; შფოთსა სოფლისასა 57, 7;
ამიერ სოფლით 77, 11; საქმენი
სოფლის შესაქმისანი 2, 7 ქვეყნის გა-

ჩენის ამბები; დასაბამით გან სოფლი-
სა დათ 2, 18; 114, 3.

2. სოფელი (ახალი მნიშვნელობით).
ადგილნი და სოფელნი 24, 2; და-
ბანი და სოფელნი 4, 12 (ტაგტო-
ლოგიური გამოთქმა); ყოველნი სო-
ფელნი 90, 1; გარე სოფელთა 92, 3.

სოფლიონ ნ. მსოფლიონ.

სოხასტერ (ήσαχαστήριον) სადაყუდე-
ბულო (ე. ი. სადაც დაყუდებამ, ήσαχασ-
სადაც მღუმარედ და წყნარად არიან).
სადაცა სოხასტერთა მონასტრისა-
თა ენების დაჯდომამ 115, 23 [ქართველ-
თა მონასტერს ათონზე მრავალი სოხა-
სტერი ჰქონდა (А. Натроев, Ивер-
ский монастырь на Афоне, 1910, გვ.
186)].

სპასალარ (სპარს.) 20, 3.

სრულებით 45, 4; სრულებით და
დაუკლებელად 58, 4.

სრულიად. სრულიად ბერქენთა
მიექცა 118, 37.

სრულ-ყოფა შესრულება. რომელმან-
მცა სრულ-ყოფა ნება გულისა მათი-
სა 16, 7.

სტავრა (σταυράριον) ძვირფასი ქსო-
ვილი, ფარჩა. ოთხთავი სტავრა და
შემოსილი 31, 14; ოქროდ და ვეცხლი
და სტავრა 21, 9; ოქროდ და ვე-
ცხლად და სტავრად და საწედრად
84, 7.

სტოვა, სტოა ნ. შტო.

სტრატელატ (στρατηλάτης) 49, 48
სპასალარი.

სტუმარ. სტუმრის მოყუარე-
ბა 42, 1.

სტუმრება, ი, სტუმრად მიღება; გა-
მასპინძლება (ი/უ). რა ერისგანთა იგი-
ნი ისტუმრებდენ და უჯმნიდენ
95, 5.

სუბუქ (სპ.). უკუეთუ სუბუქი ღვ-
ნოდ იყოს 70, 8; სუბუქთა სამსახუ-
რებელთა 60, 8.

სუნაქსარ (συναξις) კრებული, რო-
მელშიაც მოთავსებულია წმიდათა შემო-
კლებული ცხოვრებანი თვეებისა და
დღეების მიხედვით. სუნაქსარი სა-
წელიწდომ უმცროსი 49, 34. დიდ სუ-
ნაქსარში შეტანილი იყო „წესნი ეკლე-
სიისანი და განგებანი ყოვლისა წელიწ-
დისანი“ 58, 3.

სუნგლოზ (σύνελλος) 42, 6 პატ-
რიარქთან დაახლოებული ბერი, მას-
თან მცხოვრები და თანაშემწე.

სულ 1. (=ψαχή) სულნი წარჰკ-
დეს 54, 11 შოკდა; გჰვონებდი სულ-
თა აღმოსლვასა 45, 11; წარმწყმედელი
არს სულისა 107, 4; აცხოვნე სუ-
ლი ჩემი 27, 12.

2. კაცი, პირი. სამისისა სულისა
ზრუნვამ 50, 8; ნავთსაყუდელად სულ-
თა მრავალთა 118, 8; ესოდენტა სულ-
თა აცხოვნებ 51, 13.

3. რა არა სულ-მოკლე ვიქმნეთ
118 c, 32; სულ-მოკლებამ და სი-
გრილემ 6, 13.

4. თავი (უკუქცევითი სახელთნაცვ-
ლის მნიშვნელობით = არაბ. نفس). სულ-
თა დაღება 79, 25 თავის დაღება.

5. (=πνευμα). სახელითა... და სუ-
ლისა წმიდისადათა 119, 1; სულითა
შემოსილი 104, 3 πνευματισφόρος.

სულიერ. პირსა მისსა მსოფლიოდ
სიტყუამ არა გამოვიდოდა, არამედ ყოვე-
ლივე საღმრთოდ და სულიერი 29, 15;
კათალიკოზი... საღმრთოდ და სულიე-
რი 53, 2; სულიერთა მიმათა 4, 4.

სურვილ. რაათა სურვილად მი-
სა აღვიძროვდით 2, 12. ნ. სასურველ.

სუფევა. რომლისა არს დიდებამ,
სიმტკიცე და სუფევამ 118 d, 22.

სქემა (σχῆμα) სახე. სრულ-ყვნა იგი-
ნი სქემითა 105, 19 სრული წესი
შეუსრულა (გარდაცვლილებს)(?); სქე-
მის კურთხევამ 49, 42. შდრ. სახე.

ხილა. სციდაა გინა ღვინსაა გინა თევზისაა 81, 1; **სციდულ-ი.** ხ იყო ჯორი იგი ახლად სციდული 112, 14; სახლნი შვდ ლიტრად სციდული 32, 11.

სწავება, ა 3. პირველად ქართული სწავლაა ასწავა 45, 3; ეუბნებინ, ასწავებნ, ამხილებნ 65, 4.

ი (პარალელურად: **სწავლება**). რაჲ-იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთა-გან 4, 4; რაჲთამცა ისწავლეს სწავ-ლა და ჯელოვნებაჲ 92, 2.

სწავლა 1. წერა-კითხვა, წიგნის საქ-მე. პირველად ქართული სწავლაა ასწავა და მერმე ბერძულად გაასწავ-ლა ყოვლითა სწავლულებითა სრუ-ლებით 45, 3—4.

2. დარიგება. სწავლაა მისი ვა წამალი ცხორებისაჲ მითუაღიან 79, 3 ბ.

3. მოძღვრება. მორწყულ იყვნინ სულნი მათნი სწავლთა და მოძღუ-რებითა წმ. მამისა ჩუენისადათა 93, 4; სწავლანი წმ. ბასილისნი 49, 3; მაქ-სიმეს სწავლანი 49, 7; სწავლანი წმ. ზოსიმესნი 49, 32.

სწავლულ მეცნიერი, ნასწავლი კა-ცი. სწავლული ფრიად 54, 1; 111, 6. **სწავლულება** (მოწმობა ნახე 1 სწავლას-თან).

სწორ. სწორად სიკუდილისა 19, 10 სიკუდილის ბაღლად.

სხდომა (სხედ || სხენ). ებრძანა, რომელ შტოსავე შინა სხდენ სკამთა ზედა 75, 4; წინა სხენან სახელ სათ-ნოებისა 2, 16.

სჯულ ნ. შჯულ.

0

ტაბლა (tabula, ქართულში ბერძნუ-ლიდან) პურის ჭამა. ათონის ქართველ-თა მონასტრის სატრაპეზოში, ხალხის სიმრავლის გამო, პურის ჭამა ორ წყებად ყოფილა: **კელარნი** სამხრად ყოვლადვე სატრაპეზოს მივიდა: ერთი პირ-ველსა და მეორე მეორესა ტაბლა-სა 96, 4—5; ტაბლაჲ კეთილი განუ-შხადა 111, 2 კარვად გაუმასპინძლდა.

ტალანტ ქანქარი. აღაორძინა მისდა რწმუნებული იგი ტალანტი 50, 2—3 (ავტორს მხედველობაში აქვს იგავი ტალანტის შესახებ: მათე 25, 14—29).

ტავება, ი.უ. (გა)შეება. არა უტე-ვებდა აღსლვად 105, 14.

ტკბილ. ტკბილსა მას თაფლსა წიგნთა საღმრთოთასა შურებოდა 48, 7; ტკბილო მამო 119, 2 ბ. **სი-ტკბობა** 118 ც, 22. ნ. დატკბობა.

ტრაპეზ (τραπέζα ტაბლა, მაგიდა)

1. საჭმელებიანი მაგიდა, გაშლილი სუფრა. ტრაპეზსა ოდესცა დაჯღის 70, 2; ტრაპეზსა ზედა 72, 2 ჭა-მის დროს; ოდეს ტრაპეზით აღ-დგის 70, 13; შემდგომად ტრაპეზით აღდგომისა 70, 6; ამის ტრაპეზისა-გან კიდე 70, 7 ამ სასამელ-საჭმლის გარდა; კმა არს ჩუენდა განსუენებაჲ ტრაპეზისაჲ 80, 7 ჩვენ უნდა გვეყოფ-ნიდეს, რაც საერთო მაგიდაზე გვეძლევა.

2. სასადილო (=სატრაპეზო). ტრა-პეზსა ვერ შევიდენ 63, 4. აქედან: მე-ტრაპეზე (ნ.) და სატრაპეზო (ნ.).

ტურფა (არ. طرف ახალი რამ, უცხო რამ, იშვიათი რამე). დიდნი საფასენი და მრავალნი ტურფანი შეწირნეს 30, 2 [ამის მიხედვით „საფასე“ და „ტურფა“ სხვადასხვა რამეა]; უფროს აღორძეტიასა

კენდინარისა მოილო განძი ოდენ, სხუათა ტურფათაგან კიდე 26, 3 [ამის მიხედვით „ტურფა“ შეიცავს განძსაც]; რადაც დრისტი ტურფა იყო, ყოველი იავარ-იქმნა და აგრეთვე განძი და კუმაში 116, 9 — 11 [ამის მიხედვით „ტურფა“ არ შეიცავს განძს, არც კუმაში. [ციტატების მიხედვით გამოდის, რომ „ტურფად“ არ ითვლება ფული (საფასე), არც კუმაში; განძი კი შეიძლება ითვლებოდეს, შეიძლება არა].

ტართ-ი 38, 3.

ტყავ 101, 6. არ ჩანს, თუ რა დანიშნულებისა იყო აქ ნახსენები ტყავი.

შეიძლება ის იყო სახურავი ტყავი (ძილის დროს, საბნის მაგიერი, ბეწვებიანი), ან ბეწვებ-გაცლილი და გახელილი ჩაფლებისათვის ან დამუშავებული ეტრატისათვის და სხვ.

ტყვა გლოვა. ტყებითა ფრიადითა 113, 7.

1 **ტყუ ნ.** მოტყუება.

2 **ტყუ, ი.** იტყოდა ნეტარი იოვანე 45, 9. ე. ყოვლადვე ეტყუნ ნეტარი მამად ჩუენი იკონომოსსა 91, 1.

ტყუვილ. უცხო იყვნეს ყოვლისა ტყუვილისაგან 4, 5; ტყუვილი 76, 2, 4.

უ

უაღრეს. განუმარტებდა ყოველსავე უაღრეს ცნობისა 54, 5; უაღრეს ქებისა აღმატებულ არს ჰაეროვნებად და შეუენიერებად ჩისი 118 c, 12.

უბადრუკ. მწარედ წარჰჳდა უბადრუკი იგი სული 105, 2 ბ.; ვადმე უბადრუკსა 111, 12.

[**უბან** ქუჩა. უბანთა შინა (სუნ. 58, 11)].

უბიწო. უბრალონი და უბიწონი 80, 5; ქალწულებად შეუხებელი და უბიწო 108, 13.

უბნობა ლაპარაკი. სოფლიოთა საქმეთა უბნობა და ჰამბავი უყუარდა 29, 2; ეკლესიასა შინა უბნობასა ვერვინ იკადრებდა 58, 1 ბ.; სენაკსა შეკრებად უბნობისათჳს 66, 2; უკუეთუ ვინმე იხილო გინა უბნობად გინა სიცილად 72, 2.

ტრაპეზსა ზედა ყოვლადვე არა უბნობნ 71, 2; მუნ ჯამადმდე ძნიად უბნობნ ქართულად 46, 8; უბნობდიან სიტყუათა საღმრთოთა 52, 7; ქართულად ჳსნილად უბნობდი 46, 6.

ე. სხუასა ნუვის ეუბნები 29, 13. ზედაჲს-ზედა ეუბნებინ 53, 5; მიერთვან მონასტრისა ძმათა არლარა ვის ეუბნებინ 53, 5; ეუბნებოდიან 29, 5.

უბრალო ბრალ-უტყონელი, უბიწო. უბრალონი და უბიწონი 80, 5.

უგულეებელს-ყოფა. არად ჩაგდება უგულეებელს-ყოფა 8, 5; უგულეებელს-ყვნა 115, 13.

უდაბნო. ადგილსა უდაბნოსა 35, 2 ბ.

უღებ ზარმაცი, არა გულმოდგინე. უკუეთუ იხილნის უღებნი და დაჳსნილნი 65, 3; ოდეს იხილნის ძმათაგანი ვინმე უღებად და მოძილად 94, 2.

უღრტუნველად 12, 6.

უზაკუველ. უზაკუველი მორჩალებად 41, 4, 9. ნ. ზაკკვად.

უკაცრულ უმოსახლო, მოსახლეობისაგან დაცლილი. ბურღალთაგან ყოველნი სოფელნი ჳირსა შინა იყვნეს და კინიუა უკაცრულ 90, 2.

უკეთურ არა კეთილი, ბოროტი. გიორგი უკეთური 118 b, 2.

უკუანა წაღება თან წაღება (?). სა-
წუმრები უკუანა წაიღეთ 55, 11.

უკუანა-აქსენელ 1. (ზედსართ.) უკუა-
ნა-აქსენელთა ამთ ჟამთა 104, 29.

2. (ზნნიზ.) 17, 2ბ.; 110, 2 ბოლოს.
უკუანა-აქსენელ შეინანა 118 ხ, 4.

უკუე (ნაწილ., დაისმის მეორე ად-
გილზე). ამის უკუე მიზეზისათჳს 35, 13;
დიდსა უკუე ლავრასა მისცეს 31, 1;
თარგმნა უკუე, ვითარცა ვთქუთ 49, 1.

უკუეთუშვა ... შვა ნ. შვა... შვა.

უკუნითი უკუნისადმე 119, 13.

უკუნქცევა, ი გნ., დაბრუნება (დ).
უკუნქცევა 11, 7; 21, 10.

უმანკოება 27, 7 უბიწოება (სათნო-
ების ერთ-ერთი ნიშანი). უმანკოე-
ბით და სიწრფოებით 118, 21.

უმგებარ 70, 13 უხარშავი, ხარშვა-და-
კლებული.

უმეტეს. ორი წელი, გინა უმეტეს
12, 7; უმეტეს ყოველთა სათნოებათა
მოწყალებად შეეტებო 32, 20; უმეტეს
ყოველთასა 40, 8. **უმეტეს და უმეტეს**
41, 7; 110, 3 უფრო და უფრო.

უმეტარ არ-მცოდნე (უარყოფით
ნაწილაკთან ხმარებისას დადებითი
მნიშვნელობა ეძლევა, თანაც გაძლიერე-
ბული; შერჩენილი აქვს ზნური ძალა
პირდ. ობიექტის მოთხოვნისა). არცა
დიდი ათანასი უმეტარ იყო თორნი-
კის საქმესა 14, 5 დიდმა ათანასიმაც
კარგად იცოდა თორნიკის საქმე;
არა უმეტარ ხარ შენ 33, 13; არა
უმეტარ არს ღირსებად შენი 79, 15.

უმოლხინეს უმჯობესი. არადა,
უმოლხინესი პირველისა მის გიორ-
გისი 118 ხ, 2.

უმრწემეს უმცროსი. ორნი ეპიტირი-
ტისნი დაედგინნეს: ერთი უხუცესი და
ერთი უმრწემესი 60, 2.

უმძიმეს. უმძიმესი ესე იყო
118 ხ, 1 უფრო ცუდი ეს იყო.

უმჯობეს. უმჯობესი ჩუენი
118 ხ, 12 რაც ჩუენთვის სჯობს; უკუე-
თუ უმჯობესი-რე იყოს 70, 9 თუ
ცოტა უფრო კარგი იყოს.

უნაკულლო. არარაფთ უნაკულ-
ლო იყენეს 3, 2; სავსებით და უნაკ-
ულლოდ 80, 8.

უნდა ნახე ნ. უნდა თუ არა 10, 4;
17, 2; 34, 6 თავისი ნებით თუ ნების
წინააღმდეგ.

უნდო უვარგისი, შეუფერებელი. გლა-
ხაკმან ამან და უნდომან 40, 3; ჯორ-
თა მსახურებისა ლუაწლი და სხუანი
უნდონი მსახურებანი 9, 5; უნდო-
თაცა გულის-სიტყუათა 27, 4; გარე-
შე საჭიროდსა და უნდოდსა გორც-
თა სანგმრისა 104, 10; ვანასხურნი რად-
მე და უნდონი 115, 12.

უნებელ. უნებელი სიწმიდისა თქუე-
ნისაჲ არა ვარ 27, 9 თქუენი სურვილის
წინააღმდეგეი არა ვარ.

უჟამოდ 95, 4; 105, 12 უდროოდ.

ურგებ 1. უხარგებლო. უბნობასა
ურგებსა 95, 10.

2. უშედეგო, უნაყოფო. ესრეთცა
ურგებ იქმნა გელ-ყოფად მათი 118 ხ, 16.

ურვა გასაჭირი, ზრუნვა. დიდსა ურ-
ვასა შინა იყენეს 55, 3; დიდსა ურ-
ვასა შინა ვიყუენით 118 ხ, 8 [ამავე
მნიშვნელობით იხმარება ჭირი და
ზრუნვა: ამის მიზეზისათჳს დიდსა
ჭირსა შინა ვიყუენით 118 ხ, 4; დიდ-
სა ზრუნვასა შინა იყენეს 16, 6].

ი გნ. მოვლა, საქმის გაძლოლა. მთა-
წმიდელთა უფროდსნი საურაენი მის ნე-
ტარისა მიერ იურგებოდეს 50, 9.

ე. 1. მოვლა (ი/უ), ზრუნვა, განგება
(ა). კელარი ეურვინ 98, 2; ყოველ-
თა გლახაკთა ეურვიან 40, 8. აქე-
დან: **მოურნე** (ნ.) და **საურავ-ი.** (ნ.)

2. (ობ. წყ.) გასაჭირში ყოფნა, დი-
დი წუხილი. ესრეთ რად ეურვოდა

118 ხ, 13; ესრეთ რაჲ ეურვოდეს 16, 8 ამ გასაჰირში რომ იყვნენ [მოსალოდნელი იყო: „ესრეთ რაჲ ეურვოდა“, ან სუბიექტური წყობით (როგორც BD-შია): „ესრეთ რაჲ იურვოდეს“].

ურთიერთარს ერთმანეთს. ურთიერთარს გამოეცხადნეს 14, 2; გაქუნდეს ურთიერთარს მშჯღობაჲ 41, 4.

ურჩი. უკუეთუ ბრძანებასა მისსა არა ურჩი ექმნებოდეს 63, 2 (საწინააღმდეგოა მორჩილ-ი); ვინაჲთგან შეუძლებელ იყო ურჩებაჲ, უნდა თუ არა, მორჩილ ექმნა მას 34, 5—6.

უსაგზლო-ნი 118 ხ, 21.

უსაჰმლობა. უღუნობაჲ და უსაჰმლობაჲ განუწყვის 60, 11.

უსისხლო ნ. მსხუერბლი.

უტყუ მუნჯი. უტყუ ექმნა 53, 11; 54, 11.

უტყუველ. ჰემარიტარს და უტყუველ 31, 1 ბ.

უფალ პატრონი. არცა თუ ფოლსა ერთსა ზედა უფალ იყო 26, 10 ერთი ფოლის პატრონიც არ იყო.

უფლება. ეგულებოდა რაჲ აღსრულებაჲ, ყრ ჯელმწიფებაჲ და უფლებაჲ ეფთჳმეს მისცა 39, 1.

უფლისწულ. «აზნაურთა შვილი». მათ ეამთა შინა ბერძენთა მეფემან ზემონი ქუეყანანი დაჲთო კურაპალატსა მისცნა და აზნაურთა შვილნი მძევლად ითხოვნა მისგან; ცოლის ძმათა მამისა იოვანესთა ძე მისი ეფთჳმე სხუათათანა უფლისწულთა მძევლად მოჰჳარეს შეფესა 10, 1—4; რაჲთამცა ნახნა თჳსნი უფლისწულნი 85, 4.

უფროჲს (ზედსართ., უმეტესად მრ. რიცხვში დაყენებულ სახელთან) უმეტესი ნაწილი, უმეტესობა. შთაწმიდგლთა უფროჲსნი საურაენი 50, 9; უფროჲსნი წიგნნი 50, 12; უფროჲსნი

დღენი 89, 5; უფროჲსი სათესავი 90, 2.

უფროჲს, უფროჲსად (ზმნიზ.) უფრო, უფრო მეტად. უფროჲს ხოლო 23, 5; უფროჲსჯერ მოსენაენიცა ძმათა სათნოებისათჳს ძმათავე თანა გავიდიან, უფროჲსდა, ოდეს მამად მუნ არ იყვის 97, 8—9 (უფროჲსჯერ—უფრო ხშირად; უფროჲსდა—უფრო კი); უფროჲსად უხარინ 93, 3; არა მცირედნი განსაცდელნი მოიწეოდეს დლითი-დღე ძმათა ზედა და უფროჲსად ნეტარსა არსენის 118 ხ, 29; უფროჲს ყოვლისა 5, 5; უფროჲს ათორმეტისა კენდინარისა 26, 2; უფროჲს ოცისა ლიტრისა 84, 8.

უქმ. უქმ ექმნა ჯელი მისი 106, 3.

უღმერთო. უღმერთოჲ სკლიაროსი გაგჳადგა 16, 13.

უღონო 1. უძლური, არაფრის შეძლე. შეიწრდა და უღონო ექმნა 53, 8.

2. შეუძლებელი. ამის ესევეთარისა გრცელისა ლავრისა დამკირეჲჲ უღონო არს 25, 9. **უღონოება** უმწეობა, გაჰირებული მდგომარეობა. ფრიადსა უღონოებასა შთავარდეს 17, 1.

უღუნობა. უღუნობაჲ და უსაჰმლობაჲ განუწყვის 60, 10.

უშფოთველ. უშფოთველი ცხორებაჲ 41, 10; უშფოთველად იყვნეს 101, 8; სიმშჯღისათჳს და უშფოთველობისა 77, 7.

უცალოება მოუცლელობა. ფრიადისა უცალოებისაგან და საურავთა 50, 1 ბ.; თჳნიერ უცალოებისა 89, 2.

უცხო 1. სხვა ქვეყნისა. უცხონი თუ მოვიდიან 95, 7; თუ უცხონი იყვნინან 96, 2; ჩუენცა უცხონი ვართ და შენცა უცხო ხარ 51, 8; 2. სხვა. უცხოსა ქუეყანასა წარხუალთ 33, 19.

უცხოება სხვა ქვეყანაში ყოფნა. უცხოებაჲ აღირჩია 5, 2; უცხოე-

ბასა ვართ 36, 7; კუალად უცხოე-
ბასავე ნიჰართა 12, 3; რა უცხოე-
ბასა სამე წარვიდე 33, 22.

უქალურ. რომელნი მეტადრე უძ-
ლურნი იყვნინ 75, 4; უძლურთა
ძმათადა გაქრესა . . . 2; უკეთეთ უძლურ-
თანი იყვნინ (კოტობნი), მიუშვს 82, 4.

უძლურება. თვნიერ დიდისა უძლურე-
ბისა საქმელსა არავინ შეიქნოდა 82, 1.
უძნ ნ. ძნ.

უწესო. ვერარას იკადრებდეს უწე-
სოსა საქმესა ქმნად 98, 13; უწესოდ
გულის წყრომად 68, 3; მონასტერი უწე-
სოდ გავა 68, 5.

უწმიდეს ნ. წმიდა 1.

უწუერულ წვერ-ამოუსვლელი. უწუე-
რულთა მუშათა ნუ შეიწყნარებ 91, 2;
უკეთეთ ძმათა ვიეთმე მოიყვანინა უწ-
უერულნი 92, 2.

უწუმრად. იქმნა ოდესმე გუალვად
ფრიადი და მასი და იენისი და იელისი და
აგუსტოსი უწუმრად გარდაელო 55, 2.

უწყ. უწყის (ღმერთმან) 2, 2.

უწყება მოთხრობა. ცხორებად და
უწყებად (სათაურში). ა 3, ცნობება
(ა). ყოველი ჭირი ჩუენი აუწყე 19, 6.

უხუებით 98, 14; 113, 1 ბ. უხვად.

უხუცეს უფროსი. ერთი უხუცესი
და ერთი უმრწემესი 60, 2; მუშათა უხუ-
ცესი 97, 1.

უჯამურ ფებ-შიშველი, უფესსაცემლო.
უსაგძლონი და უჯამურნი 118, 21.

უჯმს ნ. ჯამ.

უჯორცო. ანგელოსთა ებითეცია. ეი-
თარცა უჯორცოდ 35, 2; ვა უჯორ-
ცონი 104, 22.

უ

ფარვა. ყოვლადვე გვლუწის და გუ-
ფარავს უღირსთა ამაო 118, 18.

ფახებულ. ას დრაჰენად ფახებუ-
ლი 31, 17; ხუთ ლიტრად ფახებუ-
ლი 32, 12.

ფერ. ყოვლითა ფერთა ყველაფრად,
ყოველგვარად, ყოველითავე ფერი-
თა აღაშენის 115, 21; **მრავალფერი.**
ესევეთარი ესე მრავალფერი ლელ-
ვად 118, 30.

ფერისცვალება 56, 2 საეკლესიო
დღესასწაული (ძველი სტილით რ აგვის-
ტოს) სახარებაში მოთხრობილი ერთი
ეპიზოდის მოსაგონებლად (მათ. 17, 1-8).

ფეშხუმ ნ. ბარძამთან.

ფიჩუ (მათ. 5, 40 C; მარკ. 10, 50 C)
ნოსასხამი, **ფიჩოსან** მონაზვნის ებითე-
ცია (= *πασιφροει*). მრავალნი ფიჩო-
სანნი და სახელოვანნი მონაზონნი ჩა-
მოიტანნა 25, 1.

ფიცხელ ძლიერი, დიდი. ფიცხე-
ლი შფოთი 68, 2. **ფიცხლად:** ფ. გან-
კანონის 66, 5; ფ. ამხილის 78, 8; ფ.
ამხილიან 67, 2; ფ. მოწყლა 112, 20 ძა-
ლიან დააშავა.

ფოლ (სპ, სპ) წვრილი ფული, სპი-
ლენძისა. არცა თუ ფოლსა ერთსა
ზედა უფალ იყო 26, 10 [„ფოლი“ ძველი
გამოთქმაა სპირსული სიტყვისა, „ფული“
კი—ახალი (ძველი გამოთქმა ხმოვნისა
დღესაც შემონახულია სომხურ *ჟიურ-ნი*)].

ფრთხილ. გორციელთა საქმეთა ზედა
ფრთხილ იყო 115, 9; ფრთხილი
გორციელთა საქმეთა ზედა 39, 6;
ფრთხილი და მძიმე კაცი 115, 16;
ფრთხილსა და სულღერსა 95, 1;
ფრთხილად და ლმობიერად დგეს
94, 6.

ფრიალ 1. (ზედსართ.) სივრცე ად-
გილისა ამის დიდებულისაჲ ფრიალ

იყო 118, 20 (აქ ფრიად წრფელობითა: შტრ. სიმორღ ქუეყანისა ჩუენისად დიდ იყო: იქვე შემოო); ერი ფრიადი 55, 1; გუალეა ფრიადი 55, 1; ფრიადი ერი 112, 22; 115, 17; ფრიადი სიყუარული 52, 2; ფრიადი მწუხარებაჲ 113, 19; ფრიადი სიგრილე 6, 4; ფრიადი სიმრავლე 30, 7; ფრიადნი წიგნნი 109, 10; ტყებთა ფრიადითა 113, 7; ფრიადითა ოფ-

ლითა და ღუაწლითა 23, 9; ფრიადითა გამოძიებითა 118 c, 20; ფრიადითა წარსაგებელითა 117, 10; 118, 9.

2. (ზმნიზ.) ჩუენ ფრიად შემციობულ ვიყვენით 118, 41; ფრიად რაჲმე შეიყუარა 115, 11.

ფურცელ. ფურცელი სეთა და ვენაჲთა გაცჷმა და სცვოდა 55, 3.

[ფუფუნება-2, ფუფუნებითა (სუნ. 56, 12)].

ქ

ქალწულება. იტქმის მანაკაცხედაც: (ფეთხმეს) ქალწულებაჲ შეუხებელი და უბიწოჲ დაეძარხა 108, 13.

ქენება ხეწნა. დიდითა ქენებითა 33, 27; სუჲანი მრავალნი ვედრებანი და ქენებანი ეწერნეს სამეფუთათა წიგნთა შინა 16, 2 ბ.

ქველის მოქმედება ქველის საქმარის გაღება. დიდთა მათ ქველის მოქმედებათა მათთა მიერ აღვაშენე ლავრაჲ ესე 40, 9—10.

ქველის საქმარ, ქველის საქმე მოწყალება. საზოდარი ფულად თუ სხვა ნიეთის სახით (სათნოების ერთ-ერთი სახეა). არცა თუ შესაძლებელ არს ყოველთა მათ ქველის საქმეთა მათთა სითოეულად წარმოთქუმაჲ, რომელთა-იგი უმეტეს ყოველთა სათნოებათა მოწყალებაჲ შეიტკბო და ვითარცა სამოსელი შეეშოსა 32, 4—1 ბ.; პოვა ვინმე გლახაკი, რომელი ითხოვდა ქველის საქმარსა და დადგა წმ. მამად ჩუენი, რაჲმცა მისცა მას ქველის საქმარი, ხ იგი აღდგა და მოჰპართა მიღებად ქველის საქმისა 112, 16—18. შტრ. ქველის მოქმედება.

ქმნა. ამისი ქმნაჲ შეუძლებელ იყო 25, 3; ვითარცა ბრძანონ, ეგრეცა ქმენ 33, 15; **ქმნაჲ საქმლისაჲ** ნ. შექმნაჲ.

ი ვნ. იქმნა ოდესჲ გუალეაჲ ფრიადი 55, 1; რი-იგი იქმნაცა 111, 14.

ე. რა მიხვხ ცხოვრებისა ექმნა სულსა მათსა 51, 14.

ქორაკანდელ. საბას ახსნით, ეს არის „საკიდარი ცომლი“, ე. ი. ლუსტრა (χώρας და *χώρα*-ისაგან?). სასყიდლად ქორაკანდელთა, გეშაპაკთა და ჯაჭუთა და კელაპტართა 32, 8 [გვხვდება აგრეთვე გ. ნოაწმიდლის ცოვრებაში: აღმოიყვანა (ნაწილი წმ. იოვანესნი, არსენი ნინოწმიდეელისანი და იოვანე გრძელის ძისანი) და დაუსუნრა ქუეშე კერძო ნაწილთა წმ. მამისა ჩუენისა ფეთხმესთა, და დაჰკრძალა სამართვლოჲ იგი განუღებელად ვიდრე დღენდელად დღედმდე და შეამკო იგი ყოველითა სამკაულითა: ხატითა და ჯუარითა, ქორაკანდლითა, სასანთლითა და ეზოთა და სხუთა ყოველითავე პრწყინვალებითა“. ათონის კრებული, 301].

ქუ-ან. ა. რაბამი სიყუარული აქუს 33, 13; უკუეთუ აქუნ ხილი 104, 19; ჩუეულებაჲ აქუნდა 69, 1; აქუნდა ზრუნვაჲცა 110, 1; დიდი სარწმუნოებაჲ აქუნდა 104, 11; ესრეთ გაქუნდინ 70, 16 ისე უნდა მიგაჩნდეს. გვხვდება

ასეთი ფორმაც: ჰქონდა 98,6; 98,14; სიყუარული ჰქონდა 110, 8.

ქუე. ქუე მწოლარემან 68,23; ქუე მოდრეკით 64,7; ყოველსა ქუე მოიღებდიან 102, 3.

ქუემო. ესე ქუემო წერილი მოსაგსენებელი 118, 5. ნ. ზემო 2.

ქუეყანა 1. მიწა, земля (ძველი მნიშვნელ.). თუალნი მისნი იყვნინ ქუეყანად მიმართ მხედველ 108,7; მისკირდა ქუეყანასა 55, 2.

2. ქვეყანა (ახალი მნიშვნ.). სიმორც ქუეყანისა ჩუენისა 118, 19; ქართ-

ლისა ქუეყანა 47,2; ქუეყანა ჰრომისა და საბერძნეთისა 51, 3; საბერძნეთისა ქუეყანად 9,2; უცხოსა ქუეყანასა 33, 19; 35, 14; თუსსა ქუეყანასა 13, 1; ამიერითგან არცაღა მეფეთა თანა მიც შესაპოვარი, არცაღა სხუასა ვის ქუეყანასა ზედა 17, 8. **ზემონი ქუეყანანი** 13, 1 (ნ. გეოგრ. სახელების საძიებელში).

ქცევა, ე, მოპყრობა. რა მარჯუედ ექცეოდინ 65, 5. ნ. მიქცევა, მოქცევა, შექცევა.

ღ

ღა (ნაწილ.) 1. კიდევ, ჯერ კიდევ. ვიდრე ყრმა-ღა იყო 45, 8; ვიდრე-ღა მამა იოვანე ცოცხალ იყო 50, 4; 51, 1; უკუეთუ კულა ქმნის-ღა 61, 6; უკუეთუ მეორედ ქმნის-ღა 67, 3. **2.** კი. უფროდს-ღა 97, 9 უფრო კი. **არცა-ღა... არცა-ღა** 17,8; **აწღა** აი ეხლა. აწღა წარმომიღვა ეინმე დიდებული დედოფალი 46, 2.

ღელვა. 1. ჟამსა დელვათა ტეხისა და ზამთრისასა 118 ხ, 22.

2. სულიერი მღელვარება. დიდსა დელვასა და მიმოტაცებასა შთავცვენით 116, 8; მრავალფერი დელვა 118 ხ, 30.

ღილო-კილო ღილი და კილო, წიგნის შესაკრავი. ოთხთავი სტავრაძთა შემოსილი და გეცხლისა ღილო-კილოძთა და ჯუართთა 31, 15.

ღირსი. 1. ღირს გუყვენინ უნ 1, 11; ღირსი კაცი და შერაცხილთა შვილი 79, 1; უწყებად ღირსისა მის მოქალაქობისა მათისა. **2.** ეპითეტია საპატიო პირისა, უმთავრესად სამღვდელისი. ღირსთა მათ და ნეტართა

მონათა მისთა 2, 8; ღირსი იყო და საყუარელი ღა 5, 1; ამათ ღირსთა და სანატრელთა მამათა ჩუენთა 30, 1. ღირსსა მღდელსა გაბრიელს 52, 1. **უღირსი.** ყოვლადე გულუწის და გუფარავს უღირსთა ამათ 118 ხ, 17. **ღირსად როგორც** შეჰფერის. ღირსად უკეთურებსა თუსსა 105, 2 ბ.

ღირსება ირიბი მიმართვის დროს (ზოგჯერ სხვა შემთხვევაშიც) მორიდებულ საუბარში სახმარებელი სიტყვა. არა უმეცარ არს ღირსება 79, 15; ვევედრები ღირსებასა თქუნსა 3, 5; რაბამი სიყუარული აქუს მეფეთა ღირსებისა შენისა 33, 13; აზნაურთა ჩუენთა დიდი სარწმუნოებად აქუნდა მათისა ღირსებისა მიმართ 104, 11.

ღმერთ-შემოსილი-ი (αποστολικος) წმ. მამათა ეპითეტია (3, 6; 6, 9; 6, 11; 29, 17; 50, 2; 104, 1, 28; 113, 9.

ღმრთეება. სადიდებელად ღმრთეებისა თუსისა 1, 6.

ღმრთივ სულიერი (θεόπνευστος, ნოდუხნოვენნი). აღავსნეს ივინი (ეკლე-

სიანი) წიგნთა მიერ ღმრთივე სულ-
ერთა 4, 16.

ღმრთის მოყუარება. ვაუწყეთ ღმრ-
თის მოყუარებასა თქუენსა 27, 3.

ღმრთის მსახურ. ოქრო-ბეჭედნი
ღმრთის მსახურთა მეფეთანი 4, 16.

ღონე ხერხი. რაათაჲა ღონითა ანუ
მანქანებითა 118 c, 3 ბ.; **უღონო** უქალუ-
რი. შეიწრდა და უღონო იქმნა 53, 8.

ღონისძიება. ყოვლითავე ღონის-
ძიებითა 53, 9; ყოვლითა ღონის-
ძიებითა 117, 2.

ღრუბელ. გამოჩნდა მცირე ღრუბე-
ლი 55, 14.

ღუაწ (ღუწ), ი. 1. შრომა, მოღვა-
წეობა. ლიტონთა დღეთა თჳს-თჳს იღუ-
წიდიან 104, 22; მრავალ ჟამ იღუ-
წიდეს მუნ კეთილსა ღუაწლსა მო-
ნაზონებისასა 35, 9-10; რთა-იგი
იღუაწეს გვ სისხლთა დათხევადმდე
118 b, 1 ბ.; იღუაწე, რაათა განა-
მრავლდ სასყიდელი შენი ღნისაგან 47, 3.

2. ცდა (ე), стараться. უკუეთუ მცნე-
ბათა ღმრთისათა დამარხვად იღუა-
წოთ 41, 2; რომელთა ქართველთა გან-
მრავლებად იღუაწონ 118 d, 10.

3. ზრუნვა, მოვლა (ავადმყოფისა და
სხვ.), გამასპინძლება (სტუმრისა), მო-

წყალების მიცენა (გლახისათვის). ყოვ-
ლადვე გვლუწის და გუფარავს ული-
რსთა ამით 118 c, 18; მრავალნი გლა-
ხანი იღუაწნა 112, 6; დაითრგუნნის,
იღუაწნის 83, 2 (აქ „იღუაწნის“
A-ში სხვა ხელით არის მიწერილი),
[შდრ. შეუხვა წყლული იგი და დაასხა
ზეთი და ღვინო და აღსუა იგი თჳსსა
კარაულსა და მოიყვანა იგი ყოველთასა
მას სადგურსა და იღუაწა იგი: ლუ-
კა 10, 24].

ღუაწლ შრომა, ჯათა (ხშირად
„შრომასთან“ ერთად იხმარება, როგორც
მისი სინონიმი). ღუაწლნი და შრო-
მანი 2, 20; ღუაწლთა და შრომათა
4, 7; მისთა შრომათა და ღუაწლთა
ზედა 89, 1; ჯორთა მსახურებისა ღუა-
წლი 9, 4; ოვლითა და ღუაწლითა
23, 9; დიდითა ღუაწლითა 118, 9;
რავდენნი ღუაწლნი მოითმინნეს
118 b, 17.

ღუედ. ერთთა ჩოჯათა მიამთხვან
ღუედითა 68, 18.

ღუნო. ღვინო შეიძლება ყოფილიყო
სუბუქი (70, 8), საშუეალი (70, 9)
და უმჯობესი-რე (70, 9). **ულუნო-**
ბა-ა 60, 2 ბ.

ღჳძ, ი. შინა ვიღჳძებ 94, 4.

ქ

ყენება, ი/უ, დაჭერა, დაკავება (ი/უ).
პურსა არავინ უყენებნ ქართველსა
115, 23.

ყველ. კოკად ერთი ღვინო თუესა
შინა და ყველი ერთი და სამი ლიტ-
რად ზეთი 84, 10 [რადგანაც ერთი ყვე-
ლი ეძლეოდა თვეში, ეს ერთი ყველი
მოზრდილი კვერი უნდა ყოფილიყო,
ალბათ გულისა].

ყოდ არცა იყიდდეს 78, 4; იყი-
დის 81, 7. ნ. სყიდა.

ყივილ ყვირილი. ყივილი ერისა
მრავლისაჲ 56, 8.

ყოველ 1. ყოველი, ყოველგვარი.
ყოველსავე საჭმარსა მათსა უხუებით
მისცემდა 35, 2 ბ.; ყოვლითა წესიე-
რებითა 6, 5; ყოვლითავე ფერი-
თა აღაშენის 115, 21 ყოველგვარად.
აქედან: ყოვლითურთ (ნ.).

2. ყველაფერი. ვა ესე ყოველი
წარმოთქუა 43, 1.

3. მთელი. ყოველსა საქართველოსა 118, 24; მთა ყოველი 117, 3; (წუმამან) დაათრო ყოველი ქუეყანა 55, 16; დღე ყოველ 60, 6 მთელ დღეს; ყოველი გელმწიფება და უფლებად 39, 1. 1-ლი და მე-3 მნიშვნელობა მოცემულია ამ ნაწყვეტში: ყოველსა ქუეყანასა სწყალობენ და ყოველთა გლახაკთა ეურვიან 40, 7-8.

ყოვლადვე 1. ა) ყოველთვის, სულ. ებრძანა მეტრაპეზისადა, რომელ ყოვლადვე თასითა ღვინოსა დაუდგმიდეს 70, 4; ლოცვასა ყოვლადვე ეკლესიისა კართა თანა დგან უხუცესი ეპიტრიტიისი 61, 1; ყოვლადვე მამად მათ თანავე იყვის 89, 6; ყოვლადვე ეტყვნ ნეტარი მამად ჩუენი იკონომოსსა 91, 1; ყოვლადვე ვანუშორებელ იყენეს 113, 6; ყოვლადვე გვლუწის 118 c, 17.

ბ) ოდესმე (უარყოფითს წინადადებაში: არასოდეს). თვნიერ განკითხვისა არარას იქმოდა ყოვლადვე 107, 2; ტრაპეზსა ზედა ყოვლადვე არა უბნობნ 70, 1; ყოვლადვე არა იყო დრტუნვად 68, 3 ბ.; სხუად ძმათაგანი ყოვლადვე ვერვინ იკადრებნ უბნობასა 71, 6; უბნობასა ურგებსა რადთურთით არავინ იკადრებდა ყოვლადვე 95, 10.

2. (ესეც უარყოფითს წინადადებაში) სრულებით, სრულიად. ყოვლად-

ვე არა მელმის 46, 7; ყოვლადვე არა თავს-იდვა 57, 4; ყოვლადვე არა აცილა 115, 6. ზოგჯერ შეიძლება „ოდესმე“-ც იგულისხმოს კაცმა და „სრულებით“-აც: სყიდად გინა ღვინისად გინა თევზისად ყოვლადვე არა ჭსენებულ არს მონასტერსა შინა 81, 1.

ყოვლითურთ სრულიად. ყოვლითურთ მრთელი 45, 1 ბ.; უტხო იყენეს ყოვლითურთ ტყუფილისაგან 4, 5.

ყოლა (← ყოვლად) სრულიად, სრულებით. უკუეთუ სუბუქი ღვინოდ იყოს, ყოლა ნუ ურთავ წყალსა 70, 8.

ყოფა 1. ქმნა. გარნა რად ვყო, არა ვიცი 19, 11.

2. ყოფნა. უკუეთუ კრებულსა შინა ენების ყოფად 115, 22. აქედან: მყოფი (მიმღ.); კრებულსა შინა მყოფნი 93, 5; შინა მყოფნი 73, 2.

ი ვნ. ნუ იყოფინ 6, 6; 79, 20.

ვ. კმავება. არა გეყოფისა სენაკსა შინა ძილი 94, 3.

ყრმა 1. ბავშვი. წუთლა ყრმა იყენეს 18, 1; ვიდრე ყრმა-ლა იყო 45, 8; სამთა ყრმათა 49, 29.

2. ბიჭი, ვაჟი (მიმართვის დროს). ყრმანო, საწვმრები უკუანა წაიღეთ 55, 11 ბიჭებო, საწვიმრები თან წაიღეთ (მიმართვაა დიდი კაცებისადმი).

უუედრებანი 118 b, 7. საყვედურები. **უურძენ** 98, 5.

ქ

შებნელება, დ. ოდნავ დაბნელება (დ). ვითა შებნელების 52, 5.

შეგვან. შეჭავს შეჭფერის. ვითარცა ამას ქუეყანას შეჭავს 24, 5.

შედგომა მიყოლა. თვსსა განზრახვასა შედგომად წარმწყმედელი არს სტლისად 107, 3.

შევედრება, ვ. რაბარება (ა). მათთავე კელთა შევჭვედრებ 40, 6; წინამძღურობად ძმათად შეჭვედრა გიორგის 109, 8; ძმანი მამასა გიორგის და მამასა გრიგოლს შეჭვედრნა 118, 35.

შევრდომა, ი/უ, შევარდნა, ჩა- (ი/უ). შეუვრდეს თორნიკს 17, 2; შეუვრდა ფერჯთა მისთა 118 c, 2 ბ.; ფერჯთა შეუვრდეს 18, 6.

შეიწრება, დ, გასაჭირში ჩავარდნა. შეიწრდა და ულონო იქმნა 53, 8. შეიწრებულნი 118 ხ, 8.

შეკაზმვა გაკეთება. მოგესენა ხატი, რომელი მხატვრისადა მიეცა განსაგებელად, და უბრძანა მოწაფესა, რაათა წარვიდეს და უთხრას, ვითარ ჯერ-არს შეკაზმვაჲ მისი 112, 12.

ი/უ. (გა)კეთება (ი/უ). რაათა კიდე შეუკაზმვიდენ პურსა 69, 6 რომ ცალკე უკეთებდენ პურს (=უმზადებდენ საქმელს).

შეკრება, შემოკრება. არა გასწყდებოდა შეკრებად 95, 6; კართა ზედა შეკრებასა 95, 9; ყოველნი ძმანი ერთად შეცკერებით 118, 4; და ჩუნენ შემოკერებით 118 c, 1. **შეკრებულ** იყვნეს 55, 9.

შელაღვა, ი. ვნ., წაჩხუბება (ივნ.). უკუეთუ ვიეთნიმე შეილაღნიან ძმანი 63, 1.

შემდგომად 27, 10; 118 c, 23 შემდგომად. **შემდგომითი-შემდგომად** 1, 8; მიეცემოდის კანდელაკსა შემდგომითი-შემდგომად 119, 7.

შემზადება, ი. შეიმზადა მახული 105, 7.

შემთხუევა, ე, შეხვდომა, შეყრა (ე). შეემთხვა მას სხუადცა მოწაფე 105, 17.

შემკულ. გვრგვნითა წამებისათა შემკულნი 105, 20.

შემოკრება ნ. შეკრება.

შემოსა, ი. შევიმოსე სახე ესე 19, 9; სახე მონაზონებისაჲ შევიმოსე 17, 7. **შემოსილ**. სულითა შემოსილი (πνευματωφθόρος) 104, 3; ღმერთ-შემოსილი *πνευματωφθόρος*, *ψευδοφθόρος*) 104, 4.

შესამოსელ (ნ.).

შემცილება, ა. ქართველნი უგულუბელს-ყვნა და შეამცირნა 115, 13.

შემწე. შემწედ და მსახურად შეიწყნარნა ბერძენნი 118, 20.

შენ. **შენ არს** აშენებულია. სადა-იგი შენ არს ეკლესიაჲ 55, 5.

შენლობა პატიება. გუთხოვე შენდობაჲ 119, 16.

ი/უ. უფალმან შეგინდვენ 29, 18; უფალმან შეგინდვენ თქუენ 11, 6; შემინდვეთ 17, 9; შეგვზდვეთ, ვერ მოგპარსავთ 83, 3; რაათა შეუნდოს 53, 15; შე შემინდობია 53, 14.

ი ვნ. რომელი-იგი გმო, მისგან შეინდოს 53, 14.

შეპოვნება მორიდება, ხათრი. მეტნი რაამე შეპოვნებანი და ლიქნანი ვერ შეეძლნეს 115, 16; კაცისა ვისმე შეპოვნებითა 118 c, 1 ბ. **შესაპოვარ** მოსარიდებელი, მოსახათრებელი. შეამიერითგან არცალა მეფეთა თანა მიცესაპოვარი 17, 8.

შეპყრობა. სენითა მძაფრითა შეპყრობილ იქმნა 45, 8.

შერაცხვა მიჩნევა, ჩათვლა. ყოველივე ღიღებაჲ ამის სოფლისაჲ შეურაცხ-ყო და ნაგვეად შეჰრაცხა 8, 2—3. შდრ. შეურაცხება.

შერაცხილ 1. მითვლილი, რიცხვში შესული. მათ თანამცა შერაცხილ არს 118 d, 6. 2. მალალი წოდებისა (საწინააღმდეგოა: შეურაცხი: უშშ. წამ., 9, 7). ღირსი კაცი და შერაცხილთა შვილი 29, 1.

შერისხვა, ნ 2. შეჰრისხნა 53, 10 გაუწყრა, რისხვით მიჰპართა.

შერყევა, ი ვნ. აღრე შევირყევეთ 115, 14. შდრ. მძიმე.

შესამოსელ. იყო ვინმე მთავარ-დიაკონი ... და თჳსი შესამოსელი, რომელი დაედვა ეკლესიას, არა ჰნებავენ, რაათამცა ვინმე შეიმოსა იგი თჳნიერ

მისა 79, 2 (შემდგომიდან ირკვევა, რომ ეს იყო კუართი: დღესა ერთსა ენება მამასა ჩუენსა შეწირვად უსისხლოდსა მსხუერპლისა და ჰრქუა სხუასა ვისმე მთავარ-დიაკონსა, რაათა შეიმოსოს კუართი იგი შესამოსელი პირველ ქსენებულისა მის მთავარ-დიაკონისა 79, 1—6; გნებავსა, რაათა შეიმოსოს ძმამან მან კუართი შენი 79, 10); გინა საბეჭური იყვნიან გინა შესამოსელი ანუ თუ კუნკული 78, 9 [ამონაწერიდან ჩანს, რომ „შესამოსელი“, საზოგადოს გარდა, ერთ კერძობითს ტანსაცმელს აღნიშნავდა. ამ შემთხვევაში საბეჭური სხვა და შესამოსელი სხვა. „შესამოსელს“ სხვანაირად „კუართი“ ჰრქმევია და წირვის დროს მთავარ-დიაკონს სცმია]. საკურთხევის შესამოსელი ოქრო-ნემსული 31, 10 (ამ შემთხვევაში „შესამოსელი“ საზოგადო მნიშვნელობით არის ნახმარი).

შესაპოვარ ნ. შეპოვნება.

შესაქმე შექმნა, გაჩენა. საქმენი სოფლის შესაქმისანი 2, 7.

შესუენება. 1. დასუენება (დაღლის შემდეგ). შეუსუენებელად თარგმნინ 48, 5.

2. იუობ. გარდაცვალება. ნეტარმან იოვანე შეისუენა 6, 11 (38, 2); არსენი და იოვანე შეისუენეს 111, 9.

შესხმა შექება, ხობა. შესხმა ძმისა თქსისა ბასილისი 49, 20.

შეტირ-ილ, 2-პ. (გარდაუვ.). შეცსტიროდით 118 ხ, 23.

შეტკობა, ი, სიამოვნებით მიღება, ტკბილად მოპყრობა. სიმდაბლესა შეტიკობდა 57, 7; ვითარცა მამამან სახიერმან შეტიკბნის 118, 32, უმეტეს ყოველთა სათნობათა მოწყალებად შეტიკბო 32, 21 (აქ „შეტიკბო“ II თურმეობითია);

ი ვნ. ურთიერთარს გამოცხადნეს და სიყუარულითა სულიერითა შეტიკბნეს 14, 3.

შეურაცხ პიროვნების დამამცირებელი, დამამდაბლებელი. ჯორთა მსახურებისა ლუაწლნი და სხუანი მსახურებანი უნდონი და შეურაცხნი სიმდაბლით აღასრულნა 9, 5.

შეურაცხება შეურაცხყოფა. რავდენნი შეურაცხებანი და ყუედრებანი მოიწოდეს 118 ხ, 6; გინებთა და შეურაცხებთა 118 ხ, 21. ნ. შერაცხვა.

შეურაცხ-ყოფა. დიდებად ამის სოფლისა შეურაცხ-ყო 8, 2. ნ. შერაცხვა.

შეუსუენებელად ნ. შესუენება 1.

შეუხებელ. ქალწულებად შეუხებელი და უბიწო 108, 13.

შექმნა, ი (მარტოოდენ I სერიაში; II სერიაში უხმოვნოდ), გაკეთება (საქმლისა). თჯიერ დიდისა უძღურებისა საქმელსა არავინ შეიქმოდა 82, 1; რაათა საქმელსა არა იქმოდინ 96, 1; მათთჯს ზოგჯერ აღვილსა შექმნიან (საქმელი), ზოგჯერ საშხარეულოს 96, 3.

ი/უ. რაათა მათი საქმელი მან შეუქმნას 97, 6; საქმელსა ერთსა შეუქმოდეთო 100, 2.

შექცევა შებრუნება (დ) [ქვემოდან ზემოთ]. ძლით დაარწმუნეს მონასტრადვე შექცევა 33, 28.

ი ვნ. კუალად შეიქცა თქსსავე მონასტერსა 33, 29; მერმე შეიქცა 21, 6; მოსწრაფედ შეიქცის 61, 5; ვესავ ღმერთსა, რომელ არა შევიქცეთ ამოდ 55, 11 (უნდა ასულიყვინელიას მონასტერში მთაზე).

შექცეულ მიჩენილი, რაიმე საქმეზე გულ-დადებული. თქსსა მსახურებას განკრძალულ იყო და წიგნთა საღმრთოთა თარგმნასა შექცეულ 115, 8.

შეყვანება, ი. ვითარცა სიწმიდე შეყვანეს 56, 6.

შეშა 106, 3.

შეშუება, ი/უ. სატრაპეზოს არა შეშუეს 61, 7.

შეშფოთებულ 45, 12, 17. ნ. შფოთ.

შერუენება. კრულობითა და შერუენებითა განკანონა 19, 12.

შერუენებულ. წყეულ და შერუენებულ და განკუეთილ 118 d, 5; ...მცა წყეულ არიან და შერუენებულ 118 d, 9.

***შეძლ, ი/უ** (სტატ., შემიძლავს; II სერ. ე). რომელსა კრებულსა შეძლის მსახურება 115, 21.

***შეძნ, ი/უ** — დ. შეუძნდა საქმეს 12, 2; შეუძნდა ესე სანატრელსა მას 54, 7. ნ. ძნ.

შეწევა, 2 (გარდაუვ.). რეცა სამართალი წესწევდა 118 c, 11 ვითომც სამართალი მათ მხარეზე იყო.

შეწევნა, ე. დახმარების აღმოჩენა, დახმარება. აქედან: **შეწეულ** (მიმღ.). არა თუმცა უფალი შეწეულ იყო ზუენდა 117, 5.

შეწირვა. შეწირვაჲ უსისხლოჲსა მსახურებისაჲ 79, 4.

შეწუვა, ი ვნ. შეიწუებოდა წყალობითა ჩუენითა 118 b, 11 იწვებოდა ჩვენი სიბრალულთ.

შეწუხება, ნ (ან დ). შეწუხნა 53, 10; იგინცა შეწუხდებიან 83, 7; და შერმე შესწუხდეთ 83, 6.

შეწყნარება, ი, მიღება. მან ყოველი სიმდაბლით შეიწყყნარა 19, 2; სიხარულით შეიწყყნარეს 51, 7; შემწედ და მსახურად შეიწყყნარნა ბერძენნი 118, 20.

ე. მუნ შეეწყყნარა 12, 5 იქ იქნა მიღებული, იქ მიიღეს.

შეწყუდევა. საპყრობილედ შეწყუდევაჲ 118 b, 30; შეწყუდეულად იყვნეს ქალაქსა 16, 2.

შენება ნ. შეუხებელ.

შთასასუნებელ. ნაწილის შთასასუნებელ სანაწილე. ნაწილის შთასასუნებელით წვეცლისაჲთ 31, 9 (მელქისედეკ კათალიკოზის სიგელში მოხსენებულია სანაწილე და ასაპყრობელი: თ. ჟორდ., ქრონიკები II, 34, 26).

შინა 1 (ზმნიზ.). შინა და გარე 39, 3; 98, 11: 111, 11; გინა შინა მონასტერსა, გინა გარე შეტოქთა 98, 6; შინაცა და გარეცა 104, 1.

2. (თანდებ.). მონასტერსა შინა 66, 2.

შინა - გამოღებით შინაურულად (?). შინა - გამოღებით მრავალ-ფერთა საქმეთათჳს ამხილა დედოფალსა 19, 1.

შინა-განმცემელ მოღალატე. უკუეთუ ვინმე გამოჩნდეს და... ქართველთა შინა-განმცემელ ექმნეს 118 d, 1; რომელნი-იგი შინა-განმცემელ ექმნეს ი. ქრისტესა 118 d, 6.

შინა-მყოფ. შრომისა დღეთა შინამყოფნი და ხუცესნი და დიაკონნი მსახურებდიან 73, 2 („შინა-მყოფი“ აღბათ ის იყო, ვისაც არ ევალებოდა სამუშაოზე გასვლა).

შორიელ. შორიელთა და მახლობელთა 5, 12.

შრომა ნ. შურომა.

შტო (στος) სტოა (ეკლესიის გვერდით სვეტებზე დაყრდნობილი ფრთა, გადმოხურული). შტოსა გაიყვანის 58, 12; თჳთ გაეიდის შტოსა 58, 13; უძლურთა ძმათადა გაეწესა და ეკლესიისა შტოსა დგვიან მიყრდნობით კუერთხთა მათთა ზედა... რომელნი მეტადრე უძლურნი იყენიან, მათდა ებრძანა, რომელ შტოსავე შინა სხდენ იგინი სკამთა ზედა 75, 2—4 [P. P. შეცლომით მას ქართ. „შტო“-საგან აწარმოებს და სომხ. *ստո*-ს უღარებს, p. 41;

სტოას შესახებ ნახეთ ივ. ჯავახი-
შვილი, Термины искусств, XV III,
25, და კ. ქეკელიძე, Иер. кано-
наръ გვ. 213].

შუება. ნ. მიშუება, შეშუება.

შუდეულ ერთი კვირა (შვიდი დღის
განმავლობა). გარდაცდა შუდეული
ერთი 17, 13; სამთა დღეთა შუდეუ-
ლისათა 69, 2. ნ. მსგეფსი.

შურ 1. ძლიერი წადილი, მონდომე-
ბა. რაფთა შურად და ბაძვად მოვი-
დოდით 2, 13.

2. „მწუხარება სხვა კეთილსა ზედა“
(საბა). განილეოდა შურითა 105, 4;
აქედან: **მოშურნე** 105, 1 ვისაც კშურს.

შურობა, შრომა (ამ ძეგლში უ პი-
რიან ფორმებში გვხვდება, უპირობში
არა) 1. მუშაობა, კეთება. შრომა
მათი ლოცვადვე დაუთუალიან 60, 7;
მიზეზისათჳს შრომისა, რ ფრიად
მოხარკე იყენეს ძმანი მაშინ შრომასა
69, 7—8; უფროდსნი დღენი ვენაჯთა
შრომასა შინა დაყენიან 89, 6. **შრო-
მისა დღე** სამუშაო დღე, ლიტონი დღე
(არა უქმი). შრომისა დღეთა 73, 2
სამუშაო დღეებში.

2. ჯაფა, დიდი შრომა (ამ შემთხ-
ვევაში მისი სინონიზია, ან უახლოვდება
მნიშვნელობით: ჭირი, ღუაწლი).
მრავალი შრომა დაითმინა 118 ხ, 29

(შდრ. არცა თუ ვეგების, რადენნი
ღუაწლი მოითმინეს 118 ხ, 17). მრავალი
შრომა და ჭირი და რუდუნებად
117, 5; შრომით და ჭირით 55, 2 ბ.;
მისთა შრომათა და ღუაწლთა ზედა
89, 1. **შურების** (უნიშნო ვნ.) მუშაობს.
ძმანი ყოველნი ძლიერად შურებთან
83, 7; ტკბილსა მას თაფლსა წიგნთა
საღმრთოთასა შურებოდა 48, 7; რო-
მელნი ძლიერად შურებოდიან დღე
ყოველ 60, 6; ამას ყოველსა ძმანი შუ-
რებოდიან 90, 4.

შულლ: დიდთა შულლთა შთაგ-
ვარდი 33, 25; **შულლიანობა.** პირველით-
განვე უძნდა შულლიანობა და
შფოთი 33, 3.

შფოთ. უძნდა შფოთი და ზრუნ-
ვა 51, 17; უძნდა შულლიანობა და
შფოთი 33, 3; ევლტოდა შფოთსა
სოფლისასა 57, 6; ამის სოფლისავე
შფოთთა შთამავდებენ 17, 11; აუწ-
ყეს კოსტანტი მეფესა შფოთისა მა-
თისათჳს 110, 5. **შფოთება.** აქედან: მა-
შფოთებელი 39, 11. ნ. შეშფოთე-
ბულ.

შჯულ სარწმუნოება. იწყეს ზრახ-
ვად შჯულისა 53, 7 დაიწყეს კამათი
სარწმუნოების შესახებ. **შჯულის მეც-
ნიერ-**ი 53, 4; 54, 1.

ბ

ჩამოსღვა. თესლონიკეს ჩამოვი-
და 118 ც, 3; რადენ გზის მოვილით წიგ-
ნი თუთმპყრობელთა და ჩამოვი-
დით 118 ხ, 20.

ჩამოტანა, ი. მრავალნი ფიქოსნანი
ჩამოიტანნა 25, 2.

ჩახხმა. საეროსა საჭმელსა თანა ჩა-
ხხმა 83, 6.

ჩაფლა ქალამანი. გინა თუ მოგუ-
ნი გინა თუ ჩაფლანი გინა თუ ტყა-
ვი 101, 6.

ჩენა ნ. ჩინება.

ჩინება, ი. უფალმან... სასუფეველსა
ცათასა მკვდრ გუჩინენ 118 ძ, 18.

ჩოჯა. ერთი ძმა თაფსა უმჭირავნ
და ერთი ფერჯთა და ერთთა ჩოჯათა.

ზედა მიამთხვან ღუედითა 68, 17; ალა-
შენის ანუ ჩოჯითა ანუ საბეჭურითა
68, 21.

ჩუეულეზა. ესევეთარი ჩუეულე-
ბაჲ აქუნდა 69, 1; ვა აქუნდა ჩუეუ-
ლებაჲ 112, 6.

6

-ცა (ნაწილ.). სხუაჲ ცა 54, 1; მცი-
რელ ცა 80, 9 ოდნავადაც კი; იგუემა-
ცა 118 b, 29 კიდევაც სცემეს; იქმნა-
ცა 111, 4 კიდევაც იქმნა.

ცემა. ცემითა და გუემითა 118 b, 8;

ცემულ (მიმლ.). ცემულთა შემდგო-
მად ცემისა მუკლ-მოდრეკით თაყუა-
ნის-სციან 68, 21.

ცეცხლ. ცეცხლის კიდესა 82, 3.

ცილობა კამათი. ამას ცილობასა
ზედა 17, 3ბ. განთქმული ცილობასა
ზედა 54, 2; იწყო ცილობად 54, 4.

ა. ყოვლადვე არა აცილა 115, 7.

ცნობა გაგება, შეტყობა. უაღრეს
ცნობისა 54, 5; თვნიერ ცნობისა
მეფეთაჲსა 13, 5.

ი ვნ. (თემის ნიშანი ობ შეხორცებუ-
ლია). ი ცნობა 15, 2 ცნობილი გახდა.

ცოდვა 80, 5.

ცოლ. ცოლის ძმათა მამისა
იოვანესთა 10, 3.

ცოცხალ (ახალი მნიშვნელობით).
ვიდრე-ლა მამად იოვანე ცოცხალ იყო
50, 4; 51, 1.

ცრემლ-ი 29, 16; 68, 21.

ცუდ უქმი, ამაო. **ცუდ-ყოფა** გაუქ-
მება, მოშლა. ცუდ-ყო ღნ განზრახ-
ვად მისი 105, 8; რა პირველი იგი ბჰო-
ბაჲ ცუდმცა ყვეს და ამაო 118 c, 6;
ესრეთ ვიხარკოთ, რომელ შეკრებაჲ ჩუე-
ნი ამას წმიდასა ადგილსა არა ცუდად
იყოს, არცა ამაო იყოს განსლვად ჩუენი
ამიერ სოფლით 77, 11 („ცუდი“ და
„ამაო“ სინონიმურად იხმარება).

ცვ. ფურცელი ხეთა და ვენაჯთაჲ
გაჲმა და სცკოდა 55, 3.

ცკლოან ცვილ-ნარევი წამლებით და-
ხატული, ენკაუსტიკის წესით დამზადე-
ბული. ხატი ცკლოანი დიდი 31, 17;
სხუაჲ ხატი ცკლოანი ნათლის-მცე-
მელისაჲ, სხუაჲ ხატი ცკლოანი წმ.
ეგსტრატისი 31, 20 [ცვილოვანი მხატვ-
რობის შესახებ ნახეთ შ. აბრამიშვი-
ლის „ენკაუსტიკური ფერწერა“: ლიტე-
რატურა და ხელოვნება 24.VIII.1946].

ცურვებულ ნ. ოქრო-ცურვებულ.

ცხელარ საწოლი, кровать. ცხე-
დარსა ზა დავრდომილი 33, 30;
ჯდა ცხედარსა ზედა 45, 1 ბ.

ცხენ-ი 31, 21.

ცხოვნება, ა, ქრისტიანული გზით
წარმართვა. ესოდენტა სულთა აცხოვ-
ნებ 51, 13; აცხოვნე სული ჩემი
27, 12.

ი. სული ჩემი ვიცხოვნო 33, 23.

დ. 1. ცხოვრება. კეთილად და წე-
სიერად ცხოვრებთან კანონსა და
განგებასა ზა ბენეტიკტესსა 51, 2 ბ.;
დაყუდებით ცხოვრებოდა 35, 2, 7
ცხოვრობდა; თავადი მყუდროებით
ცხოვრებოდა 118, 23; საღმრთო-
თა მოქალაქობითა ცხოვრებოდეს
6, 7. **2.** სასუფეველის დამკვიდრება (ი).
ამით სამითა საქმითა ცხოვრებთან
93, 6.

ცხოვრება. 1. სიცოცხლე. აღასრულეს
ცხოვრებაჲ თუხი 2, 4; სასოვბაჲ წარ-
ვიწიერე ცხოვრებისა მისისაჲ 45, 10
იმედი დავკარგე მისი სიცოცხლისა.

2. ცხოვრება. მოშურნე კაცთა ცხო-
ვრებისაჲ 105, 1; ცხოვრებანი და

მოქალაქობანი 2, 9; **ცხოვრება ესე** ამ ქვეყნიური ცხოვრება; **ცხოვრება საუკუნო** იმ ქვეყნიური ცხოვრება (ქრისტიანული დოგმის მიხედვით). ამას ცხოვრებასა 119, 17; ცხოვრება საუკუნო 41, 11; წარვიდეს ცხოვრებად საუკუნოდ 118, 14.

3. ბიოგრაფიული ცნობები. რომელთა სახელები აღწერილ არს წიგნსა მას ცხოვრებისასა 1, 10.

4. ცხოვრება. ცხოვრებისათვის სულია ჩუენისა 113, 13; ცხოვრებისათვის სულთა ჩუენთაჲსა 43, 4; რა მიზეზ ცხოვრებისა ექმნა სულსა მათსა 51, 14.

ქ

ძალ. ძალი მის საქმისაჲ 68, 12 იმ საქმის ვითარება; მსგავსად ძალისა 59, 2 შეძლებისამებრ.

ძალ-ღება, ი/უ (ძალ-უც, ძალ-ედვა) აღრაცხვად ვისმცა ძალ-ედვა 108, 8.

ძაძა უხეში ქსოვილი. არს სამოსლად მისა ძაძაჲ და ძაძისა მის ზედა ჯაჭვ მიძიმე 108, 10.

ძეგლის წერა დადგენილება. ძეგლის წერაჲ მართლისა სარწმუნოებისაჲ 49, 44.

ძელ-ი ცხოვრებისა-ჲ 31, 7 ჯვარი, რომელზედაც გადმოცემით ქე აცვეს.

-ძი (ნაწილ.). ხილვად, თუ რაჲ-ძი იქმნა 45, 4 ბ.; ვითარი-ძი იყვის შფოთი 68, 14.

ძილ. არა მოეცალეზინ ძილი 60, 6. ნ. დაძინება, მოძილ.

ძლეულება-ჲ 54, 6.

ძლიერად ძალიან. ძლიერად შურებიან 83, 6; ძლიერად შურებოდინ 60, 6.

ძლით ძლიეს. ძლით დაარწმუნეს 17, 1 ბ.; 33, 27; 51, 8.

წ

წაგება, წარგება, ა, დახარჯვა. კელინნი, რლთა ზა წააგეს: ზემოთა ზედა 500 დრაჰკანი და ქვემოთა 100 დრაჰკანი 31, 22; წასაგებელად 32, 7.

წავლა ნ. წარვლა.

წავლენა გაგზავნა. კაცისა წავლენაჲ არა ეგებოდა 16, 5. ნ. წარვლენა, წარმოვლენა.

წამალ. წამალი ცხორებისად 79, 3 ბ.

წამება 1. დამოწმება, ციტაცია. წამებითა წერილთადათა 108, 4.

2. (და)დასტურება. ღუმილით წამებენ 4, 6; ვა წამებენ მის მიერ თარგმნილთა წიგნთა შინა აღწერილნი ანდერძნი 5, 9; რომლისათჳს წამებდა მაჰად ეფთჳმე 111, 7; რომლისა სათნოებასა წამებდა ქუეყანად ჰრომისა და საბერძნეთისად 51, 2; ჳეშმარიტად წამეს მაჰათა 29, 3 ბ.

ე. ეწამებოდა სიტყუათა მისთა 111, 14; რწნი თანა დახუდენ და ეწამნენ 118 d, 8.

წამოცემა, წარმოცემა. ევლოგიასა წამოსცემდეს 104, 12.

წანახვა ნ. წასანახავად.

წარგება ნ. წაგება, წარსაგებელ.

წარდგომა-დ 59, 6 მუხლი ფსალმუნდან, რომელიც დღესასწაულისათვის არის შერჩეული. მას ძველად ზოგჯერ „ფსალმუნი“ ეწოდებოდა (კ. კეკელიძე, Иср. канонарь, 339). „წარდგომა“ ეკლესიის „სამსახურებელთაგანია“.

წარღვევა. წარგუდევნიან 118 b, 21.

წარვლა, წავლა 1. (2, გარდამ.) გავლა. ვითარ წარვლეს ხანი რაოდენიმე 112, 16. **2.** (2, გარდაუვ.) გაცდომა (რომ გასცდე რასმე), გასწრება. ვე არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად, არა წარჳვლიდიან 64, 5 ვიდრე არ გასცდებოდნენ ხოლმე.

ი/უ (2, გარდაუვ.). ოდესცა მამასა შინა წაუღიდიან ძმანი—გინა ეკლესიას, გინა სადაცა—ვიდრე არა მოდრკიან და თაყუანის-სციან მდაბლად, არა წარჳვლიდიან 64, 4 (წაუღიდიან=წაუვლიდიან).

წარვლენა, ა. გაგზავნა. რა სამეფოს წარავლინნეს 33, 16.

წარმართება, ი/უ, ხელის შეწყობა, გამარჯვება. ოდეს ღწ წარგიმართოს 21, 2.

ე (უობ.), წასვლა. წარემართის თჳსსა მსახურებასა 59, 9.

წარმართებულ სწორ გზაზე დამდგარი. წარმართებულ ხარ მცნებათა შინა ღმრთისათა 29, 10.

წარმატება успех. ხედვიდა რად წარმატებასა ძმათასა 105, 3.

ე (უობ.). უმეტეს და უმეტეს წარმატნეთ 41, 7.

წარმგზავნა გაგზავნა (ნაწარმოებია „მგზავრ“-ისგან; ამიტომ მ ზმნისთვის ფუძისეულია). განზრახვად ქმნეს, რა ლაშქარი წარმგზავნენ საბერძნეთს 20, 3; (დ. კურაპალატმან ა. ნინოწმიდელი) მოიკითხა და ოთხთა ეკლესიათა წარმგზავნა 35, 6; (ილარიონ კანანახი) ევედრა მათ, რა წარვიდეს იერუსალემს და წარმგზავნეს მუნ და მრავალნი წელნი დაყვნა დიაკონობასა შინა 34, 4; და თუ ვინმე პოვნიან, ეპიტირიტისთა დააცხრენიან და თჳსთა კელინთა წარმგზავნიან 66, 3. შდრ. გაგზავნა.

წარმოვლენა, ა. წიგნებითა სამეფოთა ლავრას წარმოავლინეს 16, 11. ნ. წავლენა.

წარსაგებელ. წახაგებელ ხარჯი. ფრიადითა წარსაგებელითა 117, 10; 118, 10; საშოალისათჳს წასაგებელად 32, 7. ნ. წაგება.

წარქცევა: მეოტად წარქცევა, ი, обратить в негство. ოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთადმდე მეოტად წარიქცია 21, 6.

წარჩინებულ 1. დაწინაურებული, პირველ ადგილებში მდგომი. საყდართა

შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინებულ საყდარი ეპიფანე კვპრელისაჲ 57, 1.

2. დიდ-გვირგვინი, მილალი წოდების ჩამომავალი. მშობელთა და პაპთათგან დიდებული და წარჩინებული 7, 3; ძმაჲ ვენევენტოს დუკისაჲ, წარჩინებული ნათესავით 51, 3.

3. მეფის კარზე მიღებული. პალატი-სა წარჩინებულნი 117, 4; კაცი წარჩინებული მთავართა შორის დედოფლისათა 16, 10; მის ჟამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე 115, 9; დიდად წარჩინებულ იქმნა გიორგი წინაშე რომანოზ მეფისა 116, 2.

წარჩინებულობა. თორნიკის წარჩინებულობასა და ახოვნებასა 14, 5.

წარცემა, წაცემა, 3 (ხშირად უირობობიექტოდ), ვაგზავნა ვისთვისმე. გინა თუ ევლოგიასა ვისმე წარსცემნ 71, 3; რა თარგმნიდეს და წარსცემდეს 48, 5; წიგნები მიფეთა წე წარსცა 20, 6; მრავალნი წიგნნი წარსცნის წე დ. კურაპალატისა 48, 1; მამასა თანა წარციან (sic) 104, 14; **წარსაცემელად** 98, 15; **წასაცემელად** 98, 8. ნ. წამოცემა.

წარძლომა, ი/უ. ღი წარგიძელჳნ წა ნებასა მისსა 41, 13. შდრ. წინაძლომა.

წარწირვა, ი, სახოებისაჲ იმედის დაკარგვა. სასოებაჲ წარციწირე ცხოვრებისა მისისაჲ 45, 10.

წარწყმელა, წაწყმელა, ი, დაღუპვა. და ჯერ-გიჰნსა, რა მაგის ყოვლისა მადლი და სასყიდელი წარიწყმიდო 79, 19; პირველად სულთა თქუნთა წაიწყმედო 68, 5.

ი/უ (უნიშნო ენ.). რა სასყიდელი შენი არა წარგიწყმედეს 70, 17.

წარჯლომა, წაჯლომა, (1-პ.) გაფუჭება (დ). ესთენი განძი ბედით წაჯდეს

97, 4; (2-პ.) წასვლა (უ). სულნი წარ-კვდეს 54, 1 მოკვდა.

წასაგებელად ნ. წაგება.

წასანახვად. რომელნი მკითხველნი იყენიან ანუ მწერალნი და წასანახავად ანუ საწერლად აინთიან 81, 3 (ამონაწერიდან ჩანს, რომ ზეთის სანთელი მონასტერში სჭირდებოდათ მკითხველებს წასანახავად, მწერლებს კი — საწერლად. წანახვა, მაშასადამე, ნაწერის სტრიქონ-სტრიქონ თვალის დევნება უნდა ყოფილიყო).

წასაცემელად ნ. წარცემა.

წასლვა. წავიდიან 97, 7; უკუეთუ წავიდე 17, 10.

(წალა ნ. საწანგრო).

წაღება, ი. მუნ წაიდიან 96, 3; მონასტრით წაიდიან 104, 17; საწკმრები უკუნა წაიდე 55, 11.

ი/უ, წართმევა (ა) [სინონიმი მიღება]. ვინაჲთგან მონასტერი ვერ წაგვდეს, ბარემცა დიდი ეკლესიაჲ რაჲთ მიგვდეს 118, 10.

წაჯლომა ნ. წარჯლომა.

წელ. ორი წელი 12, 7; ყოველთა წელთა 31, 5; წელთა დასაბამითგან სოფლისაჲთ 6536-ესა წელსა 114, 2-3; **წლითი-წლად** 42, 8 ყოველწლივ.

წერილ 1. ნაწერი. აპის ზემო წერილისაგან კიდე 32, 16.

2. წერილი მოსაჯესენებელი 118, 5 მემორანდუმი.

3. სასულიერო წიგნი (მამათა ნაწერები; განსაკუთრებით კი ძველისა და ახალი აღთქმის წიგნები. უკანასკნელ შემთხვევაში ჩვეულებრივია „წმიდა“ სიტყვის დართვა). ბალაჭვარი და აბუკურაჲ და სხუანიცა რაოდენნიმე წერილნი 5, 16; გულსხმის-ყოფაჲ წერილთაჲ 45, 5; სიტყუასა წერილთაჲსა 54, 8; წამებითა წერილთაჲთა 108, 4;

თარგმანებითა წმ. წერილთაჲთა 118, 17; წმ. წერილთაგან ასწავებნ 77, 3; თარგმანებისაგან წმ. წერილთაჲსა 109, 6.

წეს 1. ჩვეულება. წესი იყო მამისა ჩუენისაჲ 68, 2; 71, 1; 74, 1; ვა არს წესი მთაწმიდელთაჲ 56, 2; არა იყო წესი, რაჲთამცა ანუ კანდელსა ინთებდეს, ანუ ხატთა დაისუენებდეს სენაკთა შინა 81, 4.

2. განაწესი. საკელროჲსა წესი ესრეთ გაეწესა 96, 1.

3. „განგება“, სამოქმედო პრინციპი, სახელმძღვანელო დებულება. განგებაჲ და წესი (მონასტრისაჲ) 39, 2; საღმრთონი წესნი და განგებანი დაესხნეს მონასტერსა 58, 2; ვდ წესნი ეკლესიისანი 58, 3; სხუათა რაჲთმე წესთა და კანონთა ენება დამტკიცებაჲ 115, 4.

4. რჯული, სარწმუნოება. განკუთილ წესისაგან ქრისტიანეთაჲსა 118 d, 5.

წესიერ. იყო... სიტყუჲა წესიერ 104, 25; ჰასაკითა წესიერ 108, 3; წესიერად ცხოვნდებიან 51, 2 ბ.; წესიერად ლოცუად 58, 6.

წვალება ნ. მწვალებელ.

წიგნ 1. წერილი, письмо. წიგნებითა სამეუფოჲთა 16, 10; წიგნები ევდრებისაჲ 19, 3 ბ.; წიგნები მეფეთაჲ 20, 1; კურაპალატისა და თავისა წიგნები 20, 4; მიუწერეს წიგნები 36, 3; სავედრებელთა წიგნთათჳს 118 b, 19; წიგნი თჳთმპყრობელთაჲ 118 b, 20.

2. წიგნი, книга. ქართლისა ქუეყანაჲ დიდად ნაკლულევან არს წიგნთაგან და მრავალნი წიგნნი აკლან 47, 2; მრავალნი წიგნნი წარსცნის 48, 1; თარგმნა წიგნნი საღმრთონი 48, 6; ფრიალნი წიგნნი თარგმანნა 109, 9; თარგმანებაჲ წიგნთაჲ 108, 14;

ამათ წიგნთაგანნი 50, 3; წიგნთაგან და ზეპირით 68, 5.

წილ. ათას წილად მიაგენ უნ 118 b, 27; მიაგენ ქნ ათას წილად 118 c, 23.

წინა. •საკმელი მოაღებების თავისა წინა 70, 11; რწლნი იგი წინა სხენან სახედ სათნოებისა 4, 3 ბ.

წინააღდგომა. უკუეთუ წინააღდგომაჲ ვინმე იკადრის 66, 4.

ი/უ (შეიძლება გადაისვას „წინა“). ხ იგი წინა აღუდგა 33, 10; წინა აღუდგებოდა დიდსა ათანასის 118 b, 3; რომელ არავინ აღგიდგეს წინა 72, 7.

წინააღმდგომ-ი 21, 3; 39, 11; 118 c, 27.

წინამძღუარ მამასახლისი, მამა, მონასტრის გამგე. რა სხუაჲ დაუტეოს წინამძღუარი 39, 7. ნ. მამა, მამასახლის.

წინამძღურობა. წინამძღურობაჲ მონასტრისაჲ დაუტევა და... გიორგი მამად დაადგინა 115, 1—2; წინამძღურობასა შა დაყო 14 წელი 50, 7; იჯმნა წინამძღურობისაგან 109, 4; შემდგომად წინამძღურობისაგან ჯმნისა 32, 17.

წინაძლომა. წინაძლომითა და მოლუაწებითა 118 b, 2 ბ (ამისგან არის მიღებული მიმღობის ფორმა: წინამძღუარი).

წისქვლნი 98, 1.

წმიდა 1. სუფთა, შეურევნელი, чистый. „წმიდა ქართული“: მუნ ეამადმდე ძნიად უზნობნ ქართულად... და მიერითგან დაუყენებელად; ვა წყაროჲ, აღმოდინ უწმიდეს ყოველთა ქართველთასა 46, 10; წმიდანი ყოვლისაგან ცოდვისა 80, 5.

2. ქრისტიანული წესების უაღრესად მიმდევარი და დამცველი, უცოდველი.

წმიდამან მამამან ჩუენმან ეფთჳმი
109, 1; წმიდანი მამანი ჩუენნი 118, 7.

3. სული წმიდა 119, 1. -- ნ. სიწმიდე.

წმიდა არსი. ვა სიწმიდე შეიყვანეს
და წმიდა არსი აღიღეს 56, 6. „წმი-
და არსი“ ლოცვის სახელია მისი დასა-
წყისი სიტყვების მიხედვით. ახალ კონ-
დაკეებში (მაგ., 1899 წ. გამოცემაში, გვ.
რამბ) ეს ლოცვა ასე იწყება: „წო, წო,
წო უფალო საბაოთ“, მაგრამ ძველად
ასე იწყებოდა: „წმიდა არს, წმიდა არს,
წმიდა არს უფალი საბაოთ“ (ნახეთ, მაგ.,
იოვანეს და ეფთჳმეს ცხორების სჯნაქ-
სარული რედაქცია, გვ. 59, 16; გრ. ხანძ-
თელის ცხორება 67, 5; ნიკოლოზ კათა-
ლიკოზის „საკითხავი სუეტისა ცხოვე-
ლისაჲ“ 121, 21; „ისტორიანი და აზმა-
ნი შარავანდღღღღღღღ“ *692, 1 ბ.).

წრფელ. გონებითა წრფელ 108, 2.

წუართ-ნ-ა ცემა, ფიზიკური დასჯა
დანაშაულისათვის. უკუეთუ მე აქა მცი-
რედ გწუართნე 68, 10; ორნივე
წუართნის 68, 13; დიდად წუართ-
ნის 68, 15; ფიცხლად წუართის
68, 20; უკუეთუ უწურთელად მიგიშუნე
68, 9; ვითარცა ქრისტეს ჯელთაგან
წურთილ იყენეს 68, 1 ბ. (შეკუმშულ
ფორმებში უ უმარცვლოდვე დარჩება:
უწურთელად, წურთილ) [„წუართ-
ნის“ აღწერილობიდან ჩანს, რომ დამნა-
შავე გაირთხმებოდა, ერთი კაცი ფეხებს
დაუჭერდა, მეორე თავს, მესამე კი ღვედს
დაჭკრავდა: ზოგს 30-ჯერ, ზოგს 40-ჯერ,
ზოგსაც 60-ჯერ, იმის მიხედვით, თუ
როგორი იყო დანაშაული].

კაბუკ ახალგაზრდა (საპირისპიროა
პერი). უკუეთუ კაბუკნი იყენიან, ასი
მუჭლი მოადრეკიის 60, 9; უკუეთუ კუ-

წუევა. ა. დეკანოზი ოდეს აწუევენ
59, 6.

წუნე ნ. საწუნე.

წურ. წურეთა დაგლეჯაჲ 68, 2.
ნ. უწურულ.

წულა ჯერ კიდევ. ბასილი და კოს-
ტანტი მას ჟამსა წულთა ყრმა იყვნეს
18, 1; ბას. და კოსტ. მაშინ ჯერ კიდევ
ბავშვები იყვნენ; ახალ-ნერგ იყვნეს
წულთა ვენაწნი 89, 5; (მონასტერნი)
წულთა გლახაკ იყვნეს 30, 3.

წყალობა 1. სიბრალული. შეიწუე-
ბოდა წყალობითა ჩუენითა 118 ბ, 11.
(2-ბ.) ბრალება (ე), ცოდება (ე). სწყა-
ლობნ სიბერესა მისსა 28, 4 ებრალე-
ბოდა სიბერის გამო; მათ სწყალობ-
დით ვა თჳსთა შეილთა 11, 4 ისინი
შეგეცოდათ როგორც თავისი შეილები.

2. კეთილი მოაყრობა, დახმარება,
მფარველობა, ბოძება. წყალობით მო-
იკითხა 118 ბ, 35; ფრიადი წყალობაჲ
და სიტკბობაჲ მოგუფინა 118 ც, 22;
დიდად აღგჳკურეს ჯელი წყალობი-
საჲ 118 ბ, 26; უმეტეს ყოველთასა
აჩუენეს წყალობაჲ 40, 9; მათითა
წყალობითა და შეწუენითა 40, 5.
მწყალობელ 40, 2.

წყინება, ა. შეწუხება (ა), თავის მო-
ბეზრება (ა). აწყინებდიან მამასახ-
ლისნი 35, 11.

წყობა ბრძოლა. ნინ. განთქუმული
წყობათა შინა 7, 4; დიდი თორნიკ
წყობათა შინა აღზრდილ იყო და სა-
ლაშქროთა საქმეთა 29, 1.

კ

ლა ბერნი და უძლურნი იყენიან, უღუ-
ნობაჲ და უსაქმლობაჲ განუწყისის
60. 10. ნ. სიკაბუკე.

ქეშმარიტად 29, 3 ბ.

ქირ 1. გასაქირი, მძიმე მდგომარეობა. ბურღალთაგან ყოველნი სოფელნი ქირსა შინა იყვნეს 90, 1; ქირისა მაგეერ 90, 2 მაგ ქირის გამო; დიდითა ქირითა და იწროებითა 16, 3; დიდსა ქირსა შინა ვიყვენით 118 ხ, 4.

2. დიდი შრომა, ჯაფა, გაქირება. შრომით და ქირით 35, 2; 35, 2 ბ. (საწინააღმდეგოა: მოლხინებით). მრავალი შრომაჲ, ქირი და რუღუნებაჲ 117, 5.

ქირევა, ი ვნ. გაქირების მოთმენა. ყოვლადვე იქირვინ და ღამეთა ათევენ 50. 12.

ხ

ხადა ხადილი, ძახილი, დაძახები. ცემითა და გუემითა და მწვალებელად ხადითა შეიწრებულნი 118 ხ, 8 (მწვალებელად ხადითა—მწვალებლებს გვეძახდნენ).

ხან. ვითარ წარვლეს ხანი რაოდენიმე 112, 16.

ხარკება, ი, ცდა (ე). ესრეთ ვიხარკოთ, ძმანო 77, 10 ასე ვეცადოთ (?), ძმანო; ფრიად **მოხარკე** იყვნეს ძმანი მამინ შრომასა 69, 8 ძალიან ცდილობდნენ.

ხედვა მიჩნევა. ვითა თუსსა ძმასა ხედვიდეს მამანი 84, 3 როგორც თავისი ძმა, ისე მიიჩნდათ მამებს.

ხვალისა დღე 54, 11 მეორე დღეს.

ხილ 98, 6, 8; 100, 3; 104, 19.

ხილნარ.

ხილვა. იოვანე მახარებელისა ხილვაჲ და ხილვისა თარგმანი 49, 24.

ი. იხილა რაჲ იგი კურაპალატმან 20, 1.

ხილნარ. მოჰნახვიდიან ხილნართა 98, 10.

ხოლო 1. (კავშ.) მაგრამ. ხოლო ჩუენ პირველსავე სიტყუასა მოვიდეთ 7, 1.

2. (ნაწილ., დაისმის მეორე ადგილზე) კი. უფროჲს ხოლო 23, 5 უფრო კი; აწ ხოლო 29, 19 ეხლა კი; მეორესა ხოლო წელსა 37, 1 მეორე წელს კი.

3. (შეზღუდვითი ნაწილაკი) მარტო. იგი ხოლო ვთქუა 6, 1 მარტო იმას ვიტყვი; პურსა ხოლო და წყალსა 63, 4; იგი ხოლო დაიშვირე 98, 12; არა ხოლო საქართველოსა ოდენ, ად 118, 25; მან ხოლო მარტომან იგმარენ 80, 12 (აქ ზედ „მარტო“-ც არის დართული).

ხუარბალი თა 89, 3.

ხუეჭა, ე, ძუნწობა. ნურას ეხუეჭ საფასისა დაკლებასა 91, 3.

ხურო 25, 7; 98, 4.

ხუცეს. ხუცესნი და დიაკონნი 73, 3; გინა ხუცესნი გინა დიაკონნი გინა მუამობელნი 60, 8. **ხუცეს-მონაზონი** (სათაურში) მღვდლად ნაკურთხი ბერი ან ბერად შემდგარი მღვდელი (= ἱερωμόναχος).

ძ

ჯად ნ. ჯდა.

ჯამ, ი/უ. უჯმს უნდა, სქირდება. არცა ერთი რაჲ უჯმს ჩუენ მიერი ვსე-

ნებაჲ 2, 4; რაჲმს უჯმნ მას 79, 24.

ჯდა, ი, ამოღება, შიშვლება (ი). იჯადა მახული საეშმაკოჲ 105, 15.

ჯელ ჯელად მიიღიან 104, 12 გა-
მაართმევედნენ (?).

ჯელით-წერილ სიგელი. დაუსხნეს
სიმტკიცენი და ჯელით-წერილ-
ნი და ოქრო-ბეჭედნი მეფეთანი 4, 14.

სიმტკიცე სიგელი, რომელსაც მზოდე-
ბელის ხელით აწერია: „სიმტკიცე არს“ ან
„დამიმტკიცებებს“ („დაგამტკიცებებს“)
ან კიდევ „ვამტკიცებ“.

ჯელის აპყრობა 1. ჯელის აშვერა
(ლოცვის დროს). ღმერთსა ჯელ-აპ-
ყრობით ჰმადლობდეს 55, 17. **2.** და-
ხმარების აღმოჩენა, შეწვენა. დიდად
აღგუპყრეს ჯელი წყალობისაჲ
118 b, 26; ჯელი წყალობისაჲ აღგუ-
პყრა 118 c, 7; შენ ოდენ ამით ობოლ-
თა ჯელი აღუპყარ 19, 13. **ჯელის**
ამპყრობელ 40, 2 შემწე, პროტექტორი.

ჯელისა მიყოფა 67, 2 ფიზიკურად
შეხება. ოდეს იხილნიან ვინმე ჭაბუკთა
ძმათაგანნი... ჯელის მიყოფად 67, 2.

ჯელ-მოჭლობით 59, 4; 108, 6 ერთი
ხელით მეორე გეჭიროს.

ჯელმწიფება უფლება. არა აქუნ
ჯელმწიფებაჲ 103, 2; არა ჰქონდა
ჯელმწიფებაჲ 98, 6; ყოველი ჯელ-
მწიფებაჲ და უფლებაჲ მამასა ეფ-
თუმეს მისცა 39, 1; ჯელმწიფებასა
ქუეშე თუხსა 16, 5. **ნ. ჯელ-წიფება.**

ჯელოან (ჯელოვან) ხელოსანი,
мастер (ხურო, კალატოზი, მზარეული,
მჭედელი და სხვ.). კელრისადა დაემცნა
საჭმრისა მიცემაჲ ძმათა და ჯელო-
ანთაჲ 101, 2 (აქედან შეიძლება და-
ვასკენათ, რომ მონასტრის კრებულს
ეკუთვნოდნენ მარტო „ძმანი“, ჯელოან-
ნი“ კი არა).

ჯელოვნება ხელოსნობა, ტექნიკუ-
რი საქმის ცოდნა. რაჲთამცა ისწავლეს
სწავლაჲ და ჯელოვნებაჲ 92, 2 [აქ
„სწავლა“ უნდა გულისხმობდეს წერა-
კითხვას, წიგნის საქმეს, „ჯელოვნებაჲ“

კი—ხელოსნობას (მჭედლობას, ხურო-
ობას, მზარეულობას და მისთ.). აქედან
არის სვანურში შესული „ჯელუან“—
კალატოზი. ჯელოვნებიჲ მწერა-
ლი 111, 7 კალიგრაფი.

ჯელოსან 71, 7 მონასტრის მართვა-
გამგეობის აპარატში შემავალი პირი
(კელარი, იკონომოსი, პარიკონომოსი, მე-
ტრაპეზე, მეკარე, ეგებ ეპიტრიტიისი და
ეპისტატიცი). ჯელოსანი საჭმრის მიმცე-
მა (გინა შე და გინა თუ ჯელოსანმან
მისცეს საჭმარი რაჲმე 80, 11); ის კარ-
გად უნდა ექცეოდეს დაქსნილთ და ახალ-
მოსულთ (65, 5) და ნუგეშინის-სცემდეს
„წურთილ“ ძმებს (68, 24). **მდრ. ჯელოსან.**

ჯელ-ყოფა 1. საქმის შედგომა (ი/უ),
ხელის მოკიდება, დაწყება. მიბრძანეს
ამის ჯელ-ყოფაჲ 3, 5; ურგებ იქმნა
ჯელ-ყოფაჲ მათი 118 c, 16; ჯელ-
ყავთ მცირედთა ამით სიტყუათა აღ-
წერად 4, 2; ვა ჯელ-ყო 106, 2 რო-
გორც კი დააპირა; ჯელ-ყვეს ყოვ-
ლითა ღონისძიებითა 117, 1; 118 c, 9;

ჯელ-წიფება, ე. არა ჯელ-წიფე-
ბოღა ძმათა 66, 1 ძმებს უფლება არ
ჰქონდათ. **ნ. ჯელმწიფება.**

ჯმა ხმაურობა. ვითარცა იქმნა ჯმაჲ
და ამბოხი 105, 18.

ჯმა-მალა. ნესტუ ოქროდსაჲ ჯმა-
მალალი 5, 14; სიტყუსაებრ ჯმა-
მალლისა ესადაჲსა 4, 1 ბ.; ჯმა-მალ-
ლად ქადაგებს 32, 14; ჯმა-მალლად
ქადაგებენ 4, 6. **ჯმა-მალლობა-ჲ** 68, 3.

ჯმარება, ა 3, მოხმარება (ა). უკუეთუ
ვისმე აქუნ შესამოსელი გინა სხუად რაჲ-
მე საჯმარი და არა ჰნებავენ, რამცა
აჯმარა იგი ძმასა თუხსა 79, 24.

ი. ღჯოსა არაოდეს იჯმარებენ
70, 1; პურსა ხოლო და წყალსა იჯმა-
რებდენ 63, 5; პური და წყალი იჯ-
მარის; კელართა მწუხრსა თუ რაჲმე
ეგმარებინ, შინა იჯმარიან 96, 6; მან
ხოლო მარტომან იჯმარენ 80, 12.

ე. 1. (ორივე წყობით) დახმარების აღმოჩენა (ი/უ). უკუეთუ ეკმარებოდ-იან კელარსა ანუ მონაზონნი ანუ ერისგანნი, იკონომოსმან მისცნის 98, 15.

2. (ობიექტური წყობით) ჭირება (დ 2). დიდად ეკმარების ძმათა და ეკლესიასა 98, 12 ძალიან საჭიროა; რაჲცა ვის ეკმარებინ 98, 2; 99, 1 რაც ვის სჭირდებოდა ხოლმე; რაჲცა ეკმარებინ 115, 21 რაც კი საჭირო იყო ხოლმე მისთვის; და თუ ეკმარებინ 104, 8 და თუ სჭირდებოდა ხოლმე; თუ რაჲმე ეკმარებინ 96, 6.

კმელ 1 (ზედსართ.). კმელი სა პურისა ჭამად 61, 7 მარტო პურის ჭამა (უკერძოდ და უღვინოდ. „ხმელა ჭა-დი“ გურიაში ნიშნავს მარტო მჭადს, უმისაქმლოდ).

2. (არსებ.) ხმელეთი. კმელით კერძი ყოველი დაიბყრა 16, 1, 14; ზღვთ და კმელით 118 ხ, 18.

კმობა, ი/უ; ძახება (ი/უ). მე ვიცი,

თუ რომლისა პირისათჳს მიკმობენ 17, 6.

კორც. კორცსა და სისხლსა უფ-ლისასა 45, 16; **კორცთა შინა ყოფა** ცოცხლობა. ვე კორცთა-და შინა იყო 34, 6 ვიდრე ცოცხალი იყო.

კორციელ 1. კორცისათვის დანიშ-ნული, ფიზიკური არსებობისათვის საჭი-რო. ყოვლისავე კორციელისა საგ-მრისაგან უზრუნველ ეყენეს ძმანი 78, 1.

2. არა სასულიერო, საერო. ფრთხი-ლი კორციელთა საქმეთა ზედა 39, 6; კორციელთა საქმეთა ზედა ფრთხილ იყო 115, 8.

კსნილად უბნობა გამართულად ლა-პარაკი (საწინააღმდეგოა **ძნიალ უბნობა**). ქართულად კსნილად უბნობდი 46, 6.

კუებულ მოკლებული, დაკლებული (რომ ჰქონდა და აღარ აქვს, **лишенный**). არა კუებულ გუყვენეს 6, 4 არ მოგვა-კლოს.

კუმევა, ი. სივლტოლაჲ იკუმეია 8, 7 გაიქცა.

ჯაჭუ. სასყიდლად ქორაჯანდელთა, ეეშაპაკთა და ჯაჭუთა და კელაპტარ-თა 32, 8 (თითქოს უნდა იგულისხმე-ბოდეს ქორაჯანდლის ჩამოსაკიდებელი ჯაჭვი); არნ სამოსლად მისა ძაძად და ძაძისა მის ზედა ჯაჭვ მძიმე 108, 11.

ჯერ: **ჯერ-არს** საჭიროა, შეჭფერის, **ჯერ-იყო** საჭირო იყო, შეჭფეროდა. **ჯერ-იყო**, რაშცა არარას ვეძიებდით სხუასა გარეშე ტრაპეზისა 80, 1; ყოველ-სავე მაჲად იოვანე განაგებნ და მისცემნ, ვა ენების და სადაცა ჯერ-იყვის 26, 11; ვა ჯერ-იყოს 70, 10. **ჯერ-უჩნს** შესაფერისად მიაჩნია. და ჯერ-ვიჩნსა, რა მაგის ყოვლისა მადლი

და სასყიდელი წარიწყმიდო 79, 18.

ჯერ-ჩინება, ი, შესაფერისად მიჩნევა (ი). არა ჯერ-ვიჩინეთ დატეობად 3, 3; რომელნი ჯერ-ვიჩინა გამოჩი-ნებად 2, 10.

ჯერისაებრ 70, 9 როგორც შეჭფე-რის. უკუეთუ სუბუქი იყოს ღვინო, ყო-ლა ნუ ურთავ წყალსა, და უკუეთუ სა-შუვალი იყოს, ჯერისაებრ ურთე, და უკუეთუ უმჯობესი-რე იყოს, ვა ჯერ-იყოს 70, 8—10.

ჯეროვნად როგორც შეჭფერის, სა-თანადოდ. ჯეროვნად პატივ-სცემნ 28, 3; გუამი მისი ჯეროვნად შემოსა 44, 2; განკანონის ჯეროვნად 60, 5.

ჯმნა დატოვება, გადადგომა (თანამდებობისაგან), ხელის აღება. შემდგომად წინამძღურობისაგან **ჯმნისა** 32, 17.

ი (უობ.) 1. გადადგომა (თანამდებობისაგან). იჯმნა წინამძღურობისაგან 6, 12; 109, 4; 118, 22 (შდრ.: წინამძღურობა დაუტევა 115, 2). 2. გამოთხოვება (ე). გამომწოდება (ე), გამოსალმება (ე). იჯმნა შეფეთაგან 19, 2 ბ.; იჯმნა მათგანცა და გამოეთხოვა 22, 2 (აქ ტავტოლოგიური გამოთქმაა); იჯმნა ყოველთაგან 8, 7 (აქ ორგვარად შეგვიძლია გავიგოთ:

გამოეთხოვა ყველას, ან: ყველაფერზე ხელი აიღო).

ი/უ (უპირდ.), გასტუმრება. მრავალთა უჯმნის და წარვიდიან 83, 8; კელართადა ებრძანა, რა ერისგანთა იგინი ისტუმრებდენ და უჯმნიდენ, ხ უცხონი თუ მოვიდიან, მესამესა დღესა შემდგომად ჰამისა ებრძანა, რა მეკარე უჯმნიდეს 95, 5—8.

ჯორ 112, 13 (ჯორი საგედართარიცხვეში შედიოდა). ოთხნი ჯორნი და სამნი ცხენნი 31, 21; **საჯორეს** ყოველნი ძმანი იყვნინან **მეჯორედ** 93. 1.

ჯოჯვა ნ. აჯოჯვა.

ჰაერ ცუდი ამინდი (?). მშრომელთადა დღესასწაულთა და კვრიაკეთა და გინა თუ ჰაერი არნ, ნაშინ გაეწესა მსახურებად 73, 1—2.

ჰაეროვნება სილამაზე. ჰაეროვნება და შუენიერება მისი 118 ბ, 13.

ჰამბავ ამბავი. განითქუა ჰამბავი მათი 15, 1; უბნობად და ჰამბავი უყუარდა 29, 2.

ჰამო. ტკბილითა და ჰამოთა სიტყუთა 68, 4.

ჰასაკი поет. ჰასაკითა წესიერ 108, 3; [ეა ჰასაკად მოიწია (სუნ. 57, 5)].

ჰრომაელთა პავლე მოციქულის ერთ-ერთი ეპისტოლის სახელია. თარგმანებად ჰრომაელთა ეპისტოლისად 49, 36.

ლექსიკონის დამატება¹

- აღზრდა**, ი. ვნ. აღიზარდნიან 92, 5.
- აღმართვა**, 3(2). აღჰმართნეს 4, 10.
- აღსრულება**, ა. აღასრულებდით 42, 2 ბ.
- აღყუავეზა**, ა. აღაყუავეს ენად ჩუენი 4, 16.
- ბოძება**, ი/უ. გვბოძა 118 ბ, 17.
- ე. ებოდოს** 42, 1.
- ბრძანება**, ი/უ. მიბრძანეს 3, 5; ბრძანებულა 79, 25.

- გაყიდ**. არცა გაჰყიდდეს 78, 3.
- გამობრწინებულ** 2, 19.
- გამოჩინება**, ა. გამოაჩინებს 1, 5; გამოაჩინა 1, 6.
- განათლებულ** 104, 4; 108, 2; **განმანათლებელად** 108, 15.
- განსუენება**. განსასუენებელად 4, 9.
- განშუენებულ** 4, 8.
- გაცემა**, 3. გასცეს პასუხი 119, 9.

¹ „იოვანეს და ეფთჳმეს ცხოვრებიდან“ სიტყვების ამოკრებისას მიზნად დასახული როდი იყო ყველა სიტყვის მოყვანა და სიმფონიის შედგენა, მაგრამ მაინც საწყენია, რომ ზოგი სიტყვა და ფორმა გამორჩენილა. მომყავს დამატებითი სია.

- გუერდით 59, 7.
 გვრგვან 105, 20; 108, 15.
 დატკობა, ა. დაატკობ 48, 8.
 დაყოვნება, ე. დაეყოვნის 61, 5; არა დაეყოვნოს 69, 7.
 დაშთომა. დაშთა 106, 3. ი/უ, დაუშთის 100, 4; 103, 2.
 დაძინება, ი (უობ.) დაიძინა 43, 4.
 დაწოლა, 1. დაწვა 43, 3.
 დახედვა. დახედნა 112, 19.
 დიდება, ა. ვადიდებდი 46, 12; ადიდა 5, 4; 56, 2ბ.; სადიდებელად 1, 5; დიდებულ-ი 4, 7 (=მშვენიერი, საუცხოვო), დიდებულად 112, 6; დიდების მეტყუელებად 2, 11.
 დუმილ 4, 6.
 ზიარება, ა. აზიარნა წმ. საიდუმლოთა 105, 19.
 იძულება, ა. აიძულა შეფემან წმ. ეფთუმეს 57, 3.
 კეთილ. ყოვლითა კეთილითა აღავსნა 112, 8.
 კურნება 106, 4. მკურნალ-ი 79, 1ბ.
 ლოცვა, ი/უ. მილოცევდით. 42, 2.
 ლხანება. მადლსა და ლხანებასა ღირს იქმნებიან 44, 4.
 მადლ. მაგის ყოვლისა მადლი 79, 18. მადლსა 44, 4; მადლითა ზეგარდამოდთა 4, 5. მადლობა. ვჰმადლობდი 46, 12; ჰმადლობდეს 55, 1ბ.
 მელვნი 70, 6 (BD).
 მეცნიერება. მ-მ ჰეშმარიტებისად 1, 2; მთხუევა, ე. ემთხუეოდინ 81, 6. ნ. მიმთხუევა.
 მონათლვა, ი. ვნ. მონათლა 85, 2.
 მორწყულ 93, 3.
 მოხედვა. მოხედვად საღმრთოდ 56, 11; მოხედვად წმ. ღმრთისმშობლისად 45, 19
 მოხუევა, ე. მოეხვა 111, 2.
 მოვსენება, ა 3. მოავსენიან 67, 3.
 ი. მოივსენებდით 42, 8.
 მსახურება. რომელთა-იგი ემსახურა მათდა 4, 4 (II თურმ.).
 მშუდობაჲ ქმნიან 63, 2 მშუდობით 76, 6.
 ოფლ 4, 9.
 სამკაულ 4, 8; 5, 8.
 სარგებელად 1, 5; 2, 10.
 სარწმუნო 4, 4.
 სუენება (სტატ.). ესუენის 81, 5.
 სუეტ 108, 6.
 სულ 6. სუნი. ვიყნოსე სული სულნი-ლებისად 45, 3ბ.
 სულნელება 45, 3ბ.
 უხრწნელ 45, 14.
 ფარულად 13, 4.
 ქადაგება. ვმა-მალლად ქადაგებენ 4, 7. ყნოსა, ი. ვიყნოსე სული სულნელე-ბისად 45, 3ბ.
 შემკობა. შემკობილ-ი 5, 5; შემკული-4, 8; შემამკობელად 5, 11.
 შემოკრება. შემოკრება 51, 11.
 შერყევა. შურყეველ-ი 108, 6.
 შეძრვა. ი ვნ. შეიძრა მთაჲ იგი ძრვითა დიდითა 56, 8.
 შეძრწუნებულ 56, 11.
 ტჯრთვა, ი. ეტჯრთა 50, 5; 88, 2.
 ტაძარ 45, 12.
 შუენიერ 2, 7; შუენიერება 4, 8.
 ცა. ცათა მობაძაენი 4, 10; ცათა შინა 108, 14.
 ძინ. გძინავს 94, 2. ნ. დაძინება.
 ძრვა. ნ. აღძრვა, შეძრვა.
 წარმოთქუმა. წარმოთქუა 43, 1.
 წყარო 46, 10.
 წყეულ 118 d, 9.
 ჰეშმარიტ 31, 1 ბ.; ჰეშმარიტება 1, 2.
 ხატ 2, 16; 31, 16; 31, 17; 32, 4.
 ხილვა, ი. ეხილე 45, 2 ბ.; ეხილენეს 4, 5.
 ველ-ყოფა 3, 5 ხელის მოკიდება, შე-დგომა (უ/ი). ველ-ყვათ 4, 2.
 ვსენება, ა. მავსენებდით, 42, 3.

ბექსტის გამოცემისათვის

„იოვანე და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ტექსტი დაბეჭდილია იმგვარად, რაგვარადაც ის აკად. ივ. ჯავახიშვილმა დაამზადა გამოსაცემად¹. განსვენებული მეცნიერის სახელის კრძალვამ მიიძულა, რომ ტექსტი სათანადოდ ყოფილიყო დაბეჭდილი და ყოველ შემთხვევისათვის პირველ წყაროებზე შევამოწმე². შემოწმებისას განსაკუთრებული გულისყურით ვეპყრობოდი 1074 წლის ხელნაწერს (A-ს), რომელიც საფუძვლად დაედო ამ გამოცემას. აღნიშნული ხელნაწერის ვითარება ზედმიწევნით არის წარმოდგენილი დაბეჭდილ ტექსტში და, თუ სადმე რომელიმე სიტყვის ფორმა ამა თუ იმ მიზეზის გამო მიუღებელი იყო და შესწორებული, ხელნაწერის წაკითხვა მაინც შენიშვნებშია ჩამოტანილი. სხვა ხელნაწერთაგან კი მხოლოდ შინაარსობლივი ხასიათის სხვაობანია ნაჩვენები.

ქარაგმიანი სიტყვები ასეა გახსნილი:

ი^ე = იოვანე. ეს სიტყვა ერთხელ უქარაგმოდაც სწერია: იოვანეს 55,1 ბ.. ამიტომ ქარაგმის გახსნისას ყოველთვის იოვანე-დ არის წარმოდგენილი.

ი^სლემ 4,1 ბ., ი^სლმ 84,4 = იერუსალემ (და არა: იერუსალემ, როგორც ოთხთავის ტექსტში).

კ^დ = კუალად.

რ^ა = რაფთა (შდრ.: სხვათა რაფთაჲთჳე საქმრითჳა 63,3 ბ.; რაფთ 118 ც, 10).

რ^უს = რაჟამს.

ს^დ = სრულიად.

ქ^ს = ქრისტეს.

ლ^თ-ი. ამ ფუძის სიტყვათა შეკუმშულ ფორმებში მ დატოვებულია: ღმრთისა, ღმრთიჳე, საღმრთონი და სხვ. საფუძველი ის არის, რომ ერთხელ თვით ამ ძეგლში გვხვდება გაუხსნელად: ღმრთისანი. ამას ვარდა, საკურადღებოა, რომ გიორგი მონაზონის „ხრონოგრაფის“ ქართულ თარგმანში „საღმრთო“ უქარაგმოდ იწერება (ს. ყაუხჩიშვილი, ხრონოგრაფი გ. მონაზონისაჲ, 1920, გვ. XVI). ასეთავე ვითარება უფრო გვიანაც არის დადასტურებული; მაგ.. საბა სვინგელოზის მიერ XIII ს.-ში, გამოთქმულ საგალობელთა კიდურწერილობაში იკითხება: ქრისტეს ღმრთის ხატო, მეოხ ექმენ ვარდანს (თ. ყორდანი, ქრონ. II, 110).

¹ გარდა ტექნიკური გაფორმებისა.

² შემოწმებისას მშველოდნენ ილია აბულაძე და ნათელა ჯავახიშვილი.

ს ა ძ ი ე ბ ე ლ ი

1. პირთა სახელები

- აბრაჰამ (მამათ მთავარ-ი) 5,2; 118,30.
აბუშარბ-ი (იოვანე მთაწმიდლის სიმამ-რი) 10,6.
ათანახე, ათანახი (ათონელ-ი) 12,5;
14,2, 4; 15,6; 16,9, 12; 17,1, 2 ბ.;
22,3; 42,7; 88,6; 118 b, 3.
— (დიდ-ი, ალექსანდრიელ-ი) 49,28.
— პერიოთურელ-ი 86,1.
აკეფსიმა (წმ.) 49,16.
ალფიოს (წმ.) 49,29.
ანდრეა (მოციქ.) 49,41.
ანდრია კრიტელ-ი (კესარიელი AB) 49,24.
ანთიმო (წმ.) 49,47.
ანკურელ-ი ნ. კლიმ-ი ანკურელ-ი.
ანტონი (წმ., დიდი) 49,1 ბ.
არსენი (ეპისკ., ნინოწმიდელი) 1,7; 35,3,
9; 104,2; 109,3; 111,9; 118,28.
— (ათონელ-ი, გრიგოლს დამხმარე
პირი და მის შემდეგ წინამძღვა-
რი 1039—1041 წლებში) 115,2 ბ.;
118 b, 25, 29,37; 118 c, 24 [ამ არ-
სენისა და „შავ“ გრიგოლს გადა-
წყვეტილ ხელნაწერი 1028 წ.:
ქოთრ დ., ქრონიკები I, 167].
— (სომხობაში: გვრპელი) 85,2.
ბაგრატ (წმ.) 49,18.
ბასილი (მეფე, ბასილი II) 18,1, 5; 31,4;
57,2.
— დიდ-ი (კესარიელ-ი) 49,3, 15, 21,4 ბ.
ბენედიქტე (წმ.) 51,1 ბ.
გაბრიელ (ხუცეს-ი, მღვდელ-ი) 29,13;
52,1, 3; 52,10; 54,1.
გელასი (მამად ოთხთა ეკლ.) 8,9.
გეორგი, გიორგი (ხუცეს-მონაზონ-ი, გ.
მთაწმიდელ-ი, იოვანეს და ეფთუმეს
ცხოვრების ავტორი, ათონის
ქართვე. მონასტრის წინამძღვარი
1044-56 წ.წ.) სათაურში, 119,2,1 ბ.
გიორგი (მთაწმიდელ-ი) ნ. გეორგი.
— (ეფთუმეს შემდგომი წინამძღვარი
ათონის ლავრაში 1029 წლიდან.
გარდაიცვალა ექსპორობაში მო-
ნოვატს 1029 წ.) 39,5, 7; 40,7;
115,2; 116,3, 6; 118,22, 34, 35,
41; 118 b, 3.
— („უკეთური“), ეფთუმეს შემდეგ ბე-
სამე წინამძღვარი) 118 b, 2.
გრიგოლ, გრიგოლი (ბერი, „ახალი აბ-
რაჰამ“, წინამძღვარი 1029(?)—
1039 წ.წ.) 118,30, 34, 39; 118 b,
10, 31, 35, 37; 118 c, 23.
— („შავ-ი“) 115,3 ბ. [ნ. არსენი ათო-
ნელი].
— ნოსელ-ი 49,20.
— ღმრთისმეტყუელ-ი 49,17, 54.
გრძელისძე ნ. იოვანე გრძელისძე.
გვრპელ-ი (მონათვლის შემდეგ: არსენი)
85,1 [P. P. ფიქრობს (გვ. 50)],
რომ ეს უნდა იყოს ანუ B⁷გ, ანუ
ანუ B⁷გდ].
დავით კურაპალატ-ი (ზოგჯერ მართო:
კურაპალატ-ი) 7, 3, 7; 10,2; 16,4;
18,5; 19,3 ბ.; 1 ბ., 20, 1, 5; 21, 4,
10; 35,5; 48,1.
დამასკელ-ი ნ. იოვანე დამასკელ-ი.
დიმიტრი (მთავარ მოწამე) 49,11.
დიოგენ 116,5.

- ღორეთე** (წმ.) 49,10.
ევთუშე ნ. ევთუშე.
ევსტათი (წმ.) 49,49.
ევსტრატე-ნ. (წმ.) 49,49.
ევსტრატე, ევსტრათი (წმ.) 31,20 (ხატი); 49,49.
ელია (წინასწარმ.) 55, 5, 6, 8.
ეპიფანე კპრელ-ი 57,2.
ერმოგინე 49,19.
ესაა (წინასწარმ.) 4,1 ბ.
ევთუშე, (ევთუშე, ევთუშე). სათაურში, 1,7; 5,6; 6,8, 11; 10,3; 11,2; 31,2 ბ.; 32,15; 34,2; 39,2, 11; 40,7; 43,2; 44,2; 45,2, 2 ბ.; 46,4; 53,3, 6, 8, 10, 13; 54,3; 55,7, 13; 56,1, 5, 6, 10; 57,4; 58,1; 64,1, 6; 69,1; 74,7; 104,29; 105,3, 6; 108,1; 109,1; 110,6; 111,4, 8, 2 ბ.; 112,2; 113,9; 114,1; 115,1, 4; 118, 8, 15, 3 ბ.; 119,3, 9, 11, 15.
ეფრემ (წმ., ასურ-ი) 31,11; 49,33.
ვენევენტოს (ღუკა) 51,3.
ვლას-ი (წმ.) 49,47.
ვაკარია (მირდატის ძე) 115,3 ბ., 118,30.
ვოსიშე (წმ.) 49,32.
თეოდორე (პვრველ-ი) 49,48.
 — (სტრატელატი-ი) 49,43.
თეოფანე (ხუცეს-ი) 111,4.
თორნიკ (თორნიკე, იოვანე-თორნიკ, იოვანე) 1,7(?) ; 13,1; 14,5; 16,8, 13, 15; 17,2; 18,3; 19,1 (იოვანე), 1 ბ.; 20,2, 4; 21, 1, 5; 23,5; 25,1; 26,1; 29,1; 32,9; 33,1; 33, 4, 24; 118,7 (იოვანე).
ილარიონ (კანანახ-ი) 84,1.
[იობ სჯ., გვ. 58,8].
იოვანე (ევთუშეს მამა) სათაურში, 1,7; 5,2; 6, 8, 11; 7,2; 10,3, 4, 7; 11, 2, 3; 13,2, 6; 16,8, 13; 17,2, 1 ბ.; 23,4; 26,1 ბ.; 27,4, 8; 28,2; 29,3, 6, 9, 18; 31,2, 4; 33,2, 9, 11, 20; 38,1; 45,2, 6, 9; 46,8; 47,1; 50,4, 6; 51,1; 54,4; 55,7, 10, 1 ბ.; 56,1; 109,9; 118,7.
იოვანე-თორნიკ ნ. იოვანე.
იოვანე გრძელისძე 1,8; 35,1, 9; 104,2; 109,4; 111,9; 118,27.
 — (ბერი, მარტოდ-მყოფი) 104,3 [შეიძლება არა იოვანე-თორნიკ იყოს ის მეორე იოვანე, რომელიც 1,7-შია მოხსენებული, არამედ ეს იოვანე ბერი].
 — დამასკელ-ი 49,26.
 — მახარებელ-ი 49,2. 35; 15,8 (ეკლ.); 112,10 (ხატი).
 — მმარხველ-ი 49,44.
 — ნაალის მცენებელ-ი 31,26 (ხატი); 23,8 (ეკლ.), 113,3 ბ. (ეკლ.); 119,3 (ეკლ.).
 — ოქროპირ-ი 31,11; 48,4.
 — სჯგელოზ-ი 42,7.
 — ღმრთისმეტყუელ-ი 112,5.
 — ხახულელ-ი 118,28.
ისაკ-ი (წმ.) 49,4.
იასიანე (წმ.) 49,50.
კლემენტოს (პრომოთა პავ-ი) 49,13.
კლიმ-ი ანკრელ-ი (წმ.) 49,14.
კოსტანტი მეფე (1025—1028) 18,1, 5; 110,5; 113,1.
კურილე (წმ.) 31,12.
კვრინე (წმ.) 49,29.
ლეონ (პრომ-ი) 51,1; 52,2, 10.
მათე (მახარებ.) 49,40.
მაკარი (წმ.) 49,7.
მარიამ (მეგვპტ., წმ.) 49,31.
მაქსიმე (წმ.) 49,5 ბ.
მინა 49,19.
მირდატ 115,3 ბ.; 118,30.
მიქაელ, მიხაელ (მეფე 1034—1041) 118 ბ, 33; 118 ც, 3, 20.
მოსე (მამად ოთხოთა ეკლ.) 8,9.
 — (წინასწარმ.) 49,22.
ნიკიფორ (მეფე) 31,18.
ნიკოლოზ (წმ.) 49,53.

ნინოწმიდელ-ი ნ. არსენი ნინოწმიდელ-ი.
 თნოფრი მძოვრ-ი 49,30.
 ოქროპირ-ი ნ. იოვანე ოქროპირ-ი.
 პროკოპი (წმ.) 49,39.
 რომანოზ (მეფე 1028—1039) 116,2.
 სკლიაროს-ი 16,1, 5, 14; 19,7; 21,5; 26,1;
 118,12.
 სტეფანე ახალ-ი (წმ.) 49,12.
 სუმეონ (წინამძღვარი 1041--42 წლებ-
 ში) 118,6.

სუმეონ (მოხუცებულ-ი) 104,33;
 ფარსმან (ჩორჩანელის ძმა) 118 ხ, 26.
 ფებრონია (წმ.) 49,46.
 ფილადელფოს (წმ.) 49,29.
 ჩიმიშვი 31,2.
 ჩორჩანელ-ი (ფარსმანის ძმა) 118 ხ, 26.
 ხახულელ-ი ნ. იოვანე ხახულელ-ი.
 ჯოჯიკ (ერისთავთ ერისთავ-ი) 85,1.

2. გეოგრაფიული სახელები

ავიდოს 33,6, 8.
 ათონის მთა 56,2 (ნ. კიდეც: მთაჲ წმიდაჲ)
 აფხაზეთ-ი 118 ხ, 19.
 აღმოსავალ-ი, აღმოსავლეთ-ი (=საქარ-
 თველო) 25,1; 118 c, 31.
 ერისონ (Ἰέρισσος) 32,10; 55,14 [ერი-
 სონის მონასტერი მდებარეობს აღ-
 მოსავლ. ნაპირზე, ყელზე, რომლი-
 თაც ათონის ნასევარ-კუნძული
 ქალკიდიკას უერთდება: P. P., 40].
 ეფთჳმე-წმიდა 32,16 (მდებარეობს სა-
 შუალსა).
 ზემონი ქუეყანანი 10,1; 20,6.
 თესალონიკე 53,1, 4; 118 c, 3.
 იერუსალემ 4,1 ბ.; 84,4; 118 c, 32.
 კარავან-ი 102,1; 104,1 ბ.
 კარეა, კარია 32,3; 86,2.
 მთავარანგელოზთა (ეკლ.) 45,2.
 მთაწმიდა (მთა-ჲ წმიდა-ჲ, მთა-ჲ ესე წმი-
 და-ჲ, მთა-ჲ ყოველ-ი, ესე მთა-ჲ,
 მთა-ჲ) 12,4; 13,6; 14,1; 15,2; 22,2;
 23,7; 30,3; 42,7; 51,4, 3 ბ.; 54,1;
 117,3; 118,8; 118 c, 13.
 მონოგატ 116,6.
 ნეოს (კუნძ.) 31,4.
 ოთხთა ეკლესიათა ლავრაჲ 8,8; 35. 2. 6.
 პონტო 35,15.
 საბერძნეთ-ი 5,2 ბ.; 9,2; 20,3, 6; 21,7;
 51,3; 117,4; 118,25.

სამეუფო-ჲ (სამეფო-ჲ, სამეუფო-ჲ ქალა-
 ქი, ქალაქი-ი=კონსტანტინეპოლი)
 10,5; 16,3 (ქალაქი); 18,3; 33,16;
 45,2; 48,2 ბ.; 51,10.
 [სამეუფოს ადრიან მთაწმიდი-
 დან, სამეუფოდან კი ჩამო-
 დიან: სამეუფოდ აღვიდეს
 110,4; აღვიდა სამეუფოდ 112.
 1—2; რავედენ გზის მოვილით წიგ-
 ნი თუთმპყრობელთაჲ და ჩამო-
 ვიდიოთ ...აღვიდიოთ კუალად
 118 ხ, 20—23.
 საქართველო 118,25].
 საშოვალ-ი, საშუალ-ი [Μέσση?] 30,4; 32,1,
 7, 16 [ათონის ძველ დოკუმენტებ-
 ში Μέσση ეწოდება ბაზარს, სავაჭ-
 რო აღვილსაო [P. P. 25. იმოწმებს
 W. Meyer-ის წიგნს: Die Hauptur-
 kunden f. die Geschichte der
 Athoskloster. Lpz. 1894, p. 33].
 სიონ-ი 4,2 ბ.
 სისიკონ-ი 102,1 [Σισυκον, |P. P., 55].
 სპანია 33, 3, 7.
 სპარსეთ-ი 21,5.
 [ტაო (სუნ. 56,1)].
 ულუმბა, ულუმბო: ულუმბადეცე
 უკუნექცა 11,7; ჩვეულებრივ მრ.ში.
 ულუმბანი, ულუმბათა 13, 2, 4;
 მთა-ჲ ულუმბოახა-ჲ 9,3.

ქალაქ-ი ნ. სამეფოფო. ღმრთისმეტყუელ-ი (ადგ.) 102,2.
 ქართლ-ი 5,3ბ; 118 b,19. ქართლისა შავ-ი მთა 118 c, 32.
 ქუეყანა-ა 47,1. ჰრომ-ი (ქუეყანა-ა ჰრომისა-ა) 51, 2,3.
 ღმრთისმშობელ-ი (ეკლ.) 23,8.

3. ეთნიკური სახელები

ბერძენ-ი 10,1; 12,2; 25,4; 115,10; 25,3; 33,5; 46,10; 52,1; 113,5;
 117,1; 118, 1, 11, 20, 21, 37, 42; 115,11,23; 117,2, 8, 11; 118,10,
 118 b, 19; 118 c, 3, 35. 36, 39; 118 c, 31; 118 d, 1, 2, 10.
 ბურღალ-ნ-ი 90,1. ჰრომ-ი (=ჰრომაელ-ი; მრ. ჰრომნი, ჰრომ-
 სომეხ-ი 85,2. თა) 49,13; 51,10, 3ბ., 52,2.
 ქართველ-ი 5,9; 7,2; 12,2; 15,2; 23,3, 5; ჰურია 53,4, 7, 8, 11, 12; 54,1.

ს ა თ ა ნ ს მ ე პ ე ლ ი

ქართული დედნისა და ლათინური თარგმანის თავებს შორის¹

G	L	G	L	G	L
1	1	28	15	57	33
2	2	29	—	58	34
—, 6 (და ესე	3	30	16	59	—
ცხად არს)	—	31	—	60	35
3	—	32	17	61	—
4	4	33	18	62	36
5	5	34	—	63	—
6	—	35	19	64	37
7 (ესე ნეტარი)	6	36	—	65	38
8	—	37	—	66	39
9	—	38	20	67	40
10	7	39	—	68	41
11	—	40	—	69	42
12	—	41	21	70	43
13	8	42	—	71	44
14	—	43	22	72	—
15	—	44	—	73	45
16	9	45	23	74	46
17	—	46	—	75	47
18	10	47	24	76	48
19	—	48	—	77	49
20	11	49	25	78	50
21	—	50	26	79	51
22	—	51	27	80	52
23	12	52	28	81	53
24	—	53	29	82	—
25	13	54	30	83	54
26	14	55	31	84	55
27	—	56	32	85	56

¹ ნიშნების აზრსა: G—ივანე ჯავახიშვილის დამზადებული ქართული ტექსტი, წარმოდგენილი ამ გამოცემაში.

L—P. Peeters-ის ლათინური თარგმანი.

როცა თარგმანის თავის დასაწყისი არ ჰქვდება დედნის თავის დასაწყისს, მაშინ მუხლი ც არის ნაჩვენები.

G	L	G	L
86	57	109	75
87	---	110	76
88	58	111	---
89	59	112	77
90	---	113	78
91	60	114	79
92	---	115	80
93	61	116	81
94	62	117	---
95	63	118	82
96	64	---	83
97	65	---	84
---, 2 (მოსენე-	66	---	84
თა კულა)		---	
98	67	---	85
99	---	---	86
100	---	---	87
101	68	---	88
102	69	---	89
103	70	---	90
104	71	---	
105	72	---	
106	73	---	
107	74	---	
108	---	119	

შეცდომის გასწორება

რედაქტორის წინასიტყვიანობაში (ქართულად, რუსულად, ინგლისურად) ნათქვამია, რომ ათონის კრებული ორჯერ აღწერეს: პირველად მოკლედ ა. ყორღანიამ და შემორღვრულად ნ. ბერძენიშვილმა. უნდა გასწორდეს: პირველი ვრცელი აღწერილობა ამ კრებულისა უკვე მოცემულია ალ. ცაგარელს, რომელიც ერთ დროს ფიქრობდა ათონზე იოვანეს და ეფთვიანეს ცხოვრების გასაცემას (Сведения о памятниках грузинской письменности. Вып. I. СПб. 1886, стр. 14-60). ცაგარელი ამ კრებულის შესახებ სხვათა შორის, აწიხებს: ეს კრებული მოიტანა საქართველოში ერთ ათონელ ბერს და შემთხვევით წაეაწყა სან 1878 წ. სამეგრელოში მოგზაურობის დროს. მე დაუყოვნებლივ ავწერე ის, ამოვიწერე სივრცითი აღგრილი და გადმოვიწერე მთლად ქართულთა ლაგის დამახასებელთა ცხოვრება, რომელსაც იმედი მაქვს, შესაფერ დროს გამოვსცემო (გვ. 44).

გამგზვითი უმცლომეზი

თავი და სტრიქონი	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
19,5	თავს-იღვე	თავს-იღვე
27,7	სიმღამბლითა	სიმღამბლითა
33,10	წინაალუდგა	წინა ალუდგა
— 16	სამეფოს	სამეფოს ¹
51,1	ვიდრელა	ვიდრე-ლა
68,2	შეოთი	შეოთი:
118 ხ, 3	წინაალუდგებოლა	წინა ალუდგებოლა

¹ შენიშვნაშია ჩამოსატანი: სამეფოს B.

ოთხთავი

დამატებითი უმცლომეზი (გამგზვითი უმცლომეზი)

[ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით (=ძველი ქართული ენის ძეგლები, 2). თბილისი 1945]

შათე ¹	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
2,22 C	არქელოს	არქელაოს
5,32	სიძესა	სიძვისა
11,11 C	აოა	არა
12,36 C	თქვან	ოქლან ²
20,3 C	იხილა	იხილნა
21,15 C	იხილეს... საკვრველებანი	იხილნეს "... საკვრველებანი
— 32	შეიწყნარეთ	შეინანეთ ⁴
— 42 C	წიგნსა: ესე	წიგნსა ესე:
22,6 C	შეიპყრეს	შეიპყრნეს
24,15	გულისგმა-ყავ	გულისგმა-ყავნ ⁵
25,1	სანთელი	სანთელნი
27,26	ბარაბად	პარაბა ⁶

¹ თუ ნაჩვენებ ადგაღს ლიტერი C არ აქვს მიწერილი, იგულისხმება პირველი სვეტის ტექსტი (DE), ან ორივე სვეტისა ერთად (DE და C).

² შეიძლება ხელნაწერის წაკითხვა დარჩეს ტექსტში.

³ „იხილეს“ ძირს არის ჩამოსატანი შენიშვნებში.

⁴ „შეიწყნარეთ“ ძირს არის ჩამოსატანი შენიშვნებში.

⁵ ხელნაწერის წაკითხვა შენიშვნაშია ჩამოსატანი.

⁶ ხელნაწერის „ბარაბად“ ძირს არის ჩამოსატანი.

მარკოზ		
1,1 C	დასასანი	დასაბამი
4,7	აღმოჰსცენდეს	აღმოჰსცენდეს
6,19 C	ჰეროდე	ჰეროდია ¹
10,43	ყოფაჲ იჟოს იგი მონა ყოველთა	ყოფაჲ...
--- 44		
13,4	ჰკითხვიდეს	...იჟოს იგი მონა ყოველთა ² ჰხელვიდეს ³
ღუჟა		
2,27 C	ჩუღლებისა	ჩუღლებისა
4,3 C	აგი	აგი
5,17	ჰახდეს	სხდეს ⁴
7,4	რომელ ვსც	რომელი-ესც ⁵
12,49	და არა მნებავს, რადთა აწვე აღვგზნას	და რაჲ მნებავს, რადთა აწვე აღვგზნას! ⁶
20,12	მოავლინა	მოავლინა
- 24	ჰრეეს	ჰრეეეს
23,4	ყოველსა ერსა მას	ერსა მას ⁷
იოვანე		
3,22	შეღგომად	შემღგომად
4,52 C	ჟანისა მისთჳს: რო- მელსა მოჰქარდა?	ჟანისა მისთჳს, რომელ- სა მოჰქარდა
7,21-22 C	21. და გიკურს ამისთჳს 22. მოსე მოგცა	21. და გიკურს. 22. ამისთჳს მოსე აგცა
12,33 C	ამას ეტყოდა	ამას [რად] ეტყოდა
- 40 C	ხედვიდნენ	ხედვიდენ
- 50 C	რომელსა უყუარ მე	რომელსა ვიტყჳ მე ⁸
13,7 C	ციქმ აწ.	ციქმ აწ
- 33	თანა	თანა
15,11 C	გეტყოდი	გეტყოდე ⁹
17,7 C	მომეც, მე	მომეც მე.
33. 043,21	ბეჯანაჲჟაჲ	ბეჯანაჲჟაჲ

¹ ხელნაწერის „ჰეროდე“ შენიშვნაშია ჩამოსატანი.
² შესწორების საფუძველი ნახეთ 041 ივერდზე.
³ ხელნაწერის „ჰკითხვიდეს“ შენიშვნაშია ჩამოსატანი.
⁴ შენიშვნა წაიშალოს.
⁵ ტექსტი დარჩეს ხელნაწერის წაკითხვა ამ სახით და შენიშვნა წაიშალოს.
⁶ შენიშვნაშია ჩამოსატანი: რად| არა DE.
⁷ ძირს ჩამოსატანი: ერსა მას| ყოველსა ერსა E
⁸ შენიშვნაშია ჩამოსატანი: ვიტყჳ| უყუარ C.
⁹ ხელნაწერის „გეტყოდი“ ძირს არის ჩამოსატანი.

ამას გარდა, სასვენი და სხვა ნიშნები არ არის სათანადოდ დასმული:

დეფისი აკლია: ვინ-მე (მათ. 6,27; 8,27; 24,45; ლუკ. 22,23), ვის-მე (მათ. 19,25; ლუკ. 17,7); რად-მე (მათ. 16,26; 19,16; 19,27; ლუკ. 12,17); რად-ლა (მათ. 19,20); ოდეს-მე (ლუკ. 12,36); რომელი-ესე (ლუკ. 16,2); რომელმან-იგი (მათ. 25,20); ოდეს-იგი (ლუკ. 6,3); შურის-გებაა (ლუკ. 18,8); მადლ-რად-იპყრას (ლუკ. 17,9 C).

შესაერთებელია: არლარავინ (მარკ. 12,34); ერთშაბათთა (იოვ. 20,19).

კასაყოფია: გარე მოჰსდვა (მარკ. 12,1).

მძიმე აკლია: იგი, ანუ (მათ. 11,3); ჩუენ, იესუ (მათ. 20,30). თქუენ, (იოვ. 15,18 DE).

მძიმე ზედმეტია და წაიშალოს: მდდელთ მოძღუარნი, იგი (მათ. 26,59); პურისა მის. (იოვ. 13,27); სხუანი, (იოვ. 19,18 C); ჯორცნი, იგი (იოვ. 19,31 C); რომელნი, თუმცა (იოვ. 21,25 DE); რომელი, თუმცა (იოვ. 21,25 C).

მუხღების სათვალავში შეცდომაა: მათ. 24,51 C (დაბეჭდილია 50); მარკ. 1,42 (დაბეჭდ. 44); 5,40 C (დაბეჭდ. 46).

ასო ამოვარდნილა ბეჭდვის დროს ზოგ ცალში (ამოვარდილი ასო აქ ფრჩხილებშია ჩასმული): დ(ა) მესყულად (მათ. 14,22 C); აღორჰნდა დ(ა) (ლუკ. 13,19); შემომიდ(გ)ეს (ლუკ. 14,27 C); (ჩ)უენსა (ლუკ. 16,26); (წ)ყლითა (იოვ. 1,33); წერილის(ა)ა (იოვ. 20,9).

რედაქტორი ა. შანიძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30.12.1946.

ანაწეობის ზომა 7×11

ბეჭდურ ფორმათა რაოდენობა 11³/₄

ტირაჟი 2000

შეკვ. 624

უე 12354

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობის სტამბა, ა. წერეთლის ქ., № 7

«ქველი კარგი»-ში მისი კვლევა

(საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამოცემა)

გ ა მ ო ვ ა და

1. ხანძარი ლექციონარი (ფოტოკომპიუტრი რესტორაცია). გამოსცა და სიმონია დაურთო ა. შანაძემ, თბილისი 1944. 065 + 54 გვ.

ფასი 30 მან.

2. ქართული იასთავის ორი ძველი რუკაქცია სამი ხელნაწერის მიხედვით (897, 936 და 973 წწ.). გამოსცა ა. შანაძემ, თბილისი 1945. 024 + 384 გვ. 15 ცხელიფურთა.

ფასი 120 მან.

3. გიორგი შთაწმინდელი. ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳქესი. გამოსცა შად დაშადა ივ. ჯავახიშვილმა. გ. შთაწმინდლის ენა იოვანეს და ეფთჳქეს ცხოვრების მიხედვით ა. შანაძისა. XVI + 172 გვ.

ფასი 25 მან.

წალღება დასაბეჭდად

~~_____~~

3 50

ძველი იასთავის წიგნები 973 წლის ოსტერი ხელნაწერის მიხედვით (ილიტა წიგნი).

საქმე პოეტული (X - XI საუკუნეო ხელნაწერების მიხედვით).

ქართული იასთავის სიმონია-ლექციონარი.

«ძველი ქართული მნის ძეგლები»

(საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამოცემა)

გ ა მ ო ვ ი დ ა

1. ხანმეტი ლექციონარი (ფოტოტიპიური რეპროდუქცია). გამოსცა და სიმფონია დაურთო ა. შანიძემ, თბილისი 1944. 065+54 გვ.

ფასი 30 მან.

2. ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქცია სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით (897, 936 და 973 წწ.). გამოსცა ა. შანიძემ, თბილისი, 1945. 064+384 გვ. 15 ტაბულითურთ.

ფასი 120 მან.

3. გიორგი მთაწმიდელი. ცხორება იოვანესი და ეფთჳმესი. გამოსცა კემალ დაამზადა ივ. ჯავახიშვილმა.—გ. მთაწმიდლის ენა «იოვანესი და ეფთჳმესი ცხოვრების» მიხედვით ა. შანიძისა. XVI+172 გვ.

ფასი 25 მან.

მზადდება დასაბეჭდად

ს. ვახტანგისძე

3 კ. 50 ო.

ძველი ალექსის წიგნები 978 წლის ოშკური ხელნაწერის მიხედვით (რო ტომად).

საქმე მოციქულთა (X—XI საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით).

ქართული ოთხთავის სიმფონია-ლექსიკონი.